

А 2017

4617к

БЕКЕН ӘБДІРАЗАҚОВ

1

Шығармалары

БЕКЕН ӘБДІРАЗАҚОВ

ШЫҒАРМАЛАРЫ

5 ТӨМӨДЫҚ

1-том

© 2017

“ХАНТӘНІРІ” БАСПАСЫ

Алматы

2017

ӘОЖ 821.512.122 -1

КБЖ 84 (5Қаз)

Ә 14

Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі «Мәдениет және өнер саласындағы бәсекелестікті жоғарылату, қазақстандық мәдени мұраны сақтау, зерделеу мен насихаттау және мұрағат ісінің іске асырылу тиімділігін арттыру» бағдарламасы «Әдебиеттің әлеуметтік маңызды түрлерін сатып алу, басып шығару және тарату» кіші бағдарламасы бойынша жарық көрді

Әбдіразақов Б.

Ә14 Шығармалары. 5 томдық. / Бекен Әбдіразақов. – Алматы: «Хантәңірі» баспасы. 2017. Т.1. – 380 б.

ISBN 978-601-03-0454-3

Қазақтың белгілі ақыны Бекен Әбдіразақовтың бұл жинағына автордың кезінде қалың оқырман қауым мен әдебиет сыншылары жылы қабылдаған «Тұңғыш кітап», «Махаббат мекені», «Ғашық жан», «Өмір мен көңіл» атты кітаптарындағы өлең-жырлары, балладалары, толғау-дастандары, поэмалары еніп отыр.

Ақынның сыршыл да нәзік туындыларының өн бойынан өмірге деген құштарлық, сүйіспеншілік, туған жерге, Отанға деген ыстық махаббаты айқын аңғарылады.

ӘОЖ 821.512.122

КБЖ 84 (5 Қаз)

ISBN 978-601-03-0454-3

© Б. Әбдіразақов, 2017

© «Хантәңірі», 2017

ҚҰРДАСТАР АТЫНАН

Иә, достар, жиырма – жай бозбалалық,
Өмір жайлы әңгіме қозғамалық.
«Не көрдің сен, сумұрын!» деген сөзден,
Құлақтардың құрышы тозғаны анық.

Шыныменен жанбыз ба, осы біздер,
Дүниенің шуағын, хошын іздер!
Жоқ, сенбеймін, құрбыжан, біз басқамыз,
Еңбек пенен ерлікті досымыз дер!

Жасым жас боп, жүрмеппін оқ астында,
Не тұр екен, соншалық оғаш мұнда?!
Зеңбіректі өң түгіл түсімде де
Көрсетпесін лайым, қоластымда!

Онсыз да дала көркем, кең сияқты,
Ал, бірақ та үлкендер мен сияқты
Жиырма жаста гүл болмай, найзағай боп
Атылыпты, қартайып пенсия апты.

Мен де өзімше – сонда да кешікпеппін,
Дер кезінде жігіт боп өсіп кеппін.
Балалықты он бесте-ақ атып ұрып
Ағалардай майданды кешіп кеттім.

Тыңда жазып ерліктің тың дастанын,
Жырға қостым, Теміртау нұрлы аспанын.
Көктей өтіп жеті қат көк аспанды,
Қол ұстасты жұлдызбен құрдастарым.

СЕН ТУҒАН КҮН

Сен туған күн... неткен сырлы Алматымда
қар жатыр,
Сен туған түн, неткен нұрлы, Алатауда Ай жатыр.
Ақ күмісті жерүстіне жалатқандай
сен үшін...
Алтын айды шың басына жаратқандай
мен үшін...
Бұ дүниенің мынау шалқар шаттығына
мас болып.
Мен келемін кешіріңдер, жанарыма жас толып.
Сенің жомарт дастарқаның бүгін алыс болса да,
Жүрегімнің қалқып барып қонар жері сол шама!
Құрбыларың жұлдыздардай күлімдесе қасында
Отырсың-ау айға ұсап,
сонау шыңның басында!
Мен келемін қуанышты қолтықтасып айменен,
Мынау сұлу дүниеден шарап ішіп жайменен.
Сен туған күн... неткен әсем Алматымда
қар жатыр,
Сен туған түн, неткен нұрлы, Алатауда
Ай жатыр.
Ақ күмісті жерүстіне жалатқандай
сен үшін,
Алтын айды шың басына жаратқандай
мен үшін.

ТУҒАН ЖЕР

Тауыңа қарап таңданып,
Далаңа жайып құшақты.
Өз балаң текке панданып,
Жолаушы кісі құсапты.
Туған жер, кешір, білмедім,
Сұлу тау, шалқар далаңда,
Жанымның жортып жүргенін,
Туыс боп әрбір адамға.

СЕЙДІҒАЛИҒА

Алатаудың асқарын қызықтадық біз талай,
Асқақ қиял сабағын үзіп те алдық біз талай.
Алтын нұрға шомылған араладық бақшаны,
Ай ажарлы гүл іздеп, іздемедік басқаны.

Тыныштығын жүректің бұзып та алдық біз талай,
Махаббаттың деміне қызып қалдық біз талай.
Бұлағындай көктемнің күле берді жүрегін,
Жалтақтамай соңынан жүре берді жүрегін.

Ел қарады жымыып, мен қарадым шаттанып,
Мұрат атты биікке, сен барасың аттанып.
Тыныштығын жүректің бұзған қандай жақсы еді,
Махаббаттың деміне қызған қандай жақсы еді!

* * *

Аспанда бұлттар топырлап,
Селдетсе жаңбыр түнімен,
Найзағай көктен от ұрлап,
Жүр екен деймін мұны мен,
Сондықтан ұйқым келмейді.

Көтерсе басқа көшені
Автобус пенен трамвай,
Оятар мені осы енді,
Тіршілік салған ұрандай,
Сондықтан ұйқым келмейді.

Құлағым шалса қыз үнін,
Түседі аунап жүрегім.
Таба алмай қиял үзігін,
Арманға малтып жүремін,
Сондықтан ұйқым келмейді.

Осылай ұйқым бөлінген
Достарым, шын де, жалған де.

Сиықсыз болмай өмірде
Ұйқысыз болсам, арман не?!

* * *

Індегі сардаланың саршұнағы,
Бірде алға, бірде кейін тартынады.
Көктегі қарақұстан қорқып бейбак,
Қапаста демігеді, алқынады.

Қорқақтың күні кұрсын жалтақтаған,
Үрейлі қуыс болып жалпақ далаң.
Менде де кездессе егер осы мінез,
Бермендер ер киетін қалпақ маған!

АЛАТАУ

Алатау!

Жерді төмен тастадым да,
Қол созып тұнық көлдей аспаныңа,
Өрмелеп құмырсқадай шығып келем
Өмірдей бел-белесті асқарыңа!

Білмеймін сені сүйген ғашықпын ба,
Шыңыңа сұңқар қонған асықтым ба?
Әйтеуір, өрлей бердім, өрлей бердім,
Жетем деп жоталардан асып шыңға.
Маңдайдан моншақтап тер тамшылады,
Отты үміт – жас жанымды қамшылады.
Талмадым,

алға ұмтылдым көрген сайын,
Армандай қасқиған сол паң шынарды.

АЛАТАУ АЯСЫНДА

Алатау, құсың болып сайрасам да,
Құзыңа қиялымды байласам да,

Төсінде түнеп жату рақатын
Көрмеппін бауырыңды жайласам да.

Түнінде толы екен-ау, тамашалар,
Желпиді шыршаларды қара самал.
Аюдай күркірейді күндізгі өзен
Ақ бұйра толқын еді мана солар.

Шыңына іліп қойған шырағындай,
Қалтылдап дірдектейді бұлағында Ай.
Тым-тырыс мен жатырмын жас жанымда
Қуаныш толқып жатыр нұр ағындай.

ЕСІК КӨЛІ

Көк тас пен жасыл жапырақ тұнық сөлін,
Алатау жасағандай құйып көлін.
Ақ бас тау есікті емес, сұлу көлге
Сыйлапты төскейінен биік төрін.

Мөп-мөлдір ақ маралдың жанарындай,
Көл жатыр күлімсіреп қабағында Ай.
Сымбатты шыршаларын күндіз көрсең,
Батырдың тауға өрлеген жарағындай.

Бұ көлді биші қыздай күн ойнаған
Бір қыздың көз жасы деп кім ойлаған.
Сенбеймін, аңызында айта берсін,
Дәл бүгін серік болмас бұл ой маған.

Сәулешім, шоши көрме, тұнық көлден
Бақыттың балын бізге құйып берген.
Есік көл – бесігі екен қос ғашықтың
Мәңгілік бірін-бірі сүйіп өлген!

* * *

Өзіңмен Жетісудың тойында бір,
Жолыққан жақсы күндер ойымда жүр.

Ән толқып, сол толқыннан ой дірілдеп,
Менің де шымырлады-ау, бойымда жыр.

Зәулім үй, ақкөңілге сай түсі аппақ,
Биледім бір өзіндей Ай құшақтап.
Жүрегім құлазиды сол түнді аңсап,
Қалыпты содан тәтті қайғы сақтап.

Иланшы, күн жиекке сүңгігенде
Тосамын құлағымды түнгі желге.
Тау жақтан самал болып соғар деймін,
Өзімнен өзге дүние мүлгігенде.

ТУҒАН ӨЛКЕМ – ОҢТҮСТІК!

Мен сенде шалқып өстім, балқып өстім,
Нұрынды бойға терең тартып өстім.
Ішінде жүрсем-дағы жалпы көштің,
Туған жер, топырағыңды мың-мың сүйіп,
Қаймағын бақытымның қалқып өстім.

Мен торқа топырағыңды басып тұрып,
Қуандым көңілді алғаш тасыттырып,
Қайғырдым жанымды алғаш жасыттырып,
Бірақ та қатты әкедей мінезіңмен
Өмірге қойдың мені ғашық қылып!

Көктемі де алаулы,
Жалынды өлке, нұр өлке!
Жастық шақтың жалауы,
Желкілдейді гүл ерке.
Алыпсың да көркемсің,
Жаным сүйген өлкемсің!

Ұйқылыны жұлқылар,
Мазасын ап жер-көктің.
Мұнда буы бұрқырар,
Керзі етікті еңбектің

Алыпсын да көркемсің,
Жаным сүйген өлкемсің!

АРЫС ТУРАЛЫ

Байқамайды-ау, шынында,
Жолаушылап өткендер.
Шаңы менен құмында,
Болатынын көктемдер.
Тандыры бір кепкен жер
Деп ойлар көп өткендер.

Жоқ, жолдастар, жалған бұл!
Бақша да бар, су да мол.
Кеудемізде толған нұр,
Бұркырады, тулады ол!

Асқақ арман, жаз арман,
Жүрегімде теңіз бір.
Іздемеймін базардан,
Арысыммен егіз бұл!

Поездардан будақтап
Түтін шықса аспанға.
Өлең жазам шумақтап,
Шаруам жоқ басқанда!

Шойын жолды аралап,
Өктем жүзді іздеймін!
Жүрегімді жаралап
Кеткен қызды іздеймін!

Мен білетін бір нәрсе,
Шойын жолда – шойын қол!
Көкірегіме жыр келсе,
Соны әндетем, ойым сол!

ӨМІР ДЕГЕН НЕ?

(Жас хирург, бауырым
Тұрмахан Орынбаевқа арнаймын)

Өмір деген немене,
Замыраған күн бе ол?
Күлімсіреп келе ме,
Көктемдегі гүлде ол.

Әлде бұлт па аспанда,
Желмен бірге көшетін, –
Десем, – от па жас жанға,
Мұнар түссе өшетін.

Өмір, өмір, нұр өмір,
Жер үстінде дейсің сен.
Қызыққанға бұл өмір
Өріс мүлде дейсің сен.

Арысымның шаңында,
Өмір жыры бар дейсің.
Кеші менен таңында,
Соның нұры бар дейсің!

Сол өмірді күзеткен
Сақшы болдың, бауырым!
Тақырыма гүл еккен,
Жақсы болдың, бауырым!

ӘКЕМНІҢ ҚҰРДАСТАРЫ

Әкемнің қанық емен түр-түсіне,
Қоямын жоримын да бір кісіге!
Ғажабы, жүрсем болды, күлсем болды,
Айнымай қалған дейді-ау, күлкісі де!

Көңілім сонан барып әлем-жәлем,
Өзімді ұстап тұрам әрең-әрең.

О, достар, шынымды айтсам, сол жандарға,
Күн сайын іздеп жүріп сәлем берем!

Біреуі сипайды да маңдайымнан,
Күрсініп: қалдың, – дейді, – қандай ұлдан.
«Бекенжан, шүкір сен де ержеттің», – деп,
Біреуі тамсанады таңдайынан!

Шені де, атағы да кішігірім,
Бұларға жараспайды кісілігің.
Бұлардың бас иетін батыры сол –
Нық болса, жақса болса ісі кімнің.

Жолына жарық етіп фонарларын,
Алыстан түнде берер хабарларын.
Өздері жөнелтетін поездардай,
Лапылдап кеудесінде жанар жалын.

Болса да үсті басы күйе-күйе,
Қылау дақ түскен емес сүйегіне.
Өмірді өзімсінген шойын қолдар,
Темірдей иеді де, сүйеді де!

Шіркін-ай, әкем марқұм тірі болса,
Осынау күйелештің бірі болса?!
...О, мейлі топырағы торқа болсын,
Ризамын құрдасының нұры қонса!

МЕНИҢ ҚҰРДАСТАРЫМ

Үшеу ек үйелмелі-сүйелмелі,
Ауылдың үміт артып, сүйенгені.
Тірі жан бетімізден қақпаушы еді,
Болғасын ауыл гүлі, үй ермегі.

Кейде біз аумай тентек жапалақтан,
Сый алып қалып жүрдік шапалақтан.

Сонда да қуаныштың шарабынан,
Беретін батар кеш пен атар ақ таң!

Таудағы құламадай арқыраған,
Аспанда метеориттей жарқыраған.
Жер-көкті солқылдатқан поездармен,
Жолшының таныс достар, салты маған!

Түн ауа қайтса істен алға асыға,
Таластық фонарына, балғасына.
Біреуміз ұстадық сол балғаны ауыр,
Кім білсін, ата кәсіп жалғасы ма?!

Ғашық боп, тамшысына ұшқан оттың,
Бір досым талай күз бен қыстан өтті.
Жүзінде ұшқын ойнап енді соның,
Құлындай жұмсайды дәу станокты.

Мінезі алға ұмтылған жауынгердей,
Кім тоқтар оты сөнбей, жалыны өлмей.
О,Отан, жүгің бар ма, арт, соларға,
Шындарға алып шығар, ауыр көрмей!

АРЫСТЫҢ АЙЛЫ ТҮНІ

Түндер, түндер, айлы түндер,
Арысымды құшақтаған.
Түндер, түндер, айлы түндер,
Қандай қымбат, бұ шақ маған!

Күміс түнің, о, Арысым,
Махаббаттың бесігі ме?
Арманның ең жоғарысын,
Бөліп берген несібеме.

Бүгін де түн сүттей жарық,
Төге түсші, нұрыңды Ай!

Тал түбінде күтпейді анық,
Мені сәулем бұрынғыдай!

Елендеймін сонда да мен,
Таныс көше, таныс бақ.
Жүрек жырын толғаған ем,
Жарық жерден алыстап.

Түндер, түндер, айлы түндер,
Жас жүректі аймалаған!
Құшақтарын жайды гүлдер,
Кім қалды екен жайнамаған!

О, туған жер, кешір мені,
Ұнатсам да мың қызыңды.
Жарым – Сырдың өсіргені,
Сонан таптым жұлдызымды!

АРАЛ ТЕҢІЗІ

Бетімен алтын айды сырғанатып,
Жағаға ақ көбікті ұрған атып.
Аңсаған сұлу Арал жатыр көлбеп,
Аспанмен құшақтасып нұрға батып.

Толқыны тебісе ме, жарыса ма,
Өкпелеп сәтте қайта табыса ма.
Баладай итжығысқа көнбей әсте,
Жалма-жан белдесе қап алыса ма?!

Бір кезде тына қалды қаймақтанып,
Жағаны сүйді толқын жайлап барып.
Сұлудай айна алдында маңғазданған
Теңізге қарай қалды Ай баптанып.

БАЛЫҚШЫЛАРҒА

Қаһар шашқан көк теңізге өктем жан,
Қабырғасын көк дауылдың сөккен жан.
Қайығына піл-толқынды жеккен жан,
Елдігіне, ерлігіне ырза адам,
Мен де сенің данқың үшін жыр жазам !

ШАҒАЛА

(Зейнолла Шүкіровке)

Шағала, ақ шағала күміс қанат,
Төсінде ақ шалқардың тыныстамақ.
Батыстан шаңғытып бұлт келеді эне,
Со бұлтты үріккен қойдай кім ұстамақ?!

Езуді жиып болмай соқты дауыл,
Япырмай, күтпеді ме оқты жауын.
Аһылап, үгіледі айбынды Арал,
Шойырылып, көтере алмай соққыны ауыр!

Шағала айбар беріп шаңқылдайды,
Дүлейде отты ұшқындай жарқылдайды.
Толқындар жолбарыстай ызаланған
Жағаны атылып кеп алқымдайды.

Сыпсындап ақ шағала шошынбайды,
Толқынға мысықша атқан тосылмайды.
Теңізге жырын жырлап, дауылда ойнар,
Кім көрген жүрек жұтқан осындайды!

Шағала, ақ шағала күміс қанат,
Десем мен: үріккен бұлтты кім ұстамақ?
Сен екен ақ Аралдың бұлбұлы да,
Сен екен дауыл тілген құрыш қанат!

ҚЫЗДАРЫ ҚАЙДА КЕТКЕН БҰЛ АУЫЛДЫҢ?

Қыздары қайда кеткен бұл ауылдың,
Арманы болмады олар сірә, кімнің?!
Аңкылдап келсем бүгін жеңгейлерге,
– Оңайда қыз жоқ, – дейді, – сендейлерге.
Нұсқайды шалқып жатқан көк теңізді,
Нұсқайды толқын ұрлап кеткен ізді.
Қараймын көз жеткісіз көк айдынға,
Тербеліп қалқып жүр-ау көп Ай мұнда!
Қалайша жеңгейлерді айыптармын,
Есе алмас көк теңізде қайықты әркім.
Жандары жаралған соң бұл Аралда,
Қыздары дауыл сүймей тұра алар ма?!

ЖЕЛДІҢ КҮНІ

Алқынып, демігіп, дөңбекшіп жата алмай,
Көпірді көк теңіз, бұрқанды атандай.
Толқындар өшіккен иттердей таласып,
Соғады бір-бірін көздерін шала ашып.
Дүрліккен дүние, есітіп болмайсың,
О, жұртым, қарашы қайсысын қорғайсың?
Аспанмен жөңкілген бұлттар да тоқталып,
Атылды найзадай ашумен оқталып.
Долданып, егесіп, есірді көк теңіз,
Теңіз ғой, тентек қой, мінезін сөкпеңіз!

«БҰ ЖЕРДЕ В.И.ЧАПАЕВ СУҒА КЕТКЕН...»

Мен тұрмын ойға шомып жар үстінде,
Көңілмен көз жіберіп алыс күнге.
Алаулы Жайық беті кешкі нұрдан,
Шұғыла қалып қойған бар үстінде!
О, Жайық, нені ойладым?

Пана боп кабырғадай жарқабағың,
Чапайды жау оғынан қалқаладың.
Кең дүние тарылды да қойныңа енді ол,
Қағып ап толқыныңмен арқаладың.
О, Жайық, соны ойладым!

Япыр-ау, жағаң қалай алыстады,
Шулады неге сонда қамыстары.
Сол сәтте сен де естен адастың ба,
Сезілмей қалды ма қол қарысқаны.
О, Жайық, оны ойладым.

Ақ жүзің күреңденіп жүре бердің,
Қойныңда кетті арыстай жүрегі елдің.
Жиекте жауың қалды қан аңсаған,
Соларға қарап сылқ-сылқ күле бердің.
О, Жайық, сені ойладым!

* * *

Қош, Жайық!
Қимай тұрмын! Ұмытпаспын!
Төсінде еркелетіп, тұнықты аштың.
Ойнадым толқыныңмен құрдасымдай,
Жағаға итерсе де ұрып тасқын.

Қонғанда жарқабақты сағалап түн,
Ағыспен қиялды ұзақ жағалаттым.
Естідім өр қазақтың өлеңдерін,
Дыбысын дүбірлеген тағалы аттың.

Тыңдадым Жайық әнін құлақ түріп,
Пернесін жас көңілдің бұрап тұрып.
Ұзаттым баржаларды толқын тілген,
Көз ұшын көкжиекке лақтырып...

ТҮН

Жап-жалаңаш Жайық жатыр,
Ақ құшағын жайып жатыр.
Жыр толқындап байып жатыр.
Жағасында қайық жатыр.

Бүлк-бүлк қайнап шымырлай ма,
Ақ самалдан сыр ұрлай ма.
Ай – сұлуға сыбырлай ма,
Жұлдыз болып жыбырлай ма...

Жайық жатыр нұрға толы,
Қайық жатыр сырға толы.

ҚЫЗДАР ЖАЙЛЫ

Жігіттер-ау, өкпек желді ызғарда
Қалтырайтын қайың дейміз, қыздар да!
Қандай әбес?! Отым шықты-ау бетімнен,
Маржан тауды ақ білектер бұзғанда!

Құлаштайды күректерін біздерше,
Көзім шықсын, сәл бусанған із берсе.
Шофер ку да комбайннан құйындап,
Сыр бермейді-ау, он түгілі, жүз келсе!

Өкпе айтсаң да «жігіттікті» бұзғанға,
О, жігіттер, тізе бүктім қыздарға.
Тың төсінде алтын толқын сапырған,
Қыздан сен де ердің атын қызғанба!

БІР ЖОЛДАСҚА

Жартысын алшы жанымның,
Назырқансаң тіпті бердім бүтінін, –
Деп әр қызға жалындың,
Жүрегіңнің айтқан болып үкімін.

Сол рөлді бүгін де
Шебер ойнап тұрсың, сұлу қасында
Ойла, жолдас!

Түбінде

Өмір керек!
Өзінде де қалсын да!

БАҒАНАЛАР

Жарысып жұлдызша аққан поездбенен,
Жарысып жас шабытпен ой іздеген.
Қалмайды ұзын тұра бағаналар,
Тұс-тұстан қол бұлғайды маған олар.
Жазықта дедектейді жаланаяк,
Сол сәтте шаршады-ау, деп қалам аяп.
Кездессе қарғып өтер өзен-көлден,
Сымдарын суға малмай өзі өңгерген.
Дөң аттап, альпинистей таудан асып,
Бір-бірін жетектейді қаумаласып,
Ықтамай жүре берер дауылдарда,
Жолшыбай сәлем беріп ауылдарға,
Не сыр бар иықтағы сымдарында?..
О, жолдас, күй бар онда, тыңдадың ба?
Ғашықтың жүрегiнiң лүпiлi бар,
Жас жанның тiлегi бар, үкiмi бар.
Ананың алыстағы ұланына,
Емiренген даусы келер құлағыңа.
Қушитып бағаналар иықтарын,
Кей кезде күйлемейдi сүйiктi әнiн.
О, жолдас, суық үндi кiм сұрайтын,
Жаныңа у тамызып шымшылайтын?!
Болса да сүйегi ағаш бағаналар,
Ондайда кейiп қалар саған олар.
Жарысып зымыраған поездбенен,
Жарысып жас шабытпен ой іздеген
Қалмайды ұзын тұра бағаналар,
Тұс-тұстан қолын бұлғап маған олар.

Жүрсінші, бағаналар батыл басып,
Жүректер қалсын жылып, жақындасып!

ЖОЛҚАРАУШЫ

Түкірік түспей ақпанда,
Мұртына көк мұз қатқанда,
Шыжыған шаңқай шілде де,
Тұманды лайсаң түнде де,
Осы адам тыным тапқан ба?

Арқалап балға, күрегін,
Ту етіп адал тілегін.
Жол тілеп жұртқа мындаған,
Көңілі бір сәт тынбаған,
Шырақ қып жағып жүрегін!

Ұзақ жол тартқан тап саған,
Қамқоршы болған басқадан,
Фонарын ұстап қолына,
Адамның өмір жолына,
Бізде көп мұндай жақсы адам.

ШОЛПАН БҮГІН КҮНДЕГІДЕН ЖАЙДАРЫ

Тұнық аспан.
Жымыңдайды жұлдыздар.
Алатауды буып апты түнгі ызғар.
Москвадан сөйлеп тұрмыз!—
Таныс үн.
Желпіп өтті маужыраған тау ішін.
Тыңдаңыздар,
Тыңдаңыздар! Москва...—
Осы бір үн оятып тау-тасты да,
Саңқылдады мың дауысты эфирде,
Тына қалды тентек жел де лепірме.

Дірілдеймін, қуанам ба, қорқам ба?
Спутник! Ракета!

Кетті дей ме Шолпанға?!

О, Отаным кеше ғана сол бір үн,
Берген жоқ па, қуаныштың мөлдірін!
Минутына ақын ұлын ере алмай,
Терледі ғой жақсы жырды бере алмай.
Мейлі, мейлі, терлесем мен терлейін,
Зымырай бер, өзің алға желдейін.
Спутник!

Зеңгір көкте нұр болып,
Әр үйіме бак құсындай жүр қонып.
Соның күйі жүрекке жыр толтырып
Шаттықтың дәу мұхитында толқыдык,
Бір біз бе екен Алматыда мың халық.
О, Отаным, миллион боп жырладық.
Мен білемін,
Достар бізге күлімдеп,
Жауың шошып, қаны қашты, дірілдеп...
Ракета эне, жүйткіп зырлап барады,
Нұрға бөлеп, жырға бөлеп даланы.
...Таң келеді ақ жорғамен
Таң атты.
Күміс сәуле құшақтады алапты.
Сұлу Шолпан,

Нұрлы Шолпан,

Ақ Шолпан,

Акындарды таң сәріден тұрғыздың,
Періштесі сенсің көкте жұлдыздың.
Саған қарай жүрек сыйын, сәлемді,
Жібердік қой, тамсандырып әлемді.
Айға бардық, ұштық міне Шолпанға,
О, жұлдыздар, біз Боламыз ортаңда,
Қабылдандар, Жер-ананың ер ұлын,
Құдіретін коммунизм Елінің!

ЕСКЕРТКІШ ТҮБІНДЕГІ ЕСКЕ АЛУ

Шуласып қоңыр кеште құрбыларым,
Дегенде: кино, кино! Амангелді!—
Алдағы суып былай қалды дәмім,
Токтаңдар!— деуге әрең шамам келді.
Алқынып албырт жүрек алып ұшты.
Жан-жүйем босап кетті қуанғаннан!
Көз алмай тұлғасынан алып сұсты,
Қарадық асылып біз дуалдардан.
Жүргендей шайқастарда араласып,
Айқайлап «қайтпа» — дейміз алға ұмтылып,
«Қап»! дейміз, қалса батыр қаға басып,
Ашынып, түрегеліп сәл жұлқынып,
Бір сәтте қадалдық біз қабырғаға,
Ақбоз ат шыр айналып қорғанады.
Япыр-ай, мынау жанға — жәбір-нала!
Құлады ол!.. Көзімнен жас сорғалады...

Көркейген Алматының алаңында,
Төсеулі түрлі түсті гүл кілемі.
Бакытпен сусындаған адамы да,
Жайдары тыйылмайды күлкілері.
Алаңда ат үстінде көзбен шолып,
Азат ел,

азат дала,

азат қырды.

Осынау өлкесіне тұлға болып,
Тымақты, өр кеуделі қазақ тұрды.
Еңкейген қарт кісі де, жас бала да,
Гүл қойып құрметтейді өз атынан.
Батыр тұр алға қарап астанада,
Түспестен өзінің Ақбоз атынан.

НӨСЕР АЛДЫНДА

Ашуы ма, ойыны ма кім біледі,
Бұлт төсін от шыбыртқы тілгіледі.

Ойқтастап желаяқ жел қыр-даланы,
Бетінде көк шалғынның сырғанады.

* * *

Ысқырып боран ыңырсып,
Ұйтқытып жүрді ақ шаңдақ.
Мың кейіп, оған мың ұрсып,
Омбылап келем ақсаңдап.

Алдымды орап қақпалап,
Үрлейді суық бет қарып.
Үйірліп құйын ақ балақ,
Жас қарды биге кетті алып.

* * *

Көктем не?

Гүл дейміз-ау тағы біздер,
Қыдырған ғашықтардың бағын іздер.
Тағы да көктем сұлу, қыз дейміз-ау,
Сол тәтті ойдың жібін үзбейміз-ау!
Меніңше, қыз ғана емес көктем деген,
Ол – жігіт Гагарин боп көкке өрлеген.
Ол – ақын Ай аруға жақын барып,
Жыр айтқан, айта алмаған ақын халық!
Ол батыр сілкіп тастап жердің күшін,
Көтерген көкке биік Ленин ісін!
Меніңше, біздің көктем, сондай көктем,
Көңілі кереметке толмай кеткен!

СЫР

Арманым жеткені ме деңгейіне,
Сенем бе, замандастар, сенбейін бе.
Жетіпті-ау, айт дейтін күн інілерге
Өкпенді Қазынаштай жеңгейіңе.

Құлаққа кәрі әженің жарлығы аспай,
Келмеуші ем бұрын үйге қарным ашпай.
Міне, енді айналсоқтап шыға алмаймын.
Көктемде ұя салған қарлығаштай.

ТҮНГІ ОТТАР

Оттар, оттар төңіректі қоршаған,
Лүпілдейді-ау тосын жанның жүрегі.
Балдызындай көзін қысып ол саған,
Алды-артыңда жалт-жұлт билеп күледі.

Байғұс бабам, бұл даладан от көріп,
Шайтан жүр деп шақырыпты-ау Алласын.
Менің албырт қиялымды бөктеріп,
Жаздырады оттар жырдың жалғасын.

Оттар, оттар күлімдесін нұр жүзін,
Бақытымның шырағынан аумаған.
Көрсін Елім, тыңда жүрген ұл-қызын,
Жүректері түнде от боп лаулаған!

РЕВОЛЮЦИЯ КІМ?

Аяулым Қалжан Нұрмахановқа ескерткіш.

Автор

Шетелдік мас мінезді, қара әйнекті
Өзіме сиқырлана қарайды епті.
– Ал, қазақ, бақыттысың...

Кім берді оны?

Революция! –

Басын шайқап күлген болды.

Ол қайда,

ол кім өзі?

Таныстыршы, -

Тағы да тұр көзінде шалыс күлкі.

Жүр! – дедім.

Қикаң етті серігіне,
Байкаймын жел тигендей желігіне!

I

Алмастай жаркылдаған алтын ұшқын –
Қуатты қолдан туған қарқыны істің.
Алыптай станоктар, машиналар,
Басқарған соны

адамның қасына бар, –

Деп едім.

– Әзер тұрмын құлағалы! –

Көз жұмды ол,

Білем неге ұнамады!

Екеуміз шықтық завод ауласына,
Күрсінді. Ызасы ма, тәубесі ма?
Сол сәтте күлкі естілді бал бұлақтай,
Кірпідей кіржиіп сәл қалды ұнатпай.
Тершіген жұмысшыдай тұрды завод,
Мен шатпын.

Ал ол көзін жұмды ыза боп.

Мен де үндемедім,

Ол да үндемеді.

Немене бұл? – демеді.

II

Алдымызда күн толқынды дала тұр,
Дала емес-ау, келешек тұр, дана тұр!
Күн көкте емес, осы дала төсінде
Тыныстайды қалжырап кеп кешінде,
Аттанады жұлдыз сөне жұмысқа,
Диханшыдай ырыс қосып ырысқа, –
Десем әлгі шетелдігім сенбейді,
Бізді үгітке өте шебер ел дейді.
Сөйтеді де уыстайды бидайды,

Бидай сусып қолына оның сыймайды.
Алтын десем, қайта-қайта бидайды
Уыстайды. Бидай қолға сыймайды.
Байғұс, жансыз алтынындай санай ма,
Уыстауын қояр емес қалай да?
Қайдан білсін, әрбір дәнде жан барын,
Диханшыдан бұлқып жатқан қан барын.
Шыдамадым қағып қалдым қолдарын,
Арашашы болғаным ғой ондағым!
Қасымызға келді дихан шаң басқан,
Қарады ол көзін бізден алмастан.
Кеудесіне бір тал масақ қадапты,
Соған анау тамашалап қарап тұр.
Медаль ме бұл? – деп сұрады
шетелдік.

Дихан күлді.

– Ондай менде жетерлік.
Медальменен Одерге де барғамын.
Бұл награда Жер-анадан алғаным.
Қандай ұғым береді осы тың деген?
Революция – бұл деген!
Алшаң басып дихан кетіп барады,
Адымымен дөңбекшітіп даланы.
Мен үндемедім,
Ол да үндемеді.
– Анау кім? – демеді.

III

Революция кім?

Ол – мен, ол бәріміз.

Ол – болашақ,

Қазіргі бар қолдағымыз.

Ол – космонавт күнменен тілдесетін,

Ол – жас сәби,

өмірмен бірге өсетін.

Ол – геолог тайгадан кен іздеген,

Ол шөлді сусындатар теңізбенен,
Ол – жаңа адам дүниеге жалданбайтын,
Тек қана жаңалықты армандайтын.
Ол – жас өмір,

Жас солдат Кубадағы,

Ол – Африка қанының тулағаны.
Ол – негрдің қазіргі ұлт арманы,
Ол – адамзат жанының вулкандары.
Революция кім?

Ол – мен, ол – бәріміз

Түйісіп жатқан арман жолдарымыз.
Біз болсақ, күн көтеріп жерүстімен,
Отанбыз елге бақыт үлестірген.

IV

Адамдарға:

– Революция кім? – деген,

Біз көтерген

Коммунистік күн, – дер ем!

БҰЛ 1941 ЖЫЛЫ ЕДІ

– Соғыстан қалды,

көрген ғой құдай көз жасын! –

Қуанды бәрі, қуанған жоқпын өз басым.

«Шалғымен шапқан шалғындай жауды
жапырса,

Отырмай үйде қазанды баққан

қатынша...»—

Қараймын сөйтіп, шылымын сорған ағайға,
Байқаймын,

Көңілі орнында емес қалайда!

Анасы байғұс қалтырап сіңір қолдары,

Ақтарып жатыр аттанбай қалған дорбаны.

«Бір Алла өзі жар болғай менің жалғызым...
Бүгін бір той ғой...

Ал, балам,

кәне, ал, қызым!...» —

Деп бәйек болып, дастарқан бетін толтырды,
Кейіннен көбі айтып-ақ жүрді ол күнді!

Ал, ағай, салқын тіл қатып, шылым сорады,
(Сол түні босап қалыпты түтел қорабы)
Мен болсам,—

Шіркін аңсаймын майдан алаңын.
Соғыс не тегі?.. Қызық-ақ үшін барамын.
Оралам елге, ер Бекен деген атпенен,
Жетпейді-ау жасым, жетпейді-ау жасым,
әттеген!...»

... Кешікпей, бірақ, аттанып кетті ағай да,
Ауыр-ақ тиді ауылда қалған талайға.
Бауырына қысып анасы төкті көз жасын,
«Кемпірлер осы!» — дедім де қойдым өз басым.
Сол ағай ер боп қайтпады елге соғыстан,
Өлмеді және қанды өртте ажал оғы ұшқан.
Білмейді пенде өлі ме, әлде тірі ме,
Анасы сорлы қарайды жолға күніге.
Жанары тайып, қабағы солып қалса да,
Қарайды талмай,

көзінде үміт каншама?

Мен бейбақ оның жүзіне тіктеп қарамай,
Жүремін қазір жазықты болған баладай.
Көзінен оның қап-қара жалын лапылдап,
Дегендей:

«Менмін, таныссаң соғыс,

Ақы-м-мақ!»

Жүрегім сыздап, өртейді жалын бетімді,
Соғыстан қалған жараның орны секілді.

БҰЛ 1944 ЖЫЛЫ ЕДІ

Тұтқындар келе жатыр сүмірейген,
Қарайды бәрімізге бір үреймен.
Кекті көз қорқынышты болды ма екен,
Зеңбірек оқпанынан үңірейген.

Келеді аяқтары сүйретіліп,
Қойғандай сол жүріске үйретіліп.
Көбісі-ақ бұл иттердің сақал-мұртты,
Баласын ойнататын үйде отырып.
Жүздері қан ішкендей жиренішті,
Бар екен қандай ойы түйген ішкі?
Тым-тырыс жұрттың бәрі демін жұтқан,
Қайтпекпіз ыза буып күйген ішті?!
«Хайуан!» — ащы дауыс дір еткізді
Осынау топырлаған жүрексізді.
Тістеніп әйел тұрды өкпе тұста
Шыңдалған қолындағы күрек жүзді.
Тұтқындар өтіп жатыр сүмірейген,
Қарайды баршамызға бір үреймен.
Кекті көз қорқынышты болғаны ғой,
Зеңбірек оқпанынан үңірейген.
.... Дүнне сескенгендей бір үреймен
Бонндағы фашистердей күжірейген.
Атасын сап есіне күні кеше
Арыстың көшесінде сүмірейген.

КЕЙДЕ НЕГЕ МҰҢАЯМ

Бір басыма кейде оралса қайғы-мұң,
Мен бетіне тік қараймын қайғының!
Ойлай көрме, кіржиер деп қабағым,
Таусылғанда қалтамдағы шайлығым.
Баз біреулер «Волга» мініп зырлайды,
Сонда маған лық автобус тұрмайды.
Ойлай көрме, түкірер деп жерге бір,
Көкең оған жол тілеп қол бұлғайды.

Өксіп, бірақ, шырылдаса нәресте,
Оралмайды күлімдеген ән еске.
Ақкөңілім күңгірт тартып, өксіген
Өртті күндер өкініші әлі есте...

Орамалдың ұшыменен көз жасын
Сұрткен әйел көрсем болды өз басым,

Жасып қалам. Мендегі бар бір тілек –
Сұлу көздер ащы жастан тозбасын!
Асфальтпенен тықылдаған балдақты,
Жүрегіме түсірді-ау салмақты.
Әр дыбысы: «Еске ал, еске ал», – дегендей,
Меніменен қайтпай қалған солдатты!
Сондай шақта дөңбекшимін жата алмай,
Көз ілінсе мені де оқпен атардай.
Жайланамын адам атты бауырдың
Бәрін бірдей жауыз деуге бата алмай.
Жұбайымның жылы демі тәрізді,
Өмір лебі сүйкімді де әрі ізгі,
Сол сұлудың көрмеу үшін көз жасын
Менің жаным мұңаюға парызды!

АЛМАТЫ

Бақтарың түнде желмен сыбдырлаған
Жанымнан талай тәтті сырды ұрлаған.
Үніне құлақ түргем бал бұлақтың,
Жөргекте нәрестедей былдырлаған.

Сенде алғаш қарақат көз жас жаныма,
Ұшқынын алаулаған тастады ма,
Айырды тұнық көлдей тынышымнан,
Қиялдап көп қарадым аспанына.

Білімнің құлаш ұрдым айдынына,
Қанатын бала қыран жайды мұнда.
Көктемнің гүлдеріндей достарыммен,
Бетімді тостым күн мен ай нұрына.

Алматым, шашты кейін ақ шалғанда,
Көз тігіп жаз дидарлы жас жандарға.
Іздермін жігіттіктің жарқын ізін,
Аралап көшең бар ма, бақшаң бар ма!

АЛМАТЫДА АУА РАЙЫ ТАМАША

Мұқағали Мақатаевқа

Тұнық аспан жас өрім қыз көзіндей
Дүниеге мөлдіреген ынтығып,
Самал демі сол қыздағы сезімдей,
Бірде баяу, бірде ағады бұлқынып.

Күн тамшысы алтын жаңбыр сияқты
Алматыма нөсерімен құйылған.
Бойжеткендер қыспен қуып ұятты,
Көйлекпен жүр омырауы қиылған.

Жапырақтар шолжындаса желпініп,
Ақ сәулелер ақ тиіндей ойнайды.
Тамылжыған тыныштықты жел тұрып,
Бұзады деп ешкім де ойлай қоймайды.

Нұр төселген асфальтпенен адымдап,
Келе жатқан адамдарға қарасаң.
Барлығын да ізгі жанға қабылдап
Бұл өмірге құмартасың балаша...

Алматыда ауа райы тамаша, ә!...

Алматыда ауа райы бұлыңғыр,
Қара нөсер төпемекші-ау, бүгін бір.
Терек-талдар бүріседі көшеде,
Алатаудың өңі де бір сылыңғыр.

Қарауытып апай төсі, түтіндеп,
Құлағалы келе жатыр бүтін көк.
Ақ туфли киген қыздар зытса да,
Менің жаным құшақ жайып күтінбек.

Өзен-көлді шайқап өткен бұл нөсер,
Біздермен де қызу күйі тілдесер.

Ей, адамдар, қашпандаршы бұқпалап.
Бола бермес мұндай-мұндай күнде сел.

Қара нөсер төпемекші-ау, бүгін бір,
Алматыда ауа райы бұлыңғыр.
Нөсер досым, көктемнің жас суымен,
Жуындырсаң дүниені, жуындыр!..

АЛМАТЫ ТҮНІ

Мамырлап жатыр Алматым түнгі құшақта,
Кетеді өзі дем алған жанға ұсап та!
Жетімдік көріп қалғиды көше бойында
Иесіз шамдар, күзетші шамдар бұ шақта.
Оятқан мені күлкісі қыздың түн ауа,
Ұйқымды таздай қуғанын сірә білсін бе?!
Күбірлеп жігіт... Ойнақшып қу қыз күледі...
Көзінді жұмып, жата бер, тәтті күрсін де!
Алматы түні, ғажап-ау сенің тұрмысың,
Қаншама жігіт жүр екен ертіп құрбысын?..
Жүректер оты тұрғанда мәңгі жалындап,
Махаббат бағы – Алматы түні нұрлысың!..

Толқындар мәз боп,
 қақпақыл еткен қайықтай,
Лықсыта шайқап,
 тербейді мені трамвай.
Діңкені құртқан жұмыстан жаным айықпай,
Мен емес,
 жұрттың келеді бәрі тұра алмай.

Кондуктор қыз да сыйлайды тәтті күлкісін,
Самал боп бізді сергітіп өтсін дейді ме?!
Арқаны сүйер тақтай да жұмсақ жұрт үшін,
Осы бір сәтте тоямыз қыздың пейіліне!

Келеді шулап еңбеккер менің Алматым,
Қызығын күннің, қызылын нұрдың
жамылып.

Тынықса болды! Сәбиін сүйіп сәл жатып,
Тұрады ертең трамвайды осы сағынып.

Өркешті Алатаудың шындарында,
Қою бұлт әрі аса алмай тұрғанында.
Ашумен Алматыға нөсерлетіп,
Сабалап төгіп-төгіп кетеді өтіп.

Артынша ескен самал желпиді де,
Дүние жадырайды, елтиді ме?!
Бұғактан сорғалайды күзгі тамшы,
Секілді ұп-ұзын бір күміс қамшы.

Ағаштың нөсер жұлған жапырағы,
Тапталып су-су болып жатыр әні.
Сытылып кезбе бұлттан күн нұр құйып,
Құшады астанамды бір-бір сүйіп.

Ойнақы келіншектей құбылмалы,
Ерке күз мінезі ғой – мұның бәрі.

ОН СЕГІЗДЕГІЛЕР

Он сегіз жас – бас білмеген таймен бір,
Тіршілікке оқыранып қарайтын.
Он сегіз жас – малы түгел баймен бір,
Бәрін-дағы өз мүлкіне балайтын.

Он сегізде – өмір жасы он сегіз
Ғасыр шалың ертегінде атайдың.
Ауылдағы көлдей оған он теңіз,
Арманы оның қылышында Чапайдың!

Уыстап ұстағанда қасиетпен,
Қанша сыр, қанша дастан оқығамын.

Өткіздің тарих-өмір бастан бәрін,
Ақындар жазды талай дастандарын.
Арнаймын мен де саған жүрек сөзін,
Жазылған тақырып деп жасқанбадым.

Сен үшін мың өлең де, жүз өлең де,
Жүрегі лүпіл қаққан қыз өлең де.
Аналық күдіретінді бере алар ма,
Жырланып орман, тау-тас, күз өлең де!

Өзіме жұмбақ болса аспандағым,
Жер-ана, құпияның ашқан бәрін.
Жұмыр боп жаралғалы тіршілікте,
Дүние сенен шеттеп басқан ба адым?!

Көк тігіп алтын көзін күндіз саған,
Жымыңдап айлы аспаннан жұлдыз саған,
Келеді ғасыр бойы қол ұсынып,
Көктем – гүл, күз кигізіп, құндыз шапан.

Қыс жауып ақша қардан ақ шапанды,
Ақ боран күн сәулесін қақпалапты.
Япыр-ай, сүйегің шын болат екен,
Келбетің қажу ізін сақтамапты.

Ойлансам, елестейді сол шақ маған,
Ащы тер топыраққа моншақтаған.
Білемін, сүтінді еміп адам ұлы,
Қойнында өмір бойы жан сақтаған.

Кеуденді тесіп содыр ат тағасы,
Күйе боп ормандардың жатса ағашы.
Білемін, күңірендің қапалықпен,
Жаныңа дұшпан көздің батты аласы.

Қан ұйып қалса-дағы сауырыңа,
Шыдадың кәсіреттің ауырына.

Жас солдат құлап жатып сүйіп сені,
Басты ғой анасындай бауырына.

Жер-ана, неткен ыстық лебізді едің,
Қара жер қанды жұтқан дегізбедін.
Қайтадан гүлің өсті, күнің шықты,
Көл-көсір бақыт тұнған теңіз бе едің!

ҚАРТ КАЗАКТЫҢ ӘҢГІМЕСІ

Көрдін бе, шіркеу күмбезін,
Жасырам дей ме күн көзін.
Тұрады асқақ тым өзі,
Аумаған қазақ мінезі –
Жымиып қойды шал маған,
Басында тал шаш қалмаған.
Ал, өзі қызыл шырайлы-ақ,
Көзінде ұшқын тұр ойнап.
Бұ Жайық туған атамыз,
Өзінен шығып, батамыз.
Кешегі өткен Пугачев
Өсіпті көзін суда ашып.
Бір күні өжет атаман,
Дәметіп жақсы батадан
Келіпті осы шіркеуге
Қатын қып қызды тіркеуге.
Шіркеуде қыңыр поп бопты,
Мінезі – ит, тілі – шоқ бопты.
«Қия ғой десе некемді, –
Дейді ғой попың, – кет енді,
Білмейміз сендей бұзықты!»
(Атаман қаны қызыпты)
Бермейміз саған бай қызын!
Депті ғой тағы бағұсың!
Тұрсын ба біздің атаман,
Ер болып туған атадан,
Қысып ап қара мысықтай,
Попыңды жермен ұшықтай,

Күмбезден допша атыпты,
Күлкіге жұрты батыпты.
Көргесін өзге поптар да
Тышқанша зытпай тоқтар ма?!
Балаша мәз боп шалым да,
Жайықтың тұрдық жарында.
«Лақтыру керек!» – дедім мен
Қалдықты солай жерімнен!

Неге біздер өмірге көз ашқанда-ақ,
Шырылдаймыз қос жанардан жас парлап?
Неге біздер, қоштасарда өмірмен,
Қос шырақтан жас көреміз төгілген?

Түсінбеймін, түсінбеймін, тап шыным,
Жөн-ақ болсын кетер кезде жылаған.
Мынау жарық дүниенің шаттығын
Білмей ме екен келген шақта бұл адам?!

Түсінбеймін, бұл адамға бүгін де,
Әйтеуір бір айқай жатыр үнінде.
Бұл өмірге келіп-кету жол салып,
Қорқынышты болғаны ма соншалық?!

ДАЯШЫ ҚЫЗ

Даяшы қыз,
Шампанды өтінемін жай ашыңыз.
Бұл құрғыр тілейді екен шеберлікті,
Бүлдіріп жатыр эне, нелер мықты.
Даяшы қыз,
Шампанды біздер үшін жай ашыңыз.
Жымидың,
кім екенін жаңа сездің,
Қасымда мөлдіреген қара көздің.

Ішеміз бақыт үшін үнсіз ғана,
Куәсі шаттығымның бір сіз ғана.
Даяшы қыз,
Сіз-дағы бақыт тауып жарасыңыз!

Жаксылық жасағанның бәрін-дағы
Бақытты жан деп білем жанымдағы.
Қош, сау бол,
Даяшы қыз,
Қуаныш дәмі болсын бар асыңыз!

ТҮНГІ ПОЭМА

Қыз-ұлымен жарым жатыр,
Қызуымен жанып жатыр.
Білінбейді уақыт қана,
Күлімдейді бақытты ана.
Қыз-ұлымен жарым жатыр,
Қызығымен байып жатыр.

Жиын топта суырылып, шешен боп,
Мінбе үстіне жатып алар «көсем» көп.
Бір қауымы шырылдаса шынымен,
Бір қауымы қол сермейді өсем деп.

Ал өзім ше? Көрінбеймін көзге мен,
Бірақ тілге сорлы емеспін өзгеден.
Айта аламын құттықтау сөз құтыртып,
Майбипаздап міндетімді көздеген.

Бұл қасиетім көрінбейді мінбеден,
Зал ішінде отырамын күнде мен.
Кең сарайдай көкірегімде жүрек бар,
Көсемім сол – жаңылуды білмеген.

ОТЫРАР

Отырар...

Өлкемде осындай шоқы бар,
Үстіне ендікпей шығасың жүтіріп.

Отырар,

халқымның күлі бар,
оты бар

Топырағына қарашы үңіліп.

Ол солай...

Отырар – тас қамал

Шыңғысхан найзасын сындырған.

Отырар – от қамал

жау біткен жасқанар,

Естіліп өз үні

кұлынша шыңғырған.

Күл болып кетсе де бұл қала

Ар туы жығылмай қалыпты.

Тәкаппар кеудесін бұрқана

Жер етпей

төбе етіп

көтеріп алыпты.

Отырар – монумент

ескерткіш бабамнан

Тізесі бүгілмей,

Сүйегі топырақ боп үгілген.

Мен сол от намыстан жаралғам,

Қасиетін

ақ сүтпен

бойыма сіңіргем.

ОТ ҚҰШАҒЫНДА

1

Өртеніп жатты Отырар...

Қара түтін, үйірілген қара шаң,

Бас айналып, жүрек айныр қарасаң.
Жер де, көк те, аласұрып түтіндеп,
Қирап жатыр, құлап жатыр күтірлеп.
Зұлым көздер тіміскілеп өрт ішін
Қарай көргін қан исіне елтісін!
Тіршіліктен сөнген ұшқын күл болып,
Қонып жатыр бет-аузына нұр болып.
О, сұмдық-ай,
Өзгерсе де ғасырлар мен замандар,
Жауыздықтар сол күйі екен, адамдар!
Өртеніп жатыр Отырар...

2

Өртеніп бітті Отырар...
Түтін өшіп, қарауытқан жер жатты.
Жер-анаға баурын төсеп ел жатты.
Адамзаттың бір перзентін өлтіріп,
Шапқыншылар масайрайды желпініп.
Кім жеңілді? Бұл бір сұрақ жаңғырып,
Зұлымдыққа қойылатын мәңгілік.
Күл еттім деп тұрса егер барымды,
Күл орнынан кек оянды жалынды.
Тұл еттім деп тұрса егер тәнімді,
Бұркылдатты салқын мінез қанымды.
Тіршіліктің бір белгісін жоқ қылған,
Қарақшылар кетіп қалды топ құрған...
Ыстық демі дертті жерді жұбатқан,
Арғымақтай алтын шылбыр шұбатқан,
Бір мезетте шыға келді күн ойнап,
Тіршіліктің бұл бір көзін кім оймақ?
Сүйді нұрлар Отырарды өртенген,
Сәби өмір бой көтерді өртеңнен.

Есімде жоқ көктем бе еді, жаз ба еді,
Нұрға толы күндеріміз аз ба еді!

Келе жаттық күн ойнаған көшемен,
Жолымызға күміс кілем төсеген.

Тегіс жерде-ақ жазатайым сүріндім,
Қарлығаштай қанат жая бұрылдың,
Демеп қалдың!

Тұрып кеттім еңкейіп,
Сен жымыдың, бір түкірдім мен кейіп.
Тіршілікте кейде солай сүрінсем,
Қолтығымнан демей қойшы, күнім, сен!

Арамызда туыстық бар дейсің сен,
Үнсіз ғана көнемін.
Суымайтын бір ыстық бар дейсің сен,
Тілсіз қала беремін.

Ағайым деп таныстырдың құрбыңа,
Күлімдедім ақырын.
Оң жағымды ауыстырдың құрбыңа,
Дірілдедім ақырын.

Бұлбұлдай сайрап бақшада,
Махаббат жырын төкпедім.
Ағарып тандар атса да,
Ойымнан сен бір кетпедің.

Жалтақтай қарап жүзіңе,
Аңдадым мөлдір күлкінді.
Көңілімнің кейбір күзінде,
Күлкіңнен жаным сілкінді.
Күлкіңнен жаным нұрланды,
Ойнатып арман оттарын.
Кеудемде менің ырғалды,
Сағыныш атты шоқ талым.

Әйелінің көзінше сөкпе деймін,
Ол жігіттік болмайды, өкпелеймін.
Оңашаға алып шық ерегісте.
Шалбар киген ол дағы ер емес пе?!
Ит болса да жүрек бар оны сүйер,
Сол жүрекке көтерген қолың тиер.
Көнер әйел байының өлгеніне,
Жұбанып өз қолымен көмгеніне,
Қорланғанын көргенше өз ерінің,
Тілейді ол құдайдан өз өлімін.
Әйелінің көзінше сөкпе деймін,
Ол жігіттік болмайды, өкпелеймін.
Ері оның аяулы ары емес пе,
Сенде де, дос, сондай жар бар емес пе!

Тұнық едік, тынық едік, аяулым,
Жүрісіндей жолға шыққан жаяудың,
Өрде алқынып, еңтікпедік еңісте,
Жүре бердік, жүре бердік тегісте.
Күн жымыып нұрын берді біздерге,
Жомарт өмір гүлін берді біздерге,
Жүре бердік шаттық-шатыр астында,
Байқамадық ержеткенін жастың да...
Жып-жылы сол күйімізде қалар ма ек,
Желпімесе шоғымды бір самал кеп.
Үрлеп қалды ол, лап еттім мен ышқынып,
Нәзік самал көрсетті бір күштілік!
Мен лауладым жаңа лептен сел құйып,
Сол күйінде жата бердің сен тұйық.
Ол екеуміз жалын болдық қосылып,
Сөкпе мені, сөкпеші оны, осыны ұқ!

Кешіксем ашу-отқа қыза қалып,
Сен маған өкпелейсің ызаланып.
Жарығым, сенімсіздік суық жел ғой,
Тауды да мүжіп-мүжіп бұзары анық.

Ойлашы, ләззат айды, тауды, күнді,
Бір сәтке тыйып бұрқак ашуынды.
Жанымыз жайраңдаған жылы күндер,
Әлі де жүзі жарқын, басы нұрлы.

Өйткені гүл өсірдік жолымызға,
Бақыттың көгершіні қолымызда.
Бірі нұр, бірі гүл боп тұр ғой, жаным,
Қарашы, онымызға, солымызға.

Ендеше, мен сенбеймін суынғанға,
Шалшыққа махаббаттың туын салма!
Құдайың кесе-көлденең тұра алар ма,
Төрт жүрек бір тілекпен буылғанда!

Жас жүрегім балалықтан оянғанда жас едің,
Шарпуына со бір кезгі тоя алғам ба, мас едім!
Жүрегіңнің зарын онда естімедім, кешіргін,
Жанарымнан балғын бейнең өшті менің,
өшірдім!

Со бір жылғы қаталдықтың қасіретін,
қайтермін!
Арманымның жұлдызы сен бас иетін,
қайтермін!

ҚАЙСАРЛАР

(Поэма)

1

Оңтүстік күнін жел қағып,
Ыстығы тая бастаған.
Ызғарды мезгіл келді алып,
Сібірге қуып тастаған.

Өзеннің лебі сап-салқын,
Өмірдің демі сұп-суық.
Жүгері жейді тапса әркім,
Кетеді көбі құс қуып.

Алаулап батқан қызыл күн,
Соғыстың доңғалағындай.
Халқымның арман, қызығын,
Көтерген көкке сағымдай.

Мая сап жүрді топ адам,
Елемей кештің ызғарын.
Шаршаған кейпі жоқ онан,
Қарашы, дене қызғанын.

Сілтейді қалай шалғыны,
Екпіні бар ғой тұлпардың.
Желпілдеп баста жаулығы,
Сілтесін қара, Іңкәрдің!

Сап түзеп түскен жігіттің,
Шабысы суи бастады.
Бәйгені жұрттар тігіпті:
Бас кәні, Іңкәр, бас кәні!

– Құралбек, өлсей, мұнан да,
Жігітпін дейсің қыдындап.

Мен саған қарап тұрам ба,
Не болған саған шыбындап!...

Іңкәржан, тұрсаң қасымда
Буыным босап сорлаймын.
Құралбек байғұс расында,
Ғашық-ау оны қорғаймын.

Жалт етті Іңкәр жанары,
Жарқ ете қалды бір ұшқын.
Деміге күнге қарады,
Қызартқан бетін, қыр үстін.

Әзілге толып шабындық,
Сыңғырап ойнар күлкілер.
Аттаған сайын табылып,
Түлкі боп қалжың дүркірер.

О, Құралбек, Құралбек,
Бір атың бар – Ылаңбек,
Бір атың бар – Бұлаңбек,
Қыз-келінге өзінді
Жұрт айтады құмар деп.

Ән де өзің, жыр өзің,
Ауылдағы «ірі» өзің,
Қайтейін, дос, тірі өзің!
Кейде желдей бөсетін,
Құрысын-ай мінезің.

Бүркеніп жеңіл сөздерді,
Желпініп кетті Құралбек,
Іңкәрға қарай көзделді,
Ойлап ем қалай тұрар деп!
Жалбандап бейне жапалақ,
Сүймекке оны жармасты.
Сарт ете түсті шапалақ:
Аулақ жүр менен!

Албасты!

Әй, Құралбек, Құралбек,
Бір атың бар – Ылаңбек,
Сипап қалдың жағынды,
Сындырды ғой сағынды!
Өзің еді сұраған,
Тиді әне сыбағаң!

Іңкәрдің өңі бұзылып,
Өртеніп тұрды күйініп.
Біреудің шегі үзіліп,
Мәз болып жатыр түйіліп.

Сол керек саған, айғырым,
Қарасы жұқты қатынның!
Бар дейсің сенің қай құның...
Жарайсың, Іңкәш, қатырдың!

– Өзі ғой барып сүйкенген...
Шик ете қалды бір қатын.
Әлиім болса сүйтер ме ең...
Мұңлы ойға Іңкәр тұр батып.

Шалғысын алып қолына,
Қайқая берді Құралбек.
Қарады Ажар соңынан
Шоқпары болмай ұрар тек.

Ымырт кеп қонды тұмшалап
Қаракөк түнмен жер-көкті.
Құралға бұл да бір сабақ,
Ойынмен арын жерлепті...

II

Жесірдің желі оңынан,
Тұратын сірә, күн қайда?!
Түтіндеп өсек соңынан,
Шұбалып жатар мұндайда.

Кеткелі жары майданға,
Кепкен де жоқ кой көз жасы.
Көктегі күн мен айдан да,
Адасып қалды-ау, өз басы.

Бұлдырап көзі тұмандап,
Елестер толқып ойнайды.
Қонбаған екен бұған бақ,
Қамығып соны ойлайды.

Жиырмадан жаңа асқанда,
Жүректе гүлі ашылды.
Бұлт ойнап енді аспанда,
Сәулесін күннің жасырды.

Құшағы қалды қаңырап,
Жұмарлап боп-бос көрпені.
Ботадай түнде аңырап,
Сағыныш жанын өртеді.

Сыпсындап сөздер ұшты әні,
Есігін қағып әр үйдің.
Түнлікті үйден тысқары,
Қатыны құрсын Әлидің.

Шешей-ау, кеше көріпті,
Пәленше оны тасадан.
Өзі де асып, семіпті,
Жазасын берсін жасаған.

Енесі қайда өзінің?
Кетіпті кеше төркіндеп,
Ойнатып отын көзінің,
Жүретін бопты-ау еркіндеп.

Өсектер қажап жас жанын,
Жегідей жейді сөз құрты...
Андиды аттап басқанын,
Дос дейді-ау және өз жұрты.

Бір кезде кімсің, Іңкәрмін,
Бұлаңдап өскен ерке тым.
Ауылдың талай сұңқарын,
Көлеңке етіп ертетін.

Қиылған айды көктегі,
Қасындай дейтін Іңкәрдің.
Самалдың желпіп өткені,
Лебіндей дейтін Іңкәрдің.

Іңкәрсіз тойдың сәні жоқ,
Акқуы еді-ау, қыздардың.
Сол Іңкәр бүгін әлі жоқ,
Ішінде отыр ызғардың!

III

Мына түн неткен үрейлі,
Төнеді үнсіз әйнектен.
Сезді ме жайсыз дүлейді,
Қалыңға сүңгіп Ай кеткен.

Зарлы жел тыста ызыңдап,
Шулайды сорлы жапырақ.
Сенің де күлкің бұзылды-ау,
Шаттығың тоз боп қақырап.

Жапырақ ұшты менен де,
Сидиып қалдым, жалғызбын.
Жарымды енді көрем бе,
Қапияда кімге алғыздым?

Құдай-ай, неге жармасып,
Кетпедім екен шалонға*.
Көрер ем мен де арбасып,
Ажалмен төнген соларға!

Әлиім! Жаным!.. Қайдасың?
Тұншықты сенің Іңкәрің!

Құтқаршы тауып айласын,
Құтқаршы жылдам сұңқарым.

Бауыздап кетші өзің кеп,
Аяққа бассам арыңды.
Айтатын саған сөзім көп,
Естіші, білші зарымды.

Сыймады ішке қайғысы,
Жылады Іңкәр еңіреп,
Естиді оны қай кісі,
Мелшиіп тұр ғой төңірек.

IV

Көңілге жылы ой кірмейді,
Қорқыныш билеп зердесін.
Ақырын ғана үрлейді,
Ұры жел әйнек пердесін.

Көтерді басын жастықтан,
Жасаурап нұрлы жанары.
Секілді іші тас жұтқан,
Түйнектеп тартып барады.

Үңілді соқыр май шамға,
Сәулесі неткен сұп-сұйық!
Жоғары қалай қойсаң да,
Қалады-ау, солай сықсиып.

Шаладай сөніп тәтті күн
Қалды ма күлдің ішінде,
Өмірдің жарқын шаттығын,
Көрем бе, тек бір түсімде.

Жүгірді ойы он сакқа,
Ұстатпай тайдай қашаған.

Көзіне түсті сол шақта,
Суретте тұрған жас адам.

Қадалған отты көзіне,
Үйіре берді ол күлкісін.
Қырандай екен өзі де,
Қиядан ілер түлкісін.

Қозғалды эне, ерні де,
Айтатын сөзі бардай-ақ.
Әдейі түнде келді ме,
Қамыққан мынау жарды аяп.

Ұмтыла түсті Іңкәр да,
Дірілдей соғып жүрегi.
Осы бір сәтті ұмытар ма,
Сарғая күтіп жүр еді.

Әлиім, Әліш, жан жарым...
Ендікті. Жайды құшағын.
Жақындай түсші, арманым...
О, аяқ неге тұсалдың?

Тарс етті есік! Шошынды,
Ғайып боп кетті елес те.
Үмітке үміт қосылды,
«Әлиім осы емес пе?!»

Ау, Іңкәр! Іңкәр! – Жұлқиды.
Дауысы ұқсас әйелге...
Самсап ой баста тұр қилы,
Естіді мұны қай жерде?!

Әйнекке келді.

– Іңкәржан,
Немене, ұйықтап қалдың ба?
Шәлімен беті қымталған,
Ажар тұр әйнек алдында.

Жадырап жабық жас жаны,
Көлеңке ауды көңілден.
Ашылып жанның аспаны,
Ұмытты жасты төгілген.

Жүгірді Іңкәр есікке:
Қазір мен! Қазір, апажан! –
Көңілдің бұлты көшіп те,
Арылды тұман-қападан.

– Шошаиып, жалғыз отыр ма, –
Деп келдім, – дейді ол сампылдап.
Орындық қойып: – отыр мә,
Деп жатыр, – Іңкәр жалпылдап.

Әлиден хабар, хат бар ма?
Әзір жоқ. – Іңкәр күрсінді.
Қайғынды желге ақтарма,
Кім көрмей отыр бұл сынды.
Мінеки, шапшаң бір апта,
Сыбыс жоқ менің шалымнан.
Несіне жасып бірақ та,
Уайымға босқа салынам.

Волга деген жерде біз,
Тұрмыз деп жазған хатында.
Құрысын, тар ғой зердеміз,
Естімеген жер көп атын да.

Ақ Еділ екен бір жағы,
Естігем талай қиссадан.
Ал соның қуаң қыр жағы,
Неміс дейді құртқа ұсаған.

Апыр-ай, неткен қанқұйлы,
Мамасын кескен ананың,
Азабы дейді сан қилы,
Тұз құйып тілген табанын.

Қызарып бірде сұрланып,
Ажардың жүзі құлпырды.
Көзінен көрді нұрды анық,
Әдемі, сондай біртүрлі!

Қой, құрсын, бітпес әңгіме,
(Аузына наннан салды да)
Тез келем де ем әлгінде,
Балаларым қорқып қалды ма?!

Үлкенің үйде емес пе,
Апай-ау, кетсей шай ішіп,
Бала ғой әлі Кеңес те,
Жатқан да шығар сайысып.

Онан да біздің үйге жүр,
Әдейі келдім шақырып.
Қорқарсың жалғыз үйде бұл,
Істейтін іс жоқ ақыры!

V

Көмкеріп ауыл түстігін,
Сыландап аққан Арыс та,
Жиып ап жүрек ыстығын,
Ағады о да алысқа.
Емініп өзен жағасын,
Жайылып жатыр «Алтынжар»
Үстінен дәйім табасың,
Тірліктен алау жалкын бар.

Арыстың бойын ойдымдап,
Ақ мақта өскен кілемдей.
Қырына өрер қой мыңдап,
Жондары аппақ бір өңгей.

Сұлу жаз ауыл үстіне,
Жабатын жасыл барқытын.

Күз бұлты келіп түсті де,
Қашырды өңін, бар құтын.

Нау жігіт өскен ауылдан,
Көресің кемпір-шалдарды.
Қозыдай үріккен дауылдан
Бүрсеңдеп жүрген балаларды.

Көшенің бойын шаңдатып,
Балалар өтті арба айдап.
Аттарын терге жалдатып,
Үйірді қамшы борбайлап.

Теңките тиеп қанарды,
Пунктке мақта тасиды.
Көргенде қарттар соларды,
Үһлеп жаны жасиды.

Қарғайды қассыз соғысты,
Боздағын жұтқан талайдың.
Тағдырлар топтап тоғысты,
Ішінде үйдің, сарайдың!

Қаралы қағаз біреуін,
Қара құрт болып шағады.
Жұлып ап қойған тіреуін,
Үмітін отқа жағады.

Айбақтап жазған қаламмен,
Үш бұрыш хаттар сүйкімді-ақ!
Сырласып алыс адаммен,
Оқисың жаның күй тындап.

Аңкиды одан тер исі,
Аңкиды одан жылы леп.
Аңкиды окоп, жер исі,
Жылытар жүрек нұры көп.

Арайлап атқан ақ танды,
Мамырлап қонған кештерден,

Қаймығып ауыл сактанды,
Көңілге түрлі дес берген.

Есірген соғыс сонда да,
Шарпыды шағын ауылды.
Айрылды ұлдан сорлы ана,
Жіберді біреу бауырды.

Шаңырағын шайқап талайдың,
Түнеріп тұрды ғазабат.
Ауылға мұңлы тарайды үн,
Қайда деп қайсар азамат?

Ауылда қара, кім қалды,
Аударар жұрттың назарын?!
Жігіт деп санап Іңкәрді,
Тұтпай ма, медеу Ажарын.

Сезеді Ажар дәл мұны,
Ал, анау, біздің Іңкәр ше?
Баршаның сондай бар мұңы,
Жаны да сондай күлпәрше.

Көзінде мұңы мың батпан,
Сөзге де жалқау тым бұйық.
Шешілмес оңай құндақтан,
Жан сыры неткен тұңғыық!

Қимылдай қоймас шөп басы,
Жел соқпай тұрған тымықта.
Өсектің мынау көк тасы,
Түсті екен неге тұныққа?

Енесі байғұс күйбең-ді,
Қарадай о да безінді.
Таудай бір пәле үйге енді,
Япыр-ай, қандай көз ілді?

Жарасқан қызғалдақтай боп,
Кеше осы жүрген жоқ па еді?..

Кірлі сөз қызған шоктай боп,
Күйдірер пәкті шок па еді?!

Қой, қой, қой! Шетке қақпайын,
Не көрді Іңкәр өмірден.
Көз көрмей күйе жақпайын,
Көз жасын тыйсын төгілген.

Жетелеп осы ой Ажарды,
Түнделеп келген Іңкәрға,
Жақсылық еткен адамды,
Жүрегің сірә ұмытар ма?!

VI

Ажардың үйі көктемгі,
Жайлаудай жарқын, думанды.
Көресің көже төккенді,
Мысықпен ойнап қуғанды.

Тел өскен төлдей ұлдары,
Төрінде аунап ойнайды.
Анаға шаттық, нұр бәрі,
Қараса жаны тоймайды.

«Арбакеш Кеңес, түйе бол», –
Жалынса сөйтіп інісі.
Үлкенше беттен сүйеді ол,
Сүйкімді қандай мұнысы!

Адамның көңілі тоймаған,
Көздері – ләззат, өзі – бак,
Шалғында жазғы ойнаған,
Секілді бұлар қозы-лақ.

Тұрғанда бұлар Ажардың,
Мұртын да пышақ кеспейді.
Майданда жүрген ағамның,
Аты да мәңгі өшпейді.

Жасаған сондай жас гүлді,
Иіскемей Әли кетер ме?
Көз жасқа шылап жас күнді,
Бұлттанып ғұмыр өтер ме?

Күрсінді Іңкәр ақырын,
Желдеткен ойды шідерлеп.
Үй-ішін шолды жасырын,
Есепші жандай түгелдеп.

Байпақтай сәнді жүн шұлық,
Үстелде жатыр бүктеліп.
Жүр екен неге құлшынып,
Қойыпты тағы жіп төгіп?!

Қолғап та жатыр он шақты,
Япыр-ай, бәрін кім кимек?
Міне бір аппақ тоншақты,
Жүр екен байғұс кімге илеп?

«Үмітсіз шайтан» деген ғой,
О, тоба, о да жақсылық!
Жарының қамын жеген ғой,
Үмітпен жаны бастығып.

Жып-жылы сезім тал бойын,
Желпіп бір өтті Іңкәрдің.
Аударып Ажар алды ойын,
Кім көрген әйел сұңқарын?

Кеше өзі көрді қайратын
Көтерген найза қанарды.
Қай жерде кәне, қай қатын,
Ажардан озық саналды.

Жанары лашын көзіндей,
Жағылып тұрған жалын бір.
Сөзі бір бұлбұл сөзіндей,
Ағылып тұрған арын бір.

Қан ойнап күрең өңінде,
Көрмейсің қажу белгісін.
Сыбанып кетсе көбінде
Қалады жолда кей кісің!

Шалына сонан оның да
Құрдастар басып шок-шокқа.
Айтшы осы, – дейтін, – нанам ба,
Жататын сен бе от ошаққа?

Қарқылдап бәрі мәз болып,
Кететін шіркін дәурен-ай!
Аяғы қалжың, наз болып
Өтетін шіркін, дәурен-ай!

Ажардың жүзі отты жүз,
Қатыннан ондай қайда адам?
Бұрқана биыл соқты күз,
Сонда да нұры таймаған.

VII

О, досым, болар есінде,
Кештері со бір жылдардың.
Өзің де талай кешінде,
Тыңдадың ана мұңдарын.

Есінде шығар, анашың,
Отырып ұзақ түндерде.
Ұйыктатып тентек баласын,
Тікті екен киім кімдерге?

Кімге деп мүмкін өзің де,
Боларсың талай сұраған
Күлімдей карап көзіңе:
Бар, – деген шығар, – бір ағаң!

Ойланшы, қайда нұсқады...
Әрине, сонау Батысқа.

Ауылда оқтар ұшпады,
Естілмей тұрды атыс та!

Бірақ та, досым ауылдан
Білмедік жауды атқанын.
Соққыны күшті дауылдан,
Дайындап күнде жатқанын.

Іңкәр да мұндай дүбірден,
Хабарсыз еді бұл түнде.
Ашпақ боп сырды бүгілген,
Тігілді, – деді – бұл кімге?

Қарашы, анау сәбилер
Ортаға үйген бидайды.
Өзінше болып әбігер,
Миясын теріп жинайды.

Іздейді маржан дәндерден,
Жауына санап мияны.
Шұқшия жиып әр жерден.
Отқа да оны қияды.

Тапқанда мия мақтанып
Жойдым мен, – дейді, – немісті!
Балдырған жаны шаттанып,
Тойлайды титтей жеңісті.

Қалайша бұрын білмеген.
Қанықты енді, қанықты!
Шайқас қой жаппай бұл деген,
Іңкәржан соны жана ұқты!

VIII

Алтын күз, маған ұнайсың,
Қызық қой сенің мінезің!

Бір күліп, бір де жылайсың,
Дауыл да өзін, жыр өзін!

Талдарды самал аймалап,
Түлкідей жортар шалғында.
Жарқырап жатыр сайлы алап,
Алтынмен аптап алдың ба?!

Сен келсең Арыс алқабы,
Тойлы ауыл құсап құлпырар.
Терменен тарту тартады,
Үстінде жайнап нұр тұрар.

Кешегі тұрған мұң ізі,
Көленке екен жандағы.
Тірліктің жатыр мың ізі,
Басылмай тіпті шаңдағы.

Қарашы, эне, мақталық –
Ақ гүлдер жүзген көлшіктей,
Көз салсаң сырын ақтарып,
Қиялды қоймас өршітпей!

Қыз ерін-мақта үлбіреп,
Тосады күнге ауызын.
Қыздар да жүр ғой жыр тілеп,
Жармаған гүлдей қауызын.

Ән ұшты, эне! Салқын ән
Соғады таңғы самалдай.
Аумайды ұшқан қалпынан,
Иесін жүр-ау, таба алмай!

«...Көкем-ай,
Жауды жеңіп жайрандап,
Аман келер ме екен-ай!...»
«Жүректі сағынышым

шымшылайды,

Апырай, мына күнге кім шыдайды?
Түсімде мың оятып, ұйқымды алдың,
Мұндас қып жүрмін, қазір мұңшыл айды.
Мұндас қып жүрмін, қазір мұңшыл айды.

Жарык нұрдай,
Зарықтырмай
Келші тез.
Гүл шағында,
Құшағыма
Енші тез...»

Тындайсың күнде мұңлы әнді,
Қағады маңғаз қанатын.
Осы әнмен көңіл нұрланды,
Осы әнмен жігер табатын.

Жүз жүрек солай жырлайды,
Әнге орап ауыл аспанын.
Жүз жүрек ұйып тындайды,
Көрсетпей көздің жастарын.

Ажардың өткір даусы да,
Іңкәрдің мөлдір үні де,
Қосылып көптін даусына,
Жырлайды солай бүгін де.

Қолдары терсе мақтаны,
Көңілі кезер шалғайды.
Терең де тұйық жатқаны,
Самал боп соғып самғайды.

Мақтадан күміс төбелер,
Шоқиып қалар соңында.
Сәулесін күнде себелер,
Арманды жанның жолына.

Шоқытып қара жорғасын,
Беттеді мұнда почташы.

Көрдiң анау дорбасын,
Әзiрге қас та, дос та осы!

Жаудырап талай жанарлар,
Состия қалды мезетте.
Япырай, нендей хабар бар,
Кiм тұрды қара кезекте?!

Iңкәрға таяу келдi де,
Тiзгiнiн тартты жорғаның.
Бiр тұтам қағаз бердi де:
Қайтейiн, – дедi, – сол, жаным!

Алқынды Iңкәр. Демiктi.
Шапшиды қаны миына.
Бұ жүрек, шiркiн ненi ұқты?..
Жасыру, досым, қиын, ә!

Тынысын тартып тұр бәрi,
Тiл тартып қалай сұрамақ!
Өңiнiң сөнiп нұрлары,
Теңселдi Iңкәр... Құламақ!

Үлгiрдi бәрi сүйеп те,
Маңдайы тайқы қасқаны.
Отырды бәрi жүйекке,
Мөлтiлдеп көзде жастары.

Қолында тұтам қағаз бар,
Күйедей қара жолақты.
Жүздесiп талай бағы аздар,
Бақытын соған тонатты.

Алтын күз, айың толғанда,
Арудай жүзiң құлпырсын,
Жүрекке бұлттар қонғанда,
Көркiңмен қоса бiр пұлсың!

IX

Қиын-ау, қию құрбынды,
Қоштасар сағат туғанда.
Ұмытасың күллі кірбінді,
Көзіңді тамшы жуғанда!

Шақырды жорық дабылы,
Аттанды біздің Құралбек.
Шығарып салды ауылы,
Ақ жолын айтып бұған тек.

Омбы қар бетін жолақтап,
Алыстай берді ат-шана.
Құшағын жайып, мол аттап,
Солқылдап жерде жатты ана.

Орамал ұшын көзіне,
Апарды жиі Інкәр да.
Елестеп кетті-ау өзіне,
Қоштасқан Әли... ұмытар ма?

Күпіге, тонға оранған,
Қол бұлғап қалды топ халық.
От алды Құрал солардан,
Мылтықтай елден оқты алып.

О, Құралбек, Құралбек,
Бір атың бар – Бұлаңбек.
Өзің тойда шертетін,
Домбыра үні тұрар кеп.

Сал да едің, сері едің,
Әйткенмен кейде ер едің.
Қолда бар алтын қадірсіз,
Болады-ау, әлі керегің!

Қиын-ау, қию құрбынды,
Қоштасар сағат туғанда.

Ұмытасың күллі кірбінді,
Көңілді жаспен жуғанда.

Кел досым, жайшы құшақты,
Күлімдеп тұрып қоштасам.
Туған да күндер шуақты,
Табысып сөзсіз достасам.

Жалтақтай берме артыңа,
Қимайсың?...Білем, жан досым!
Жүректі қалдыр халқыңа,
Солардың көңілі жар болсын!

Х

Оқушым, мені сөкпеші,
Шырмалып бұлтта жүрсін деп.
Қайтейін, тұр ғой көкте осы,
...Соғыстың маршы гүрсілдеп.

Қылышын сүйреп қыс келді,
О да бір елден безгір ғой!
Құрсау да қыса түсті енді,
Жылуын жұтқан мезгіл ғой.

Кешелі бері тоғайдан,
Тасыды шөпті, отынды.
Сүйенер өзге жоқ айлаң,
Бас салар малдар коқымды.

Ажар мен Іңкәр үйлері,
Отынды жиған шеңгелден.
Онша емес бірақ күйлері,
Тағдыр ғой елге тең келген!

Ашсаң да қайсы есікті,
Дастарқан беті – жүгері.

Талқанға кей үй көшіпті,
Ас қой бір о да сүбелі!

Қуырса анам бадынақ,
Опырдық талай таласып.
Отырды-ау, шалдар жамырап,
Дәндермен түнде бал ашып.

Оң түсіп жатты жолдары,
Қуантып сәтте талайын.
Мұнда да тура сол бәрі –
Күтеді Жеңіс арайын!

Әнеки, шықты тоғайдан,
Бес-алты арба шөп тиеп.
Өгіздер арық сорайған,
Қабырға сай-сай көк сүйек.

Будақтап пары танаудан,
Тырмысып белге өрлейді.
Жаңылмай адым санаудан,
Итініп алға терлейді.

Кеңестің даусы шаңқылдақ:
Соп, соба! Со-оп! Оңбаған!
Тиеді қамшы сартылдап,
Бейбақты жүр деп зорлаған.

Шарт буып тонды белінен,
Сүйреткен үлкен етікті,
Аязды қыстың желінен,
Бал-бұл боп жүзі кетіпті.

Ажаржан, қолың жоғары,
Тұрған да мынау қос тайың!
Кәриялар солай соғады,
Несі бар? Мен де қостайын!

Кеңеске әне ізбе-із,
Келеді әйел шу-шулеп.

Көрсеңші барып жүзбе-жүз,
Көз тоймас, өзі бір сурет!

Ұятсыз аяз қызартып,
Бетінен әбден сүйіпті,
Көңіліне алған мұз артып,
Қабағы қандай күйікті!

Қайғыңа қандай шарам бар,
Іңкәржан, өзге не дейін?!
Білемін іште жараң бар,
Жырменен ғана жебейін.

Шүйінші, жаным, айтпақшы,
Күтіп ал Әли анасын,
Таяуда елге қайтпақшы,
Қисын ба сендей баласын!

Ашулы қанша десек те,
Алтын ғой ана жүрегі!
Түкірді ол да өсекке,
Ел білген шынды біледі.

Әлиің орны толмайтын,
Асылың сенің қымбатты.
...Қарашы, күнде болмайтын,
Көтеріп туын күн батты.

Қариды аяз бет-қолды,
Батырып майда тістерін.
Ақ шіркей – қырау кеп қонды,
Құжынай жайлап үстерін.

Кеңеске Іңкәр ілесіп,
Қолға ұстап келед өкпені.
Жымыңдай жанып, бір өшіп,
Күледі жұлдыз көктегі.

Аттаған сайын ақша қар,
Қайрайды жағын қаршылдап.
Жалаңаш қалған бақшалар,
Бүрсііп тұрды қалшылдап.

Барайық тіке үйге біз,
Қойды апам пешті қыздырып!
Мына жер өрлеу – сүйреңіз! –
Жанында мол-ау ізгілік!

Үйінде не бар, тәйір-ай,
Сұп-суық. Тұра қашасың.
Ажардың, шіркін, қайыры-ай...
Дәп сондай жандар жасасын!

Бірақ та көптен шалынан,
Еш хабар ұшпай жатыр-ау!
Қалт босай қалған шағынан,
Қайтеді жазса, япыр-ау!

...Аптығып Кеңес есікті,
Лақтыра жұлқи қалды да,
Лап еткен сыңсу есітті,
Ащы да, сондай зарлы да!

Азан да қазан барлығы,
Анасын көрді боздаған.
Анасы даусы қарлығып,
Анасы қолын созды оған.

Қазықтай қатып тұр Іңкәр,
Сарқылып жасы қалған ба?
Қайықтай батып тұр Іңкәр,
Дауылы күшті жалғанда.

Бұлақтай ойнар көктемгі,
Сылдырың қайда, о, өмір!

Жайнатар бұғып, шөккенді,
Күн нұрың қайда, о, өмір!

Қысыңды әкет маңайдан,
Көктемнің қайда, о, өмір!
Бакытым деген арайдан,
Төккенің қайда, о, өмір!

Қазықтай қатып тұр Інкәр,
Ағылып жасы кеткен бе?!
Қайғыға батып тұр Інкәр,
Қасірет бұлты төккенде.

Өлімді сірә бүркер ме,
«Ерлікпен қаза тапты», – деп.
Аттанған жоқ қой бір пенде,
Я атак, я даңқ, бақ тілеп!

Жыласын, қайтем, айып па?
Өксігін бассын бәрі де.
Түскен соң саба, байыпқа,
Түсінер сөздің мәніне.

Көз жасын төкті деген не,
Өткінші ғана жауын ғой,
Қайсарға өлім келер ме,
Бұрқанған мәңгі дауыл ғой!

О, досым, бас и өлгенге,
Өмірін берді ол ұрпаққа.
Отанға бұлттар төнгенде,
Мен тұрам, сен де тұр сапқа!

Жоқтармыз әлі талайды,
Мезгілдің ол бір жарлығы.
Өлімге күліп қарайды,
Оллаһи, жұрттың барлығы.

Несі бар, түнге күн шығар,
Жақсылық жабар жаманды.
Жылатып қысты гүл шығар,
Күтейік жылы хабарды!

АЖАР АПАЙ СӨЗ СҰРАДЫ

(Эпилог орнына)

Иә, көктемнің қарлығашындай
Жетті ғой жылы хабар да.
Бірақ та таудың тасындай
Ерлерді кеткен табар ма?

Сен тоқта, балам, сөз маған,
Сөйлесін Ажар апайың.
Көңілді өзін қозғаған
Қалайша шыдап жатайын.

Ұмытсақ күллі өткенді,
Болашақ қалай өлшенбек?
Біз көрген сұлу көктемді
Өлді ғой ерлер көрсем деп.

Оларға енші – ер өлім,
Біздерге тиді ер өмір.
Оларды күнде көремін
Сендер де оны көре біл!

Қарашы, сұлу күн көзін,
Солардың жаркын жүзіндей.
Қарашы, қызыл гүлге өзін,
Қанының тамған ізіндей.

Жас жігіт көрсем жайдары,
Құрал ма екен деп қалам.
Ойыма түсіп қайдағы,
Қайғыдан қарпып жеп қалам.

Көңілің жайсаң көктемдей,
Жоғалтпай жүрек қызуын.
Тапсырып соған кеткендей,
Құралбек қалған қызығын.

Көз жасын біздер тауыстық,
Қыршынға талай дауыс қып,
Ақылдан кейде ауыстық,
Ақылмен кейде табыстық.

Жетімдік емес жесірлік,
Жүрегің жара болса да...
Жеңістен соң да кешірдік
Қайғыны ауыр қаншама.

Іңкәрдің кәріп жанына,
Әлидің тірі қалғаны –
Қара күн болып тағы да,
Сандалды тәтті арманы.

Бейкүнә күйе жақпа ерге,
Мен оны жақсы танымын.
Не істеген екен жат жерде,
Досынан сұра Әлидің.

Жырынан батыр Мұсаның
Сол ерлер үнін естідік.
Отаным жайды құшағын,
Ер ұлын талай кеш біліп.

Оқа емес ерге кештігі,
Қашанда ыстық ол құшақ!
Бізді де елім кеш бүгін,
Кезінде ептеп толқысақ.

Жетімдік емес жесірлік,
Туған ел алса құшаққа.
Жаралы жерге өсірдік,
Бақыттан бақша бұл шақта.

Келіндер менің жеріме,
Аспаны қандай мөп-мөлдір.
Шаттықтың қоңыр лебіне
Дірілдеп тұрған көк көл бір.

Кешегі жетім ұл-қыздан,
Кешегі мұңлы жесірлер,
Сыр алып қайтқан жұлдыздан,
Арманы асқақ өсірді ер!

Жұлдызға жалғап қанатын,
Ұл-қызың сүйсе биікті.
Әйелдер сенің – Ана атың,
Мың есе болар сүйікті!

Бақытқа берген күш-қуат,
Еліме осы бас иіп,
Аналар, біз де күш құрап,
Махаббат нұрын тасиық!

ҚЫЗЫЛҚҰМ

(Поэма)

1

– Бармайсың деймін мен саған!
– Болмайды дедім мен сізге!
– Бармайсың деймін мен саған!
– Не істеймін мынау елсізде?!
– Елсізде-е?... Шошқа!.. Ақымақ!
Әкенің көзі ызалы.
Жарылар сәт те жақын-ақ!
Баласы жерді сызады,
Қонағы отыр жымыып,
Салмақты қалпын бұзбайды.
Анасы отын жүр үйіп,
Жалтақтап жүрек сыздайды.
– Ақымақ!
Әлі ойланғын... –
Атына қонды барды да.
– Әзірле тұзын қойлардың!
Сабанда қымыз қалды ма?..
Алды да қолға дорбасын,
Биені тепті бүйірден.
Кеудеде жатыр қорғасын,
Қабакта ашу түйілген.
Көсіліп жатты Қызылқұм,
Төбеде тұрды қызыл күн.

2

«Ойхой, шіркін, құм-жоталар!
Байтақ-ау,
 шет-шегіне кім жете алар?!
Қарашы, қарағайдай сексеуілін
Алма ағаштай жайнайды төксе гүлін.

Шоғы да таскөмірден жалындырак,
Жылынсаң жай табасың жаның нұр ап!
Ойхой, шіркін, Қызылқұмым,
Бойына жиған күннің қызыл нұрын!
Үстімен Қыдыр жортып өтті ме екен,
Әлде аспан бар мейірімін төкті ме екен,
Осынша түлкі-қоян, киіктерден
Біздерге ырзық етіп жиып берген!
Ойхой, шіркін, Қызылқұмым,
Иесі өзіңсің ғой қызығымның!
Құмыңа күннің иісі сіңіп қалған,
Бойыңа сонан байлық тұнып қалған,
Сырың да теңесе алмай сирағыңа
Қалыпты жота астында бұйра-бұйра.
Ойхой, шіркін, Қызылқұмым,
Жұтпасам аптабынды бұзылды үнім!
Бүк түсіп күжірейтіп жон арқанды,
Беліңе байлатпастан жол-арқанды,
Келдің-ау таңба салмай өр төсіңе,
Өзіңсің өңірлердің серкесі де.
Баурына бабаларды қысып алған,
Әр шоқың бір әулие – кісіге арман.
Ойхой, шіркін, Қызылқұмым,
Білместен қадірінді бұзылды ұлым!
Жотанда жеті атамның ізі жатыр,
Жотанда жоқшылықтың сызы жатыр,
Жотанда жақсылықтың нұры жатыр,
Жотанда қайғы деген – ұры жатыр.
Өлшедім өзіңменен барлығын да,
Құдайдың көктен келген жарлығын да.
Пенденің пендешілік амалын да,
Кешірдім сенің басың аманыңда.
Қызылқұм дауысымды іңгөлаған
Сен тыңдап, өзге ешкім тыңдамаған.
Бұйырмай Тәшкендегі пұл да маған,
Жөргек боп оралыпты құм да маған.
Сонда да шүкір, міне, өлгенім жоқ,
Таршылық ес білгелі көргенім жоқ.

Өзгені былай қойшы, орыстарын
Аударды өз төсіңе қоныстарын.
Бұл күні ол да қарық, мен де қарық,
Бар ма айтшы, бұ заманда елде ғаріп!

Алдымда мал дегенің мыңғырайды,
– Өз малым, куә етем, бір құдайды.
Совхоздан сұра барып сенбегенің,
Өйткені, мен боламын ел дегенің»...
Ой тулап кеудесінде аласұрып,
Келеді кең әлемге дара ашылып.
Тебініп тор биені екпіндейді
Жанында жарықшақ жоқ шала-шірік!
Өрлік бар,

өжеттік бар тұлғасында,
Қарайтын омыраумен мың ғасырға.
Келеді күндегіден жалғыз өзі
Атасы Қызылқұммен сырласуға.
Есінен бір кетпейді баласы да,
Ол түссе, жан сыздайды, аласұра.
– Ой, нәкес, – елсіз, – деді-ау Қызылқұмды.
Тағы да діріл қағып бұзылды үні.
– Ой, шошқа, қайтем, – деді-ау, – қойды бағып...
Бір ыза жұлып түсті ойды қағып,
Жан-жүйе төңкерілді астан-кестен,
Жыбырлап тұрды күндер бастан кешкен.
Күрсінді, тұлғасы да солып қалды,
Жамбастап ер үстіне қонып та алды.
– Қойшымын,
Қойшымын – деп күбірледі –
Шынында қой баққаным бүгін бе еді!..
Бабам да осы құмда қойды баққан,
Атам да осы құмда қойды баққан.
Олар да осы құмда көшіп жүрген,
Олар да қиындықты кешіп жүрген.
Қызылқұм оларға да сүтін берген,
Қызылқұм оларға да жұтын берген!
Бірақ та... сүтін оған жарты берген,

Ал маған пәрін-құтын бүтін берген.
Өлді олар.
Әлде пері, әлдебір жын жерледі.
Білеміз адам емес, құм жерледі.
Өлді олар.
Еркін жемей бір асым ет,
Деп қана құр аяққа:–Ракмет!
Өлді олар, дала көріп, қала көрмей
Құрысын ондай өмір кара көрдей!
Жалшы олар.
Мен қойшымын, малшымын мен,
Тағдырды ауыздықтап алшы мінген.
Ныктанып отырды шал ер үстіне,
Тура бір патшадай-ақ жер үстіне.
Кең жауырын, қызыл шырай, қара сақал,
Мүсіндей соққан шебер келістіре!
Ауалап көз салады жан-жағына,
Қара жер қайысардай салмағына.
Тор бие иығында қола жатыр,
Білмейсің ер басы ма, бармағы ма?!
Алдынан көрінбейді қойлары да,
Бағана үйірген-ді ойға мына?..
Болғанмен көз жотада, көңіл алаң,
Дүркіреп қайта оралды ойлары да.
– Әй, балам... балам... балам – жан үмітім.
Әкеңнің көңілі жарым, жаны бүтін.
Білсең ғой, осы дала жанашырың,
Әмбеге ашып берген бар асылын.
Құлыным, қала дейсің... қала ғажап...
Бірақ та енші емес қой далаға азап.
Білемін қала жақсы, қала қызық...
Ол – базар тарқамайтын жаңа қызып,
Ол – ұстаз сенің көңіл-көзіңді ашқан,
Армандап көп аңсаған өзім жастан.
Барардай күнде тойға киінеді,
Кісіге жүре басып иіледі.
Қаланың бораны жоқ, шаңы да жоқ,
Бір дүние жаны да бар, жаны да жоқ.

Қала тоқ – ұдайы ет, ұдайы нан,
Бірақ ол келген жоқ қой құдайынан
Бәрі де кердендейді көшесінде,
Болсайшы, ауыл деген есесінде!
Қайбірі көктен қарғып түскендей-ақ
Ұмытқан ауылындағы шешесін де...
Қой, балам!..
Қызылқұм – атамекен туын тіккен,
Қонақ-ау, қолтығыңа су бүріккен...
Не бар сол Арысында--шаң ойнағы?..
Әңгіме бітті ғой деп шал ойлады.
Жотаға шыға бере қойын көрді...
Биледі бір қуаныш бойын да енді.
Көзімен түстеп-түстеп санады да,
Өргізді қайтқан күнге қарады да.

3

–Шал қаһарлы, балақай!
Сыбаға әзір маған да.
Рақмет, ал апай,
Зытайын бас аманда.–
Көзін қысып қонақ та
Шаңын қакты шалбардың.
– Қартайған соң болад та,
Айқайы көп шалдардың.
Жандай ана айыпты,
Қонағына жымиды.
Жанарына байыпты,
Жан еріксіз жылиды.
Қонақ қуу қазаққа –
Өліммен тең қашанда.
Үлесі оның қазанда
Күнде тамақ асарда!
Ол келгенде, кеш жарық,
Көңіл – семіз, ешкі– арық.
Аш жатпайсың кеш қалып,

Ренжітпейсің бес барып.
Есігі ашық әманда,
Дастарқаны жаюлы.
Бүйірі тоқ заманда
Ойламайды баюды.
Қонақ деген – ырыс деп,
Сені байлық санайды.
Тыныш кетсең, тыныш кеп
Сол сыйың да жарайды.
Тап болғалы бұл қонақ,
Он бес шақты күн өтті.
Серігі де бір қора-ақ,
Талай сыйлап түнетті.
Осы үйге алғаш келгені,
Еске түссе күлкілі-ақ.
Қымыздан соң теңгені,
Ұсынды, аузын сүртіп ап.
Шал қарады алара,
Ыршып кетті кемпір де.
Қонақ күлді:–Бала, мә,
Енді сенің еншіңде!
Шал асықпай тұрды да,
Жүкаяқты ақтарды.
Қонағының мұрнына
Дәу буманы ап барды.
–Міне, ақша дегенің –
Таң-тамаша қонағы.
–Құмда ішіп-жегенін
Саудаламас болады,–
Деді де шал буманы,
Тастай салды бұрышқа.
Қонақ қаны тулады.
Сұрады шал:–Дұрыс па?–
Арқасынан қақты да,
Төрін берді қонаққа.
–Жүз көрмеген жатты да
Жатқызамыз он апта!
Табалдырық аттадың

–Ақшанды, айнам, жолатпа!–
Деп шал жүзі жадырап,
Күліп қойды қонаққа!

4

Кешкісін шал ағытты
Әңгімеден науаны,
Оқтын-оқтын қағытты,
Жылмаңдатып сауалды.
–Қалай біздің Қызылқұм?
Қызық қой, ә, қаладан?
Қызыл ерін қызының,
Өзі құмнан жаралған.
Мынау менің жалғызым –
Мықты жігіт емес пе!
Қызылқұмдай хан қызын
Алып берем егессе!
Арысыңның мектебін,
Биыл келді тамамдап,
Шүкір енді, жеткенім –
Қонғаны ғой маған бақ.
Шертіп-шертіп маңдайдан
Қаласыншы, бәтшағар!
Қарсы тұрар қандай жан,
Малым да бар, ақша бар!
Қызылқұмның арқасын
Жауыр етем көкпардан.
Қырық күн тойлап тарқасын,
Той жасаймын көпке арман!
Қала қызы біздерге,
Қол емес қой не керек,
Ол дегенің күз келсе
Ұшып кетер ебелек.
Әлде қызыл ерінді,
Біреуіне сырға сап,
Қалдырып кеп келінді,
Отыр ма екен бұл қазақ?

Деп мәз-мейрам қартың да,
Қысылады баласы.
Түк зілі жоқ артында,
Қандай ғажап қарашы!
– Ойын жақсы күлмекке,
Айып етпе, қонағым,
Балам жүрсе дүрмекте
Мен бақуат боламын.
Кейде ауырса аяғым,
Басыма ой қаптайтын.
Енді баба таяғын –
Мұрагер бар сақтайтын.
Бұ Қызылқұм жарықтық, –
Сарқылмайтын қазына.
Бар пендені қарық қып,
Жатқан қысы-жазына.
Сен секілді талайлар,
Тентіреген бұл құмда.

Жақсы, салсын сарайлар,
Су керек қой құлқынға?..—
Кірпігінде күлкі-ойнап,
Қонаққа шал қарайды.
Сөздері де түлкі ойнақ,
Сүріндірер талайды.
Қонақ сары мұртын да
Сипап қойды бір ауық.
Сөз-таразы жылтындап,
Кезек-кезек тұр ауып.
–Қызылқұмның астында
Мұхит жатыр, қария.
Дәл үстінен бастың ба,
Ол бір жүз Сырдария.
–Қой, қой, шырақ, алдама,
Жоқ теңізге жалдама.
Сиынайық онан да,
Құдіретті Аллаға.
Қызылқұмның бұлағы

Сонау зеңгір аспанда.
Құйып-құйып тұрады,
Құдай нұрын шашқанда.
Сендейлер құм шұқылап,
Тоздырғанша байпағын.
Есегіммен митыңдап
Сырдан су ап қайтамын.
Осы құмда өскелі,
Талай-талай пенде кеп,
Қаңбақтай-ақ көшпелі,
Тайып тұрған дөңгелеп.
Сен де соның бірісің,
Сенің де көп былығың.
Қызылқұмның күні үшін,
Аман болсын – құдығым...—
Шалың қолды сілтеп бір,
Шақшасына жармасты.
Бұраландап білтек тұр,
Шамнан өкіл алғашқы.
—Жо-оқ, ақсақал, сеніңіз –
Қонақ күлді жайланып.
—Айынды да еліміз
Шықты қазір айналып.—
Шалың құлақ аспады,
Қонақ қалды ойменен,
Қызылқұмның аспаны,
Байыпты жұлдыз – қойменен.
Жұлдыз – қойлар семіз бе,
Әлде арық-тұрық па.
Әлде алау теңіз бе,
Көне қоймас ырыққа!
Көкке қонақ қарайды,
Үмітпенен арайлы.
Текке қонақ қарайды
Деп мына шал санайды...

Түн.

Шал сөзі алуан ойды сүйреп келіп,
Көшіп жүр кеудесімен түйдектеліп.

Түн.

Көгілдір қанаттарын жайып жатыр, ...
Ойпыр-ай, қандай,

қандай айып жатыр!

Түн.

Құс жолы тау суындай көбіктенген,
Құдайдың қоқысы ма төгіп келген?..

Түн.

Құм-жота кара толқын қатып қалған,
Қойнына талай-талай батып арман...
Сол толқын мұныдағы орап алып,
Батырмақ,

бар үмітін тонап алып.

Қонақ тұр құм басында аруақтай,
Көңілін құлазыған жаны уатпай.

–Түн салқын! – деген бала дауысына,
Жүрегі жалт қарады жанұшыра.

–Иә, салқын!– деді де ол жылы ұшырап,
Керілді кең аспанға тынысын ап.

Түн.

Екеу тұр.

Бірінің тұнып тұрса көкірегі,
Бірінің жанында арман көпіреді.

–Көп жерде болдыңыз ба?–

Бала үні.

Ынжыққа санап қойған мана мұны!

–О-о-о, білесің бе тайганы,
Жердің нағыз қаймағы.

Шылымын сорды қонақ, жайлап қана,
Шығыстан көтерілді Ай баптана.

–Көрген емес тайганы,
Мына туған ай дағы.

Өйткені, ол байлығын

Бұрын жұрттан қаймығып,
Бермей адам дегенге,
Тығып қойған тереңге.
Женьшень үшін, тері үшін,
Созбай досқа жең ұшын,
Өлтірген жұрт бір-бірін
Естімей Сібір бұлбұлын.
Мінекей, сол Сібірдің,
Қойнына түгел үңілдім...
Қазынасын аштық та,
Кеттік қала орнатып.
Көрген жақсы жастықта
Қиындықпен жол қатып...—
Қонақ қалды үндеместен,
Самалға төсін ашып түнде ескен.
Бала отыр қонағынан көз айырмай,
Осы жан құпияға қожайындай.
—Шынымен, теңіз бар ма құм астында?
—Теңіз не, мұхит жатыр мына астында...
Сенің де Қызылқұмың күн қақтаған,
Болады жасыл алқап бұлғақтаған.
Әзірше бұрғы салып тұлғасына,
Бұраймыз «еңбек ет!» деп бұл ғасырға!
— Баланың арқасынан қағып қойды,
Жанына бір шырақты жағып қойды.
Қызылқұм күміс нұрмен көмкерілген,
Мұхит боп толқып кетті төңкерілген.

6

Сол түннен қонағына бауыр басып,
Болса да барып жүрді ауыл қашық.
Білектей бұрғыларды құм төсіне,
Дамылсыз сүңгітеді қауымдасып.
Кіл жігіт бұрап тастар бел темірді,
Иыққа қонақтатқан ерке күнді.
Кешкісін үн салады мамырлатып,

Шерткендей әсем мұңлы ертегінді.
Баланы еркелетіп жатырқамай,
Көргенде деп қояды: – Батыр қалай?
Бұрғының бір шетінен ұстатса мәз,
Мұнда да жігер деген жатыр талай!
Мұнда да жігер тулап, тасқын атып,
Тастардай тау төңкеріп, тас құлатып.
Осынау жігіттермен бар әлемнен
Дәм татып, емін-еркін аралар ма ең!
Каспийге барсаң құмды кесіп өтіп,
Талайлар таңғалар-ау есі кетіп.
Толқыса дариялар күнді шайқап
Кеудесін Қызылқұмның бесік етіп.
Күн сайын бала жаны алабұртып,
Әкенің сөздеріне қарады үркіп.
Бірақ та ләм деместен сәл ыржиып,
Жанында ой-үмітін қалады іркіп.
Қонақ та әке ойын мақұл көріп,
Қояды оқта-текте ақыл беріп.
Ол дағы сүйгені ме мал бағуды,
Күн-түні ат үстінде тақым керіп!
Күн сайын бала жүрек діріл қағып,
Жүрген-ді қонағының сырын бағып.
Сәт түсіп кеше кешке еркектерше
Сөйлескен өзгелерден қырын қалып.
Сол кештен жоғалды да ұяң қылық,
Таңертең бала әкеге қияң тұрып:
– Арысқа барып жұмыс істеймін, – деп,
Салған-ды түске шейін қияңқылық.
Міне, енді әке кетті өрісіне,
Басылды шаңырақтың керісі де!
– Ал, қош, – деп қонақ көзін қысты тағы,
Балаға сыймай тұрған терісіне!..
Бала да сәл жымыып қонағына,
– Шығарып салсам, аға, болады ма?..
Дегенде ана байғұс ақ жарылып,
Жіберді ақ тілекке орады да,
– Қарағым, жолың болсын!..

О, ана ақ тілегің,
Қонақтың түйреп өтті-ау, нақ жүрегін
Құм асып бара жатқан перзентіңе,
Сен қазір ұзақ өмір, бақ тіледің.
Кім білсін әумин! – деп періштелер,
Әкесі бала ісін теріс көрер.
Сен бірақ ақ тілектен айнымайсың
Сонан да өмір сенімен жемістенер.

7

– Бала қайда?
– Сушыларда.
– Қашан кетті?
– Түс қайтарда,
Барып босқа шу шығарма! –
Сұрады шал үш қайтара.
Аттан түспей тұрды-дағы,
Сушы жаққа тартып кетті.
Арқадан бір ұрдыдағы
Кемпірге ой артып кетті.
Тірі пенде қыбырлаған,
Жотаны асты, көрінбеді,
Әлденені сыбырлаған
Күдік күлді көңілдегі.
Тор биені борбайлатып,
Жетіп барды. Жұрты жатыр.
Кәрі жүрек сор қайнатып,
Аласұрып бұлқып жатыр.
Іздің беті – Арысқа емес,
Тіке тартқан құм ішіне.
Көз тұмандап алысты елес,
Ой, япырм, мұнысы не?
Мұнысы не, мұнысы не,
Барам деп ед қаласына,
Кеткені не құм ішіне,
Құдайдың қу даласына.
Сағым қуып тентіреген

Қаңғыбаспен кеткені ме? —
Қолға түссе өлтірер ем,
Тығып құмның бөктеріне.
Дүниені киратардай
Шал жынданып аласұрды.
Үміті өшті, күн батардай,
Өлтіргендей жанашырды.
Сүйіп алған баяғы да,
Кемпірін сәл аяды ма,
Қолда баба таяғын да
Қақ бөлді әкеп аяғына.
Құм ішіне лақтырды да,
Көзін жұмып шақ тұрды да,
Құлап түсіп шал жылады.
Шал жылады қалжырады?
Жылама, шал,
Несіне жылайсың сен?
Қызылқұмға әзірге құдайсың сен.
Көп болғанда жөніне бала кетті.
Өз арманын өзімен ала кетті.
Ата-бабаң азаппен басып өткен,
Құтқармақшы ол құмдарды қасіреттен.
Қойға қарар адам да табылады,
Құмда шырақ өшпестен жағылады,
Жылама, шал,
Несіне жылайсың сен?
Қызылқұмға әзірше құдайсың сен.
Тыңдап әлі-ақ қайыңның шулағанын,
Қымыз ішіп, қарынды сипап қойып,
Жатасың сен ішінде ну жағаның.
Болмайды шал, болмайды тулағаның!

8

О, Қызылқұм, кәрі мыстан,
Қыран да кегіңменен арып ұшқан,
Құмыңның қызылдығы бабалардың
Қиналып қасіреттен қаны құсқан.

О, Қызылқұм, кешір мені, тентегінді,
Балаңмын бұла ойлы, желкем үнді.
Көзінді аш, қай ғасырда жатырсың сен,
Ұлдарың көтерді, әне, желкенінді.
Сені де заман желі сырғытады,
Сенде де көктейді өмір мың бұтағы.
Кеуденді теседі де бұрғы тағы
Сөлінді адам біткен қылғытады.
О, Қызылқұм,
Бабам өлген аяулы аймақ,
Төсіңмен малды опасыз жаяулы айдап.
Сен менің қасіретімсің, қасиетімсің,
Ал бүгін қастерлеймін жалау байлап.
О, Қызылқұм, алаулы аймақ...
Аяулы аймақ.
Туған жер тіл қатпады ақынына,
Тіршілік сүңгіп кетті шатырына.
Кім білсін, күбірлесіп отыра ма екен,
Барлығын таразылап ақылына.
Балбырап жатты Қызылқұм...
Албырап батты қызыл күн...

ШЫРАҚ ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

1

Омыраулап тіршілікті келе жатыр жауыздық,
Күңіренді сулар сыңсып, дала жылап, тау ызғып.
Қаратауды қансыратып, сұлу Сырды сапырмақ,
Ал, бел байла, шапқыншылар келіп қалды жақындап!
Ел де берді, жер де берді осы катал бұйрықты,
Қаратаудың етегіне сарбаз біткен ұйлықты.
Дауласқанмен жауласқанды білмейді екен қазағым,
Қарашы, бұл тағдыр-иттің тәлкегі мен мазағын!
Бір ақсақал:

– Шапқыншыда қару басым, қол басым,
Не істеу керек?.. Жағдай қиын, бәрі басым болғасын...
Деді дағы көзбен шолды көпшілікті түнерген
– Ең абзалы – қайыспастан қарсы тұрып бір өлген!
Деді біреуі

Ақсақалға бәрі құптап қарады,
Бәрінің де суық жүзі, от шашады жанары!
Ал, ақсақал қолын тауға көтерді де түсірді.
– Қатын-бала сонда жатыр! – Бәрі де үнсіз түсінді.
Талып жетіп естіледі содыр тұяқ түсірі,
«Келіп қалды» дегендей ол асықтырып кісіні.
– Мен барамын! Жалғыз барам! – Бір сілкіген тау
ішін,

Ақсақал да тани кетті, Шырақ батыр дауысын
Жұрт қарады аңтарылып жүрек жұтқан батырға.
– Мен! Мен! деген – дауыс сонсоң, ал, нөсердей
сатырла!

– Жоқ, ағайын! Жалғыз барам... айла керек бұл
сәттер...

Ал, ағайын, қолыңды жай, рұқсат бер!-
Шырақ батыр қолын жайды жақ еттері дірілдеп,
Көк аспанға қол ұсынды жиылған көп біріндеп
–Е, ар-у-ақ! – Қаратау да қайталады тістеніп,
Тұлғасына құйылғандай шапши аққан күш келіп.

– Е, ар-у-ақ! – Шырақ батыр қалтасынан ұстара ап,

Шалып қалды оң құлағын нақ ұшынан ұстап ап.
Қас қаққанша сол құлақ та ұшып түсті құракша.
–Е, ар-у-у-ақ!–Арғымағы ытып кетті лақша.
Қаны шапшып жардан атқан қызыл-жоса бұлақтай,
Шауып барад қос құлағы алаулаған шырақтай.

2

Өкпе тұстан ат ойнатып шыға келген адамға,
Шұбырынды аш қасқырдай тап берісті табанда!
Көрген сәтте қалт тұрысып, қызыл-жоса құлақты,
Секемдене, қоршай берді найзаменен шұнақты.
Шұнақ бірақ:

– Ойбой, өлдім! Құтқарындар азаптан...
Былай қашып бара жатыр әлгі бұзық қазақтар!
Сендер үшін... айналайын... кегім кетті-ау...
Өлем бе...

Байбалам сап, құлап түсіп,
Қол шошайтты төменге.
Қаумаласып мінгізді атқа сұлап жатқан шұнақты,
Таңды дағы орамалмен орнында жоқ құлақты:
– Кәне, достым, баста бізді, көрсетейік кескенді..
Деп «көсемі» төмен қарай жұдырықпен сес берді.
Бір бел асты...

Бес бел асты... Таусылмайды бел деген,
Бірін асса, тағы алтауы тұра қалар көлденең.
Буын құрттай түсіп жатыр буындарға шөл деген,
Қайдан білсін, бұл Бетпақты бетпақтығын көрмеген.
«Анау мұнар жаңылмасам, суы тұщы көл деген,
«Өлі балық тауып жейді» дейтін осы-ау өлмеген».
Шырақ батыр, осылайша атқа қамшы басады.
Көл дегені көзді тартып сиқырлана қашады.
Ымырт қонды.

Аңдушыдай көрінеді бұтаң да,
Түкірік те қалмады ғой тамақ жібіп жұтарға!
Шырақ батыр әнге қосты аш арыстан Бетпақты,
Өмір десе, қанын жұтып қасарысқан Бетпақты.
Жел қағып ап шұнақ сырын сыбырлады бәріне,

Түсінді жау құйқылжыған көңілді әннің мәніне.
– Аһ, хайуан!–Жалақ қағып оқ жыландай атылған
Найзаларды ұстап қалды «көсем» даусы ақырған:
– Токтат, кәне!–Жетіп келді екі көзі қанталап.
Төніп тұрды жемтік көрген құзғындарша анталап.
– Қазір анау доп басынды шақсақ па екен жаңғақтай,
Әлде өзінді найзаға іліп лақтырсақ па қаңбақтай...
Бірін, бірақ, істемеймін.
Қайт та арам райдан,
Рақым сұра, иман сұра, Шыңғысханнан, құдайдан.
Сөйтіп бізді алып шықсаң куә болсын, жұрт әні,
Осы өлкеге боласың, сен Шыңғысханның сұлтаны...
Шырақ батыр сақ-сақ күлді Бетпақ түнін жаңғыртып:
– Екі-ақ құлақ өздерінді жіберді ғой қаңғыртып...
Сұлтан дейсің... Сұлтаныңның ұрдым сендей енесін...
Екі құлақтан таяқ жедің, елді қалай жеңесің?..
– Шырақ батыр сақ-сақ күліп, қарады да «көсемге».
– Ей, ант атқан! Қай әкеңнің құны бар-ды осы елде?
Білесің бе, бұл Бетпақтың жау біткенге обырын,
Шөлден шіріп қырылады мынау қорқау тобырың...
– Дей бергенде батырымның найза тесті бүйірін,
Талып барып, есін жиып шолды дала қиырын:
– Мен де өлем, бірақ қалам топырағымда мәңгілік,
Сендер ізсіз бұралқы иттей құрисыңдар қаңғырып.
Паршаланған сүйегімді туған жердің самалы
Ілтипатпен жиып алып жер қойнына салады...

Сонан бастап Бетпақты жел сыпырады күн-түні,
Алып қапты ол мирас етіп өзіне асау күлкіні.
Біздерге ең қасиетті мұра болып қалғаны –
Елі үшін ер Шырақтың өзін құрбан шалғаны.

ЖҮРІП КЕЛЕМ

СОҒЫСТАН СОҢҒЫ ТОЙЛАР

Баламын балағымды түріп алған,
Жанымда жайраң қаққан күліп арман.
Күнде той, ботқа деген – табақ-табақ
Қанша же, қой демесін біліп алғам.

Осылай бүйір шығып тойынғанбыз,
Бір жола бел шешкеміз ойынға біз.
Шұрқырап ауыл біткен бүгін тағы
Кешегі бір солдаттың тойындамыз.

Паң қыздар, қатар қонған қырғауылдай,
Жанардан себелеген нұр жауынды-ай!
Жеңгелер ақ жаулықты жайтаңдайды,
Кешегі мұңлы бүгін жырлы ауылды-ай!

Мұндайда ешкім, досым, бәлденбейді,
Отырған кимешегің, сәлдең мейлі.
Бастайды аңыратып арманды әнді
Әйтпесе, әлжуаз жан әлденбейді.

«Бәйбіше, құтты болсын қуанышың,
Майданнан аман кепті жұбанышың!...»
Осылай той бастайды ауылдастар,
Көтеріп төбесіне бір арысын.

Кемсендеп байғұс ана жүрер тілеп,
Қарайды перзентіне күлімсіреп.
Жүрегі дірілдейді келіншектей
Сәбиін сүйген құшып бірінші рет!

«Бірге өскен кішкенедең құдаша қыз,
Құдаң өлең айтады ұнасаңыз.
Сіз бен біз көрмегелі көп жыл өтті
Хал-жайды енді бүгін сұрасамыз».

Жігіттер жігермен ән бастағанда,
Тірі жан қол созбайды ас-тағамға.
Шіркін-ай, жігіт даусы жұртты түтел
Шынымен сағындырып тастаған ба?!

Қыздар да сыбырласып жеңгелермен,
Үзіле сығалайды өңгелерден.
Қолдары алауланып сипалайды,
Сауғалық орамалын жеңде келген.

«Құрбыжан, сыйыңызға жүз бір құлдық,
Жаутандап жолды күткен біз бір мұңлық» –
Деп сосын көтеріп кеп, үзілдіріп,
Жігітке жалт қарайды жүзін бұрып.

Жігіттер иегін тығып бұғағына,
Қалады жым-жылас боп бұғады да.
Құдалар той үстінде танысады,
Жанарын қыз-жігіттің ұғады да.

...Ұлы өмір қызыл қанға кеше батқан,
Осылай ауылымда шешек атқан.

Жаңбырын Алатаумен айдап өткен,
Кешегі жалбыр бұлттар қайда кеткен?
Алтын күн нұрын шашып Алматыма,
Желпиді күзгі самал майда леппен!

Жарқырап кәрі Алатау күміс шыңы,
Біздерге күлімдейді ұлыс күні.
Басталды өмір үшін міне осылай,
Тағы бір бақыт күні – жұмыс күні!

Көгілдір шарға толған көшелерді,
Адымдап жүрген сайын өсе бердім.

Өзімнің алматылық жұртымменен,
Мен бірге шаттық көлін кеше бердім.
Көршім де, көз таныс та, жайдары жүр,
Жүзіне ұялапты айдағы нұр,
Кей кезде адам шіркін, байқамайды-ау,
О достар, алтын бақыт аймағы бұл!

КӨСЕМНІҢ КӨЗІ СИЯҚТЫ

Жарқырап атқан күміс таң,
Жалындап шыққан алтын күн –
Жүрегі бірге туысқан
Жүзіндей күллі халқымның.
Бұл арай сенен, Октябрь,
Күн сайын жерге төгілген.
Адамға шаттық жоқ та бір,
Бақыт боп, күліп көрінген.
Дәуірлер өлшеп өз жасын,
Октябрь, сенің нұрыңмен,
Бақыты жайлы сөз басын
Бастайды Адам жырыңмен.
Октябрь – жұмыр әлемге,
Жаз болып құйып шуақты.
Күлімдеп тұрған бар елге
Лениннің көзі сияқты.

ДАЛАНЫ САҒЫНАМЫН

1

Қос табан мен жалғыз басты кемірген,
Тасыр-тұсыр тастар менен темірден,
Шаршағанда сағынамын даламды,
Сағынамын саумал көлді, самалды.

Еске түссе тіршілігі, тынысы,
Жазылады жанымның мың қыртысы.

Көз алдымнан көлбей өтіп барлығы,
Байқалмайды бөлменің де тарлығы.

2

Айсыз түнде жолға шықсаң жаяулап,
Жалтақтамай, жүрісіңді баяулат.

Көзді жұмып, көкірегінді кең ашып,
Жүре бер сен, жүре бер сен, бел асып.

Төбешіктер күжірейтіп жондарын,
Бұталар да бұлғап тұрар қолдарын.

Төңірегің жан біткендей жыбырлап,
Қорқытады үрейлі үнмен сыбырлап.

Ұға алмасаң маңайдағы түн сырын,
Ұры дерсің жүрегіңнің дүрсілін.

Көзді жұмып, көкірегінді кең ашып,
Жүре берсең, жүре берсең бел асып.

Аппак жолдар адастырмай даламда,
Алып барар оты өшпеген адамға.

3

Шақырайып күн төбемнен,
Ақ жалындар лапылдайды.
Сұр сағымдар күлтеленген,
Толқып қашып жақындайды,

Білеу-білеу бұлшық етін,
Қақтап жатыр қайран далам.
Үйіреді ұршық етіп,
Құйындарын сайраңдаған.

Еркіндікті бәсіре етіп,
Өз төсіне өсірген де,
Таршылықтың қасіретін
Далам тауға көшірген бе?

4

Қызым, сен, әуел бастан астаналық,
Әкең мен шешен сенің басқа халық.

Танданба, мінез болса, бізде бөлек,
Бір кезде жайсаң, бірде шыж кебелек,

Шешенде – дарияның дарқандығы,
Әкеңде – асау желдің тарпаңдығы,

Шешенде – дала әнінің нәзіктігі,
Әкеңде – жалпақ дала жазықтығы.

Шешенде – қыр қызының ғашықтығы,
Әкеңде – сал жігіттің ашықтығы.
Қызым, сен туа біткен астаналық,
Әкең мен шешен сондай басқа халық.

Нан исін білесің ғой қаладағы,
Сол жұпар аңқып тұрған даладағы!..

ҚАРАУЫЛ ШАЛ

*1928 жылдан КПСС мүшесі ардақты атайым
Әбдікәрім Жылқыбаевқа*

1

Бұл бір шал жүрген дәйім есегімен,
Өзгермей бүгін көрсен, кешегіден,

Уақыт мүжіп-мүжіп мыжырайтып
Жаңылып қалған дерсің есебінен.
Бұ шалды күнде жүрген Арыстағы
Сыйлайды мүсәпірдей таныстары.
Бәріне бас изеп шал жүріп жатыр,
Құлағы сөзді ұғады шалыс тағы.
Дүние-ай, дәурені өткен жалынды шак,
Келерсің бір күндері шалым құсап.
Жылдарым, жыламаса, болғаны тек
Өткізген жанымды сап, барымды сап!

2

Бұ шалдың жылдары да жыламаған,
Білмейді оны өзінен сұрамаған!
«Өткенге ризамын!» – деп күнк етеді.
Мықшындап мемуар ол құрамаған.
Ішінде қуанышы, қайғысы да,
Келмейді сыртқа шашып жайғысы да.
Әйтеуір, мұң шақпайды бір пендеге
Адамның мықтысы ма, байғұсы ма?!
Бір нәрсе мәлім осы бар ауылға,
Өмірін өткізген шал қарауылда,
Күзеткен мылтық ұстап вагондарды,
Білместен не жатқанын қарауында.
Бәлкім ол бос вагон ба қаңыраған,
Өмірде жоламайтын жанына адам.
Не болсын, күзетіпті кірпік қақпай,
Сол сәтте туысын да танымаған.
Сол үшін «Қарауыл» деп Арыс танып,
Баз біреу іліп-шалып қалысты анық.
Несі бар, қарауыл ол өмір бойы,
Шал оған көрген емес намыстанып.
Күзетті жас заманды жас басынан,
Жалаңдап түнде жортқан басмашыдан.
Ғұмыры тұрды пышақ жүзінде де,
Жұдырық жеді талай қастасынан.

Аш жүріп бай-күлақпен жұлқыласты,
Ғұмырын онда да ажал бұлтты басты.
Жығылды, жеңілмеді, мұқалмады,
Жылмиған жауыздықтың құлпын ашты.
Үстінен көрсе де ол жара ізін көп,
Айтпады бір пендеге арызын кеп.
Қарудай асынып ап партиблетті,
Санады бәрін дағы парызым деп.
Күн өтті. Қарауыл боп қала берді,
Бір күні оған қыз бен бала берді.
Бірақ та алдарқатып бұ байқұсты,
Сұм ажал құлқынына сала берді.
Күн туды. Күнбатыстан жау ысқырды,
Шал да енді өз мылтығын ауыстырды.
Мінгенде эшелонға дорбасымен
Кемпірі аттан салып, дауыс қылды.
Шал кейіп кемпірінің ырымына,
Көрсетті бір мінезді,

қыр ұлы да!

Жым болып қала берді кемпір бейбақ,
Жаутаңдап доңғалақтың дырылына.
Майданға барды деген ат болмаса,
Қартың жоқ сол мылтығын атқан онша.
Тағы да сыры жұмбақ бір аймақты,
Қас қақпай, қалшиып шал бір ай бақты.
Бір ай бақты...
Кім білсін жүз ай бақты, мың ай бақты,
Әйтеуір жүрді қорып бір аймақты,
Жаралы жауынгерлер оралғанда,
Шал келді. Деді ағайын: «құдай қақты!».
Кім білсін құдай қақты, басқа қақты,
Сау келді аппақ қылып қас-қабақты.
Тағы да мылтық ұстап күзетті шал
Вагонды, қауын-жүзім, асқабақты.
Осылай қарауыл деп Арыс танып,
Баз біреу іліп-шалып қалысты анық.
Несі бар, өмір бойы қарауылда,
Шал оған көрген емес намыстанып.

Шалда жоқ мақтау қағаз, медаль деген,
Сенеді, не жесе де адал жеген.
Келеді қатар жүріп ес білгелі
Коммунист есімді көп адамменен!

АБАЙ ЕСКЕРТКІШІ

Акын тұр көзбен шолып төңірегін,
Дегендей неткен ғажап өмір едің!
Жанарын қадайды ару – Алматыма,
Кім білсін, дей ме өлең боп төгілемін.
Акынға алтын күн де мейірленіп,
Табиғат жатыр дарқан пейіл беріп.
Әлгінде өзі шыққан қарт Алатау
Кетіпті салтанатты сейілге еріп.
Тұр міне, Алатаумен иықтасып,
Ұрпағы тұр алдында иіп басын.
Өз халқы қасиеттеп сыйлады оған,
Ал қызыл туған жердің биік тасын.

–Арманым жоқ, арманым жоқ өмірде!
Деп, жолдас-ау, даурығасың құр босқа.
Бергенің жоқ, алғаның жоқ өмірде,
Қандай арман болмақшы екен жылпоста.
Менде арман көп таусылмайтын мәңгілік,
Айға апарып алтын қала салсам да.
Тіршіліктің әр таңымен жаңғырып,
Алға апарар заман жүгі ол арқамда.

Күнім бітсе, шығарып сап ол мені,
Ұрпағымның жүрегіне орнайды.
Арман–адам бақытының өлшемі,
Өлтіруге болмайды оны болмайды!

ОРЫС ЖОЛДАСҚА

Білем бәрін, мен емес соқыр қазақ,
Ол заманда дала – кең, өріс – кедей.
Мүләйімсіп, шоқиып отырды азап,
Иығында бабамның періштедей.

Момын қазақ күн қуып інгенімен,
Көше берді шекпенге оранды да.
Қымыз ішіп қодиды, күндегіден,
Өсіп қалса мал басы қора алдында.

Қарамады пысқырып көмір-мысқа,
Табандарын тілгілеп жатса дағы.
Көрінді оған дала – кең, өмір қысқа
Гүл сияқты бір күндік бакшадағы.

Көше берді қуалап ұлы өмірді,
Бакытына, о жолдас, өзің келдің.
Тарсынбады сенен еш бұл өңірді,
Сен де оған дүние көзін бердің.
Білді қазақ жерінің құнын енді,
Отырды да өзіңмен қала салды.
Бір күндері күйеу деп ұлын енді,
Құда дедің, қысық көз қара шалды.
Қымыз ішкен кесемен шарап ішті,
Тиістіріп өр төсін сеніменен.
Саған тиген қанқұйлы қара құсты
«Құзғыным, – деп санады, – мені жеген»

Маңдайын да сен үшін тосты бұрын
Жүрегінді көрдіз жүрегіндей,
Сен білесің бұл қазақ достығының
Мықты екенін Мавзолей, Кремльдей.

Ақ қайыңдар әндеткен орыс жерін,
Сүйіп өсті жанымның сезім-бағы.
Осы күнде даламның өрістерін
Туған жер деп жазасың өзің-дағы.

Тасқындап шықсам арнадан,
Өзендей кейде көктемгі.
Бұғалық салған жалма-жан,
Көрмедім достай өктемді!

Шалқыса жаным нұрланып,
Шаттанар оған дос бірдей.
Бақшада өскен ырғалып,
Тамыры тұтас қос гүлдей.

Тілегім, достар, қолқам да,
Жанымда жүрші көлеңдеп.
Адал боп жүріп ортаңда,
Сескенбен сірә, өлем деп.

Кешкенше бұл өмірді бір шылықпен,
Құрысын, кеткен жақсы тіршіліктен!
Сырларым – заманымның перзенттері
Айдасын алдына сап бір шыбықпен!..
Қажет не, жымысқылап расында,
Жайып сал – аласын да, құласын да!
Сарайын перзентінің керіп заман,
Өзіңе сүйсінсін де, қуансын да...

ҰЛЫЛЫҚ ТУРАЛЫ

Бәлкім, бұл – түбі тесік мансапқорлық,
Әйтеуір ұлылықты аңсап болдық.
Таудай бол! – деген сөзді бесіктен біз,
Ақ тілек ана аузынан есіткенбіз.
Осы ма пейілімізді бұзған іштен,
Тауларға тесірейдік қызғанышпен.
Іздедік жерден, көктен ұлылықты,

Ұлылық бізді өзінің құлы қыпты.
Сол үшін жер өртемек ой да болды,
Сол үшін не керемет той да болды,
Сол үшін мұрны кеппей көгенкөз де,
Жасады бұзақылық өлең сөзге.
Осылай әуре-сарсаң жүрсек тегі
О, шіркін, мұндамын деп тырс етпеді.
Көбіміз өлсем де іздеп табам деген,
Есімге мән берместен адам деген,
Дауырығып жүгірумен қалыппыз ғой,
Әй, досым, біз бір қызық халықпыз ғой!..

Жұрт көзінше еңіреп кеп, жасын төксе ер кісі
Бетке түкір, ол ездiк пен бейшаралық белгісі.
Оңашада жұдырыкпен көзін сүртсе ер кісі,
Басқа түскен қорғасындай қасіреттің белгісі.
Кейбір сәтте қылыш-қанжар қара жерге қағылар,
Онда еркек қан майданның қақ төрінен табылар.
Ердің жасы су тамшы емес, терлегенде таматын,
Ол – ақ алмас қанға қайрап, қақ жүректен салатын.

Кей-кейде тұғыыққа көңіл бойлап,
Қоямын бітер күнді - өлімді ойлап.
Жүрегім тыпыршиды сол бір сәтте,
Зытқалы тұрғандай-ақ өмір бейбақ.

Жиып ап көкірегіме өткендерді –
Күздерді, қыс пен жазды, көктемдерді.
Тергеймін, тінтимін кеп өне-бойын,
Қашқындай ұстатпаған көптен бергі.

– Өткен күн бір тіршілік арзымайтын,
Соны ойлап, қара тер боп қалжыраймын.
Жатамын ой топаны басты кернеп,
Көзімнен жас шығармай сан жылаймын.

Құтылмақ боп өкініш қысқашынан,
Сілкіне, ілбіп басып, тысқа шығам.
Көк аспан. Жайдары күн. Жарқын жандар.
...Қайтадан қолым қышып іске асығам.

ДАЛАДАҒЫ ӨРТ

Өрт! Өрт!
Бұл не-е!...
Бурыл шашы жалбыраған...
Жер бауырлап жүтірген жалмауыз ба?!
Көк шалғынды күн сүйіп балбыраған,
Бытыр-бытыр бұтарлап салды ауызға.
Өрт!..
Тұмсығынан қан шашып, тіміскілеп
Келе жатқан даланың тажалы ма?..
Күйе жақты-ау, нұр жүзді, күміс білек,
Жасыл бұрым көктемнің ажарына...
Өрт! Өрт!
Маған үрей.
Мыңқ етпей дала—мықты
Жотасына ойнатып жатыр жалын.
Қайдан білсін, қагілез қалалықты,
Ойынымен суға бір батырғанын.
О, дүние-ай,
Даланың өрті дағы
Жан ұшыра дала үшін жанады екен.
Өрт-жалыннан көктемнің бөрте лағы —
Көк шалғындар дүркіреп қалады екен...

Қыздардың орамалын ала қашты,
Сындырды қарғып мініп қара ағашты.
Шандарды бұркылдатып көкке шашып
Жетті ғой Арыстанды—Қарабасты.
Құйындар машинаны озды басып,

Жұрт біткен тайсақтайды көзді басып.
Екі иінін жұлып жеген бар тіршілік,
Ой, сұмдық, жердің жыны қозды ма ашық?!

Тентек жел, келші кеуде тіресейік,
Сонау бір шолжаң кездей күресейік,
Өзіңмен жұлқыласып, жүз таласып,
Қайтайын Алатауға бір есейіп.

ЖОРҒА ЖАРЫС

Бел астынан қылаң етіп қырға шықты жорғалар,
Жанашырың жалбарынып ақ тілекпен қорғап ал.
Торы төбел. Құла жирен. Күрең қасқа. Бор қасқа,
– Бәрінде де атақ басқа, тілек басқа, жол басқа.
Желдей есіп жым білінбей жер сызады бауыры,
Жалт-жұлт ойнап күн нұрымен кең даладай сауыры.
Бір шелек су қоя салсаң осы сәтте егер де,
Бір тамшысын, бір түйірін әнтек шайқап төгер ме?!
Келе жатыр сұлулық пен сабырлылық арындап,
Жұрт қарайды жанарлары құмарлықтан жалындап.
Жорға жарыс.
Бұл да бәйге бақты тіккен, бәс тіккен,
Жаны толқып, шыр-шыр қағып, кәрі біткен, жас біткен.
Бұ бәйгенің жөні бөлек өзгелерден бірақ та,
Тұяқтардың түсірлері ойнамайды құлақта.

АРЫСТАН ӨТКЕНДЕ

Әкешім күйеу болған жер,
Анашым келін болған жер.
Көңілге нұрлар қонған жер,
Жаныма жырлар толған жер,–
Армысың, менің Арысым,
Балапан шақтан танысым!

Желінді сүйем – ақ түтін,
Жерінді сүйем – бақ-құтым.

Қызынды сүйем – ақ құсым,
Сүйемін бөліп-жармаймын,
Жаманын, мейлі жақсысын,
Армысың, менің Арысым!

Өзінді сүйем, Арысым,
Атадан мұра-ар үшін,
Алыста жүрген ана үшін,
Немерең болған бала үшін,
Келінің болған жар үшін,–

Армысың, менің Арысым!
Армысың, менің Арысым,
Жағанда өскен жекенмін,
Сарғалдақ ұлың Бекенмін,
Армысың, өскен Арысым,
Кіндікті кескен Арысым,
Туғаным, жұртым, танысым!

Әлем аппақ, біз білетін жер емес басқа жұрттай,
Омбы қарлар ауып келіп жантайған ақша бұлттай.
Тау төбелер денесіндей сұлудың үлбірейді,
Бұл суретті үркітем бе дегендей күн де үрейлі...
Жұмыр дүние жатыр шалқып жұп-жұмсақ, жайдары
жүз.

О, шіркін-ай,
Ана сүтін балқып емген сәбидей аймағымыз.

ЖҮРЕК ӘНІ

* * *

ҚАЗЫНАҒА

Арманым деп айналмаймын мен сені,
Жалғаны көп сөз ғой басар еңсені.

Бақытым деп бәйек болып тұрмаймын,
Жалтырақтап жаныңа тор құрмаймын.

Жұлдызым боп таңмен бірге көшпейсің,
Күндізім боп кеште сөніп, өшпейсің.

Жарым болып жаттың күнде қасымда,
Таңым болып аттың күнде басымда.

Түн жарымда тілім сыймай шөлдесем,
Жаяу барып келдің неше «көлге» сен.

Мың қой айдап келсем, күттің анам боп,
Жабыққанда, жадыраттың балам боп,
Жалтақтамай, жалбақтамай маған көп,
Жүрсің бірге дәл өзімдей адам боп.

Ғұмырымның әр есігін бірге ашқан,
Айналдым мен сен сияқты сырластан,
Айналдым мен сен сияқты құрдастан,
Айналдым мен сен сияқты мұндастан.

ЖІГІТТІК ШАҚ

–Жандырып өткіз, – деген жігіттікті,
Қазақта қай заманнан үгіт мықты.
Жігіттік өрт мінезді желді күнгі,
Ұқпайды тарлығыңды, кеңдігіңді.

Кеудеге алабұртып басып кіріп,
Жіберер кең дүниеге ғашық қылып.
Бозбала бұлғақтатса асауларды,
Жас қыздар құпиямен жасауланды.

Күні өтті.
Қаусаған шал күрсініспен,
Арман ғып ақтарды оны бір күні іштен.

Бесіктегі нәрестедей тербеліп,
Автобуста қалғып отыр бір сұлу.
Дүниенің рақатын тең бөліп,
Дарқан отыр – білінбейді қымсыну.

Жарықпенен жарыса оған түседі
Жігіттердің жалындаған көздері;
– Түнде ұйқысы қанбағандай түс-өңі...
– Қой, кетші әрі!–Қызғыштайды өзді-өзі.
Қалғып отыр, қытықтап жұрт сезімін,
Жазғы кеште нұрға оранған гүл сынды. –
Не де болса көңілі жайлы өзінің...
Деп біреуі болар-болмас күрсінді.

Алғаш рет өкпеледің бұртиып,
Өлшемедім дұрысы мен бұрысын.
Назынмен-ақ жадыраттың нұр құйып,
Мен аңсаған осы ақ жаңбыр – ырысым!

Ақ жауынға шомылдырып жып-жылы,
Окта-теkte осылайша төк деймін.
Жауыннан соң ақ жүзіңнен күн нұры
Жарқ еткенде мен жамырап көктеймін.

Дауыл болып соға көрме, өтінем,
Таптап, жаншып, жұлып кетер шетінен.

– Бақытсызбын,– дедің сен жылап тұрып,
Қайда кетті жалт беріп, бұлақ құрып.
Күрсініп ең, самал да тына қалды,
Түн түбінде бір қызғыш жылап алды.

Құлақ тұнып, көз өшіп, сол түні мен,
Тіршілікті түп-түгел өлтіріп ем.
Дүниеге көз салсам кеше адам боп,
Қалған екем, әншейін есалаң боп...

Жарығым-ай, бәрін де жаншып өтіп,
Жүрейікші, жақсыны талшық етіп!

Алдымда жанған шырақ та,
Иілген маған сұрақ па?
Жылы әуен келер құлаққа,
Көңілім күңгірт бірақ та,

Сандалма, ойлар жыраққа,
Ұяңды жылы тұрақта!
Жауыңа сырды сынатпа,
Иенді қорлап құлатпа,
Жүректі шайнап жылатпа,
Жаныңды аш, мөлдір бұлаққа.
Ұл-қызым ойнап жүргенде,
Қаяуды көңіл білген бе!

Сен күллі қазынам ең, алтыным ең,
Бағалар жүрегімнің жан құнымен.
Қаныммен суарылған сезімімді,
Бір остың ашуыңның жарқылымен.

Жүрегім саған әлі кешірімді,
Бар тербет, бақыт қонған бесігінді!
Кінәдай қаракүйе жағып, бірақ
Жұлқылай берме, сыйлы есігінді.

Көк сұр түнде десантындай бұлттардың
Қара жолға қарғып жатыр тамшылар.
Жер арқасы ұясындай кұрттардың,
Табан бастың, былқ-былқ етіп жаншылар.

Жиренгенмен соқыр түннің кейпінен
Жауған жауын желпиді кеп жанымды.
Жаңбырлы түн жүру жаман дейтін ем,
Үрлегендей мынау бойда жалынды.

Жауынгердей жолға шыққан сезінем,
Мына жаңбыр жол торыған ұры ма?!
Алыстағы сәулешімнің көзінен,
Көріп келем сағыныштың нұрын да.

Бәлкім, сонан жанымдағы күш-тасқын,
Әлде тамшы түсті ме екен қаныма?
Не де болса қанат сұрап ұшпаспын,
Жаңбырлатып жаяу жетем жарыма.

Мен сені іздеп бардым түнделетіп,
Жамылып ақ жауынды сылбыраған.
Көбелек-көңілімді мүлдем елтіп,
Жанарың сәуле төгіп тұрды маған.

Көшеннің үйлері де,
терегі де,
Жеңгемдей жымияды жылы ұшырап.

Жүрекке бастаушының керегі не,
Жалтылдап тұрса бейнең тынышын ап.
Қалқашым, терезенді қаққанымда,
Қорқақтай дірілдеді-ау, тұла бойым.
Шамынды жарқ еткізіп жаққаныңда,
Білмедім, қалай қарап құлады ойым.

Ақ жауын шорт үзіліп, жел есті ме,
Әлдене төңірегім астан-кестен.
Алатау жер төбемен теңесті ме
Жанымда жалқын тулап,
аспан кешкен...

– Ой! – деп сәл қалтыраған дауысыңмен,
О, сәулем,
орнықтырдың тынысымды.
Есті ғой жібек самал тау ішінен,
Ойнайды шоршып жаңбыр күміс үнді.
Сәулешім, ұят деме, іздегенім,
Сөзіне құлақ аспа көршілердің.
Жүректі тұтқындаса, қыз дегенің,
Жүргенді түнделетіп ерсі дер кім?!

Ажырасты.
Жылылық аласталды.
Кеудеде түйін-түйін талас қалды.
Жауын жаумай, жол жүрмей шаршап тынып,
Суға алдырып отырды Қараспанды.

Кеше ғана жан еді ерлі-зайып,
Бір-біріне құшағын келді жайып.
Бұл тағдырдың тәлкегін қойсай тегі,
Болғандардың бәрі де енді ғайып!
Жо-жок, айтпа!
Мүсіркеп әуреленбе!..
Ерлі-зайып болмаған әу дегенде.

**Бұл екеуін –
Саудалап сыйластықты
Келісе алмай отырған саудагер де!..**

Рас, мен мойындаймын – жүрек жалғыз,
Бірақ та сол жүректі жүдетті әр қыз.
Күн сайын көремін де мың сұлуды,
Мен өзім жиілеттім күрсінуді.
Алысқа бармай-ақ қой,

күрдасжан, сен,

Алматы көшесімен бір бассан сен,
Жазғы түн жұлдызындай самсап алдан,
Жарқырап шыға келер қаншама арман!..
Сезімді мықты болсан ауыздықта!
Сұлу көп, жақсылық па,

жауыздық па?!

Әйтеуір, дүние соның – қоймасы бір
Жазығым бар ма енді, ойлашы бір?!

МАХАББАТ БЕЛГІСІ

Аңыз

I

Көрдiң бе, сен, Арысты,
Көктемеде тулаған.
Омырылып жар үстi
Түнiменен шулаған.
Шомылдың ба шiлдеде,
Рақаттанып жас жаның.
Байқадың ба түнде де,
Жалтыраған тастарын.
Жиектегi құрағын,
Сал жасап, сен өрдiң бе?
Тастай мөлдір бұлағын
Сiмiрiп бiр көрдiң бе?
Бiлесiң бе Бөгендi,
Сiңлiсiндей Арыстың,
Қосыла айтып өлендi,
Туын тiккен жарыстың.
Екеуiнiң маңайын
Қонақтап көп тұр төбе.
Қариялар талайын,
Көредi аңыз, жыр-төбе!
Бұзықтөбе, Күлтөбе
Егiлген мен Пышақты,
Көрiптi ғой бұл төбе,
Қосылмаған құшақты.
Бәлкiм, аңыз, шын бұрын,
Сонау көне заманда,
Салған кезде шылбырын
Ауыртпалық адамға!
Бөген бойын жайлаған,
Бай болыпты мыңғырған.
Төрт түлiгi айдаған,
Өрiптi асып мың қырдан.

Бөген —өзен, шап-шағын,
Жағасын жел қақпаған.
Малын баққан тапса кім,
Егін еккен таппаған.
Болмаса да шалғынды,
Кең жайлауы Арыстай.
Өткізіп ол да әр күнді,
Ағып жатқан қалыспай.
Жаз кезінде тартылып,
Көлде қамыс солыпты.
Сулы Арысқа артынып,
Бай жылда ауып қоныпты.
Әмірлі бай – азулы,
Не жайлауға тоймапты.
Арыстан арық қазуды,
Күні-түні ойлапты.
Еріккен бай қиялдап,
Жалғыз адам істесін,
Күші жетпес бұл аймақ
Сүйтіп, бармақ тістесін.
Орындаса шартты кім,
Бермек бопты бір қызын.
Ескермей-ақ қарттығын,
Әйгілі ару Дүр қызын.
Мұны есітіп бозбала,
Тамсаныпты жігіттер.
Ел ішінен сонда да,
Табылмапты үміткер.
Ен жайлауды аңсаған,
Ел көңілі елеңдеп.
Қосылса Арыс жан саған
Жетпес еді-ау Бөген деп!
Қара халық қайысып,
Үміт артса еріне,
Бай үйінде шай ішіп,
Шалқайыпты керіле.
Осы бейбақ жарлыдан,
Ер шығар ма білекті.

Бар деймісің арлы жан,
Намыс қорғар жүректі.
Теңі біздің Дұржанның,
Қайдан болсын, бұл манда.
Мына кедей мың жаны,
Шүйіншіге тұрған ба?
Бай осылай асқақтап,
Буына нан піскенде,
Темірланнан қасқа атты
Пайда болды күш – пенде!
Жауырыны қақпақтай,
Найза бойлы азамат.
Көзі отты шақпақтай,
Нағыз қара қазақ-ақ!
Жатақ жұрты сабылып,
Көрсетті оған құрметін.
Малын сойып шабылып,
Құптады ел бұл бетін.
Ақсақалды қария –
Ауыл басы, ағасы.
Ақылы бір дария,
Балқұрақты жағасы.
Сый-құрметтің үстінде:
–Жатсың қалқам, демеймін,
Деді,– көктен түстің бе,
Талқысына кедейдің!
Әлде байдың қызынан,
Бақ іздеген жансың ба?
Қай жұрт, қай жер тұзынан
Келдің?
Айт, ел қансын да!
–Сөзіңіз жөн, ақсақал,
Тегім жарлы қасқа атты.
Ел ісіне тапса ақыл,
Ер алады жақсы атты.
Қызыққаным қыз емес,
Қалың кедей намысы.
Суға қанса бұл белес –

Елдің наны,
табысы
Соны ойладым, ағайын,
Әңгіме не созатын.
Енді соған барайын,
Қойшы Шәміл — өз атым,
—Деп жас жігіт түйгенде
Кетті күдік тарқап-ақ!
Шабарман да үйге енді,
Бай сәлемін арқалап.
Тоғайында Арыстың,
Түрлі ағаш өседі.
Мен де, достар, таныспын,
Бала күннен кешегі.
Жалаңаяқ жарысып,
Құлыншақтай ойнағам.
Албырт оймен алысып,
Қызығына тоймағам.
Гүлін теріп көктемде,
Етектегем жемісін.
Қазір шалғай кетсем де,
Қымбат, Арыс мен үшін.
Шәміл де сол тоғайдан
Сап алыпты кетпенге.
Бір кетпені зорайған
Төбе бопты төккенде!
Көлтоғанның тұсынан,
Арық тарта бастапты,
Төбені көз ұшынан,
Ойдым-ойдым тастапты.
Екі күнде еңсеріп,
Темірсайды қазіргі.
Нарша тиді белсеніп
Тау топырақ қазылды.
Ауыл біткен жұмылды,
Жайып салып құшағын.
Білмей Шәміл тынымды,
Құйды тыңнан күш ағын!

Бірі әкелсе айранын,
Бірі көже ашытты.
Ұстарадай қайрауын
Шындап жанын тасытты.
Қайраттанған асыл жан,
Елер емес бұл сынды.
Қыз да сырын жасырған,
Оңашада күрсінді.
Көріп батыр тұлғасын,
Қанық боп зор даңқына.
Лайық-ау бір басын
Мен түгіл, бар халқыңа!
Деген оймен Дүр сұлу
Ұйықтамайтын талай түн.
Шыққан шақта Күн сұлу,
Адырға ұзақ қарайтын.
Шәміл даңқы, атағы,
Сүйсіндірсе бар елді,
Байға жетіп жатады,
Суық желдей, ал енді!
Қара бұлттар аспанын,
Көмді күнін қазалап.
Тынышы жоқ қасқаның,
Соқыр ойлар мазалап.
Шынымен-ақ жалғызын,
Қойшы құшып сүймек пе!
Мың жылқы, мың нар қызын
Тегін беріп күймек пе!
Асыл текті сүйегін
Жалшы аяғы аттай ма,
Қойшы десе күйеуін
Таңбадай боп батпай ма!
Осылай Бай қысылып,
Жан дауыстап жаман үн.
Құтылудың ісі қып,
Тапты, әйтеуір, амалын!
Ер Шәміл де Дүр қызды,
Ұнатыпты ішінен.

Ақ арманын күндізгі
Көріпті ғой түсінен.
Көз алдына елестеп,
Қуат беріп жанына.
Қалды екі-үш белес деп,
Көп демепті тағы да!
Арық бойын орталап,
Қалған шақта қай күні.
Дүрді көр деп қолқалап,
Шақырыпты бай мұны.
Ақ боз үйлер Бөгенде,
Аққудай-ақ қоныпты.
Ай қалықтап төбеде,
Ләззәт шіркін, молықты!
Оңаша үйде Шәмілді,
Шарап беріп мас қылды.
Бай арам ой жамылды,
Жұмсады бір қасқырды.
Кедей сорлы сезбепті,
Мерт боларын нарының,
Бай да соны көздепті,
Көзін байлап бәрінің!
Қаны ердің төгіліп,
Пышақтыда өліпті.
Егілгенде егіліп,
Кедей қорлық көріпті.
Ақ төсіне пышақ сап,
Азап тауып сол түннен.
Дүр де арманын құшақтап,
Сонда өзін өлтірген.
Ел ұмытпай қос ұлын,
Жерді атаса: Шәміл – Дүр.
Сонан келіп осы күн,
Шыққан дейді Шәуілдір!
Екі өзен тілдеспей,
Екі ғашық қосылмай.
Бақыт лебі бір де еспей,
Аңыз бопты осындай!

Көгілдір шамын
Көтеріп ымырт қонғанда,
Өмірдің сәні
Бақтарға барып толғанда,
Көңілдің таңы
Күлімдеп атар болған ба?..
Төгілдір, кәні,
Жап-жарық әнді жалғанға.
Өмірдің нәрі
Өту ғой мәңгі арманда...

ҚАРАТАУЫМ

Қаратауым,
Баба тауым –
Бабаларға бабасың!
Қазағымның бар отауын
Жер біткенге
Өрбіткен де
Ақ жағалы ағасың.
Ешкім сені
Тәкаппар деп сөкпейді,
Суық шындар сұстанбайды төбеңнен.
Ақпанда да албырап жер көктейді,
Жырауындай елтіп алған өлеңмен.
Қаратауым –
Баба отауым
Қасіретке батсаң дағы белшеңнен,
Арманыңның ақ отауын
Жылап тұрып ел сенген
Құлатпапсың...
Айналдым-ау, Алпамыстай еңсеңнен!
Қаратауым –
Қара отауым,
Біз боламыз жаңа отауың
Болашақ деп сен сенген!

СЫРҒА ШОМЫЛУ

Нәсреддин Серәлиевке

Үйірімдер үйіріліп арбайды,
Үңірейген көмейлерін көрсете.
Сужүректер, Сыр маңына бармайды,
Сілекейін жұтып шөлден өлсе де.

Шешін, досым, – дедің маған, – қорғанбай,
Толқындарды шалқасынан салайық!
Анамыз да бізге жерік болғанда
Сырды аңсапты екі көзі қарайып! –

Қойып кеттік құшағына дарияның!
Құшырлана бір қысты да біздерді,
Сағынғандай перзентінің сайранын
Сәл мұңайған сыбырлы бір жүзге енді.

Елемедік елірген біз бірін де,
Ақ төсінде жағаластық «жақ» ойнап.
Терең сырды тұнып қалған түбінде
Жатпадық қой перзентіндей тағы ойлап.

Түк жоқ ойда, біз жатамыз көгалда,
Қайран ана, жүр ме жолға тесіліп,
Екі көзі төрт боп күткен соған да
Біз антұрған барамыз-ау, кешігіп.

ДЕМАЛЫС

Қанымды қызу күнмен қызындырдым,
Малынып нөсеріне қызыл нұрдың,
Теңіздің жағасында қалғып кеттім,
Әуені тербеп мылжың ұзын жырдың.

Самал да сұлу қыздай құбылып бір,
Тәнімді сүйді дейсіз сұғынып бір.

Ұлпа құм қыз қолындай жылы тиіп,
Тамақ та торта майдай жұғынып тұр.

Көңілді осылай бір демдегендей
Жуандап жарты елі кем дегенде,
Өзімнің отауыма оралдым ғой,
Базарлық алып біраз мен дегенге.

Ұл-қызым асылды кеп мойыныма,
Біреуі қол сап жатыр қойыныма.
Маужырап жата бердім ортасында
Елітіп қылығына, ойынына.

Дүниеде мен екенмін ырысы-бай,
Сол күнгі жан күйімнің тынысын-ай!
Жарым – Күн; балаларым – толқын екен,
Бұларсыз демалысың құрысын-ай!

НАРЫНҚОЛ

Нарынқол..
Мұнда ма,
Аспан төмен.
Жерің биік.
Қойнауды қуа қашқан желі-киік.
Адамы төсін ашып тұрғанменен
Күні бір елжіремес сені сүйіп.
Қызық жер,
Құдай болса көкте егер,
Әуелі Нарынқолмен кепке келер.
Далалық шың да жүрген шырқауларың
Бұларға мүлгіп тұрған көк төбелер.
Ғажап жер
Әйтеуір бұлақ болар қан тамыры
Әйтеуір иіліп тұр Хантәңірі.
Бірақ та ары таза ауылыма,
Аларды шығыстың бір «жан тәңірі».

Нұрлы өлке,

Жыл он екі ай көктем күлген
Тауы да, жазығы да бөккен гүлмен.
Бәрі жас, тек ескерткіш болып қалған.
Кемиек кәрі құздар өткен күннен.

Адаммын, адаммын-ай аңкылдаған,
Жүзіне қылаудай да шаң тұрмаған.
Нарынқол – нар өлке ғой тұрғанда осы,
Жігіттер тау қырандай жарқылдаған.

«ҚАЙҚЫ» АСУЫНДАҒЫ ОЙ

1

Қайқайып жатыр «Қайқының» қикар асуы,
Төсінде жортқан келгендей бізге ашуы.
Бұлттарың әрең асатын Тянь-Шань шыңына
Теңелмек болып тесірейе қапты, шыны ма?
Торайғыр тау мен Құлықтан ептеп жоғары.
Болғанға, бәлкім, көңілі құрғыр толады...
Қайқайсын мейлі, аласа туған пақырың
Шіреніп жатып шіріп-ақ бітер ақырын.

2

Қайқының үшкір басында тұрмын қалқиып,
Көңлімде жел бар, алды – ашық, бірақ арты –

ұйық.

Көсіліп жатқан дүниені салып табанға,
Ескерткішке құсап қарадым мына ғаламға.
Жел ойнап қана күн қонып қана жағамда,
Гүл біткен жатты жапырылып басы табанда.
Көз салдым асқақ Тянь-Шаньға бір сәт тамсанып,
Шіркін ай, енді, көтеріп сонда барса алып...

Сүріндім, көп сүріндім мінезімнен,
Жамандық көрсем, бәрі – бір өзімнен.
Жай басып жүре алмадым жұрт сияқты,
Бойдағы бар қасиет – ұрт сияқты.
Аңсадым асаулардың еркіндігін,
Әп-сәтте белдеулейтін жер кіндігін.
Аңсадым аруларды, сыршыл бақты,
Сол аңсау тамырда қан тырсылдатты.
Өмірде өлшеусіз-ақ аңсағаным,
Тауса алмай жерді тарпып тамсанамын.
Көп тиді сонан топас таяғы да,
Бірақ та жығылмадым аяғына.
Жүрегім «байғұс мені аяды ма»,
Күрсінсем,

дейді жаймен – еркіндікке
Махамбет басын берген баяғыда...

АЛМАТЫДА СҰЛУЛАР КӨП

Япыр-ай, жанарыңның жауын алған,
Жауғандай сұлулықтың жауыны алдан.
Мұншама ай толқынды аруларды
Алматым қайдан ғана тауып алған!?

Акку көш – ақ үкілі ақша бұлттай
Келді ме арман атты патшалықтан?
Жоқ әлде жаралды ма жалын жүзді
Даламда жосып жүрген ақ шабыттан?..

Балтыры қанжарындай бабалардың
Жарқылдап жүріп өтсе жараландың.
Жанары жұтып қояр тұңғиықтай
Өзі ме күліп тұрып жан алардың?..

Сап, көңілім, сұқтанудың керегі не?
Сылқым ғой Алматымның терегі де.

Құдай да сұлулықты сұлу жерге
Біржола үйіп-төгіп береді де.

Құтты жер, аспай-саспай дөңгеленіп
Күн нұрын, түн ләззәтін теңге бөліп,
Келесің түпсіз, шексіз кеңістікте
Жатса да жанған жанып, өлген өліп.

Тынымсыз тіршіліктің шыр айналған,
Төсінде ақ махаббат, шырайлы арман.
Сендегі ессіз перзент мақұлық та,
Өзіңнің саулығыңды сұрайды алдан.

Ал біз ше? – есті перзент адамдарың...
Бердік пе бойдағының саған барын?
Білдің бе жаралсақ та өз төсіңнен
Қанменен омырауыңды жағалдарың?..

Білмедің, білмедің сен, шын айтамын,
Мен сені шындықты айтып мұңайтамын:
Қарашы, асыранды бір зұлымың
Өрт салды атырмақ боп «құдай» таңын.

Ол сенің тұтқанды іздеп әуреленді,
Қопарып тастамақ боп тау дегенді.
Бауырын бауыздады байлық үшін,
Адамзат деп ұғынды жау дегенді!

Қойныңды қан тұмсықпен тіміскілеп,
Жүр әлі ол – алтын аңдып, күміс тілеп.
Білсе егер жүрегіннің жатқан орнын
Ойланбай жұлар еді ырыс күреп.

Құтты Жер, қайдан білсін, бірақ сорлың,
Сенің ақ жүрегіннің тұрақты орнын.

Жүрегің – менің адал жүрегімде,
Жүрегің – өз жарымның тілегінде,
Жүрегің – сәбиімнің гүл өңінде,
Одан қалса шаруа күрегінде,
Одан қалса жұмысшы білегінде –
Мұндай жүрек мәңгілік бұл өмірде!

АЛЫСТАҒЫ ҚҰРБЫ ХАТЫНА ЖАУАП

1

Хат жазасың
Сағыныштың мөп-мөлдір тамшысымен.
Тап-тазасың,
адалдықтың айбарлы жаршысы ма ең?!

Сен бе деймін,
Акындардың аңсаған періштесі.
Әлде кейін
сыйлай алмай қалам ба көріскесін?!

Күдіктенем,
Көңіліңді сағынған ақтармын ба?
Үмітпенен
жауап жазам, ып-ыстық хаттарыңа.

2

«Қайда жүрсем жүрегімде тұрасың...»

Қандай ауыр!
Дедің бе мен жыласын.
Жылап жатып жаздың ба әлде түнімен,
Жайып тастап,
арманыңның ай қанатты құлашын.
Сен де менің жүрегімде тұрасың,
Кім сенбесе, жүрегіңнен сұрасын.

3

«Сене көрме, өтінем, мен тұрғанда,
Сорлы жүрек жұлдыздай ағып түсер...»

Көңілінде ызғырық жел тұрған ба?
Ақ жаның әйнегін қағыпты шер?!
Сөнбеспін мен тандағы жұлдыздай-ақ,
Сенің аппақ арманың тұрса лаулап.
Тағдыр қатал болмағанмен,
бір қызды аяп
Маған сүмек ажалын жұмсамау хақ.

4

«Бұл тойда мен ешкіммен билемедім...»

Бекер болған,
кішкентай күйгелегім!
Арман етем,
мен сүйген еріңіңе
Тірі пенде демінің тимегенін!

Мені ойласаң, құрбыңның қуанышын
Көңіліңнің құлазып қуары шын.
Бірақ, жерді теңселте билеуің ед,
Біздерге де сол күннің туары үшін!
Бекер болған,
кішкентай күйгелегім!

5

«Бірде шошып ояндым түн ішінде...
Сонда бар ғой, соншама кім үшін де?
Бір қызбенен барасың, ұятсыз-ай,
Мені ойлау жоқ, тіпті де жүрісінде...»

Қызғаншағым,
Қызылкөз пәлекорым,
Құрып қойған бар кандай және торың?!
Мен де сені көремін түсімде көп,
Айқайлаймын, ал сенің ісің де жоқ.

Сүю деген – тұрады қызғаныштан,
Талай ғашық шыңғырып құздан ұшқан.
Жүректегі сезімді құздатайық
Қызғаныштың отымен біз де алыстан.

6

«Мені ойласаң, шарап іше шалқытып,
Сағынышымды сағынышыңмен ал, күтіп!»

Кейде жаным, көңіл құрғыр шанданып,
Қайыршыға ұксап қалар паң қалып!
Сонда шарап дуылдаса қанымда,
Дүр сілкінем, болмашыға таңданып.

Қыздың бәрі сұлуланып кеткендей,
Қоқырсық күз мұнтаз майда көктемдей.
Көктөбеден көтерілген дауысым
Лашын құсша саған самғап жеткендей.

Асау сезім айбаттанып, арындап,
Шырқар биік бойдағымды, барымды ап.
Жабырқаған жалқау тірлік ойнақшып,
Сағынышым тұрар шаңқан жалындап.

7

«Жырыңды жаттап түнімен кеше жыладым...»

Не дейсің жаным?
Бітіп-ақ қалды-ау құлағым.

Ай жарық па еді?
Аспанда ала бұлт бар ма?
Кім көрді сені?
Не дедің көрген жұрттарға?
Жаттың ба ұзақ бауырына басып өленді?
Иісің сіңсе, жасайды мәңгі ол енді.
Арман жок онда, тапты ғой мықты тұрағын...
...Хатынды жаттап түнімен бүгін жыладым.

8

«Алатаудың бұлағынан уыстап,
Есінде ме қандырғаным шөліңді?..»

Бәрі есімде,
деміңменен тыныстап
тамшы-қулар омырауыма төгілді.
Бізді андыған тентектердей толқындар,
Жылтың-жылтың мойнын созып қарады.
Біз сүйіссек, ішін басып сылқылдап,
Алматыға жеткізгелі барады.

Содан бері шөлім бір де қанбады,
Мың бұлақты сарқып іштім десем де,
Шөлді басар қаңсып қалған қандағы,
Қос уысың – алтын зерлі кесем бе?!

9

«Бір жігіт кеше тесіліп...»
Өй, неткен өзі есірік!
Байқаймын, сен де қарадың,
Жүрмейін, жаным, кешігіп...

Ойыным деші, олақтау,
Жанарды тосып жолатпа!
Жүрегін қатты тас болсын,
Жол үсті жүрген қонаққа.

10

«Апам айтты: күрсіне бересің деп,
– Басым – дедім ештеңе демесін деп...»

Құлығыңнан айналдым, қарлығашым,
Күнге ағарған шаш емес апандағы.
Ол кісі де өтірік таңды басын,
Сүйгені боп бар емі жаһандағы.

11

«Құшып тұрып сүйдім деп жазғаның не,
Өз-өзімнен ұялып қалтырадым...»
Сүйіктім-ай, аңсарлы назды әніңе
Таңғы көлдей талықси жарқырадым.

Демім бітіп қалғандай сезіндім бе?
Көңіл қалғып, білмеймін көз ілдім бе...
Көгалында жанымның үлбірейсің,
Қызғалдақтай бейне бір өзің мүлде.

Әттең, бәрі елес қой елбіреген,
Көңілдегі таусылмас мөлдір өлең.
Алыстан-ақ жаныңды дір еткізсем,
Жігіт екем, бақ туы желбіреген!

ІЗДЕМЕ, ЖАНЫМ

Сен мені іздеме, жаным,
іздеме,
Көгілжім көктем,
уылжып піскен күзде де.
Оңаша қалып ойлансаң болды ақырын,
Жараспадық екен деп біз неге.

Несібені кім бар,
дүниеде осы тең бөлген,

Жүре алмадым тыныш
мықтылар сызған шеңбермен.
Қайтейін,
әлде қадірлей алмай қалдым ба?!
Бақытымды үлкен
сен берген?!

Кінәлап кімді,
кімдерге өкпе артармын,
Үндемей,
Іштей азабын жалғыз тартармын.
Қарауылға іліп қалғанша кешіп кетермін
Өмірін,
анау таудағы асау арқардың.
Сен мені іздеме жаным,
Іздеме.

Байғұсым тезге салды түземек боп,
Жүйкемді жіңішкерте күзеді ептеп.
Жақсымды жаба салды жабағымен,
Ым қағып ыңыранған қабағымен.

Кемісім көп алдында келбеттенді,
Ол оны түсіндіріп еңбектенді.
«Қамшылау керек!» деді құшырланып,
Обал не, өз парызын түсінді анық.
Ішімнен күліп қарап жүре бердім,
Көнер ме көк мылжыңға жүрегі ердің.

ЗООПАРКТЕГІ АҚҚУЛАР

Алақандай айдында жүзгенменен,
Айналасын аққулар менсінбей ме?
Көк шалқардан күдерін үзгенменен,
Көңілінің арманын көрсін дей ме?

Аспай-саспай айналып шығады да,
Манғаздана қарайды нұрлы аспанда.
Толқын күйі келе ме құлағына,
Қанатымен құшатын сырласқанда?

Сосын үнсіз тербеліп тұрады да,
Жылжып кетер ұсап бір мұңлықтарға.
Дүниеде жете алмай тұрағыңа,
Қызығыңнан айрылар – сұмдық бар ма?

Күн кешкенмен қанатсыз көп ай мұнда,
Көкірегіне шер толып шүпілдеген.
Көсілтіп бір самғауды көк айдында
Жүр ғой әлі сарғайып күтуменен.

ХАБАР КҮТКЕНДЕ

Есікті біреу қаға ма,
Әйнекті аңдап баға ма,
Түнделеп суыт жүрген шабармандай,
Япыр-ай, келер екен хабар қандай!

Тығылды-ау түйін алқымға,
Шықсам ба екен салқынға,
Қорқамын бейне отты жанар жандай,
Япыр-ай, келер екен хабар қандай!

Ашылып көңіл аспаны,
Күдікті сырып тастады,
Болды ғой үміт таңы ағарғандай,
Япыр-ай, келер екен хабар қандай!

Достарым, жанға дүниеде,
Түсірмей қылау инедей.
Бәрінен үлкен бақыт табар жандай,
Күтіндер болса дағы хабар қандай!

Ошақта қалды от өліп...
Сипаймын жылы денесін.
Көзімді жаймен көтеріп,
Көремін жалын елесін.

Отырмын күлді уыста,
Сең-тоғыс ойлар жанымда,
Мынау күл қалай туыспак
Алмас жүз, асау жалынға?!

Бір сәтте күлге жан бітіп,
Қолымды қыршып алғаны.
Бұрк ете түсті шаңғытып,
Қасқыр көз шок боп аржағы

Шок жатыр көзі қанталап,
Жасырған көзін күлменен.
Жел соқса – ұшар анталап
Қып-қызыл өрт қой бұл деген!

Қариялар сөзіне құлақ түрсең,
«Өмір қызық, қарағым, жылап, күлсең.
Талай дана дүниеге келіп кеткен,
Зерделіге шырақты беріп кеткен,
Жақсылыққа көбісі сеніп кеткен,
Жамандыққа көбісі көніп кеткен.
Қазынадан талайы жеріп кеткен,
Жоқшылықтан талайы семіп кеткен...»
Осылай-осылай шалдарың соза берер,
Ал, өмір жас жігіт боп оза берер.

ТҮНГІ ПОЭМА

1

Қыз-ұлымен жарым жатыр,
Қызуымен жанып жатыр.
Білінбейді уақыт қана,
Күлімдейді бақытты ана,
Қыз-ұлымен жарым жатыр,
Қызығымен байып жатыр.

2

Байып жатыр, балқып жатыр жан-жарым,
Бауырына басып ыстық арманын.
Тереземнің сыртынан түн қарайды,
Қызыға ма, қызығыма арайлы...
Мен де үңілдім, әлдекімдер елестеп,
Көңіл шіркін, өз орнында емес тек.
Қараңғы екен, көзге түртсе көргісіз,
Аспан қайда, басқан қайда белгісіз.

3

Аспан қайда, басқан қайда белгісіз,
Тек мен тұрмын тереземде мелшиіп.
Жерде жүріп барады деу сенгісіз,
Жотасына осыншама ел сыйып.

Жерім сонда қайда бармақ, нені іздеп?
Айналшықтап тұрмақ па сол өсінен?..
Адам біткен балапандай жем іздеп
Өтпек пе сол ала таңмен, кешімен?..

Мен білемін жер – ұлы ана, жақсы ана,
Бар перзентін өгейсімей сүйеді,
Ол – пақыр ма, әлде дүлей патша ма,
Омырауын бірдей ашып иеді.

Біз ғой, жердің күнін-түнін бөлшектеп,
Сәулесін де, саудалайтын, сататын.
Ал, жер – ана, зұлым болып өлсек те,
Бесігіміз адалмен бір жататын.

Сәл ойланшы, жолаушыдай тынымсыз
Күн соңынан жерім ауып барады.
Біреу сәтте ысырылып түн үнсіз,
Күннің аппақ шырағданы жанады.

Мына түннің түнерген түк қабағы,
Табиғаттың шығар солғын көңілі.
Мен мұнданам тұрса дәйім қабарып
Осы күндей адамдардың өмірі.

4

Осы түндей кей бауырлар өмірі
Жатыр әлі жауыздыққа көміліп.
Жүрек құрғыр сезіп міне, сыздайды,
Тітіркентіп тұла бойды мұз қайғы,

Өз жарымның жайнап тұрған жасында,
Вьетнамда сәбиінің басында
Бір келіншек отыр қазір егіліп,
Қос жанардан қасіреті төгіліп.

Осы түндей көңілдері түнеріп,
Талшық іздеп күл-қоқыспен үдеріп,
Көзі қара, өңі қара, жаны – аппақ,
Аш күшіктей жан-жағына жалақтап,
Безек қағып бір топ бейбақ бүлдіршін
Жүрген шығар, Батыс жақта кім білсін...

Осы түндей арман шамы өшкесін,
Басынан бақ аума бұлттай көшкесін,
Жаклиндей жұлдыз өңді жесірлер
Қақбастарға қалтасымен есірген

Құл боп өтіп, бұл боп өтіп бара ма,
Бақыт деген болып бақыр-садаға.

5

Бақыт деген болып бақыр-садаға,
Қалып қойған тіршіліксіз жағада.
Үрей құшқан үмітсіз жан сияқты,
Көңілімде көріксіз бір күй ақты,
Көміп тастап Азаматтық ұятты!
Түн деген не?
Сан сиқырлы, ол – дастан,
Жүрек үнсіз елбірей кеп қолдасқан.
Түн – махаббат жәрменкесі болмастан,
Болсын серік талай нұрлы жолды асқан,
Ұятымыз ұйықтамастан, жолдастар!

6

Қыз-ұлымен жарым жатыр,
Қызығымен байып жатыр.
Дірілдейді уақыт та, эне,
Күлімдейді бақыт таңым,
Бұл таңымның шапағы да.
Нұр құяды қапалыға,
Сол қызумен сілкінеді,
Жерде мәңгі күн күледі.

КӨКЖАЛ

(Баллада)

I

Білмеймін қай заманда, қай ғасырда,
Тұрыпты Қаратаудың Ай басында.
Адамдар анқау, жасық күн кешіпті,
Қасқырдың шек болмапты айласында.

Ұйлыққан Қаратаудың қойнауында
Тыныштық бұйырмапты қойлы ауылға.
Бір көкжал үркер туа шауып күнде
Қан қыпты құлын, тайды байлауында.
Үркер де, Ай да таудың басындағы
Көкжалдың серігіндей қасындағы.
Үшеуі бірге келіп, бір кетеді,
Тағдырдың осы емес пе басынғаны?!

Ешқандай дауа болмай қанішерге,
Қалмапты қайрат қылар намыс ерде,
Бір түнде көшпек болып келіседі,
Білдірмей маңайдағы таныс елге.

Осылай шарт түйініп аттанарда,
Жаман дерт бір сәбиге тап болар ма?
Шеткері қараша үйдің шаңырағын
Андыған қырсық мұнша сақ болар ма!

«Алланың амал бар ма әміріне»,
Деп жауып бар пәлені «тәңіріне»,
Бар ауыл көтеріліп кете барды
Көкжалдың сәті соғар таң іліне.

Қараша үй қала берді қараң қалып,
Көз жасы бала-ананың тарамдалып.
Көшпенен бірге кетті күйеуі де
«Өле алмай жүрмін бе – деп, – саған қалып!»

Көш кетті.
Дыбыс өшті маңайдағы.
Түсті енді таразыға талай бағы!
Ай келіп шаңыраққа жылжып қана
Түсірді ақ сәулесін шарайналы.

Үйінің бар тесігін қымтады да,
(Ажалмен айқасуды ұмытады ма?)
Орады қыл шылбырды оң қолының
Басынан жеткізе кеп шынтағына!
Қойды әкеп сол жамбасқа пышағын да,
Сәбиі оң бүйірде құшағында!
Ұлының оттай жанған өндірі бойын
Білмейді сипарын да, құшарын да!

Әйтеуір аймалайды ерінімен:
«Жалғанда жарығым боп көрініп ең.
Мен сені қорғап өлем көкжал түгіл,
Құдайдың тура келген өлімінен».

Ыстығы басылды да баласының
Ұры ұйқы айналдырды қарашығын.
Көңілі көгілдір бір нұрға оранып,
Тапқандай тылсым түнмен жарасымын.

Келеді көкжал жортып төтеменен
Міндеті бардай-ақ бір өтемеген.
Алдында жатыр сайрап жалғыз соқпақ,
Жас қанға, қан жорыққа жетелеген.

Жотаға шыға келді арсалаңдап,
«Ал, қазір үркіте бір жар салам да...»
Қараса, күндегідей дүрбелең жоқ,
Мелшиген жалғыз қара, қарсы алаңда.

Үркер тұр үрке қарап күндегідей,
Ай бүгін жылжыпты сәл ілгерілей.

Көкжалдың көңлі ептеп суық тартты,
Іші де ойран-асыр індегідей.

Жақындап келді көкжал қараша үйге,
Тұмсығын тықты ақырын ала шиден.
Адамның иісі бір аңқиды ма, –
Ананың жұпар иісі бала сүйген!

Қалтырап кетті көкжал тұла бойы
Елітіп шартарапқа құлады ойы.
Ақырын қаза берді үй іргесін,
Дегендей «бұйыр десін, бұйыр десін»...

Қанталай қос жанары, тіл салақтап,
Азуын қарыс ашып, ыржалақтап.
Төсіне шығып жаймен жас сәбидің,
Қарысқан жағын
жаппай тұр жалақтап.
Осы сәт ыңырсыды бала ақырын,
Алғандай болған еді-ау, жаңа тыным.
Анасы көзін ашса... кеудесінде
Көкжал тұр дегендей «сен алатыным!»

Оң қолды салды ауызға үңгіп ішті,
Құлады көкжал қатпай дым дыбысты.
Жүрегін жұлып алып тастады да,
Кесемен ыстық қанын қылғып ішті.

Бұрк етіп тер маңдайдан жүре берді,
Шөл қанып, түсті орнына жүрегі енді.
Баурына қысқан сәтте сәбиі де,
Тершіп сәл, ұйқысырап күле берді.

III

Білмеймін қай заманда, қай ғасырда,
Болыпты бұл ерліктің ай басында.

Аналар содан бері жауыздардан,
Асырып келеді екен айласын да.

КҮЙ МЕН ҚАРАҚШЫ

Қара көк самал қалтырай қанат қағады,
Ақ жайлау аспан шаңытып оттар жағады.
Сұлу Сыр сипап жағаны сылқым ағады,
Жер-көкті тербеп, бір әуен арбап барады.
Домбыра үні...
Домбыра үні...
Тыңдашы!..
Әлдебір сырдың,
Әлдебір арман мұңдасы...
Сол әуен нәзік самалға қанат болғандай,
Сол әуен көкке жұлдыз боп көшіп толғандай.
Сол әуен Сырдың толқынын сипап толғана,
Шыққандай мынау қарақшы тұрған жонға да...
Қарақшы тұрды
Қара атты, қара киімді,
Қап-қара көңілін қақ жарып бір нұр құйылды,
Аңсады бейбақ, ақжарқын күннің шуағын,
Аңсады бейбақ, ақ отау шоғын, шырағын,
Аңсады бейбақ, сүйе алмай кеткен сүйгенін...
Тырналап жанын, жүрегін сықты күйдегі үн.
Мамырлап барып, күрсініп жаймен күй тынды.
Аңырап қалды дүние мынау сүйкімді.
Бүйірден түртті бұзақы сезім сиқырлы,
«Қиял – қас жауың! – дегендей – аш, бол,
ұйқынды».

Селк ете түсті,
Жаңағы сезім арайлы.
Көңілден ұшты,
Маңайын барлап қарайды.
Қызылдың құмы – көктемес ексең көк шыбық,
Қызылдың түні – қасқырды қойған жыршы ғып.
Күні-түн өзін сандалтып қойған тіршілік,

Баз қалпы жатыр бәрінен жаны түршігіп.
Алдында анаугүнгі олжа – бай малы,
Тұрғанда жарау аты мен қару-сайманы.
Тәуекел етіп, бір іске басын байлады,
Ысырып қойып, күндегі қасқыр айланы.
– Кім бар, оу! – деді дауысын біраз көтеріп.
– Иә, мен бар! – деді бір жуан көмей жөтеліп.
Жақындап келіп тізгінін тартып қарады;
Бір алып жатыр, көздері шоқтай жанады.
Айылын жию деген жоқ тіпті есінде,
Балақтай ғана домбыра жатыр төсінде.
– Түнделеп жортқан қара ұры сенсің білемін...
Іркілмей сөйле, көрсем деп сені жүр едім...–
Деп қойды тағы міз бақпай жатқан қалпынан.
– Хабардар болсан, қарақшылардың шартынан –
Түн серік оған, алды – олжа, бірақ, арты – қан.
Ал күйің үшін үшінші шарттан тартынам, –
– Күй үшін дедің... белгілі ұры есебі...
Сені осы маңда бір қызға ғашық деседі... –
Қойшының сөзі қолқасын жұлып алғандай,
«Япыр-ау, нені бықсытты мына сормандай,
Мұның да сонда дәмесі болып жүрген бе?..
Қайтесің, шіркін... Ертерек, қайран, білген де...»
Құтырып қайта қарақшы қаны қайнады,
– Қыз мендік! – деді, қанжардың жүзі жайнады.
– Не дедің? – Қойшы шап берді аттың құйрығын,
Жалт етті қанжар, асырып ашу бұйрығын.
Мықшиып барып тұрды әрен ұры аты да,
Қойшы айтты жаймен:
«Қайтейін, кеттім қапыда»...
Қара түн жатыр
Қарақшы ізін жасырар,
Қарақшы тұрды кете алмай қойшы басынан.
Қызылдың түні.
Ұлиды қасқыр қан сұрап.
Жауыздың даусы-ай, тұра алар емес жан шыдап!..

II

Қара көк самал қалтырай қанат қағады,
Ақ жайлау аспан шаңытып оттар жағады,
Сұлу Сыр сипап жағаны сылқым ағады.
Домбыра сазы жүректі баурап барады.
Сырлы әуен нәзік самалға қанат болғандай,
Сырлы әуен көкке жұлдыз боп көшіп қонғандай.
Мұңлы әуен Сырдың толқынын сипап толғанып,
Күй шерткен жасты шыққандай алыс жолға алып.
Айдынға қойған аққудай қалқып күй тынды,
Жас жігіт отыр дүниеге елтіп сиқырлы.
Шал жылап жатыр,

Қалжырап жатыр байғұсын
Басына жастап бақастық салған қайғысын.
Ақ арман нұрын байлаған жалғыз ұлына,
Бұл күйді көмген Қызылдың қорқау құмына.
Беттесіп енді қарақшы отыр күйменен,
Бірі – құр сүлде,

Бірі – ару жел де тимеген.
Жас жігіт отыр көзінде лаулап бар шырақ,
Махаббат зары-ай, тұра алар емес жан шыдап!

АЙҚАЙ

(Поэма)

1

Екінші Арыс,
Кіндігімнің қаны тамған құтқанам,
Дәм қалды ма босағанда жұтпаған?
Көздің жасы, көңіл хошы – бәрі де
Сабақ болды бесігімнен жұптаған.

Екінші Арыс,
Әкемді анау Қабылсайдың қырына
Апарарда көз салды ма ұлына!
Аманат қып тапсырды ма өзіңе,
Мандайынан бір сипа деп жылына?

Екінші Арыс,
Бетім қайтпай бел балаңдай өстім мен,
Көзтүрткілік көргенім жоқ ешкімнен.
Аз ауылдың адамына әкемдей,
Арқа сүйеп, аяулы шақ кештім мен.

Бәрі есімде – қызыл там да, құдық та,
Сырын терең білмегендер ұғып па?..
Мен сияқты жетімектер ұқсайтын,
Өртең жерде бой көтерген шыбыққа.

Шипая боп өссек дағы өлмедік,
Омыртқамыз қатпай жатып терледік.
Балғын күннің еркелігін соғыстан,
Қайтпай қалған ағалармен жерледік.

Екінші Арыс,
Талай арыс түбірінен құлады-ау,
Талай жандар жасын бұлап жылады-ау.
Сол жылдардың азынаған айқайы
Әлсін-әлсін құлаққа кеп тұрады-ау!

Жадында ма, туған жер?..
 Кеуректің исі аңқыған
 Көктемнің уыз кеш еді.
 Жеңістің алыс даңқынан
 Тойлардың лебі еседі.

Таңменен бірге дірілдей,
 Жарқ ете қалған қырда алыс,
 Көктемнің тұңғыш гүліндей
 – Сүйінші! – деді бір дауыс.

Аралап кетті ауылды
 Қуаныш нұры сөгілмей.
 Жүректер сыздап ауырды,
 Көз жас тұр әрең төгілмей.

Жамылып күннің алауын
 Келеді ұшып бір адам.
 Танғандай естен бар ауыл,
 Аңырып қарап тұр оған.

– Сүйінші! – ғана айтары,
 Шырылдап ұшып байғұсың.
 Ысырып жалғыз келеді
 Ауылдың күллі қайғысын.

– Сәттібек ата! Сүйінші!
 Астапыралла, түсім бе...
 Көз жасы құрғыр, құйылшы,
 Күл-талқан болсын зәрлі мұң.
 Тас болып қатқан ішінде!
 Жылаңдар, кәне, бауырлар!

Жылады, бәрі, жылады!
 Сәттібек танды есінен,
 Өз басын өзі ұрады:
 – Кешірем, құдай, кешірем...

Келіні де есі шыққандай,
Сазарып қапты шық тамбай,
Көзінде сұмдық сұрағы!
Жылады, бәрі, жылады!
Жыламай қалай тұрады...

3

Жадында ғой, туған жер...
Арыстанды – Қарабас* құтырғандай,
Жұмырына жүк таппай жұтынғандай,
Сокқан еді-ау, со жылы сокқан еді-ау,
Аңырып ең, сен де бір құтың қалмай.

Ауыл үстін мұң басты мың батпандай,
Тал түсте де көк түнек күн батқандай,
Қара қағаз борандап келіп жатты,
Хабаршы боп Қарабас жын қаққандай.

Бақ жұлдызы – жалғызы Бақтыбекті,
«Елі үшін ер қаза тапты» депті.
– Ерлік – деген жалғыз сөз сол бір сәтте
Жылатпаған, жебеген Сәттібекті.

Қаққан қазық секілді қаздыып бір
Отырған-ды қалғандай сазға ұйып бір.
Кемпір бейбақ қазаның соққысынан
Жалғызымен бір кеткен оққа ұшырған.

Қоштасып боп ертесін кемпірімен,
Мұсылманша киімін кең тігілген
Атып ұрып:
Кешпеспін, қу құдай! – деп,
Галифесін қайта алған тең түбінен.

Қайта барған қайла ұстап, теміржолға,
Белден батып тұрса да көңіл сорға.

Алып кеткен сонан-ақ дөңгелетіп,
Арқасына мінгізіп өмір – жорға.

Екі жарты бір бүтін болған дағы,
Тірлік еткен, тағдырға қорланбады.
Жұпарымен Жеңістің бір-ақ кеште
Сілкініп тұр, міне енді, солған бағы.

4

Шал ойлады,
Өзінің өткен күнін,
Жүрегіне сыр шертіп мөп-мөлдір үн.
Тағдырына табынып жатты жалғыз
Көкірегіне орнатып көктем күнін.

Есіне алды ұлының шырылын да,
Жалғыз жарық сол еді-ау, ғұмырында.
«Бақтыбектің көкесі» деген еді-ау
Келіншегі теңге ойнап бұрымында.

Есіне алды өксікпен кемпірін де,
Медеу болған тіршілік кем күнінде.
Қайран өмір, қайтейін қайырымсыз,
Бәрі дағы қалыпты жер түбінде.

Көп татыпты тұщыны, ащыны да,
Көп көріпті жақсыны, жаманды да.
Көкірегіне қатталып қапты бәрі,
Көңілінде – кара мұң, ақ сыры да!

Біреп күнде келсе енді Бақтыбегі
Тағдырына ең соңғы ақ тілегі,
Немеренің дауысын бір есітіп,
Өліп кетсе – мәңгілік шат жүрегі!

Масайраған жүректің дүрсілдерін,
Келінінің тұншыға күрсінгенін.

Тыңдап жатып өзінше қуаныш қып,
Қалғып кетті ол сүйретіп құр сүлдерін.

5

Келіні ше?
Көңілі күңгірттеніп,
Жын-перідей сан сезім үңгіп келіп,
Жер таба алмай қоярға шыбын жанын,
Аласұрды іш жанып, мың бүктеліп:
Қайран дүние-ай, қайтейін қайырымсыз,
Қуаныш пен қайғың да айырымсыз.
У берсең де толтырмай,
Су берсең де
Ұсынасың бүлк етпей, дәйім үнсіз.
Қайран дүние-ай, қайтейін қайырымсыз.

Қарашы, сен, бетіме менің секпіл,
Салған жоқ қой көктемгі көңілшек күн.
Қуанышты хабармен, о, тағдыр-ай,
Менің сорлы жанымды өлімші еттің.

Не көрдім мен?
Сен маған тар құсадың,
Шала-пұла исіндім жар құшағын.
Енді бағым ашылар деп жүргенде
Жалғызымның білдім бе жарға ұшарын.

Ай жыладым,
Келмеді.
Жылай бердім,
Жылап жатып жақсылық сұрай бердім.
Төрт жыл бойы телміріп хабар күттім,
Қубас өтер өмірден құдай ма едім!

Өрім ем ғой, неге сен аямадың,
Бақытымды келеді аялағым!

Әлде маған бір бақыт қимайсың ба,
Қимайсың ба, өмірдің сая-бағын?

Сорлы болып тумап ем ата-анадан,
Тиген емес теріс те бата маған.
Жалғыз ғана тілегім – өту еді-ау,
Аруана болып бір боталаған.

Бұйырмады деген соң Бақтыбегім,
Қаңыратып бесіктің ақ түбегін.
Жұта-жұта қайғының қара жасын
Қарайғандай болған-ды ақ тілегім.

Елдің есі жиылып
еңіреген,
Талай мұңлық қосылып теңіменен,
Жылы шуақ жылт етіп жылжып қана
Көңілімнің өтіп ед көгіменен.

Енді, міне,
күлпарша жүрегіме,
Қуаныштың жылуы кіреді ме?..
Маған деген жарықты сөндіретін
Басыма сор мәңгілік түнеді ме?

Бұл не болды?
Бұлдырап кетті басым,
Былғанайын деген жоқ текті басым.
Бөктергіні пана етпек болған шақта,
Найзағайдай жарқ етіп жетті лашын...

О дүние-ай,
Сергелдең, селтең өмір,
Мінгізіпсің сайтанды желкеңе бір.
Аман екен... келсінші... Арманым жоқ...
Не сыйы бар, көрейін ертең, өмір!

Өзін-өзі келіншек жұбатты да,
Тауса алмастан жауапты, сұрақты да,

Ұйықтап кетіп түсінде ұшырасты
Жарығы мол жапанда бір аттыға.

От жанарлы ақсақал, ақ шапанды,
Келе жатыр көтеріп ақша таңды.
Таяу келіп келіншек сәлемдесті.
– Қайырлы таң,
Сыйладық жақсы атамды! –
– Сұмдық сол кештерде
Төсінді аймалатқан,
Ешқандай сес бермей
Бұл арың қайда жатқан?.. –
Деді ол қамшымен салып кетті.
Аппақ таң қап-қара боп жанып кетті.
Келіншектің шыңғырған ащы даусы
Шаңырақтан атылды жарып көкті.

«Бісміллә» деп жатыр атасы да,
Бар дүниені батырып батасына...
Бөртіп апты күн де сәл масаңдау ма,
Қаратаудың қонжиған жотасына...
Жадында ғой туған жер...
Күн де, ел де ажарлана сусанып,
Таң еді бір жақсылықтан шырайлы.
Шағын ауыл аспанына шу салып,
Бүгін тағы бір «сүйінші» сұрайды.

Жеңіс әнін солқылдатқан солдаттар,
Эшелоны бүгін тағы өтеді.
Сәлемінді Алатауға жолдап қал,
Солдаттардың сағынышымен жетеді.

Бақтыбектің келіншегі әдеттей
Бара жатыр бөткесіне жолдағы.
Қалай ғана шыдайды екен әндетпей,
Шаттығында шек жоқ шығар ондағы!

Келеді, эне, Ақдаладан сорғалап,
Жеңіс туын желбіреткен жігіттер.

Біздер үшін сонда ерлік, сонда бак,
Ал енді сен, қарсы алмастан, тұрып көр!

Бір топ тентек бәйге атындай ұмтылдық,
Сыбағаны пойыз іліп кетердей,
Жарыспенен тамаша ғой бұл тірлік
Эшелонға бізден бұрын жетердей.

Таңғы ауаны дүрліктіріп айқаймен
Келіп қалды эшелон да жақындап.
Бөткесіне бұрын жетпек байқаймын,
Жеңгеміз де барып қапты тақымдап.

Біз де жеттік.

Өтіп жатыр жігіттер
Кеудесіне қызғалдақтар қадаған.
Жеңгеміз тұр көзі жайнап үмітпен,
Бақытты ғой Бақтыбектей жан ағам!

Өтіп жатыр...

Өтіп жатыр бір думан,
Бір ғаламат ұлы шаттық тасқыны!
Жеңгемізге лақтырды ғой бір туған,
Қолына кеп қонды

Көктем жас гүлі.

Өзім мәзбін...

гүлді құшақтап
Жан дауыспен айқайлады...

Не деді?!

Доңғалаққа түскенін тек үш аттап...
Алғаш көрдім, жайрап қалған денені...

Жадында ма, туған жер?..

6

Туған жер жауабы:

Жадымда ғой, сәл тыңда,
Дәл осы үнсіз қалпында

— а - а - а - а...

— а - а - а - а...

— а - а - а - а...

Неткен дауыс?..

Құлақ па шыңылдаған?::

Қай байғұс бұл беймезгіл шырылдаған?

Адалдықтың, арманның айқайы осы

Жүрегіңе жаттап ал, сырын балам!..

Сол келіннің жан дауысы қас қағымда

Қалды ілініп мәңгілік аспанымда.

Мен білемін ақтықта не дегенін,

Қандай қуат кеткенін жас қанында...

Ауыл болып арулап жерлегесін,

Сипап көрдім ақырын мен денесін.

Ең бақытты адамдай жатты албырап

Арын төкпей, көңілін демдегесін.

Нәпсіге емес өмірге құмарланып,

Рас, бірде көз қалды тұманданып.

Бірақ, ол да, кім білсін, кінәламас,

Жүрегінде сыр жатса мұң аралас.

Мен сенемін,

солдаттың жары болып,

Бір қылаусыз боз шаңқан ары болып,

Қалды мәңгі ол тірілер жүрегінде

Адалдықтың айбарлы таңы болып!

Қайдан келді қатыгез қыршын өлім?

Жылдар бойы сол оймен күрсінемін.

Мұндай ерлік қолынан келе бермес,

Кез келгеннің

Оны да білсін өлім!

ӨМІРДІҢ СҰРАУЫ БАР

(Поэма)

МЕНИҢ СЫРЫМ

Күзі еді Оңтүстіктің қоңыр жайлы,
Бұ шақта өмір жайлы, көңіл жайлы.
Жаныңа білім шырақ болсын деп бір
Күлімдеп туған жерім қолын жайды.

Мен шатпын. Неткен нұрлы аспанда Күн!
Көзімді көлегейлеп жасқанбадым.
Именбей аттадым кеп тіршіліктің
Басталар әліппеден баспалдағын.

Жаным да мөлдір еді Арысымдай,
Түлегем кең далада сағы сынбай,
Жас жүрек тентек еді өзенімнің
Көктемгі аласұрған ағысындай.

Сол бір күз... Ұмытпаймын алтын күзді,
Анадай мейірбанды жарқын жүзді.
Қайтейін сонша жайсаң болса-дағы
Жаныма қалдырды бір салқын ізді.

Есімде еміс-еміс соғыс деген,
Мен дағы сазбалшықтан оқ істегем.
Сыңсыған зарлы үнге ауылымда
Тойдағы тоқсан тарау тоғысты өлең!

Шаттықтың алтын кірпік таңы арайлы,
Өркімнің босағасын жағалайды.
Сұм қайғы түсіп жатыр кейбір үйге,
Ақ тілек арманына карамайды.

Осылай қайғы-шаттық алмасады,
Жақсылық жамандыққа жармасады.

Итеріп бірін-бірі шыңырауға
Бір толқын бір толқынға жалғасады.

Сол күзде қайран аулым көркін кіріп,
Жеңістің тұрды лебі желпіндіріп,
Алтын күз – алтын жапырақ шашу шашты,
Жұртын да жүрді жарқын еркін күліп.

Кеудеге қайғы-тұман тұншықтырған
Жанарға мұң моншағы ыршып тұрған
Үміттен жылтыраған сәуле түсіп,
Сейілген қасірет бұлты қырсық тұнған.

Солдаттар арқалаған қапшығымен,
Сыбаға жеткізгендей жақсы күннен.
Сау ма ол, мүгедек пе ойламастан
Туған ел қуанады тап шынымен!

Тер исі бұрқыраған ағайлардың,
Төсіне басты сүйеп талай бардым.
Танадай тізіп қойған медаліне
Жаутандап қайта-қайта қарай қалдым.

Қол жетсе пилоткесін киіп алып,
Маңыма «нөкерімді» жиып алып.
Мәз болып ауыл үйді араладым
Көргеннен байғазыға тиын алып.

Талайдың қуанышты көз жасына,
Талайдың боз інгендей боздасына
Жүрсем де ортақтасып о, туыстар,
Білмеппін не барын да өз басымда.

Сол күзде... иә, иә, қоңыр күзде,
Құшағын жайып тұрды өмір бізге.
Нағашым келді қолсыз қан майданнан,
Тағы да жұлдыз жанды көгімізде.

Өңі аппақ шүберектей нағашымның,
Қызғанып еркелігін баласының.
Отырдым оң тізеге мен де барып,
Сүйді де, күрсінді ол: «қарашығым!»

«Әкемді көрдіңіз бе?» – сыбыр еттім.
Шабысын көрсен сонда қу жүректің!
Жанымда жалғыз ұшқын жалт етті де,
Лаулады күшімен бір құдіреттің.

Нағашым ақ сұр түсі күренденіп,
Заматта күлімдеген нұр өң беріп,
«Көрдім мен, көрдім жаным, сәлем айтты!» –
Деді де, үнсіз қалды сұр өңденіп.

Ол бейбақ, қалай қисын бала жанын,
Әкесін жауынгерге балағанын.
О бейбақ, жүрегімен ұғыпты да,
Жанымның үміт-жолға қарағанын.

Со сәтте зер салмаппын анашыма,
Қайғысын мөлтілдеткен шарасына.
Білмеппін бейкүнә бұл сауалымның,
Тигенін жанындағы жарасына.

Әкемді жекпе-жекте жауын жеңген
Мен жүрдім салыстырып жауынгермен.
Түсімде әлденеше құшақтасып,
Қолының, аяғының сауын көргем!

Со күзде балдағы бар мұғалімім,
(Кім білген оның сондай мұғамырын)
«Әкең кім? Қашан тудың?» сондай-сондай
Қоздап бір кетпесі ме сұрағының.

Біріміз – елден асқан батыр дейміз,
Біріміз – үйде ауырып жатыр дейміз.
Біріміз – әлі ұрыста жүр дейміз де,
Біріміз – келуге енді жақын дейміз.

О, шіркін, бала жүрек күнәдан пәк,
Алқынып жүре берді-ау, сұрағанда-ақ.
Менен де сұраса екен деп отыр ем,
Ағыттым әке жайын тұра сарнап.

Әкем бе?.. Әкем менің алып, мықты,
Мың жауды қақ ортадан жарып шықты.
Төргі үйде суреті бар, нағыз батыр,
Көріне фашистерді барып тықты.

Білмеймін тіл жетті ме, жетпеді ме,
Әкеме пар келмеді көкте күн де.
Өтірік! Шорт түйілдім. Жалт қарадым,
Нағашым баласы тұр шеткеріде.

– Әкесі әскерде емес! –
Бұ не сұмдық!
Әкесі бұрын өлген –
Міне сұмдық!
Кім айтты?
Көкем айтты.
Былшылдапты!
Апыр-ай, бұл қорлыққа кім шыдапты!
Дүние қарауытты, төңкерілді,
Ал ұста, тұра ұмтылған тентегінді!
Болмады... Іліп қалды темірдей қол...
Сол жерде бұл сар балаң жер тебінді.

Күз еді... Жасымды алғаш төккенімде,
Лағынет айтып, сонау көкте күнге!
Бөрінің бөлтірігі деген жамау
Жабысқан сол сүйікті мектебімде.

О жылдар, жыл керуені жылжып өткен,
Көмкермес қолдан келсе кім жібекпен.
Қайғың мен қуанышың қатар қымбат,
Жатады орын алып бұл жүректен.

Мінекей, он сегіз күз, сонша көктем,
Жаныма із қалдырып, жол сап өткен.
Әкең кім? Тағдыры не? деген сауал,
Анашым, шын жауабын сенен табар!

АНА СЫРЫ

Анашым, асыл анам, байғұс анам,
Қашаннан үйір болды-ау, қайғы саған!
Жыл ізі өрмекшідей тор құрыпты
Аяулы ақ жүзіңе айға ұқсаған.

Жайдары жанарыңа бұлт кіретін,
Жайларды орынсыз-ақ түркілеппін.
Көңіліме қаяу салып жаймадың сен,
Шындықты мен білмейтін жұрт білетін.

Есімде төрт қабырға Ана, бала,
Қараймыз үрейленіп далаға да.
Әкейдің суреті тұр күлімсіреп,
Демеу ғой анаға да, балаға да.

Қаперсіз құшағында шалқып жаттым,
Ұмытып бар дүниені балқып жаттым.
Сен болсаң жасты сығып жастығыңа,
Тағдырдың тақсіретін тартып жаттың.

Жүрекке құйылды әнің ыңылдаған,
Естілген, естілмеген бұрын маған.

Ұйықта, ұйықта, бөпешім,
Аман келсін көкешің.
Ақбоз аты тұлпары,
Ол – жігіттің сұңқары,
Күндей күліп келер ме,
Жүрегімнің іңкәрі.

Ұйықта, ұйықта, бөпешім,
Аман келсін көкешің.

Ай туады қиядан,
Ақ күмістен пиалаң.
Сағынғанда жылауға,
Жұрт көзінен ұялам.

Ұйықта, ұйықта, бөпешім,
Аман келсін көкешің.

Жел де сыртта шулайды,
Сыбызғы ғып курайды.
Еске түссең бір өзің,
Жүрек тайдай тулайды.

Ұйықта, ұйықта, бөпешім,
Аман келсін көкешің.

Жолға ұзақ қараймын,
Күн боп шықшы, арайлым.
Терезені қақса жел,
Бір өзіңе санаймын.

Ұйықта, ұйықта, бөпешім,
Аман келсін көкешің.

Көз жұмып, ұйып жаттым, тыңдадым да,
Ұйықтадым білмей іңір, түн жарым ба?!
Таңертең тұрсам, қандай ашық аспан,
Күнменен бірге ойнайды нұр жанымда.

О ана, десек те, о күн жырақ қалды,
Келеді мұңды үні құлаққа әлі.
Жасынан жанын жеген бұл ұлыңның,
Жабулы қалмақ па сол сұрақтары?

Күрсіндің сен,
Күрсіндім мен,

Қарадың ұлыңа,
Үңілдің сырына.

Сөйттің де, ағыттың сыр тиегін,
О, ана, осынды мен шын сүйемін!
«Ол да бір түн еді».
Тағы да күрсіндің,
Естідім жүрегің дүрсілін.

Ол да бір түн еді тас түнек,
Боран да шулаған шибөрі.
Шырайлы шаттыққа аш жүрек,
Ауылдың үрпиген үйлері.

Талайдың жүрегі қан жылап,
Талайдың үміті күл болып,
Тағдырға қол жайған қалжырап
Тіршілік қалған ғой тұл болып.

Не бопты? «Пәленше жау екен,
Түріктің патшасы – тірегі»
Сүйеу жоқ тек қана тәуекел,
Тым жалтақ бұ жұрттың жүрегі.

Сен онда сәби ең, құлыным,
Әкеңе қуаныш – кенже едің.
Сонда да үйіндей ұрының,
Үйде бар салқындық – сезгенім.

Әкең де баз қалпы жайдары-ақ,
Байқаймын мұң жатыр көзінде.
Ертеңім нендей сый сыйламақ?
Білмейміз. Әкең де, өзім де!

Бірақ та жанымды жылытар,
Ойларым қуады күдікті.
Қалайша бұл аймақ ұмытар
Әкеңнің арқасы – колхозға бірікті.

Бір күні құлыным, естідік,
Әкеңнің жан досын ұстапты.
Әкең де келді ғой кешкілік,
Оны да бірауық қыстапты.

Маған да, оған да ас батпай,
Қу жүрек соғады суылдап.
Мен жаттым көз ілмей, қас қақпай
Далада боран жүр шуылдап.

Сәл ғана мызғып-ақ кетіппін,
Жүр екем, ну бақша ішінде.
Сартылдай соғылған есіктің
Дауысы – оқ болды түсімде!

Қарасам жұлып ап басымды,
Есік те шик етіп ашылды.
Суық та лап қойды бөлмеге,
Ызғармен түйіп қап кеудеме!

Не сұмдық?
...Үш адам.
...Нағашың.
Япырым-ай, мұндайды кім көрген?!
Іздендер! Не іздеп табасың! –
Әкең тұр киініп үлгерген.

Не сұмдық?
Түсіндім сұмдықты.
– Не жаздың? Не жаздым? – Жыладым.
Дүние даусымнан тұншықты,
Селкілдеп басады құлағын.
Басыма көтердім сұм түнді,
Бәрі де, бәрі де ұмтылды.
Омырау порымдай жыртылды,
Құладым, қанатым қырқылды.

Жалп етті болды! деп есігің,
Со сәтте түсті еске бесігім.

О сұмдық, даусыңды іңгәлаған
Мен сорлы естімегем,
Ал, олар тыңдамаған!

Мінекей жарығым, сол бір түн,
Жұтып-ақ жіберді әкенді.
Онымен басталған жол шіркін,
Өзімді бұ жасқа әкелді!

Құлыным, жесірлік жарасын,
Кім салды? Тағдыр ма? Адам ба?
Білмеймін. Әйтеуір нағашың,
Сол түннен тас жұмбақ маған да!

Етекгі көз жасқа толтырып,
Не мұрат табамын қарғасам,
Жұмбақты шешетін жол тұйық,
Қай жанға, не деп мен жармасам!

Нағашың – бауырым емшектес,
Сұрауға қысылам бұл сырды.
Қайғыны маған мол енші етпес,
Деген ой күмәнді ысырды.

Обал не нағашың арқасы,
Қатардан кем болмай сен өстің.
Әкеннің құр қалмай қалтасы,
Шүкірлік, ел-жұртқа теңестім!..

О, ана, алтын анам жарқылдаған,
Самалдай жаның таза-ау, аңқылдаған.
Сен сірә, пенде болып бір адамға
Қимайсың жаманшылық жылағанға.

Ананы жылататын тасжүректі,
О дүние, адам емес қасқыр етші!
Жүрсін ол қу далада бұқпантайлап,
Күннен де жүрегі ұшып шыққан жайнап!

О, жылдар, жыл керуені жылжып өткен,
Сүйемін қоңырауынды шын жүректен.
Өмірді ұрлап алып тағы қайта
Бересің жас дауыспен сылдыр еткен.

О, жылдар, жазың да арман, күзің де арман,
Жанымда жарқыраған ізі қалған.
Сүйемін жаз демеймін, күз демеймін,
Шаттықты қысыңнан-ақ сүзіп алғам.

Қыс еді, бұрқасынды алақаншық,
Жатқан-ды нұр шуаққа дала қаңсып.
Жерді бір ту-талақай жеп қоярдай,
Кәрі қыс алабұртып қадаған сұқ.

Арысым, бұл бетпақты алас қыла,
Бүркеніп жатып қапты қар астына.
Сонда да бүлк-бүлк соққан жүрегіндей,
Ағынын тұрмын тындап жар астында.

Тіріде бітпейді екен тіршіліктер,
Арысым – Алатаудан күншілік жер.
Япыр-ай, көп жыл болды-ау, соқпағалы,
Туған жер, жон арқамнан бір шыбық бер!

Жарайды, тіке тарттым нағашыма,
Сен үшін сол-ақ мені сабасын да!
Туған жер, сенің ғаріп шырақшындай,
Отыр ғой мөлдір өзен жағасында.

Анау бір мал жайлаған тымақты адам,
Барады жылы ұшырап, ұнап маған,
Әнеки, мойын бұрды, о таныды!
Ұмтылды қар омбылап, құлап маған...

Жас алма, жас алмашы о, нағашым,
Ағытпа жаспен шаттық томағасын.

Кемсендеп сақалымен сүйіп жатыр,
Шұбыртып көз жасымен «тоба, Алласын!»

Шөгіпті аласарып нар тұлғасы,
Қимылы – қаусаған шал қалтылдасы!
Нағашы-ау, мен сүйетін отың қайда
Кәнеки, жасыңды сұрт, жарқылдашы!

«Шырағым, жігіт бопсың, тойғандай-ақ,
Әкенді сойып, қаптап қойғандай-ақ!»
Бұ сөзі жүрегімді солқ еткізді-ау,
Нағашы айтып қалды ойланбай-ақ!

Қалайша ку жүрегім тұра алады,
Мен келгем, әке жайын сұрағалы!

НАҒАШЫ СЫРЫ

Шырағым, заман да түзелді,
Көңіл де, өмір де шалқыды.
Қонақ боп қалдық қой біз енді,
Тірлікте санаулы әр күні.

Шашымда кәрілік қырауы –
Қай қалпақ, қай тымақ жасырсын?!
Өмірде әр іздің сұрауы
Бар екен, қалай ол басылсын.

Ертеде шал айтса өсиет,
Қойшы, сол мылжынды, жалған деп,
Сенбеуші ек, онда бар қасиет,
Күші де аузында қалған деп!

Сөз парқын түсінер баласың,
Айтайын сырым бар көптеген. –
Заманның жазылған жарасын,
Бірақ та тыртығы кетпеген.

Сендер не, туғаннан көргенің,
Күн нұры ойнаған кең бөлме.
Жас емес әтірмен жөргегің,
Жуылған дүниеге келгенде.

Көзіңді тырналап ашқаннан,
Күлімдеп күн тұрды, гүл тұрды.
Бесіктен әлдилеп жақсы арман,
Жас жаның арайға ұмтылды.

Біз сорлы жел тескен қара үйде,
Күндестер отына түстік те,
Табы оның жұққасын, әрине,
Жан болдық жарымжан, іш бүкпе!

Әйтеуір мекен ғой ежелгі,
Өзі ана, суы бал, сүт болған.
Шап-шағын осынау өзенді
Білемін баршаға құт болған!

Сендердің ауылың біздермен
Арыстың жағасын жайлаған.
Күйеу боп қыз алған, қыз берген,
Өрісте бірге мал айдаған.

Әкеңмен асықтас дос едім,
Қиятын не шымыр сақаны.
Бір жасап жігіттік есебін,
Тоздырдық не мықты тақаны.

Есейдік,
 Ауылда біз қалдық,
Өзіндей куды әкең өнерді,
Кей-кейде қуандық,
 Кей-кейде қызғандық.
Жыл өтті. Балалық көнерді.

Жыл өтті.
 Бір күні не дейсің,

Қаладан әкім боп қайтты әкең.
Колхоздас, көтерем кедейсің,
Жарисың! – деп ақыл айтты әкең.
Қуандық,
Қызғандық,
Бірақ та

тасы өрге домалап жүрді оның.

Ауылын апармақ шыраққа,
Мұндайда бөгемек кім жолды?

Бір күні не дейсің Нұрымбет,
Айттырған күйеуден ұрын кеп,
Ежелгі арманым, гүлім деп,
Әкетіп қалыпты еркемді,
Дегенде өзегім өртенді.

Япыр-ау, қалайша білмегем,
Сүйікті қарындас ниетін!
Масқара қылық қой, бұл деген,
Құдадан, елден бет күйетін!

Қалың мал біз алып қойғанда
Аруақты сыйламай басынды.
Жанымыз беймезгіл ойранға
Шын айтам, дықтанып ашынды.

Не керек, жаз өтті, күз өтті,
Жауқазын гүл болды қар асты.
Әкең де қисығын түзетті,
Жекжатқа өкпе-наз жарасты!

Біз нені көрмедік, шырағым,
Таттық қой ащы мен тұщыны.
Тіршілік адуын бір ағын,
Сілкітін сәт түссе күштіні.

Тағдырым өзіме көп күлді,
Шайқады шақшадай үйімді.

Алдына түйедей шөктірді,
Еркім де еріксіз иілді.

Мезгілдің екпіні қаңбақтай,
Оңым мен солымды аңдатпай,
Айдады зуылдап, ысқырып,
Мен дағы көрмедім күш қылып.

Шырағым заман да түзелді,
О күндер қарасы өшті ғой.
Көтердік жығылған күземді,
Күйедей бұлттар да көшті ғой.

Біз болсақ қансырап ел үшін,
Бір қолды қалдырдық жапанда.
Қорғадық өмірдің жемісін,
Армандап көрмеген атаң да.

Арыстай әкең де бұл күнге
Жетпеді, қайтейік, тағдыр ғой.
Зым-зия жоқ болам, бір түнде
Деп пе еді, қайтейін, тағдыр ғой.

Шырағым, топалаң шақта әлгі,
Талай ер жазықсыз күйді ғой.
Ақ мәңгі, ақ екен,
Талайы ақталды,
Өлгесін еркіндік тиді ғой!

Шырағым, сыр еді ашпаған,
Өзің біл, не істесең қолыңда.
Мен едім әкеңді тастаған,
Өштікпен ажалдың торына!..

О, сұмдық-ай, қак төбемнен жай түсті,
Жауым отыр қарсы алдымда қай түсті?!
Кеңірдегін жұлсам ба екен? Қайтемін...
Тағдыр талап тұралатқан байғұсты!

ӘКЕММЕН СЫРЛАСУ

Әкетай, далада түн қоңыр жайлы,
Бұ шақта көңіл жайлы, өмір жайлы.
Жылғызбын. Арман лебі желпи соғып,
Жаныма әкеледі небір қайғы.

Отырмын көзімді алмай суретіңнен,
Шық тағы рамкадан, сүй бетімнен!
Жүрегі жарылар деп қорықпай-ақ қой,
Қайғы мен қуанышқа үйретілген.

Өз ұлын жамандыққа жан қия ма,
Оралдың бәрің де енді қарт ұяңа.
О, әке, орыныңнан қарғып тұрып
Басыңды и, қол қусырып партияңа!

Япыр-ай, бақытты еді адам қандай,
Өмірден таза өтсе де арамданбай.
Жылдарым жылжып өткен жер үстімен
Тек қана адалдыққа жаралғандай.

Достарым, біз де әкеміз бала сүйген,
Жылдардың жол арқауы жаңа тиген.
Жүректен алакөздік мәңгі өшіп,
Ақ күлкі естілсінші, қараша үйден.

Әкелер азап тартты күншілдіктен,
Сол үшін жастай жылап, күрсіндік те.
Біздер ғой кенже ұлы – бұл заманның,
Өлсең де адамзаттан бір сыр бүкпе!

Мұң-шерге ұл көкірегі толмас үшін,
Жас жарлар бәйшешектей солмас үшін,
Жүрейік дүниеде адал болып,
Болаттай партиялық жолдас үшін!

Сол шақта коммунизм алтын нұрын,
Жамылар мезгілінен халқым бұрын.
Ризамын өз ұрпағым! деген сонда,
Естиміз ұлы Ленин жарқын үнін!

ЖАНЫМНЫҢ ШЫРАҚТАРЫ

Айсарашыма айтарым

1

Айсарашым, ай жүзді әңгелегім,
Сен бе екенсің сағынып, шөлдегенім?
Сенің үнің болар-ау, пейіштегі
Періштелер салатын ән дегенің.

Құлдығым-ау, жұлдызым жымыңдаған,
Естіп-біліп, көрмеген бұрын ғалам
Бесігіңді бәйек боп қызғыштаймын,
Бозторғайдай мен де бір шырылдаған.

Босағамды уілдеп аттағанда,
Бақыт үні бөлмемді қаптағанда,
Өмірімнің өлшенбес нұрлы күнін
Бір өзінде тағдырым сақтаған ба?

Қарай берем жүзіңе құмар қанбай,
Аялаймын өзіңді шығар жандай!
Үйімде енді түнде де шам сөнбейді,
Сен де жандың тағы бір шырағдандай!

2

Көктем туды, уылжыған өзіндей,
Көк аспан да таза, тұнық көзіндей.
Жер-ананың омырауы сүттенді,
Терлеп-тепшіп толғағы да сезілмей.

Алып шықтым алғаш сені бөлмеден,
Кең дүниенің дәлізіне көрмеген.
Ауламызда көршілерім шұрқырап,
Тамсанысты көктемді аңсап шөлдеген.

Бір заматта жауын жауды сіркіреп,
Бала біткен мәз болысты дүркіреп.
Көршілерім үйлеріне беттеді,
Саған ғұмыр, тіршілікке нұр тілеп.

Қиырда бұлт қоюланды, құлдығым,
Қара нөсер құйылғалы тұр бүгін!
Тұңғыш көрген көктеміңе таңырқап,
Сен бе күлген, әлде әлем бе, күлді кім?!

Алдыңда ғой маужыраған мың көктем,
Жолығарсың басыңды иіп құрметпен.
Қызықтым ба, қамықтым ба, әйтеуір,
Дедім сені – бақытты жан, бұл неткен!

3

Аспан бұлты ашылады, құлдығым,
Мен де ашайын жер үстінің шындығын!
Өмір бұлты ысқырынса. Жо-жо, жоқ!
Тілім тасқа, мен-ақ білем сұмдығын!

Бес жасында атаң байғұс бүрсеңдеп,
Ілінгенін жеген тірі жүрсем деп.
Ақ жейдені кигізбейтін біздерге,
Жиі жуып, тез тозатын, кіршең деп.

Көп көрдім мен бетін жаспен жуғанды,
Көп көрдім мен жетім болып туғанды.
Көп көрдім мен ажарларды тез тозған,
Қара бұлтын ақ арманмен қуғанды.

Қайсыбірін айта берем, құлдығым,
Өмір де шат, көңіл де шат – гүл бүгін!
Мен тағдырдан құлдық ұрып өтінем,
Жұлдызды аспан болсын, мәңгі түндігің!

Маған түнде бір ғажайып келсін ой,
 Жаңа ғасыр азаматы сенсің ғой!
 Он алтыдан он жетіге шыққанда
 Толықсыған Таңшолпанға теңсің ғой!

Сенің еншің – жаңа ғасыр жасауы,
 Бас білмеген махаббаттың асауы.
 Бәлкім, тірі, бәлкім қайтпас сапарда,
 Мен жүремін, кетіп ғұмыр қашауы,

Жұлқып ашып жаңа ғасыр қақпасын,
 Алтын қызым, босағасын аттасын!
 Өткен ғасыр ерліктерін ту етіп,
 Мінсін қызы, қызыл тұлпар қасқасын!

Өкпелімін өзім өскен ғасырға,
 Бір ерлік те жасамадым жасымда.
 Айттым ғой мен, соғыс жылғы күнімді,
 Жүрдім сосын күйкі тірлік басында!

Кеш тудым деп кейде өзімді ақтадым,
 Жанды қояр жерді, әйтеуір таппадым.
 Кетпен шаптым, егін ектім, жол салдым,
 Құрдастарым ғарышқа да аттанды!

Жаңа ғасыр басында енді сен тұрсын,
 Сенің еншің – жауын жаусын, жел
 тұрсын!

Сондай сәтте, бір ғасырды дүрлеткен,
 Ата-баба аруағын келтірсін!

Маған бүтін осындай бір келсін ой,
 Жаңа ғасыр азаматы сенсің ғой
 Он алтыдан он жетіге шыққанда,
 Дүниені төңкеретін ерсің ғой!

Алтын қызым, бізден көрген үлгіңді
Жоғалтпағын қызық үшін бір күнгі!

5

Уақыт – қазы баршасын екшеп алар,
Жасымаймын жосықсыз сөксе де олар.
Бастан кешкен хикая жырлап берсем,
Мың бір түннен ұзактау кешке барар.

Болашақ деп аталар ертеңгі өмір,
Кеште тыныш ұйқтасын көркем көңіл.
Ұйқын, бөпем, бүгінше бұзылмасын,
Болашақтай түс көрші, қызыл-жасыл!

6

Апаң сипап арқанды қасып жатыр,
Алақаның аяулым, ашық жатыр
Ел айтады жомарттық белгісі деп,
Бұ заманда одан жұрт қашып жатыр.

Сырт айналды мырс етіп мырзалықтан,
Сараңдыққа сірескен ырзалық бар.
Ақымақтың аты арып, тозар тоны,
Деген қазір мөрсіз-ақ бір заң ұққан.

Жомарттың біл, жүйрігі арымайды,
Сараңдардың жабысы жарымайды.
Жөргегінде жұдырық түйіп жатса,
Бақ пен бакыт ғұмыры дарымайды.

Шыңғысхандар шыпылдап туысымен,
Қан шеңгелдеп жатыпты уысымен!

Апаң сипап арқанды қасып жатыр,
Алақаның, аяулым, ашық жатыр.

7

Қыз бала ма, ұл бала ма, бәрібір,
Бала өмір – самал күлкі, жаны нұр.
Жердің шарын сол самалмен желпітіп,
Шомылдырса нұрыменен тағы бір!

Азаматтың сәбилігі есіне,
Күндіз түсіп, түс боп енсе кешіне,
Қайтер еді?

Сен білмейсің, құлдығым,
Біз алдانتсақ, күлімдейсің несіне?

Сол сойқанның бірі менмін, жасырман,
Жақсылыққа ынтық едім жасымнан.
Неше мәрте бұлттар тарап, жай түсті
Айдың күні аманында басымнан.

Неше мәрте ұзын үміт үзілді,
Неше мәрте жүрек суып, қызынды.
Бір базардан қайттық, білсең, үмітім,
Саған берсін қалған дәм мен тұзымды!

8

Жарығым, жүрегімде шымырлаған,
Сезімнің бітеу көзі көптен бергі
Ашылып кететіндей бүгін маған,
Көлдетіп топан судай көк пен жерді!

Жанымның жазығына қансыраған
Желкілдеп желек жайнап өсер ме екен?
Сағыныш байыз таппай сансыраған,
Жоқ әлде дауыл ұрып, өшер ме екен?

Қашанғы күтем бақыт бірегейін,
Тағдырдан асқан бақыт тілемейін.

Жүрегіңе нәп-нәзік жыр егейін,
Жадыраған жүзіңнен нұр өбейін,
Мұнан асқан тағдырды тілемейін!

9

Құлыным-ау, Жер-анан не көрмеді,
Көгерді де кей-кейде көгермеді
Заңғар таулар кешегі шөгер ме еді,
Жұлдыз жасын түндерде төгер ме еді?!

Күні ертеңгі өзіндей қолғанатын
Арқалап ап, айналып-толғанатын,
Жер-ананды, құлыным, анаңдай көр,
Келе жатқан өмірді жорғалатып.

Жер-анандай асығып, арындамай,
Нағыз әйел сақтаса арын қалай,
Сен де сақта, адамдық абыройды,
Алтын қазық ет-дағы сабыр, ойды.

10

Күннің нұры, ақын жыры, әнменен
Дүниені бұ адамзат сәндеген.
Бұ бақыттан мақрұм ғой пенделер,
Оңай олжа опырып жеп дәндеген.

Я дұрыс па, я бұрыс па, о жағын,
Өзің ойла, өз сөзіме қожамын.
Өтіріктен өлген жанды көргем жоқ,
Көрдім бірақ өтіріктің дозағын.

Атаң туған бұ ғаламат ғасырда,
Кез болды адам фашист иттей тасырға.
Қан қақсатты жұмақ жерді ойрандап,
Шараптай-ақ сімірді қан, жасын да!

Адамзатты обал бүгін азды деу,
Ертеңгі күн моласын да қазды деу.
Болашақтың ғұмыры үшін ал бүгін
Жұлдыздарда оқ ұстамақ баз біреу.

Күннің нұры, ақын жыры, әнменен
Дүниені бұ адамзат сәндеген.
Бұ бақыттан мақрұм ғой, жұлдызым,
Отпен, оқпен олжа тауып дәндеген.

Жерді аймалап, самал есті жып-жылы,
Естіледі жапырақтар сыбдыры!
Жүрегіңе жазып алшы, жарығым,
Саған серік – ақын жыры, күн нұры.

11

Шабытпенен шалқыдым түнделетіп,
Байқамаппын кеткенін күндер өтіп.
Қайтқан құстай жырларым қолдан ұшқан,
Қай биікті жүр екен мінбер етіп?

Жатыр ма әлдебір сайда жер бауырлап,
Алматыда жүргенде мен дауылдап.
Елуге кеп ес жидым, ой тоқтаттым,
Мойнымдағы міндетім енді ауырлап.

Серік еткем жаныма серілікті,
Сол мінезден баз біреу жерініпті.
Жаксылықтың шырағын жақтым десем,
Сығырайған шамдай-ақ көрініпті.

Құлыным-ау, өлшеусіз парыз деген,
Өтеу жолын жан сала бәрі іздеген.
Көз жұмғасын айтады адал елің,
Өтелді ме, жоқ па әлде қарыз деген!

Өтінерім, әзірге, ақ боташым
Жаксылардың ала бер ақ батасын!

12

Кеудесінде жаны бардың баршасын,
Тіршілікте қалай-қалай шаршасын,
Белгісіз бір бақ жұлдызы ұйқатпай,
Шығарады күндіз-түні арсасын.

Мандайымда жанбады ма, жанды ма,
Жол-жөнекей әлде адасып қалды ма?
Ойламаппын әлі күнге мен оны,
Іздемеппін табар жолды, танды да!

Я бақытты, я бақытсыз жанмын ба,
Өз отыма өзім түсіп жандым ба?
Ұстай алмай ұштығын да қалдым ба?
Мен отырмын сан сұрақтың алдында!

Жарығым-ау, жалғыз ғана білерім.
Жыламайсың адал болса жүрегің!

13

Айсарашым, жан сезімің бұлақтай,
Жүрегімде жанған бейнең шарақтай.
Тағдырымның тар жолында, тұяғым,
Келе жатсың сүйеп мені құлатпай.

Түсіме енсең, оянамын құр аттай,
Жайқалады жан дүнием құрақтай.
Ұмытамын ұшпа бұлттай мұңды да,
Ұмтыламын саған алыс мұраттай.

Атаң байғұс арыстандай тордағы,
Жаным жаншып басқа түкен сор-бағы.
Жатсам, тұрсам тілейтінім жалғыз-ақ:
Аспаныңа ай жарқырап толғаны.

14

Жаңылысты балам, атаң, оңбастан,
Айрылғандай жақын-туыс, жолдастан.
Кері қарай қайрылғандай жол басқан,
Айрылғандай жарынан да қолдасқан.

Кім кінәлі? Бұйрығы ма құдайдың?!
Түніменен жауап таппай жылаймын.
Көрсетпегің көп екен-ау, жасаған,
Бір жақсылық бере гөрші, сұраймын.

Бірақ тындар жасағында сыңай жоқ,
Еш пендеде маған жылы шырай жоқ!
Сәби тілек, сәби жүрек сендегі,
Бір құтқарса, құтқарар сол құдай боп!

15

Гүл жайнатып жанымның сай-саласын,
Тағы да ендің түсіме Айсарашым.
Оянғанда бытырап ойым онға,
Ұстарымды білмеймін қай сағасын.
Жалғыз жұлдыз қараңғы аспанымда,
Жол нұсқаса жаңылыс басқанымда,
Ол – өзіңнің жүрегің, ақ томпағым,
Үнсіз жанған мәңгілік бас жағымда.

Тоқтамастан тосқауыл ағындарға,
Жүре берем, кеудемде жаным барда.
Жиі-жиі түсімде жымишы сен,
Аспан толы ақ күнді сағынғанда!

16

Сенің мамаң, – менің қызым Айжаным,
Екеуіңмен тірі жүрсем бай жаным.

Кей-кейде атаң аңқияды өзінше,
Олқы жатыр осы менің қай жағым?!

«Етін жеп ап, сүйек берер немере» , –
Дегендерге атаң, сірә, көне ме?
Туған күндей көтеріп ем басыма,
Сен де мені шығарарсың төбеге!

17

Жұпар иіс бұрқырамай сайран бақтан,
Жаз да өтті, Айсарашым, жайраң какқан
Атаңның тіршілігі балықтайын
Теңіздің тереңінен қайранға атқан!

Жатқасын биікке ұшпай жер бауырлап,
Жүрсің-ай атаңды ойлап, сен де ауырлап.
Өмір – өрт, оған қарсы жалын айда,
Жан дүние қарсы ұмтылсын жел дауылдап!

18

Айсараш, туған күнің – тойлы күнің,
Атаң да асқақ ұстап бойды бүгін,
Алыстан сүйіп, құшып, мауқын басып,
Күндегі күрсінуін қойды, күнім!

Елжіреп езілгендей емешегім,
Мен бұрын боркеміктеу емес едім!
Сағыныш сарыптан да жаман екен,
Қиялмен түлкібұлаң кеңесемін!

Атаңды қинамайды келешегің,
Сенемін айдарыңнан жел ересін!
Мойылдай мөлдіреген қара көзің
Мөлтілдеп, мұң ұялар демес едім!

Бесікте жатушы едің қолыңды ашып,
Жорығам – жақсылыққа жолың да ашық!
Бірақ та бұлтағы көп тіршілікте,
Мен дағы төңкерілдім, сорым басып!

Атаңның жолы ауыр сәбиінен,
Болмады атаңда ата жаны иіген.
Әкесін жалмап атаң бір жасында,
Дәм татқан жетімдіктің әр үйінен!

Қайтейін, туған күнің – тойлы күнде
Сандалдым тоқтата алмай ойды мүлде.
Жарып-ақ жүрегімді берер едім,
Атаң да дастарқанға қойды гүл де!

19

Айсың ба, жұлдысың ба, күнсің бе сен?
Жердегі елден ерек гүлсің бе сен?
Қиналды Жамбыл бабаң сияқты атаң,
Ал маған бәрібір ғой кімсің десем!

Несіне, жаным, саған жағынамын,
Тіл қатпай, жүрегіме бағынамын.
Жер мен көк, гүл мен нұрға малынып тұр,
Мен сені, бәрін көрмей сағынамын!

Сенсің ғой жалғызым-ау, қолда барым,
Сен ғана тапқан ұзақ жолдағы әнім.
Ауғанда күн төбеден жетер жерге,
Адасып қалмайын деп толғанамын.

Күні сен, гүлі де сен мәңгіліктің,
Үніңнен жаңғырып күн, жаңғырып түн.
Тұрған соң тіршіліктің әуеніндей,
Өмірді бір өзіңмен сәнді ғыппын!

Сен дағы біраз іздеп, сағынарсың,
Ақыры тағдырыңа бағынарсың.

Армансыз жанға санап, сен де мені,
Жұлдыздай жұбаныш қып тағынарсың.

Атыңнан айналайын, Айсарашым,
Жанымда мәңгі гүлдей жайқаласың.
Тілегім – қас-қағым сәт тоқтамасын,
Өмірмен бақыт үшін тайталасың,
Сен сонда Адаммын деп айта аласың!

20

Айсарашым, сайрап сендей құс бакта,
Шығып едім елдер шыққан ұшпаққа!
Ұшып жүрген көгершінім көгімде,
Мен барғанша биіктей бер, ұстатпа!

Күз де келді, ал қызыл нұр жүзіндей,
Жан пернеме әнші құстар тізілмей,
Жүрегімнің сағынышты жастары,
Үзіледі мөлдіреген жүзімдей!

Айсарашым – аққу арман жаздағы,
Қуанышпен қанаттарын жазбады.
Күз құстары кетеді алып алысқа,
Құлағыңда ұйып қалсын саздары.

Сау боп тұрсын, Айсарашым, құстарың,
Армандайық талмай шырқау ұшқанын.
Әлемдегі теңдесі жоқ шаттығым –
Аташым деп, аймалап бір құшқаның!

21

Айсарашым, Бекен атам қайдалап,
Жүрмісің сен, қарашығым айқабак?
Қалай ғана жұбатамын жаныңды,
Ұғынарсың, десем тағдыр тайғанак?!

Онда неге жүрсін десен ай қарап,
Жауабым жоқ, үндемеген пайдалы-ақ!
Айсарашым, елуде де бұл атаң,
Білмепті ғой қонатынын қайда бақ!

Тіршілікте тұралаған бақ қонбай,
Тайқы маңдай емес едім, нақ сондай!
Алтын құстай аспанымда шалқыған
Жырым бар-ды талмай ұшар жақ
солмай...

Сол аспанға сенің алтын жүрегін,
Шұғыла қосқан, бақ құсым деп жүр едім.
Зеңгір аспан, байтақ дала, асқар тау –
Тіршілікте екеуіңмен тірі едім!

Айсарашым, үміт таңым, ал қызыл,
Жұмыр жерде жанға медеу жалғызым.
Бекен атаң бебеулетіп жүрегін,
Жырмен тербер, сендей алтын, таң
қызын!

22

Түсіме кірмегесін көптен бері,
Көңілімнің алай-дүлей көк пен жері!
Атаңды ұмыттың ба, Айсарашым,
Тұманды айдасайшы, өкпемдегі!

Сағынып соңғы кезде жылап қалам,
Тентіреп кеткенім жоқ бірақ, балам!
Кеудемде қараңғылық үйірілсе,
Сен жаққан жүректегі шырақты алам.

Қиялмен құшағыма ап, сейіл құрам,
Жаным да, елпек ұшып, бейіл бұған.
Шымырлап тұнба сырым қайнағанда,
Оянған шабытыма зейін бұрам!

Түсіме кірмей жүрсің көптен бері,
Кеткен бе көшіп көңіл көк пен жері?!
Айсараш, сенің иіскеп өпкен жерің,
Жайнар-ау, қызғалдақ боп көктемдегі!

АҚЫН МЕН ШЫНДЫҚ

Жауыз патша әуелі тіл кеседі,
Ақындармен мәңгі олар күндес еді.
Шындық құрғыр, шырайлы сұлу емес,
Алмас қылыш, отпенен тілдес еді!

Көз шығармай, бет тілмей, жауыз жанын,
Мақтаменен біледі бауыздарын.
Мамығына кірпіні орап қойып,
Қан сасытар мөп-мөлдір хауыздарын.

Талай ғасыр не заман әміршілер
Ақындарды шідерлеп, жалыншы дер!
Шыдайды ақын, шындықтай жан серігін
Сатқан емес, шыңғыртсын жанын шідер!

Ғасыр өтер, өзгерер заманың да,
Бастан кешер сұмдықты адамың да,
Жарық дүние біледі: жарық күндей,
Шындық өлмес бір ақын аманында!

* * *

Күн еңкейсе, аспанды жеңіл бойлап,
Көлеңкесі ұзарып көңіл бейбақ,
Күңгірттеніп қалады өз-өзінен,
Тағдыр тартар ертеңгі өмірді ойлап.

Бір сәулесі ғұмырдың өшті дерсің,
Бір адымға көшің де көшті дерсің.
Ажал атты албасты саған деген,
Кәрілікке бір күнді қосты дерсің.

Не бітеді бірақ та түңілгенмен,
Бұл қайғы емес пендеге бүгін келген.
Өмір-жұмбақ, өлімнің онан сұмдық.
Жете алмайсың түбіне үңілгенмен.

Ең жақсысы – жарық күн, жарық түнде,
Мандайыма жазғанға қарықпын де!
Әйтпесе, сен жүресің арып күнде,
Адам емес, онда жай ғаріппін де!

ЖІГІТТІК ТУРАЛЫ СЫР

Суқаным сүймеуші еді бұл жігітті,
Талай-ақ тағдырыма қыл жүгіртті.
Елдерден естуімше кейде сабаз
Кешірім сырттай сұрап, қынжылыпты.

Бетпе-бет келіспедік жау боп та біз,
Өткен күз қатар жаттық, тау жақта біз.
Мен де, ол да, бір қазаннан ас ішеміз,
Кеңсе жоқ, пенделіктен аулақтамыз.

Біздерде сәлем түзу, әзіл майда,
Мұндайда қырыс көңіл жазылмай ма?!
Жүргенің ертелі-кеш күліп-ойнап, –
Жаныңның саулығына қазір пайда!

Бір күні ел дүрлігіп ертеңгісін,
«Бүлдіріп қойды, – деді, – көркем кісің».
Біреулер айызы қанып, жұтынады,
Біреулер үрлеп жатыр желкемді шын.

Қатыннан кейде төмен еркектерің,
Көзіне баса киіп телпектерің:
«Ананың несі кетер... ал мынаған...
Естілер жоғарыға селт еткенің...

Қолдағы билігін де енді сатып,
Қаңғытып қояр оны сен құсатып»,—
Сөз гулеп, сумандаған осылайша,
Қаланың қужақтары берді шатып.

Төсіме қолды қойып шын айтқанда,
Бұл жағдай болды мені мұңайтқандай:
Осыған қандай бақыт қонар екен,
Тағы да бір жігітті тырайтқандай?!

Шатасқан екеуінде кінәлі кім?
Төрелік екеуіне қылады кім?
Әр сақта сыпсындаған жорамалдан
Түйіндей шиелескен бұ да бүгін!

Апта емес, ай да асты ақырындап,
Екеуі ойнаған жоқ жасырынбақ.
Екеуі жүре берді жүз көрісіп,
Аралар алшақтады шақырымдап.

Білеміз күдіксіз-ақ кінәліні,
Жігіттің о да өжет құладыны.
Қойды енді «оны жаман қыладыны»,
Шығарды ел кешірімді сұрадыны!

Бір күні көрмей қалдық екеуін де,
Жұрттар жүр жұмбақ ойдың жетегінде.
Беймәлім қала берді күпті қылып,
Шоқпардың тиетіні төте кімге!

Қар түсе Алатаудың етегіне,
Оралды жайраң қағып екеуі де.
Құрыған, қираған де дәнеңе жоқ,
Ән шырқап жүрді достық жетегінде!

Суканым сүймегенге сүйсіндім де,
Дедім ғой бықсығымды күйсін мүлде!

Жігіттер жігіт болып қалған кезде,
Салқыны жамандықтың тисін кімге!

АҚЫН МЕН ДУТАРЫ

Хизмет Абдуллинге ескерткіш

Аңыздағы абыздар бейнесінде
Ақын жатыр, дутары кеудесінде.
Көз жұмулы.

Дутары күмбірлейді,
Жоғалтқандай бола ма-ау кейде есін де?

Қай-қайдаға қанатын қақты жаны,
Бір қоңырлап, бір кезде аптығады.
Жүрегінен ақынның төгілгендей,
Шерлі арманның сорғалап ақ бұлағы.

Қантөгістен қарайып жер жаншылған,
Асуында Хинганның тер малшынған.
Он сегіз жас – өртті өмір елестей ме?
Әлде Турфан аспаны жел қарсы ұрған?!

Мен білмедім,
Сөйлейді дутар ғана,
Көсіле ме өзі өскен сусар дала?!
Бірде бауыры жазылып, бірде дутар,
Бебеулейді еркелеп, қиқарлана.

Алатауы түсе ме бұлттар көшкен,
Мұңын шағып қарай ма жұрттар өшкен?
Ақынымның көзінде мөлтілдейді
Бір тамшы жас самалмен сырттан ескен?

Мен білмедім ақынның жан сезімін,
Не шайқайды жүректен бар төзімін?
Сағыныш па, шабыт па – бір құдірет
Құшағына айып па алса өзінің!

Тағы, міне, асау күй толқындайды,
О, шіркін де, жан көлін толтырмайды.
Тыңдағанда ақын мен дутар сырын,
Алпыс екі тамырың солқылдайды.

Көз жұмды ақын кешікпей мәңгілікке,
Сырын ұқпай қалдым ғой мен тіпті де,
Дутар үнсіз. Бұрышта жетім қалды.
Неге тілсіз? О жағын жан біліп пе?!

ОСПАНХАНДЫ ІЗДЕУ

Жамбасың жерге тигелі
Қырық күн де бопты-ау, Оспаным.
Күрсініс менде жиіледі,
Көрінбей өзге достарым.

Далаға шықсам жалтандап,
Қараймын үнсіз үйіңе
Сенімен жүрген алшандап,
Жылаймын бүгін күйіме!

Жалғыздық атты бәленің,
Салмағын енді сезіндім.
Тарылып байтақ әлемім,
Түндерде әрең көз ілдім.

Сағындым нұрлы күлкінді,
Аға, деп енді кім айтар?!
Қамалап ойлар мың түрлі,
Күн өткен сайын мұңайтар.

Өзіміз жайлы өкпектей
Өкпеден өтер жүр сыбыс.
Жанымда жырды көктетпей,
Жиі боп кетті күрсініс...

* * *

Тауда ерте тұра ма таң дегенің,
Көңілім жүйрік жүйткі ме әлде менің?
Құланиек қиырдан қылаң берді-ақ,
Жапты аспанды күмістей шаң дегенің!

Бір заматта жанартау лавасындай,
Жауын селі қаптады қара судай.
Сіңіп кетті аспанға қас пен көзде,
Күн шыққан соң арудың танасындай.

Тыныс кеңіп, тіршілік мөлдіреді,
Өмір шіркін, не деген өндірі еді?
Қас сұлулық қашан да аласұрған,
Жүректі де құрықсыз көндіреді.

ЖЕМІСТІ ЖАЗ

Шашылып жатыр жемістер шашудай-ақ,
Алматы асфальтында.
Естілер есіркейді басуға аяп,
Ессіздер езіп жатыр мас қалпында.

Шашылып жатыр алма-өрік, алшаларың,
Иесіз моншақтардай.
Тере алмай терлеп барам, қанша
амалым,
Шіріген шырын иісі шаршатқандай.

Шашылып жатыр пырдай боп жеміс деген,—
Торғай да тоқшылықта.
Кесепат астамшылық келіспеген —
Көрініп тұр ма, қорқам, жоқшылыққа?!

* * *

Кейбір кеште тұңғиыққа батамын,
Малти алмай, мысым құрып жатамын.
Сыртта жау бар көз алартқан алыстан,
Бір сүргінге ұшырар ма Отаным?!

Мен алаңсыз адамдарға қапамын,
Сезінбейтін шаруаның шатағын.
Тамағы тоқ, көйлегі көк, мансап бар,
Қызықтайды болар-болмас атағын.

Жантайып ап кешкісін бір кекіріп,
Теледидар алдына кеп бекініп,
Іздер дерсің тамашаны жер-көктен,
Таба алмаса бұрап тастар жекіріп.

Ей, бейқам жан, тірі өлік!
Саған дүние тұрмаса да тіреліп,
Жан-жағыңа көзің салшы, бірауық,
Көкке қара, бара жатыр күн ауып!

* * *

Көшпейді тіршіліктен көгілдір шақ,
Көтереді мәңгілік өмір құрсақ.
Адамзаттың дәмі де таусылмайды,
Ақиқатқа ден қойып, көңіл бұрсақ.

Жаратылыс заңынан хабардармын,
Көріп келген өмірдің жаңарғанын.
Бауырымдап қоштасқан достар орнын
Басты арқалап баласы жаңа арманын.

Түлейді екен қан жүрсе тақырың да,
Қалмайды екен езіліп пақырың да.
Өшпейді өмір, мен сенем, соғып тұрса,
Тіршіліктің жүрегі ақырындап.

* * *

Жолға шықты сәби күн тәй-тәй басып,
Құттықтады бар дүние айқайласып.
Орман-таулар нұрланып, дала шалқып,
Неткен құдірет, тіршілік, пай-пай, ғашық!

Жер жадырап, маңқиып мамыр аспан,
Бұл әлемге қарайды жамырасқан.
Өмір шіркін, осылай жаңарады-ау,
Күннен-күнге тәтті боп қадірі асқан!

* * *

Жұтайын Шәуілдірдің таза ауасын,
Сарайымды ашсын да тазаласын.
Түсіме еніп түнімен балалық шақ,
Жүрегімді май басқан мазаласын!

Қаракөншік басынан Сейдешім де,
Келсін күліп баяғы бейнесінде.
Алматының аламан тірлігінен,
Құдай атып, болмайды кейде есімде.

Ұлбас әжем қолынан қаспақ беріп,
Көк камзолын басыма жастап беріп:
«Қаспақ жесең, тойында қар жауады», –
Деп күлсінші, тағы да асқақ көрік!

Қар жауғаны рас-ау, тойымызда,
Енді еске алдым, ол кезде ойымызда.
Әжем түгіл, тәңірдің өзі де жоқ,
Шымырлаған шым шаттық бойымызда!

Қалай-қалай сол күндер алыстаған,
Көңілдер де көп еді-ау, қалыспаған!
Түйілер деп тірлікте ойламап ем,
Алақанды бір кезде жар ұстаған!

Жұтайыншы, туған жер, таза ауасын,
Сарайымды жаңғыртып тазаласын!

* * *

Адамның алтын ғасыры
Алдында емес, артында.
Ұзаған жылдар, асылы,
Қалады қымбат қалпында.

Күткен күн саған бимәлім,
Күдікті де өзі, үмітті.
Өткеннің ғажап сырларын,
Кім, кәне, айтшы, ұмытты?!

Ұмыту қайда! Тамсанып,
Мөлтілдеп мойыл жанары,
Алыстай түссе қаншалық,
Сағынып әнге салады.

Дүниеге келер ұлындай,
Алдағы күнің – алданыш.
Жан тербер жырау жырындай,
Қайтесің, арман қалды алыс.

Адамның алтын ғасыры,
Қайда екен, досым, шынында?
Мен білсем бар ғой, асылы,
Сол шіркін, жұмбақ сырында!

* * *

Бақытымды болмашы күндеп тұрып,
Сен сөйлейсің достықты міндет қылып.
Күйінесің оңаша ішің жанып,
Қайдан жұқты япыр-ау, індет қылық?

Пиғылыңның зымиян бұлыңдары,
Бірте-бірте батырған жылымдары.
Жан даусыңды шығартқан құлыңдағы,
Тағдырымның тоқпағы-ау, мұның бәрі!

Олай болса, өлмесен, өмірем қап,
Сендейлермен қалайша өмір оңбақ?!

* * *

Тұтамдай ғана ғұмыр-ау!
Тірелсе егер құзына,
Аржағы түпсіз шыңырау,
Бұйырмас дәмі, тұзы да!

Бірақ та соны ойлайтын,
Пендені бүгін көрмедім.
Бір обыр өңкей тоймайтын,
Жанталаса жайған өрмегін.

Шыбын мен шіркей ілінсе,
Талғаусыз жұтып жатады.
Тойғанмен бейбақ бүгінше,
Түбінде құдай атады.

Қайтейін, сабаз сезбейді,
Бұлтиып ұрты, майланып,
Ақжүрек досын көздейді,
Аяғын созып жайланып.
Тұтамдай ғана ғұмыр-ау!

* * *

Таудай бақыт тілемей,
Бармақтай бақ тіледім.
Өмір маған бір өгей,
Түк бермеді білемін.

Түнде көзді шыладым,
Көпшігімді сығымдап.
Бірақ ерте тұрамын.,
Аяқ-басты мығымдап.

Қумадым мен даңқты,
Дүние шашып жұрттардай.
Жаным сырға қанық-ты,
Үрлеп барып ұрттардай.

Түлкі болса заманың,
Тазы боп шал дегенді –
Ұранындай арамның,
Қош көрмедім тегі, енді.

* * *

Дімкастық жүр елуде жуығыштап,
Бел бүктірмей қалады, суық ұстап.
Жер ортаға жеткенде енді арманды,
Көңіл құсы қалайша қуып ұшпақ?

Қалған ғұмыр он жыл ма, он бес жыл ма?
Жарар еді шыға алсам он бес қырға.
Жігіттіктің желімен жүйткіп жүріп,
Мәз болыппын елігіп өнбес жырға!

Көктемдей-ақ өткіздім қыстың алдын,
Әлі-ақ кейін ақпанда қыстығармын, –
Деген ой да, қайтесің, миға қонбай,
Қырыққа шейін қыранша ұштым әр күн.

Енді елуде қарасам – қанат талған,
Отбасынан ұзамай қанатты арман.
О, дүние-ай, кезіктім уақытқа да
Он-он бес жыл ғұмырды санап қалған.

Бәлкім, тағдыр бұйыртар жүз дегенін,
Жақсы, әйтеуір, үмітті үзбегенің.

* * *

Оңашада өксіп бір жылап алам,
Дейді маған бір құдай: «Жыла, балам!»
Өксік уын шығармас мәңгі бақи,
Оңашада өксіп бір жыламаған.

Қу тағдырдың бұйрығы бұ да маған,
Оңашада өксіп мен жылап алам.
Көз жасымды көрсетпей бір пендеге,
Оңашада өксіп мен жылап алам.

Бұл – көз жасы жігіттің шыдамаған,
Күнім жоқ қой, ойпырмай-ай, құламаған.
Ей, адамдар, сенбендер бұл өмірде
Адамдарға оңаша жыламаған!

* * *

Қу тіршілік күндіз-түн тақымдаған,
Кіргізбей-ақ қойды ма ақыл маған?
Өмірімнің шілдесі туған шақта,
Қалтыраймын аязда сақылдаған.

Көктемімде қалды ма бар ыстығым,
Ол бір дәурен, қайтесің, жарыс-тұғын!
Қатарымнан озғанмын қамшы бойы,
Бақытымның маңдайы қарыс-тұғын.

Жер ортаға жеткенде өкпем өшіп,
Шынымен-ақ кеткен бе көктем көшіп?
Көктемімде төгілген ащы терім,
Жайқалмай ма ырзықтай бөктерде өсіп?!

Әлде жаздың аңызак ыстығы ұрып,
Ырысымның дәндері түсті үгіліп?!
Селдір екен егінім, сезінемін,
Орып жүрмін бүгінде үш бүгіліп.

Қайта егем-ау, қырдағы күздіктей-ақ,
Ырысына өзгенің үздікпей-ақ.
Мен кетсем де, егінім көктемеде,
Толқынданып жатпай ма Көктөбеде?!

* * *

Кейбір шақта сырымды бүтем деймін,
Жоқтан барды жақсылап үтем деймін.
Басым аман болғасын өзгелерің
Қырылып қал, ісім жоқ, түгел деймін!

Үйімдегі пиғылды қара басқан,
Бұзар досым, далада шарап ашқан.
Сонда барып ойлаймын жағамды ұстап,
Қашан арам қаныма араласқан?

Жүрегімді қалайша жүгендеймін,
Бақытты бол, ісім жоқ, түгел мейлің!

* * *

Сынайсың кеп шымбайыма батырып,
Мәз боласың, қойдым-ау, деп қатырып.
Бір адамға жағынасың, білемін,
Тірлігінде жүрген ылғи аһ ұрып.

Кең өмірді тарылтқандай мен бейбақ,
Басына оның алтын тәжді бермей бақ.
Білем мені мұқататын сөздің ол
Жетпегенін жанын сала жөндейді-ақ!

Не табасың, сол пендеге жағынып?!
Бар айтарым, жүрегіме бағынып.
Алыс қалған арманымды ап келердей,
Отырам ғой өздерінді сағынып!

* * *

Көз жұмғасын тіршілігің бір-ақ пұл,
Келіп-кетер жер уақытша тұрақ бұл.
Әттең, мәңгі өлмейтұғын өмірдің,
Көзіндей боп күн секілді шырақ тұр.

Күн сөнбейді, сен сөнесің жалғанда,
Аһ ұрасың ойлап, еске алғанда.
Өшкен гүл де көктем туса жанады,
Тәнің сенің нәр боп оған қалғанда.

Амалың не табиғаттың заңына,
Құлақ түрер кім жаныңның зарына?
Тіршілікте түзу жүріп өттім деп,
Жұбанасың, жүгінесің арыңа.

Әттең, шіркін, талтандап-ақ жүрсең де,
Дүниядан кетерінді білсең де
Бір-ақ күнгі қызығыңа малданып,
Қаласың-ау мәңгі өлместей алданып!

* * *

Сағатты алға қойып,
Қуамыз жарық күнді.
Ертеңге жалғап ойын,
Бір үміт жанып тұрды.

Бір үміт жанып тұрды,
Тұтанған кешкі нұрдай.
Жұп-жұмсақ жарып түнді
Әуені ескі жырдай.

Әуені ескі жырдай
Жүректі жылындырып,
Жан дүнием кешкі нұрдай
Мен жаттым дымым құрып...

* * *

Шарап ішіп, жын-шайтаны шабынып,
Тойды бұзды әп-әдемі бір адам.
Отыр еді мана оған табынып,
Ұят болды-ау, өлім болды-ау, құдадан.

Қызығымды неге бұздың деместен,
Тілін тістеп отырған той иесі.
– Не өнеді қылкеңірдек егестен,
Ұрсын мұны қуаныштың киесі! –

Деді - дағы тұрып кетті орнынан,
Жасын сүртіп жеңіменен ақырын.
Дүниедегі ең төменгі сорлы жан,
Болды сонда тойды бұзған «батырым».

* * *

Өмір өтіп барады, өмір өтіп,
Жүректегі арманды еңіретіп.
Таршылықты талқыма бергеннен соң,
Жаратпаған неге өмір темір етіп,
Қойғанынша жетімдей еңіретіп?!

Темір түгіл, тозады құрышын да
Адалдық пен арамдық ұрысында.
Бір күн бейқам ілмедім кірпігімді,
Кетті ашуым шараптың шынысында,
Бұйткен тірлік, ағайын, құрысын да!

Қоздырады ыза-кек қозбасымды,
Тоздырады таршылық тозбасымды.

Жалаңтөстік жалғанға жараспайды,
Осыменен бүтінгі сөз басылды,
Жұтар екен қай күні өз басымды?...

* * *

Арамыз алшақтады болмашыдан,
Айрылған қиын екен жолдасынан.
Жұптасып өзіңізбен жүрген шақта,
Мен сізді кем көрмеуші ем қолбасыдан.

Бар еді Ізтай менен Қалжанымыз,
Солардың үстінде еді бар жанымыз.
Шалқақтап шаңдатқанда Алматыны,
Биік-тін Алатаудан арманымыз!

Бұ күнде тып-типыл боп жан-жағымыз,
Пайда боп тұр ғой қарпып алғанымыз,
Ас болсын, аш көмейге салғаныңыз,
Құп болсын, қу түлкідей қалғаныңыз!
Бүлкілдеп тұр ма тағы ар жағыңыз?

* * *

Әр уақыттың болады белсендісі,
Келсе-дағы оларға ел сенгісі,
Сенбейді ғой, бірақ та сөздеріне,
Мысқылменен қарайды көздеріне.

Көздерінде перде бар мұнарланған,
Сөздерінде насаттық құмар қанған.
Өтірік те, шындық та, жұмарланған,
Өспейді де өшпейді мұнан жалған!

Әр кезеңнің бар екен белсендісі,
Қарап тұрсаң, шіренген өңшең кісі.
Көзің түссе-ақ кетесің еңсең түсіп,
Деп тұрғандай: мен – пірің, сенсің күшік!

* * *

Іздейміз есті серікті,
Қуалап ғарыш қуысын.
Шынында бұ жұрт ерікті,
Жұлдыздан таппақ туысын!

Көз жетер жұлдыз әлемін
Талмастан шолдық түн қатып.
Тірі жан жердің сәлемін,
Алмады бірақ тіл қатып!

Сонда да тынбай тіміскіп,
Қоймаймыз түпсіз ғарышты.
Кейбіреу үлкен жұмыс қып,
Тетігін тауып алысты.

Космосқа барған ерлерін
Жер-ана жұмақ деп келді.—
Сағынып жаңбыр, желдерін,
Орманды, тауды, көк көлді.

Өршіміз қайта өрекіп
Әзірге қолдан келмеске.
Япыр-ау, бізді керек қып
Жатса олар хабар бермес пе?!

Намыстан жалын атпаса,
Адамың адам болар ма?
Бір жұмбақ түйін жатпаса,
Шабыттың құсы қонар ма?

Көзінен нұры төгілген
Арманға досым, сене бер.
Сөнеді күн де көгіңнен,
Сенімсіз қалсаң сен егер.

ТЕҢІЗ ЖАҒАСЫНДАҒЫ ОЙ

Теңізге барсаң бір рет,
Толқындап сен де қаласың.
Аспанда емес күдірет,
Жерде екеніне нанасың!

Көгілжім аспан, көк теңіз
Көсіліп көзсіз аққанда,
Желкендей кеңіп өкпеңіз,
Аккудай канат қаққанда.

Шетсіз де шексіз дүниен
Жатса әлі орғып, бас білмей,
Өзегім өрт боп күйінем,
Жүрегім тулап, ас жүрмей.

Салсам-ау, қылша құрықты,
Теңіздің басып кеудесін!..
Өр кеудем бәрін ұмытты,
Адамды көкжал деу де шын!

ЖҮРЕГІМДІ ЖЫР ҚАПТАҒАН

Асқар арман, мың мақсат жүректерде
Шыршадағы шамдардай дүр еткенде,
Үміт жанып кеудеде, жаңа қуат
Көк құрыштай құйылар тілектерге.

Жас қар иісі – жас өмір жұпары ма?
Жұрттың бәрі күлімдеп жұтады да,
Тебірене қарайды көзі жайнап,
Сәукелелі шыршаның бұтағына.

Көктем сайын бүр атқан терек-талдай
Адамға да жаңа өркен керек қандай!
Мәңгі жасыл шыршаға жыл келгенде
Жан жанары телмірер ерек сондай!

Жыл өтеді, тағы да жыл келеді,
Тағы қайта жер, аспан гүлденеді.
Жан сарайы ашылып шайдай таза,
Құлағыма тәтті бір үн келеді.

* * *

Бауларды басты тұмандай,
Сары аптап мұң.
Мезгілдің сырын ұға алмай,
Қарап қаппын.

Мәуесін кеше үзіп жеп,
Тойлағамын.
Күтпеген бүгін күзім кеп,
Ойланамын.

Тіршілік – бесік өсірген
Жер үстінде.
Бола ма күні кесілген
Жемістің де?

* * *

Отыз жылдай дәуренім босқа өткен бе?
О, жүрегім, сен енді: «Қош, көктем!» де.
Жылайды ғой, еңіреп тірі пенде,
Оралмайтын сапарға дос кеткенде.

Көз жасымды етектен төккенменен,
Қайрылмайды жігіт шақ – көктем деген!
Салауатын айттағы, қайран жүрек,
Өмір тіле өзіңе көптерменен.

Жайтаңдаған күндерден із қалды ма,
Қазынашым қыздардан қызғанды ма?
Қызғанса егер, өткенге өкінбеймін,
Қызуы оның ерітер мұздарды да!

* * *

Есім жоқ па, білмеймін, есім бар ма,
Қу тірлікке зығырдан өшім бар ма?
Шаршап келіп жұмыстан ұйықтап қалам,
Кейбір сұлу десе де кешінді арна!

Әлде тойып болдым ба қуанышқа,
Әлде өткен қызығым жұбаныш па!?
Бұ дүниелік шаттыққа жүрек кілкіп,
Ұмтылады белгісіз бір алысқа!

* * *

Төрт құбыласы тең ғой деп сенбейсіңдер,
Жанымдағы жараны көрмейсіңдер.
Тіршіліктен түңілдім деп жыласам,
Жасты сүртер орамал бермейсіңдер.

Айтшы, кәне, кім жерірі суатынан,
Кім айрылар әдейі қуатынан?
Сенім менен сыйластық ошағында
Көшедегі кесектей уатылған!

Қайда барам, паналар жерім бар ма?
Шок-шок дейді өзіме көңіл-қарға!
Мен өлмеспін, кетпесін ұмытылып,
Мені біліп, сыйлайтын елім барда!

* * *

Ақылгөй сабаз көп бүгін
Миымды су ғып ағызар.
Шоқыдай ғана шоқтығын
Биіктетуге өзі тағы зар.

Данышпан ба әлде пенде ме,
Жұмыр бас со бір сабаздар?

Айтпаймын ақыл мен неге,
Басымды алмай қағаздан?

Заманның сырын түсінбей,
Сандалып жүрген жанмын ба?
Жазмыштың жазған ісіндей
Мойындап, мойып қалдым ба?

Маңымды байлап байқасам,
Бейжай бір тірлік бүліксіз.
Мен сонда кіммен айқасам,
Ырықсыз, түгел құлықсыз!

Айдаған қойдай топырлап,
Айқайы зордан ығады.
Ой айтса, итке шоқынбак,
Ербиіп екі құлағы.

Апырм-ай, кейде есек те
Жауырына тисе – тоңқиды.
Пендені пенде десек те,
Тепсінбей ме әкеп әлдекім
Тарта ма алтын табакпен?!

* * *

Шексіз де түпсіз ғарышта
Жүректей ғана жұмыр жер,
Телміре қарап алысқа,
Күтеді нені бүгіндер?!

Жұлдыздар жымың қақса да,
О жағы маған мәлімсіз.
Түндерде шырақ жақса да,
Шыңырау дүние әлі үнсіз.

Жұлдызды көкпен сәнді ғой
Сұлу жер, нұрға оранған.

Сақтасак, шіркін, ендігі ой
Қиямет-қайым бораннан.

Шексіз де түпсіз ғарыштан
Жау келмес жерге – бұ анық.
Келсе де, біздер намыстан
Шығармыз қолға ту алып.

«Жаныңда жүрген жау жаман!»—
Ойлансаң, мәнді-ақ ескі сөз.
«Атасының құнын» даулаған
Көбейіп тұр-ау ешкі көз!

* * *

Кім шыдайды тағдырдың тепкініне,
Дос-жарандар қараса тек мініңе?!
Жаутандайсың, жасқана алдыңдағы
Сыры жұмбақ күткен сен көп күніңе.

Салмасыншы, басына ер жігіттің,
Мен де талай өмірде белді бүктім.
Енді елуге келгенде есім жиып,
Тағдырыммен тұрысар жерді күттім.

Қашанғы мен достар-ау, бүгілмекпін,
Кеми-кеми бермей ме бүгінгі екпін?!
Тіреп тұрған аспанын тастаса да,
Өз арымның алдында жүгінбекпін.

* * *

Жұлығыма қыстырмай тірлік қамын
Жүргенімде бірді ұғып, бірді ұқпадым.
Дос-жаранды жарымнан жақын көріп,
Арқын-жарқын жігітсіп, сыр бұқпадым.

Шалғындарда шып терлеп, сыра ішілді,
Көбігімен көпіршіп сыр ашылды.

Мырс-мырс күлкі көкектеп маңдайымда,
Бакырдай-ақ шашты ғой, шын асылды!
Жаймаған да жақсы ма, сірә, шынды?!

Өкінгенмен өтеуін аламысың?
Әй, ақымақ, тыныш отыр, баламысың?!

* * *

Бәрін де тарих шешеді,
Қайтесің, досым, қамықпа!
«Көсемің» ит боп кешегі,
Шығады шындық жарыққа.

Шіренді шырттай ол немен,
Басында салқын саяжай.
Сен болсаң күнмен өлмеген,
Жаныңды салдың аямай.

Төрт бөліп түнгі ұйқынды,
Миыңның сықтың қан-сөлін.
Елемей күйбең, қиқымды,
Қандырдың жермен жан шөлін.

Қатынын қақсап ерте-кеш,
Құлағың құртын жесе де,
Өлтірер сені дерт емес,
Естіген сөзің кешеде.

Алшандай тастап аяқты,
Дүниені түгел баз кештің.
Кейбіреу сені аяпты,
Кейбіреу «ақылы аз» десті.

Қыстырмай оны жұлыққа,
Серідей, досым, жүре бер.
Асаудай жырды құрықтап,
Сәбидей тәтті күле бер.

Бәрін де тарих шешеді,
Қайтесің, досым, қамығып.
«Көсемің» ит боп кешегі,
Жұрт жүрер сені сағынып.

* * *

Жазғаным жалғыз өлең күн біткелі,
Жанымның бар-ау, сірә, бір бүккені.
Бауырын жаза алмастан шабан шабыт,
Жүректің байқалмайды дүрліккені.

Дүние бейқамдығы маужыраған,
Ұйқыдай жылжып үнсіз ауды маған.
Әйтеуір әрі-сәрі әптек тірлік,
Көңіл де шалға ұқсайды саудыраған.
Бұйткенше жібер өмір, жауды маған!

* * *

Құдыкқа құлан құласа,
Құрбақа мыжып құлағын,
Құрылдап жатса, бұл аса
Жақсылық емес, шырағым!

Шаңына жел де ілеспес
Жануар көзі мөлдіреп,
Мылжынды мынау үні өшпес,
Жатар-ау, қайдан келді деп.

Елестер сайын, сайранды
Даласы шетсіз, шексіз де!
Езбеден басы айналды,
Не дейді тақыр, тексізге!

Құланның жайын құлаған,
Құдык пен бақа сырың да,

Айтамын мәңгі, бұл адам
Естісін мейлі бұрын да!

Құланға – ұлан даласы,
Бақаға – балдыр батпағы.
Екеуі мінсіз, қарашы,
Атаның жолын сақтады.

АҚСАЙДАҒЫ АҚ ҚАНАТ КҮНДЕР

1

Сені көрдім сәрсенбінің сәтінде,
Жөн сұрауға шыдамады дәтім де!
Мойыл көзің төңкеріле қарады,
Қайдан ғана ұшырастым «кәпірге?»

Сол мезетте-ақ құлыңа мен айналдым,
Пенде сезбес бір сикырмен байландым.
Ертеңіне иелерің келгенде,
«Пұшыққа да пышақ па» деп ойландым.

Көңіл байғұс көнеді ғой салғанға,
Тағы да сол налып жауыз жалғанға!
Жақындауға бата алмастан, жаутандап,
Қорықтым ғой жаныма кеп қалғанда.

Тал шыбыктай қолаң шашты, сұңғактым,
О, күдірет, өзің алғаш тіл қаттың.
Қан тамырым солқылдаған әлгінде,
Саусағыңның ұшыменен құрғаттың.

Қайда кетті тулаған қан? Қайранмын!
Қалай ғана Мәжнүнге мен айналдым?!

2

Сағыныштай сары алманың төртеуін,
Тапқандай-ақ жанындағы дерт емін,
Жалбарына ұстатқанда қолыңа,
Тағы мені жанарыңмен өртедің.

«Жас күнінде сұлу бопсың» дегенде,
Көктем құсы бір кiku сап төбемде,

Жүрегімді шым еткізді ақырын,
Мені аяған көңіліңе көнем де!

Өмір құрғыр, от сезімді сөндірмей,
Сұлуларға сүйсінгенде өндірдей,
Шыңыраудағы жатқан шокты үрлейді.
Әлсіреген, әрең жанған жел кірмей.

Алыс қалған арман күйін толғай ма,
Лап етіп бір қалады ақын сондайда!
Кете барар қол ұстасып көктеммен,
Ойланар ма апарса да жол қайда?

Махаббаттың тағы тартып азабын,
Тағдырының тағы көріп мазағын,
Көктем буы тарағасын бойынан,
Тынышталар мәз боп түске қазағың.

3

Ақсайдағы армандай аз ғана күн,
Қуаныш қып маңдайға жазбағанын,
Жанарыңнан ұқтым да, ақ талшыным,
Сәл жымиған жүзіңе мәз боламын.

Қызғалдақты көрдің бе ауладағы,
Алаулаған жұпары баурамады.
Үлбіреген көктемнің лебі ерітпей,
Маған батты жаныңның жаурағаны.

Көңіл күйің орнында болмағасын,
Таулар билеп, бұлақтар жорғаласын, —
Бейтанысың жатады саулық тілеп,
Тыныш қана жастанып қолға басын.

4

Көз алмаймын үреймен әйнегіңнен,
Шаншуың ұстап отыр қай жеріңнен?
Сипар едім жүрегін саусағыммен,
Шипасы тиер болса майда емімнен!
Үмітпенен қараймын әйнегіңнен!

Көңілімді көтергелі көрінбейсің,
Бейтаныс та беймаза өмір дейсің.
Серік қызың тұрады жер-көк шолып,
Сен пердеге жасырған келіндейсің!

Жігіттер бар маңыңда қойқандаған,
Сұктанады сабаздар, ой, таңғалам!
«Көсілмедің көрпеңе қарап, бейбақ»,
«Жоқ! Жоқ!» – дейді ондайда шайтан маған.

Бір жынданып, жабырқап, басыламын,
Қызғанышты тыз еткен жасырамын.
Қызғалдақты қызықты ауладан мен
Қауышуға қиялмен асығамын.

Жүре бер сен жұрттарды сұқтандырып,
Қоңыр кеште жұлдыздай шыққан күліп.
Мен сияқты базары тарқағандар
Махаббаттың не екенін ұққан біліп.

5

Ақын аңқау, сиқырмен көмкерілген,
Сеніп қалды көзіңе төңкерілген!
Алаңғасар сезімге жанып түсіп,
Өртке қарай жүгірдім мен көрінген!

Келгендеймін Ақсайға мен бекерге,
Жүректегі дертімді меңдетем бе?

Қайтем, тегі, табалап байғұстарды,
Жаксылардың жанында қайғы ұстамды!
Сен жүргенде Ақсайда күндіз-түні,
Көрсін мендей, дерт шалмай, Ай құшқанды!

Алматыға қараймыз батысынан,
Айналдық қой Алатау жатысынан.
Ақсайдағы ақ қанат күндерімнің
Барша жұртқа бақытты қатысы бар.

Айқай салғым келеді төңірекке:
– Ғұмыр қысқа, жаныңды еңіретпе!
Жүрегіңнің тамырын өзің ұстап,
Өзің емде, байғұс-ау, жүрме текке!

8

Құттықтадың мерекеде іңірде,
Мейрам нұры жайнап тұрды түрінде.
Отауыңда бастан кешкен шаттығың
Әлі тәтті күйінде екен тілінде.

Соны сезіп, өз-өзімнен тамсандым,
Тіліндегі тәтті сырды аңсармын.
Сенің жаның жұмбақ әлі, тұңғиық,
Шешкенімше, шөл қанғанша шаршармын.

Орындалмас, қорқам, жүрек үкімін,
Бұзылар деп өзі жарты бүтінім.
Мейрам күнгі қуанышың сияқты,
Түзу шықсын түңлігіңнен түтінің!

Тілегімді берсе тәңір бұл күнде,
Жастық шақты қайтар дер ем бір түнге.
Қиялыма жымиарсың ақырын:
«Ақыл жоқ, – деп, – ғаріп ақын шіркінде!»

Мерекелер мейрамдалып жатады,
Тіршілікте талай дәмін татады
Ертең-ақ сен ұмытарсың, мен сорлы
Ұмытпаспын, сол дерт жанға батады!

9

Тыныш жатқан, ырыс баққан шағыңда,
Ғашық гүлін көрсең кенет бағыңда,
Жүрісінен жаңылмай ма жүрегін,
Бұл бір сәтті сағын, мейлі сағынба!

Сағынған ем соңғы көрер жарықтай,
Қанша кештер жүрек, аңсап, зарықты-ай!
Келем деген емеурін жанымды,
Қалтылатты толқындағы қайықтай.

Әлде әзіл, әлде әжуа, сүмбілем,
Жасырынбақ ойнап жүрген кім бүгін?
Сен алтындай сезімімді қорласаң,
Берген шығар тағдыр тағы сұмдығын!

Көнемін ғой, көңілімді жұбатып,
Кінә менде қалған сені ұнатып!
Қайырымсыз қас сұлулар өткен ғой,
Не бір сері сабаздарды жылатып.

Асқақ жаның құламаса, несі мін,
Құдіретті жүрекке көп кешірім!
Алтын балық сияқты бір қол жетпес,
Тұнығымда жүзіп жүрер есімің.

10

Мен тағдырға сенемін, бек сенемін,
Түсінбеймін, бірақ та тек себебін:

Кейде қалай күшіне бас ұрмайсың,
Қолыңа кеп қонып өзі көксегенің?!

Ойда жоқта жолықтың, көгілдірім,
Әлі күнге қағады көңіл діріл!
«Сені іздедім» дегенде күлімсіреп,
Көкрегіннен күмбірлеп төгілді үнің.

Айттың жайлап күн салқын болғанын да,
Шуақтапсың бөлменде тоңғаныңда.
Жырымды іздеп барыпсың дүкенге де,
Көз алмадым көзіңнен толған мұңға.

Амалым не, күрсініп жолда қалдың,
Алматыға өзім де зорға бардым.
Есім шығып жүрдім де ондаған күн,
Күнге шығып, мен де үйде тонға орандым.

Сағындым-ау, сүмбілім, сағындым-ау,
Қолға қонған құсымнан қағылдым-ау!
Кетер ме екен кеудемді қарс айырып,
Жанымдағы сағыныш ағын мынау!

Жүйткіді өзі бет алды жел қуалап,
Қойдың қалай басымды сен дуалап?!
Сен тоңбашы, ораншы бақыт нұрға,
Бұ дүниеде болайын, мен дуана-ақ!

Іздеп жүрмін мен сені көптен бері,
Пыр-пыр ұшқан сағыныш кептерлері
Жеткізе алмай жатыр ма сұңқылымды,
Оралмай ма жүректің көктемдері?!

Мен сенемін тағдырға, көп сенемін,
Түсінбеймін, бірақ та көп себебін.
Ерте қайтқан аққудай айдынына
Жарқ етерсің бір күні, көксегенім!

Мамыр мен Қалқаманның ортасында
 Мәуелі шатырлы үйлер жол қасында.
 Өткенде әрлі-берлі, жүрегім-ау,
 Ауызыма тығыласың, қорқасың ба?

Бау-бағы жұпар шашқан «Тасты ауыл» бар,
 Жібитін шығар мұнда тасбауырлар!
 Өзегім өрт түскендей жанатыны –
 Тұп-тұнық шөл қанбаған бастауым бар.

Қалқаман – Мамыр жайлы жыр оқығам,
 Өмірде өксіп өткен бұл оқиған,
 Ғашықтар қасіреті таусылған ба,
 Тілек – тұл, жүректері мың опынған!

Баяғы замандағы зарлықтардай,
 Қоспайтын құдайдан зор жарлық бардай,
 Бұралған «Тасты ауылда», ақ терегім,
 Әлі үнсіз жетпей даусым, қарлыққандай!

Мамыр мен Қалқаманның ортасында,
 Мәуе бақ, шатырлы үйлер жол қасында.
 Аузыма тығыласың, жүрегім-ау,
 Ғашықтық азабынан қорқасың ба?!

Үзілген үміт мәңгі жалғанбастай,
 Үгілеп өткізерміз қалған жасты-ай...

* * *

Көргенде ғашық жүрек құлшынысын,
 Өртенер әлем-жәлем, құрсын, ішім!
 Бәрі де басылардай көрінеді,
 Шараптың құйып алсам бір шынысын.

Барады өмір мені жынды қылып,
 Қараймын, көз атыздай құлдық ұрып.

Көксеген арманымның төбесіне
Шыққандай болған ем ғой мың жығылып.

«Кемпір» бар, немере бар құлдыраған,
Сонда да алда арман көп бұлдыраған.
Жүректің құлақтарын аямастан,
Апыр-ау, үзілердей кім бұраған?

САҒЫНЫШТЫ САЗ

Адасып қалған киіктей жалғыз Нарында,
Адасып жанған күйіктей қайта жанымда,
Қарағым, қайдан кездестің шалғай Нарында,
Тып-тыныш жатқан жүректі орап жалынға?!

Есінде болар, көргенде аккөңіл тосылып,
Қай-қайдағы арман қанымда топан жосылып,
Өңім мен түсім бұлттардай көшкен аспанда
Жөңкілді дейсің, жауын мен желі қосылып!

Тағдырым тағы тәлкек қып Мәжнүн-жүректі,
Елуде естен айырып, тағы жүдетті.
Ғашықтық дейтін қасірет-дерттен ада боп,
Қалдым ба десем, есіріп сұмдық үдепті!

Жан жетпес қиял, сағыныш-сағым бұлдырап,
Көзінде мұңлы тұмандай тұнып, тұнжырап,
Қалқам-ау, марғау Нарынның құмы ішінде
Адасып қалған мен бе әлде сен бе, тым жырақ?

Көктемі туып, тасыған жойқын Жайықтай
Бір тасып алып, со күйі жүрмін айықпай.
Базары тарқар жігітке айтшы, бұл да аз ба?
Атың кім еді?

Назгүл ме әлде Гүлназ ба?

ҒАСЫРҒА БЕРГІСІЗ ТҮН

Қырындаймыз баршамыз бір аруға,
Жалықпаймыз көз гүлін суаруға.
Ынтық жүрек ыстығы шөліркетіп,
Кейбір сабаз сарғайып, қуаруда!

Гүлзира ма, Гүлзар ма, гүл есімді,
Сұлуымыз салғанын сүресінді.
Білмейді емес, біледі! Жігіттерге
Жалт еткені жүрекке дүре сынды!

Небір мықтың жанардың садағынан
Қайқаң қағып, шатасты қадамынан.
Көңіл кұртын қоздырған бұ сұлу да,
Бақ күткендей адамның адамынан!

Тіл жетсе де, қол жетпей әсерледік,
Үміт жанбай, ақыры бәсендедік.
Шілде күні түскенде бесіндіге,
Шықты сұлу бір кезде әсемденіп.

Көрген едік мана бір сұмырайды,
Біз де елемей, ол дағы қыңырайды.
Қолтықтасып сонымен кетті сұлу,
Түсініп көр, қыздарға кім ұнайды?

Бекер болды мықтымсып жүргеніміз,
Қалдық жаман жығылып жүндеріміз
Оралмады кешкісін сылқымымыз,
Қалай өтті, айтпайын, түндеріміз!

Қарға аунаған түлкідей ертегіде,
Келді сұлу жайтаңдап ертеңіне.
Арамыздан шыдамай шыбжық көккөз:
– Қалай, – деді, – түнімен өртеді ме?

– Түн болады бергісіз ғасырыңа!–
Саңқ етті ару, еркектің пасығына.
Үнсіз қалдық.

Бет қайда қарайтындай,
Жиырманшы ғасырдың ғашығына!

* * *

Бұлаң қағып өткенде әдемі қыз,
От тигендей лап етіп әлеміміз,
Жүрегіміз бұлқынып неменеге,
Шығады екен, япырм-ай, әлегіміз?!

Әлде жігіт дәуреннің ұшқындары,
Бір бұрк етіп, қандарда ышқынғаны?
Әлде көңіл қартаймас сұлулықты,
Бір құшуға ұмтылып, күш қылғаны?

Не десек те, жүк болар көп есекке,
Әйелдердің қылығы деп есепте.
Көз жұмылмай құмармыз көріктіге,
Аузымыз қан жесек те, жемесек те.

* * *

Жүрегің сұмдық сезімтал,
Буғандай мені керімсал.
Тұншығып барам, демің сал,
Соғар ма салқын желің сәл!

Әлде сен жойқын лапылдап,
Өршіген көзсіз өртке ұсап,
Адасып қалып ақылдан,
Жүрмісің кешіп дертті шақ?!

* * *

Маңдайдан сипап ақырын,
Жұбатқан мені боласың,
Арамыз мың-мың шақырым,
Алыстан барлап шоласың.

Көзіңе көңілім көрінбей,
Қызықтап жүрсің сыртымнан.
Жақындап кетсең, өлім-ей,
Қорқасың сұмдық жұртыңнан.

Құдайдың сөзін кешпейтін,
Мен пақыр болам алдында.
Көңілімнің отын өшпейтін,
Шын айтшы, байқап қалдың ба?

* * *

От едім өшкен, лебіңнен сенің түтедім,
Тымықта соққан самалдай неткен құт едің.
Жаутаңдап қарап жолыңа жетім баладай,
Рақат сәтті жұмақтай аңсап күтемін.

Күтемін аңсап – жанымның осы арманы,
Басқадан амал, қайтейін бірақ қалмады.
Көкірегім тола үміт пен арман нұры еді,
Қасіретті қайғы аждаһадай-ақ, жалмады.

Сенделіп жүрмін сергелден, сырдаң жалғанда,
Таусылып, тақыр болғандай менде арман да!
Тұтанған жүрек лапылдай лаулап кетпес пе,
Құшакқа сені құштарлықпенен алғанда?!

* * *

Өлімге мені қимайсың, жақсы білемін,
Сезеді айқын, шымырлап кәрі жүрегім.

Тәңірім тындап, тояттап, тойса тілегім,
Жүз жасқа шейін жайрандап жасап жүремін.

Қайтейін, жаным, қасқайған қатал өмірде
Қуаныш пенен келеді қатар өлім де.
Армансыз кетем деген ой ғана көңілде,
Мен шейіт болсам, өтінем, қалқам егілме!

ТҮНГІ ТОЛҒАНЫСТАР

* * *

Өлеңім, сен болмасаң қайтер едім?
Есігін қағар едім қай төренің?
Елу жыл емінбестен құдайға да,
Сенімен суардым жан бәйтерегін.

Сарғаймай, желге де ұшпай жапырағым,
Алыстан армандарды шақырамын.
Сыңғырлы сағыныштың самалындай,
Сенімен өмір таңын атырамын.

Жеті қат шыңыраудан жан сырымды,
Шым-шымдап у аралас бал-шырынды,
Шығарып таза торсық жүректерге,
Құямын, баспай бойдан қалшылымды.

Обал жоқ, қақалған мен шашалғанға,
Ер жігіт мыңқ етпейді бас алғанда!
Өлеңім, адалға – бал, арамға – у
Болып сен жабыссайшы қасарғанда!

Тірлікте дос-дұшпанды айырмағам,
Кешелік қандай сыйын дайындаған?!
Енді сен, жалған дүние бетін жыртшы,
Солай бір жаса жаным, қайыр маған!

Өлеңім, сен болмасаң қайтер едім?
Құлатпай келем тірлік бәйтерегін.
Пайғамбар жасқанатын шындықты да
Жасқанбай жер-жаһанға айт, өлеңім!

* * *

Көгілдір түн жұлдыздар жаудыраған,
Арысымның алтын жүз қауынындай.
Құс жолы да тып-тыныш маужыраған,
Шамы сөнбей ұйқтаған ауылымдай.

Көлегейлеп көгілжім тау төбесін,
Көңілінді самалы көтереді.
Алматыма кигізіп сәукелесін,
Бір тойына өмірдің жетеледі.

Түнде көрдім ұйыған сәнділікті,
Түнде көрдім ұйқысыз мәңгілікті.

* * *

Іш қазандай қайнайды,
Күресерге дәрмен жоқ.
Бармақты да шайнайды,
Шынашақтай жәрдем жоқ.

Аш бөрідей бұралып,
Күндіз-түні жатқаны.
Қайғы-мұңнан құралып,
Кеш батып, таң атқаны.

Дүние қоңыз – көк тиын,
Быт-шыт болған базары.
Ойлар шоқып, жоқ миын,
Сартап сорған ажары.

Жүрегіннің түбінде,
Жылтырайды бір үміт.
Дертті пақыр бүгін де,
Жатыр соған жылынып.

Көктемнің де шатасқан-ау салтынан,
Жауыны бар, жұпары жоқ аңқыған.
Тамшылыр да тартыншақтып тамады
Терезеге жүзінде мұң қалқыған.

Жаңартатын көкіректің сарайын,
Көктем кепті-ау, саңылаудан сәл қарайын.
Көзім көр боп қалған ба, әлде, апыр-ау,
Көрінбейді, қайда жұтқан арайын?

Жауын үні өксігіндей пақырдың,
Тепкілемей жалаң төсін шатырдың,
Ауық-ауық ішін тартып күрсінер...
Мен де солай халді кешіп жатырмын.

Жамбасқа батқан темірден,
Жаныңа батқан мұң қатты.
Кешегі көлдей көңілден,
Көкіректі ойды құрғатты.

Қоршаған төрт-ақ қабырға,
Көзінді төртеу еткенде,
Бой бермей сезім сабырға,
Қашады лағып өткенге.

Өткенің – елес шайтандай,
Жеткізбей құртар діңкенді.

Ертеңің – жолсыз қайқандай,
Басыңа қонған бұлты енді.

Шаршаған көңіл дал болып,
Тілейді түпсіз ұйқыны.
Жеріңе жеткен қаз қонып,
Оятар жүрек қиқуы...

* * *

Ет үйренді, көңілім де көндікті,
Аласұрып аңсамайды кендікті.
Қалжырасаң, қайрат берер кімің бар,
Бос жіберсең, біттің Бекен, белдікті!

Сен ғана ма, сергелденде байқашы,
Өрмелеп тұр ағайынның қай тасы?
Еркіндікте ереуілдеу басқарак,
Алдыңда әлі елдік, ездік айқасы.

Естен танып, еңсең түсіп езілсең,
Отың өшпей ошағыңнан безінсең,
Бос табалап, дұшпандарың масайрар,
Есінді жи, әділдікті сезінсең!
Несі кетер жұрттың, ез боп көз ілсең...

* * *

Жүрегін ше?

Жүрек те жаңылады,
Жаңылғасын, көз жұмбай таң ұрады.
Таң ұрғасын, талықсып тұла бойы,
Қайғы қамап, қарасын жамылады.

Қарадай-ақ тозады, торығады,
Әлін білмей, әлекпен зорығады.
Демі бітер алдында бір ышқынып,
Зар арманы жарк етіп жолығады.

Бәрі де кеш қайтесің, кеш бәрі де,
Махаббаттың таң нұры, кешкі әні де.
Сен өлгесін шырылдап бір Мәжнүн,
Адамдардың басады ескі әніне...

* * *

Жосықсыз ғұмырыма,
Налимын, наразымын.
Жұтқаным жұмырыма,
Болды ғой, бар азығым.

Дүние парқын білмей,
Шараппен шөлім қанды.
Дәуренім жарқын күндей,
Сан мәрте сөніп, жанды.

Көкірек көбіктеніп,
Ақылға көнбеді де,
Қан-сөлін төгіп-төгіп,
Нәр таппай шөлдеріне,
Жымиды өлгенінде...

* * *

Басқа қонған бақыттың құсын атып,
Бір бәлеге жаныңды ұшыратып,
Жер шұқылап қалғаның жаман екен,
Кеудеңдегі күйіңді пышыратып.

Бірі қонып, бірі ұшып, тұрақтамай,
Әзірейілше қинайды сұрақ талай.
Жаның жетім, жүрегің есалаң боп,
Сұм тағдырдың мезгілсіз жылатқаны-ай..

* * *

Жарықтан жанталасқан тарақандай
Қашты ұйқы, көз дегенін алақандай!
Көкте – бұлт, көңілде – сыр, сең тоғысқан,
Көктем ғой, көрер ме еді, дала қандай!

Алатау жоталары тарғылданып,
Өзенге сарқыраған қарғын барып,
Сағыныш селдерімен бетін шайған,
Жайнады-ау, дала жүзі балғынданып.

Қиялмен қашқан ұйқы түн жарымда,
Шапқылап туған жердің қырларында,
Сілесі қатып келіп морт құлады,
Жүректің желбесіктей ырғағында!

* * *

Кетерімде сүйе алмадым, құлыным,
Соны ойласам, үзілердей жұлыным.
Қапаланам ауа жетпей демігіп,
Бір иіскесем ем болардай тұлымың.

Мен есінде қалармын да қалмаспын,
Еміреніп бауырыма сан бастым.
Шілдем туып, шөлдеп жүрген кезім ед,
Жөргегіңнен жанұшыра жармастым.

Толқып, шалқып тыңдаған ем інгәнді,
Қызығына сәбилердің кім канды?!
Кім құрайды мың жыл тұрып сынғанды,
Жасар дейсің бұ жалғанды кім мәңгі?!

Өмір быт-шыт, көңіл быт-шыт атаңда,
Аяқталып қалғандай ма сапар да?!
Ақ жүзінді жүрекке орап жатам да,
Бұдан артық бақыт кайда жаһанда!...

* * *

Қалжырадым, кажыдым, бостан бүтін,
Аңсай-аңсай басымның бостандығын.
Сыртта торғай сайрайды май таңында,
Күйігімді мен соған айтамын ба?
Арманымды көтеріп қайтарыңда,
Жұмыртқасын кешкісін шайқарыңда,
Баласының тілесін бостандығын!
Басым қатты байызсыз бостан бүтін.

* * *

Көшкен өмір – көрген түс,
Тірлікте жоқ санаты.
Өшкен көңіл – өлген құс,
Қайырылып қанаты.

Ой-қаңғыбас басы ауған,
Жаққа қарай жөңкіген.
Құсалықтан асау жан,
Өртенер өз өртімен.

Күлге айналып, баршасын,
Ізім-қайым жел қуған.
Ер жігіттер арқасын,
Тосып өртке бел буған.

* * *

Шымырлатып күн сайын, ұлғайды арман,
Сан құбылып, орамал бұлғайды алдан.
Кешегінді көзіңе біруыс қып,
Әкеп тұрған құдай-ау, бұ қай жалған?

Ойларымды тықсырып, тарылды үміт,
Дегендей ме дүниеде барыңды ұмыт!

Шырылдатқан жер шарын дауылдай-ақ,
Жатқызбайды мың арман жанымда ұлып!

Кешегімді көксеймін жаным күліп,
Тағдырды да жолынан жаңылдырып.
Ашылардай жан білмес бағым күліп,
Сағындырып, өлтіре сағындырып!

* * *

Ескектетті ақ самалын Алатау,
Мұңлықтарды сәл желпіген канаты-ау!
Көкіректі көк тұманға тұншыққан
Жаны сезіп, желдетпекші-ау, дана тау!

Қайдам, қайдам, сейілер ме бұлт-кайғы,
Жанталаса таза ауаны ұрттайды.
Үмітпенен кымтап жылы ұйықтатып,
Таң біліне бұ тамұктан сырттайды.

Таңнын нұры жалаңаштап бөлмені,
Түс пе, өң бе, түнде жатып көргені,—
Отырады байғұс, оймен кушиып,
Еске түсіп өзін тірі көмгені.

Түнде тағы самал соғар тау жактан,
Тұла бойын жылытып та жауратқан.
Үзік-үзік түс көреді кысынсыз,
Үһілетіп, домалатып аунатқан.

* * *

Жұма сайын жыр айтады жас дарын,
Өншен мұңлық салбыратып бастарын,
Жер бауырлап пәс көңілмен тыңдайды,
Біліп жатам көздерінде жас барын.

Домбырасы шешен екен көмейлі,
Төңірегін теңселдіре жөнейді.
Топас дүние күл-талқан боп күйінен,
Қан тамырлар тынысы да кеңейді.

Көрінбейді көлеңкелі кескіні,
Сол жігіттің жоқтай маған еш міні.
Алатаудың самалымен сайран сап,
Жас жүректің көтерілді кешкі үні.

* * *

Қонақтады қарақұс қабағыма,
Жұмыртқалап сұр жылан тамағыма,
Көз алдымда – дүние абағы да,
Көмейімде – қаһар сөз ала-құла.

Жақсылықты жүректе буындырып,
Көміп қойды, уыммен жуындырып.
Жан сарайдың есігін тарс жаптым мен,
Қарақұсы тарбиған туымды іліп.

Құй кінәла, жамағат кінәлама,
Сәл ойланшы, неге айтты мына бала?!
Таза едім ғой, неге тар бүгін маған
Мынау аспан, мына тау, мына дала?..

* * *

Келді тағы жаздағы ең ұзақ күн!
Қызымдай, қызығымдай мен ұзаттым.
Жастықтың жағалауы, жүрек тойы
Алыс қой, абайламай мен ұзаппын.
Алматы аспанының ала бұлты
Шатырдай көлеңкелеп қала жұртын,
Салқынмен шаттандырса, жарты көңілім,
Аңсайды аптап дауыл алабұртып.

* * *

Ала таңнан аузын ашып көңілім,
Жырта жаздап жатыр жанның өңірін.
Қарс айырып, көкіректен жұлып ап,
Үзсем бе екен, жасық жүрек өмірін!

Қанша лаулап жанұшыра жанбасын,
Білем енді аш құмары қанбасын!
Іздеуменен сандалып мен өтермін,
Жанып жүрген дәуренімнің ән басын!
Қош елу бір, жайсыз болды бесігің,
Елу екім ашқалы тұр есігін.
Суылдаған жүреппенен ашамын,
Бітегелі тозған дүние тесігін!

* * *

Үміттің соңғы сәулесі,
Әлсіреп барып өшкесін,
Көк тиын құдай тәубесі,
Түкірдім, кешсін, кешпесін!

Шығармай дымын жалғыздың,
Бақ қонса-ақ жастай жазалап,
Жететін тағдыр жауыздың,
Шаршатты қолы мазалап.

Жырымды тыңдап, ел сенді,
Жүректер тұрды қуанып.
Елуде құрмет еңсемді
Көтерді, елім құп алып.

Елу күн өтпей елуден,
Жалп ете қалды бақ құсым.
Тағдырға қалдым сенуден,
Көзімнен қаным ақты шын.

Іңгәммен туған үмітім
Жалт ете қалып жоғалса,
Қайтемін құдай үгітін,
Құсымның басын оғы алса!

* * *

Өлген артық мұнан да қараң батып,
Айдалада көз көрмес арам қатып –
Қойғанынша телміртіп бір тесікке,
Құлқыныңды сұқ иттей жалаңдатып.

Бекер келіп, өмірге бекер кеткен,
Берекесіз, беймаза Бекен деп пе ең?–
Деген сөзді соңымнан бықсытқанша,
Бір сілтер ем қолымды, жетер деп мен.

Дәрменсізбін, қайтейін, қайратым жоқ,
Арыстандай тордағы айбатым жоқ.
Тамылжыған шілденің әр түнінде
Айға атылғым келеді, жай жату жоқ.

«Айға шауып Арыстан мертігіпті!» –
Жүректінің айтса да серті мықты.
Мазағына шыдамай әр заманда-ақ,
Намысы үшін бастарын ер тігіпті.

Соған жүрек мендегі жете ме екен,
Кіжінумен күндерім өте ме екен?
Сап, сап, батыр, бір қатын ықпағанда,
Босқа ыстықтап қайтесің, өте көкем!..

* * *

Жүр екенсіз қай жерде, Қуан-аға?!
Сізді еске алсам көңіл де жұбана ма?!

Әбекеннің жалғызы жарықтағы –
Ұқсар қазір дауасыз дуанаға!

Қуан аға, жүрегің ұға ала ма?
Бұ жатысты білмеймін құп ала ма?
«Әй қайдам!» деп бас шайқар, «әй, қайдам-ау»,
Бір жылылық қалса екен жұғанаға!

«Басқа түссе – баспақшы» емес, тегі,
Кетпейді екен ду өмір елестері!
Тым болмаса, түсінде барып жүр ме
Әбекеннің жалғызы кеңескелі?!

«Әй, қайдам-ау», «Әй, қайдам» – арман бәрі.
Көп екен-ау, дүние жалғандары!
Құшағына алады енді қашан
Серіліктің дуылдап сайран бағы?!

* * *

Естілмеді домбыра үні даладан,
Аумай қалдық құлаққа ұрған танадан.
Қан тынысы тарылғандай тымығып,
Самал соғар сәтті тосып жаңадан.

Мәз көңілден масайраған кешегі,
Алаңдаған аламыш күй еседі.
Күнде кешке жай табатын жүректің,
Жайсыз бүгін, көлеңкеде төсегі!

Домбыра үні естілмейді даладан,
Індерінен шықпаған-ау жан адам?
Бар төңірек меңіреудей тіл-үнсіз,
Бар дүние алақтайды қарадан!

* * *

Жаксы ит өлімтігін жасырғанда,
Мінезбен абыройын асырғанда,
Тірідей көзтүрткі боп жүргенімше,
Ит құрлы болмаймын ба, басым барда!

Барар жер, пана тауым, таусылған жоқ,
Құшағын достар теріс қаусырған жоқ.
Қазақтың жыр сүйетін жұрты барда,
Әлі де үміт етер даусымнан көп.

Тентіреп кетсем итше басым ауып,
Өтермін мөлт-мөлт тамып жасым ауық!
Жөргегім жуылмаған өзенменен,
Жемісін жемеген тау тасы қауіп!

Қайтейін, аяқты бір шалыс бастым,
Аттадым босағасын таныспастың.
Жауымның жанарына күлкі ойнатып,
Жақынмен жүз шайыспай алыс қаштым.

Бетіме мәңгі шіркеу шырғалаңым,
Мұңымнан жүректегі жыр қаладым.
Мен – Бекен бесеу емес, бір ғанамын,
Соны ойлап үрейлене ырғаламын.

Қалайша жаңа өмірден құр қаламын,
Қалайша тілсіз жатар, жыр қаламым!
Жаңа өмір жүзіне мен мың қарадым,
Нұрынан, екпінінен күн жанатын,
Тапталған әділет, намыс, гүл жарады!

* * *

Сындырмай-ақ, жүрсем де мен қырымды,
Көңіл қайда құстай ұшқан бұрынғы!

Көжектей-ақ үркек сезім іште бар,
Алдырмауға аңдысамын сырымды.

Бірақ кейде ұстарадай сезімің,
Бір тамырын шекіп алып өзінің,
Қара қанын тамшылатып абайсыз,
Жария етер сағы сынған кезінің.

Біреуде – аяу, біреуде – ащы кекесін,
Қас-қағымда өкпек сыннан өтесің.
Қайта таңып, жазылғанын күтесің,
Жараланған жүрегіңнің шекесін.

Сағынасың күндерінді айқабак,
Кеше ғана басындағы қайда бақ?
Жиі-жиі сипап қойып бетінді,
Маңайыңа мелшиесің жай қарап.

Шаруаң не, сұлу сырлы айдағы,
Отырысың ойсыз-күйсіз пайдалы.
Қан жүгіріп, жан шырылдап бір кезде,
Қобырайды қою бұлттай қайдағы...

* * *

Біреу іздеп әділет, заңдылықты,
Кеңселерде арызы қаңғырыпты.
Қаралаушы — қашанда қаралаушы,
Аямай-ақ есінен тандырыпты.

Ашамын деп күпініп сан былықты,
Ақпын деумен ақылдан мәңгіріпті.
Ұмытыпты қапаста жатқанында,
Жөн сұраған талайды таңғалыпты.

Шұқып оқып, тоқып ап, заңды мықты,
Ақырында өкініп, санды ұрыпты.

Он жылдан соң сотталып, «онды» арқалап,
Келген күні ұйқысын қандырыпты.

* * *

Қағазға құпиямды хаттамасам,
Жат көзден, тіл-сұғынан сақтамасам,
Кейінгі ұрпақ бетін мен қалай көрем,
Күнәдан өзімді-өзім ақтамасам?!

Маған да жат болмады тақ, тамашаң,
Мінем деп мен де асықтым, атқа қашан!
Сүзілген сұлулардың көзін сүйіп,
Мәрттікпен жүрдім түнде бақта масаң!

Біреуге пендешілік қиянатын,—
Қиястық жасағам жоқ, ұялатын.
Жігіттік қызықтарым болған шығар,
Есіне жымыып жұрт жиі алатын.

Серілік содырлыққа ұласпастан,
Ләззаттың айдынында құлаштасқам.
Асықтым көк шалғынды көкжиекке,
Көгілдір нұрлары мен мұңы астасқан.

Көздерін кербездердің мөлтілдетіп,
Аспанды, орман-тауды желпілдетіп,
Дүние қайта айналып келмесіне,
Барымен базарлауға сертім бекіп!

Қайда әлгі тас құпиям тереңдегі,
Өлгесін қазып алып көрер ме еді?
Жұртым-ау, жиып тыққан асылдарым,
Аһ ұрған жан даусымда өлеңдегі!

ЖЕКСЕНБІ КЕШІ

1

Тағы бір кеш жайғасты жексенбілік,
Жалғыз баста сексен ой, сексен күдік!
Өңім түгіл түсімде өңешіммен,
Жыландай-ақ жылжиды сескендіріп!

Қайда ақиқат маңдайы жарқыраған,
Ұнамай тұр кешіккен салты маған.
Әлде әділет жатыр ма кісендеулі,
Жете алмастан торыққан халқыңа аман!

Тағы бір кеш қонжиды жексенбілік,
Жалғыз баста сексен ой, сексен күдік.
Әділетім адасып кеңселерде,
Кетер ме екен жерменен жексен қылып?!

2

Тағы бір түн. Жым-жырт түн жексенбілік,
Қараниет қаскөйдей сескендіріп,
Торлы әйнекке шекпенін тұтып қойды,
Миығында селкілдеп сексен бүлік!

Мен де үнсіз ілесіп селкілдедім,
Сайтан алғыр, келді ме еркіндегім!
Түн тынысы ауырлап барған сайын,
Бата бердім батпаққа, серпілмедім.

Жел де қашқан, жұлдызды түн жұтқандай,
Тыныштықтың салмағы сұмдық қандай!
Алматымды, Алатау, мені қоса,
Аждаһадай құбыжық қылғытқандай!

Тағы бір түн. Жым-жырт түн жексенбілік,
Дүниенің басында сексен күдік!
Дүйсенбінің Шолпаны атар ма екен,
Жарық дүние нұрына бек сендіріп?!

* * *

Дүйсенбінің дүбірлеген таңында
Жетім үміт жымыңдады жанымда.
Алматым да абыр-сабыр оянды,
Тіршіліктің мәңгі бітпес қамында!

Түні бойы сөнбей көңіл шамы да,
Асығып ем дүйсенбінің таңына.
Тың хабардың тысыры да білінбей,
Леп сокпайды күдер-үміт бағына.

Шықпаған жан үмітімен төзімді,
Алдарқатар баладай-ақ өзінді.
Сары қауынның тілігіндей сәуледен,
Бұрқыраған жаздың иісі сезілді.

Шалынады Алатаудың сілемі,
Бозғылданған жанымдай ма реңі?!
Әлде үмітім сабағынан үзіліп,
Тозғандай ма, тіршіліктің кілемі?!

Шексіз мұңы, шексіз арман-тілегі,
Өшіп-жанып, бір басылмас сүреңі,
Тіршіліктің тұтқасы да алыбы –
Адамдардың жұдырықтай жүрегі.

Дүйсенбінің дүрілдеген таңында
Жетім үміт жымың қақты жанымда.
Алматым да абыр-сабыр оянды,
Мен де тұрдым бәйге атындай бабымда!

* * *

Жүрегіме жара сап ең,
Тыртық қалды орнында!
Жұрт көзінен жаба сап ем,
Өршеленіп болдың ба?

Жара түскір, кезек алып,
Ісінді де ұлғайды.
Алынбайтын өзегі анық
Дертке айналды – бұл қайғы!

Өзің тілеп алған дерттен
Ем табылмас – сол жақсы!
Аяқасты қалған серттен,
Не қасиет болмақшы?!

Аспан асты, жер үстінен
Табылар-ау орын да!
Тілемеймін тегісті мен,
Бұралаң көп жолымда.

Сүрінермін, құлармын да,
Жылармын да қамығып!
Шым батармын мұнар мұңға,
Жалғыздықтан жабығып!

Бірақ өткен өміріме,
Өкінбестен өтермін.
Армандаған өңіріме,
Бәлкім, кештеу жетермін.

* * *

Шырылдауық шегірткем,
Қайдан келдің мұнда сен?!
Әнің қайда төгілткен,
Бала күннен мұндас ем.

Әлде жаздың «гөләйтін»,
Таусып алып далада...
Жер емес қой жолайтын,
Неғып жүрсің қалада?

Тас пен темір алаңы,
Қарамайлы көгалдан,
Жүрсің бе іздеп баланы,
Мен сияқты жоғалған?

Шырылдауық шегірткем,
Арысымның қырында.
Сеніменен төгілткем,
Алғаш жүрек мұңын да!

Сирағыңнан сүйретіп,
Азап берсем, кеш мені.
Тағдыр бүгін үйретіп,
Қинап отыр естегі!

Бұ қапасты маған-ақ,
Тастап кетші, шегірткем.
Туған жерді аралап,
Таңба әніңнен төгілткен!

* * *

Бұрынғыдай көңіл де биіктемей,
Үрлеп ішер, қалғасын күйіп көмей.
Ұшпай жатып қанаты қанағасын,
Күйдің үні не болмақ, күйікті емей?!

Мен жоғалттым жапанда киігімді,
Ертелі-кеш сонан да күйім мұңлы.
Мен шалдырдым бұлтқа биігімді,
Жаншыды ғой, қасірет иығымды.

Мен тоналған адаммын қазынадан,
Сары аяздай өмірдің жазы маған,
Жоқтау үні – тіршілік сазы маған,
Бәрін емес, бактың да азын алам.

Сұлулыққа қараймын қызғанышпен,
Қайғы уын көксеңгір мұздан ішкем.
Күтірлетіп ашумен шайнағанда,
Қыз-қайнап күйігім сыздап іштен!

Бұрынғыдай көңілім биіктемей,
Үрлеп ішем, қалғасын күйіп көмей.
Дірілдеймін, сындырып алам ба деп,
Бұл сұм өмір, сонда не, сүйікті емей?!

* * *

Желбуаздай жүйткіді жаман атың,
Жер-көктегі жексұрын жамалатын.
Адам деген атың да әдіре қап,
Күлге ұшады аяулы аманатың.

Жер тепкілеп, байбайла жата қалып,
Ақталмайсың қойғасын атақ алып!
Көрінгенге сүмендеп жағдай айтсаң,
Өрттей қаулап өршиді шата жанып.

Жатқан – тыныш, қотырды өзің қасып,
Жан-жағыңа абайлап көзіңді ашып.
Жаман атың бір күні жамалдатып,
Өзі-ақ қаңғып кетеді көзін басып.

* * *

Ойнақтаған балаңыз от басады,
Әке-шеше таңғалып оттасады.

Екеуінің ауызы көбіктеніп,
Ел көзіне шалынбас жоқты ашады.

Қарыспалар қаруын оқтасады,
Құр тірестен жалығып тоқтасады.
Екі арада көңілді тот басады,
Басы қатып, бірдеңе жоқтасады.

Қайда қалды, табылмай жоқтағаны,
Шырылдасар басқандай шоқ табаны.
Естен шығып, бет жырта оттағаны,
Іздейді кеп тірідей жоқ баланы.

Ойнақтаған ботасы от басты да,
Тынды ақыры өз-өзі соттасты да...

* * *

Қараша үйден құйын кетпей жүргені –
Шайқалтпақшы, о баста бос іргені.
Маңайыңа құлақ түрме, естілсе,
Қорадағы күшігіңнің үргені.

Ауыл-елге әйгіленсе қаншығың,
Онда біттің, малың түгіл ар шығын!
«Әй» дер әже, «қой» дер қожа, болмаса,
Қатал тағдыр шын қадаған бар сұғын!

Қараша үйден құйын кетпей жүргені –
Уығының осалдығын білгені.
Мен көнем ғой, зілден жаман батары –
Жау табалап, достың аяп күлгені.

* * *

Қара су мен қатқан нан – ас құдайы,
Қазыны аңсап аузыңды ашпа ұдайы.

Дүние де аумалы-төкпелі бұл,
Таққа қонар кешегі өкпелі құл!

Заманында зулаған зымырандай,
Апыл-ғұпыл барынды іш, ыңыранбай!
Көңілінде көлкіген қаймақты арман,
Бір-ақ таңда іридi қымырандай!

Қара су мен қатқан нан – ас тәңірі,
Құрсағына алданыш – басқа мыңы.
Тіршілікте тойғаның есте қалмас,
Аштығың да азанғы кешке бармас.

* * *

Таңғаламын: адам атты мақұлық,
Жас күнінде онды-солды сапырып,
Қартайғасын кәлпе бола қалады,
Жоқ иманын, жоқ құдайын шақырып.

Сол тұқымнан тарағанның бірімін,
Мен де бүгін қысқарғасын жүрісім,
Бауырлардан қайыр жоғын білгесін,
Етегінен ұстау мықты ірінің!

Мен білемін, өрге баспас жалған іс,
Бірақ құдай үмітіндей алданыш!
Ал өмірде күнәкарлық жасап ап,
Жас келгенде иман жалдау – сандалыс!

Соны біле, өзімді-өзім әурелеп,
Жоқ құдайға бас ұрамын тәубелеп.
Көрсеткенің үшін саған мың шүкір,
Шапағаты тиіп қалар зәуде деп!

Таңғаламын мақұлыққа осындай,
Бірде – жауың, бірде – құдай, досындай.

Бұл адам ба, бұ нәлетті қой, тегі,
Білмейсің шын өз жүрегің шошынбай!

* * *

Хабар күттім тағы да лүпілменен,
Өзектен от атылмай түтінденем.
Дауасыз дерт, бас – қауға, дағарадай,
Сынып-сынып сыздайды бүтін денем!

Таңертеңнен күпті ғып, ас батырмай,
Алаңдатып, алдамшы ой, аш қатырды-ай.
Жүрек деген әншейін жалтақ, көнбіс,
Төзім мықты мелшиген қас батырдай!

Мың сезімнің мыңғырған ортасында,
Миың қатар қуанып, қорқасың ба?
Мұрындықтап алғасын үміт мықты,
Жетегімен жөнейсің, жортасың да!

Іңір түсті, сыбыссыз хабар тағы,
Түтін де өшіп, ішінді қабартады.
Қуаныш та, қайғы да, қаңғып қалған,
Белгісіздік шашынды ағартады,

Сағынышың жүректі сазартады,—
Амалсыздан күтесің хабар тағы.

* * *

Сенсіз де таңым атып таңғажайып,
Сырымды жатар өлең маңға жайып!
Суынса, жүрек сенен суынды ғой,
Жақсыға дейсің бе, отым қалды азайып!

Отыз жыл отасқанда ақын жанын,
Бұ жарық дүниедегі жақын жарым.

Түсінбей келсең қайтем, түйсіксіз боп
Амал жоқ, рақмет, мақұл жаным!

Білмеймін сен де ме айып, мен де ме айып,
Жемсауың көрмепті ғой жемге байып.
Мен пақыр, тым кеш ұктым құлқыныңды,
Жүргенде жүрегімді кеңге жайып!

Отыз жыл от жаққанда бір ошақта,
Бөліскен сыбағаның түрі осы-ақ па!
Отыз жаз, отыз көктем, қызығы енді
Оралмас отыра қап жыласақ та...

Мінеки, соңғы түні тамыздың да,
Аспаннан бір жұлдызды ағыздым да,
Күрсіндім, бітетінін білем таңда,
Ең ғажап «Мың бір түндей» аңыздың да!

* * *

Жапырақтай жүрегім қалтырады,
Қазан ұрды, мезгілсіз күзім келіп.
Енді қандай менімен жан тұрады,
Ажарымнан ажалдың жүзін көріп.

Елу жылғы бау-бақша мәуелері,
Шіріп жатыр жарамай азығыма.
Бозторғайым соңғы рет әуеледі,
Мен аңсаған жусанды жазығыма.

Әурелендім жерге мен тұқым шашып,
Рақаттай қарадым азабына.
Еккендерім өнбестен құтым қашып,
Ұрындым ғой, ақыры қазанына.

Салқын тарттым бейуақ күз келгесін,
Үзіледі-ау, жүрегім жапырақтай.

Жатам үнсіз, төсімнен іздер несін,
Жұрты безген мен де бір атыраптай.

«Қыз кеткен соң, ауылдан қызық кеткен!»
Дәурен бе едің, көңілді бұзып кеткен.
Күзгі аспанға қиқусыз, қанаты жоқ
Сағынышты тырнадай тізіп кеткен.

Бір ойымды бір тентек сызып кеткен,
Ғашық күйдің әуезін үзіп кеткен.
Тас бүркеніп, қысты ойлап, жатқан олжа,
Түртеді әлі-ақ көздерін сүзіп көктем!

* * *

Шырқыраған шілдеңіздің аптабы,
Бағбандай-ақ бау-бақшаны баптады.
Алма қағып, қауын үзген қорықтан,
Күндерім-ай, бақша менен бақтағы,
Көрмейтін күн— патшаңыз да тақтағы!

Сүмбіледе шілде оты бәсендеп,
Бойжеткен соң жаз да бойын әсемдеп,
Жайнатпақшы жаратылыс – базаршы,
Сөрелерін сүртіп, сөзін әсерлеп,
Жарасымды-ақ, жомарт жер мен әсем көк!

* * *

Күйініштің топандай қара суы
Қаптады да, ышқынды жан ашуы.
Бәйгелерден сүйінші сұратпады,
Жүйрік көңіл, кем болып таң асуы.

Бағыменен сорының таласуын,
Тежей алмай, жиілетті адасуын.

Ақыл тұлдыр аралдай суда қалып,
Бұркылдатты жүрекке бар ашуын.

Отбасында бөле ішпей қара суын,
Жаны аңсады жосықсыз қала шуын.
Жұлдызындай бетке ұстап адасуын,
Даңғыратты даңғаза данасуын !

Еркеліктен әсер боп, ел безінді,
Ем қонбайды қаптаса шел көзінді...

* * *

Жол үстінде жолыққан жолаушыдай
Жолықтық па, жоғалып сонау шырай?
Күдік жайлап, аңдыстық екеуміз де,
Жер соқтырып кететін тонаушыдай.

Ертелі-кеш сұм сағат туатынын,
Омырауды өксік жас жуатынын.
Білсек бастан бақытты болар ма едік,
Бар кезінде жан-жүрек қуатының.

Саған ғашық болдым ба, есімде жоқ,
Соған бүгін өкініш, өшім де жоқ.
Соқтықпалы, соқпақсыз тірліктің де,
Күні қайтып қалыпты, бесін де боп.

Сәлден кейін басады қараңғылық,
Адам жылап жатады, адам күліп...
Мен жатырмын жаһанды қараң қылып,
Бір жымишы, бетінді маған бұрып.

* * *

Жастық шақ, шымылдығың желбіреген, –
Қыр астында қап қойған сен бір өлең.

Айқай салсам, елендеп үн қатар ма,
Ару-гүлдер көздері мөлдіреген?!

Түнгі аспанда сусылдап қанаттарың,
Қайта әндетсе сырнайлы жаннат бағың,
Тағы да мен танданып, тамсанумен,
Қалар ма екем байқамай таң атқанын?

Қайдам, қайдам, қиял ғой алыс қалған,
Толқын шашар арманды ағыстардан.
Жастық шақ, түсіме де кірмей жүрсін,
Бейтаныс шалыс қалған, таныс жалған!
Іздеп барсам бір күні қоңыр кеште,
Дыбыста, Арыстағы қамыстардан,
Ол жерде оттан өткір намыс қалған!

* * *

Саған ғашық болдым ба, есімде жоқ!
Қол ұстасқан сенімен кешім де көп.
Ұзақ жылда біз әбден үйренісіп,
Иықтасып түзеткен көшім де көп.

Өзек талып құшақта өртенбедік,
Құмарлықтан аспайтын дерт емдедік.
Іңгәлаған сәбилер дауысымен,
Айдын жүзін, көңілді желкемдедік.

Шатырластық кей-кейде жасындай-ақ,
Жан-жарасын осқылап, жасырмай-ақ.
Нөсерден соң басылып, суды сығып,
Табиғатқа сүйсіндік асылдай-ақ.

Тауды бұзған желге ұсап желік бізде,
Тынбай соқты ерікті, еріксіз де.
Қайнар көзін ащы жас лайлады,
Көріктіміз айналды көріксізге.

* * *

«Ешкімнің қирап қалмас қабырғасы,
Өз сорың...» деген сөзде сабыр басы.
Қай тұсқа жіберсең де айналып кеп,
Қадалар өзіңе ашу қатарласы.

Білеміз жақтың болмас жаңылмасы,
Жоқтың да болмайды екен табылмасы.
Дүниеде тақыр жетім пендеңіз сол –
Қалмаса көз тіріде қадырласы.

Ондайда жадау тартып қабір басы,
Үндейді ішкі дұшпан дабырласы.
Сонан да, сорлы Бекен әзір өлме,
Жүректің бүтінделсін қабырғасы.

* * *

Аларымнан берерім көп десең де,
Бір түп талың көрінбейді көшенде.
Татып алсаң күйдіреді тілінді,
Мөлдіреген сусының да кесеңде!

Тілек қоспай қатын-бала, шешең де,
Ғайбаттарға кетіп жүр ғой, есең де!
Жаяу жалғыз қайда тартып барасың,
Көппен бірге адаспай да көсем де!

* * *

Сөз сүйектен өткенде, таяқ еттен,
Жанымды мен қаңқудан аяп өткем.
Бас сауғалап өсектен қанша қаштым,
Бүгін жанып отында жанталастым!

Жарып алып дос-дұшпан жүректерін,
Алақанға ап, көз көрсе дір еткенін,

Дүниеде өкінбей өтер едім,
Қандай азап болса да көтеремін.

Білер едім дос қайсы, дұшпан қайсы,
Қарлығаштай шырылдап ұшқан қайсы,
Мүләйімсіп мұңк еткен мыстан қайсы,
Ажалдың да келерін тұстан қайсы!

Ғайбат дымсыз, тіміскіп гулегенде,
Айырмайсың бейнесін шу дегенде,
Алдындағы асыңнан у жегендей,
Тіл қатпайсың дуылдап қу денең де.

Бірте-бірте сіңгесін сүйегіңе,
Денең мұздай суынып, күйеді ме,—
Жакындайсың ең соңғы жиегіңе,
Шыбын жаның үймелеп иегіңе.

Шыбын қуып иектен, қоштасасың,
Көз жұмғасын бәрібір дос та, қасың.
Кімдер жылап, кім күлді... керегі не?
Жазылмайды өмірде дерегіңе...

* * *

Алатаудың ұшарынан ай төніп,
Кеудемдегі сезім гүлі қайта өніп,
Ұяндана, дірілдеумен сәулеге,
Сыр ашуға әуен таппай әуре ме?

Сұлулықтың сымбаты ғой, шіркін-ай,
Жүрегімнің жасқаншақтап үркуі-ай!
Жан-толқынның жау тигендей дүмпуі-ай,
Көзден ұшып жоғалады-ау, бір күні-ай...

* * *

Есің барда елін тауып,
Етегінді жапқаның —
Төнген шақта өлім-қауіп,
Қорғаныңды тапқаның.

Ылаң тірлік қақпайында,
Мен жұртымнан шеттедім.
Туысқанның шат тойында,
Шалқып шылым шекпедім.

Көлденең бір көк аттылар,
Көсілгенде төрімде,
Бауырларым көп-ақ шығар,
Ұмыт қалған көңілде.

Елін тапса, ерте, кеш пе,
Ер жігітке несі мін?
Ақын шіркін, ерке емес пе,
Қашанда оған кешірім!

* * *

Қайғы қандай, түнменен мінездес ең,
Сіңіп ұшып кетесің лезде сен!
Сығырайған шамың да өршелене,
Түн жапқан соң төгеді нұр өзгеше.

Тар бөлмеге тығылып жаратылыс,
Жаңғырады тапқандай жаңа тыныс.
Түнгі ұйқысы ұйытып, демалған ба,—
Дала тыныш, тыңдашы, қала тыныш.

Қайғы сен-ау — жауынды қара бұлттым,
Дүрліктірген желдетіп дала жұртын.

Қаңбаққа ұсап ұшқанда домаланып,
Қашыратын әп-сәтте қала сұрқын.

Қайғы кейде үміттей үрейлісің,
Қан қақсатар талайды дүлей күшің.
Көшкен бұлттай жөңкіліп өткеннен соң,
Сен де ажарлы әлемді тілеймісің?

Қайғысыздың сақтасын қайғысынан,
Армансыздың туған ол байғұсынан.
Кейде тәтті қайғының ләззатын мен,
Көкірегім жарыла Айға ұсынам...

* * *

Махаббаттың сыры, сыны кеткесін,
Суық шалған пендедей-ақ өкпесін.
Кісі аяйтын сұрын көріп жаныңыз,
Болашақтан суынады қаныңыз.

Кім айтады махаббат жас, мәңгі деп?
Жайнағандай алтын нұрмен таңғы көк,
Ол да жайнап, нұры сөнер кезінде,
Нарттай қанды кек тұрады көзінде!

Кешірмейді кәрілікті махаббат,
Құдайдан да күтпейді еш шапағат!
Махаббаттың ұлысының ұлысы –
Жұдырықтай жүрегiнiң тынысы,
Қалғандары аламанкөз ұрысы!

* * *

Жантайдым ғой жанына сұлулардың,
Кім аңсамас бақшасын жылу-нәрдің.
Бір түнесе, мыңжылдық мауқын басып,
Армандайды, тояттап тұруды әркім!

Қарай көрші дерсің-ау, қызылшылын,
Қымыз емес, қыз деген – қызыл шырын!
Жүрек кілкіп, тұманнан бас айналып,
Құрыдым де, дірілдеп бұзылса үнің!

Тәңір өзі сақтасын қырсығынан,
Көз жасың да ем болмас, мың сығылған.
Ғашықтық та ғазабат жолындай ғой,
Қиыласың, бейшара, қыршыныңнан.

* * *

Әйелдердің көзіне әлі жетеді!
Көтереді не салмақты етегі.
Қан-қайғысын жуындырып жасымен,
Сәбиіндей орап алып кетеді.

Әлдиімен ұйқтатады тербетіп,
Мейірімен шөлін басып көлдетіп.
Жүрегінің жөргегінде арманы,
Ертеңгісін оянады ер жетіп.

Таңғы ауаның, таңғы нұрдың тазасын,
Сіміргесін ұмытады да азасын,
Өжеттене өршеленіп өмірге,
Тартқызады түнгі уайым сазасын!

Сағыныштан сазған жаны әндетіп,
Күн кешеді сыртқы көзге сәнді етіп.
Менің сорлы кемпірім де кешкісін,
Құлап жүр ме, екі көзге әл жетіп?!

* * *

Адам не, құдай сөзі тәрік маған,
Баяғы семіз көңіл арықтаған!

Жүнін жұлған тауықтай күлде жатыр,
Алтын құс аспанымда шарықтаған.

Шығасыға – иесі кінәлі ме,
Шешуі жоқ, жұмбақ қой, бұл әлі де!
Адамдар аяғынан шалыспаса,
Құдай қайдан жабысар күнәліге!

* * *

Кешкі нұрға көз салып бұлттағы,
Жорамалдау – ежелгі ел ғұрыптары.
Күн түгілі, жұлдыз да жыпырлаған,
Көрінбейді – тіршілік құлыптағы.

Мен қайтейін безінбей баршасынан,
Түн де өтеді сипатпай жар шашынан...
Аққу ұшып, көңілге ән қайта оралар,
Мен қорқамын үміттің шаршасынан.

* * *

Есінде ме, ұрланып жігіттерден,
(Сырым еді отыз жыл бүгіп келген!)
Ақмоладан әкелген базарлықты,
Түн жарымда қойныңа тығып бергем.

Қалтыраған қолымды қысқаныңда,
Жүрегінді білмеймін ұстадым ба?
Төңкеріліп дүние шыр айналған,
Құладым ба, құдай-ау, ұшқаным ба?

Қиялымның желбіреп құндыз жалы,
Сарыарқаның самала жұлдыздары.
Қол ұстаса биледі шырқауларда,
Бақытымның шырқалып жұлдызды әні!

Есіме алып мен бүгін қалтырадым,
Таба алмастан Жер-көктен жан тұрағын,
Қайдан ғана білейін, сорлы басым,
Екеумізді сол түннің анты ұрарын!

* * *

Тамылжыған тым ғажап тағы да түн,
Асау, тентек жүректер бағынатын.
Қадыр түндей жете алмай қадіріне,
Жас сорғалап соңынан сағынатын.

Тұңғиықтай сыр толы тағы да түн,
Жұлдыздары жосылып ағылатын.
Тұман басқан көңілдің ұшында да,
Тамызықтай тамшы үміт жағылатын.

Тұнжыраған түп-тұнық тағы да түн,
Басын жастап қалғитын тағына ақын.
Өлең өзі үзіліп жұлдыздардан,
Жүректерге аңсаулы тағылатын.

Тамашаға тойымсыз тағы да түн,
Терезесі ғашықтың қағылатын.
Тыныштықтың жүрегін жұлып алмай,
Төсегінде жатырсың неғып, ақын?!

Жаның қайда, мұндайда қағынатын,
Жырың қайда, көз жастай ағылатын?
Төсегінде жатырсың неғып, ақын?!
Сен емес қой, заманға бағынатын!

* * *

Ақкөңілдің аты арып, тоны тозбас,
Жымысқыдан мәңгілік жолы да озбас!

Барын сарқып, жоғына жұтынбастан,
Білдірмейді бөрідей құты қашқан!

Тойған қозы – жүрсе де тойынбастан,
Кедейлікпен төс қағып қойындасқан!
Қу кербездік бойы мен ойын басқан,
Бітіспес жау тағдырмен сойылдасқан!

Ширатады мұртын да мырзасынып,
Қиялдайды бұлдырсыз қырға шығып.
Шырт түкіріп бәріне тұрса-дағы,
Қинар жанын өмірдің бір сабағы!

Таппайды емес, біледі шешімін де,
Күллі пәле – қу көкірек кесірінде!
Сығалаған жоқшылық есігінде,
Сұрайтындай қорқады өсімін де!

Қайтсін пақыр, тон киіп атын мінген,
Жан емес пе, көңілдің затын білген.
Мұндайларды көлеңке қуалаған,
Бұ заманда бала аяп, қатын күлген!

* * *

Бет моншағың төгіліп көрінгеннен,
Жақсы еді деп жүрсің бе өлім келген?!
Сені білем, сырт көзге сып-сыпайы,
Сынық мінез әйелсің, сенімге енген!

Мен де албырт шағымда, албырт күнде,
Болған екем тірлікте мәңгүрт мүлде.
Махаббаттың буына мас боп жүріп,
Алданышпен сен қапсың, салғырт күйде.

Бос арбадай көшеде салдыраған,
Көрінгенге жайылып жалбырағам.

Баладай-ақ бір сипап жұбатқалы,
Күн кешіпсің көңілмен салбыраған.

Күн туғанда басыма бұлты қалың,
Сәуле таппай бір жылы шырқырадым.
Түйілдің сен табалап қабағыңмен,
Тез сейіліп кетердей бұл тұманым.

Ұқтым бәрін, қайтейін, тым кеш ұқтым,
Өмір емес, сусылдақ құм кешіппін.
Бас сауғалап қала бер, бағың жанып,
Ашыларын білсең шын кімге есіктің?!..

* * *

Аспанға ұшып кетпеймін қашқаныммен,
Қайда барып күнелтем аш жаныммен?
Ықыласқа ып-ыстық тоймасам да,
Ыстық нанды елде көп, той қашанда!

Жер үстіне қонақпыз десек-дағы,
Мықты боп тұр тірлікте есеп жағы!
Өлер күнін дәл айтпас адам бүгін,
Қалт жібермес жақсылық, жамандығың.

Қадірі жоқ, кісіге пайдасызбын,
Мен жоспарды қайдағы айда сыздым.
Тіршіліктің түбіне үңілместен,
Аударылып жатыр ғой жүтім көшкен.

Жинауға да тұрғаны құлқым болмай,
Қашса керек, айласыз сұрқым сондай.
Орта жолда омыртқам опырылып,
Аш бөрілер маңымда отыр ұлып!

Аспанға ұшып кетпеймін қашсам-дағы,
Кім күтеді мәуемді бакшамдағы?

Итті құдай өлтірсін иесімен,
Туған жердің сақтай гөр, киесінен!

* * *

Бір көктемім, бір жазым ғұмырымда –
Ырысымнан шығарған шығыным ба!
Естімедім балапан шырылын да,
Шырқыраған шілденің шыбынын да!

Сұңқар жүрек, сұм тағдыр сығымында,
Қанат қакпай қалшиды тұғырымда!
Көкті айырып ұшпады бұрынғыдай,
Аспанымның көкпеңбек тұнығында!

Жоқтау айтқан бұл көктем – жесірім бе,
Балапаннан айрылған бесігінде?!
Жабырқаулы бұл жазым – бойжеткен бе,
Мұнлы жүзбен сүйенген есігімде?!

Сүмбіленің салқыны-ай, дірдектедім!
Оралар ма бұл жазым, бұл көктемім?!
Бұйыртпастан біржола әкетті ме
Жер үстінің қисапсыз дүрмектерін?!

Босқа өткен жоқ бұл жазым, бұл көктемім,
Тамамдадым өмірдің бір мектебін.
Мөлдіреген тіршілік бағасы артты,
Бір күнімді мың есе құрметтедім.

Бір көктем мен бір жазым ғұмырымда,
Жылайтындай, япыр-ау, шығыным ба?
Тірі жүрсем, мәз боп құс шырылына,
Желпуішпен қуармын шыбынын да,
Күлдей шашам адамдар былығын да,
Бір мектептен өттім мен ғұмырымда!

* * *

Жаным мидай Бетпақдала безерген,
Сорым шығып, жылдар ерні кезерген.
Қара бұлттай көңілім тамшы тамызбай,
Түйдегімен ауа қашып өзі өлген.

Бір кездерде жезкиіктер жөңкіліп,
Жағалауы жасыл құрақ, көл тұнык.
Шалғынында шаңқан арман шалқалап,
Шалықтағам кезім нұрға толтырып!

Жаным мидай Бетпақдала дәл бүгін,
Мойындаған селдір-селдір шалдығын.
Төбет-көңіл, мүжіп жатыр сүйектей,
Бастан қалған бақытының қалдығын.

* * *

Сұлулардан әлі де дәмелімін,
Жаратқан соң құлы етіп әдемінің!
Сері десін, ақынды пері десін,
Керегі жоқ пенделер әдебінің!

Шариғаты, заңы бар замандардың,
Наны емес пе ол «оқымыш» мамандардың!
Өз жанымның іздеуі өзек тала –
Хас сұлулар құшағын самалдар күн!

Тояттанбай келемін, шөлім қанбай,
Аңсауменен семірген көңіл нардай.
Сұлулардан несібем біткен күні-ақ,
Сұмдық қорқам – ар жағы өлім бардай!

* * *

Несіне назаланам болған іске,
Бұл өзі қасірет қой толған ішке!

Қылығы айуаннан әрі итке,
Кісіні өлтіру не, қорғаныс не?!

Мен босқа тағдырыма назаланам,
Өмірлік қатем үшін жазаланам!
Жанымда үйелеген коқыстардан,
Туғандай қайта өмірге тазаланам!

Байқаймын, жүрегімнің тынысы да,
Пейілді-ақ, адамдардай жұмысына!
Быт-шыты шыққандай ма басымдағы,
Құрсаулы қорқыныштың шынысы да.

Қиядан Ай күлгендей әлемімде,
Жер-жаһан түзегендей сәлемін де!
Несіне мазаланам, біраз уақыт,
Тағдырдың көріп қайттым әлегін де!

* * *

Саған жазған жырларым бұрынғыдай,
Шалқып тумай, жаймастан сырымды ұдай,
Жұрт көзінен қаймығып, төмен жүзбен,
Ыға сөйлеп, қашады «жырындыдай».

Бойындағы болдырған күй-желіктен,
Сезім сыры аумайды инеліктен.
Зауқым соқпай қойды ғой жылауға да,
Бұл неліктен айтсайшы, бұл неліктен?!

* * *

Өмір өзі жаралған алданыштан,
Жүрек гүлдеп, нәр іздеп, арман ұшқан,
Тамсандырып қоймаса адам жанын,
От шыға ма, қанатсыз ар-намыстан?!

Нәрленгенсің, сілкініп ар-намысың,
Алақанға ап, балапан алданышын,
Дүниені шарлайды жоғын іздеп,
Көтереді тағдырдың салған ісін.

Шындық – жалған, бұ жолдың жалғаны шын.
Тіршіліктің аралап нар қамысын,
Бір бұлаққа кездесе басын жастап,
Тербетеді сәбиін – алданышын.

Кеші батып, басынан таң атқасын,
Жоғалтып ап, байғұсың алақтасын...
Тағы жолға шығады жоғын іздеп,
Адам етіп итжанды жаратқасын!

Өмір өзі жаралған алданыштан,
Жүрек гүлдеп, бал іздеп арман ұшқан!
Арманды жан жалықпас сандалыстан,
Ылғи күтіп алады ол таңды алыстан...

МҰҚАҒАЛИМЕН МҰҢДАСУ

Баспана жасай алмай бұтадан да,
Айшуақ Алматыда жұтағанда,
Басыңнан кешірдің ғой бәрін, Мұқаш,
Жоламай безгенінде құт адамға!

Алатау шыңындағы қар сияқты
Жаныңды өлең ғана жарқыратты.
Отбасы, қарын қамы, әдіре ғап,
Иса мен Қасым ақын салты жатты.

Басында бақ құсындай бір-ақ құтың –
Шабытпен шалқып жанған шырақты түн.
Жылытып, жындандырып, жүріп жаттың,
Жақтырмай пендешілік сұрақты тым!

Сен үшін өмір – өзен, өмір – дастан,
Бітеліп қалған кезде көңілді ашқан!
Болғасын Хан Тәңірінің бір перзенті,
Көзіңе аласалау көрінді аспан!

Бас қойып жүрегіңнің бұлағына,
Талайдың шөлі қанып жылады ма?
Шаруаң болмай досым, шырт түкірдің,
Дүниенің айқайы кеп құлағыңа.

Жүректі қинай-қинай қансырадың,
Шипасы шарпымады бал сыраның.
Онсыз да көп езілген бауырыңнан,
Әлсірей берді іштен жан шырағың.

Мен саған барған ем ғой бір ай бұрын,
(Пәтшағар, кейде бар-ау құдайлығың!)
– Бекешке, келме, – дедің, – енді маған...
Өмірді ойламап ем, бұлай бұрын...

Тәкаппар тұлғаң шөгіп қалғанына,
Өкініп тұрдың мынау жалғаныңа.

Түсіндім тіршілікте қызық көрмей,
Жете алмай бара жаттың арманыңа!

Сен тұрдың – Мақатаев Мұқағали,
«Жас бала, жаман катын, жұтаған үй...»
«Білдірмес бәрі аштығын» дегендей-ақ,
Жүзінде алабұртып тұтаған күй!

Қашанғы тұншықсын от жүрек енді,
Тұтаған қауың лаулап жүре берді
Жандың да, шыбын жаның жай тапқан соң,
Орныңнан алпамса жыр түрегелді!

Тұрдың да қол ұстасып бірге кеттің,
«Кеңсайдан» төмен қарай жүр демекпін.
Бұтадай баспанаға зар едің-ау,
Сен мықтап, Алматыңнан ірге тептің!

* * *

Оспанхан, Жайсаңбектей – тетелестер,
Тіріде бейнелері кете ме естен!
Жастықтың салтанатты тойлы көшін,
Әндетіп ұзақ жолда жетелескен.

Мен бүтін ит сияқты жұртта қалып,
Уынан тіршіліктің ұрттап алып,
Қараймын көз алақтап айдалаға,
Әкемнің құны бар ма, сыртқа налып!

Өмірдің жолы деген тұрған ирек,
Барады кім қуанып, кім зар илеп,—
Пенденің шаруасы бола қоймас,
Уақытында өлген де осы бір ғанибет!

Жұртында қалып қойып жігіттіктің,
Түнімен аспанда айға үріп шықтым.

Тағдыр да тобаңызға келтіреді, ә,
Иттерге мен сияқты күліп шықтым!

* * *

Шалғын бар ма, Алматының бағында
Аунамаған шалқып жүрген шағымда!
Махаббат пен бақыт деген немене,
Түнде толқып құшаққа енген ағын ба?

Әлде арудың жүрегі ме алқынған,
Құмарлықтың сарайында алтыннан.
Түнep шығып, күйіп-жанып таң ата,
Тығылғаны болар саған салқыннан!

Әлде қыздың мөлт-мөлт тамған жасы ма?
Арманының айын жастап басына.
Жүргенінде, бәрін саған бере сап,
Ергені ме, құлың құсап қасыңа?!

Махаббатың, бақытың сол – немене!
Алматыға пері бауға келе ме?
Пәктігіне, ақтығына жүрегің,
Тәңіріңдей табынып кеп сене ме?

Онда қойдым! Жүрегіңмен жебеле,
Көтере бер, көтере түс төбеңе!

* * *

Жалаңаяқ жар кешіп жеткенімде,
Су түбіне сұраусыз кеткенім бе?
Шодырайтты шекемді сабы қатты,
Бақ суарып жер шапқан кетпенім де!

Бетін теріс дүние бергеніне,
Қарағанда, ғайбатқа сенгені де!

Тызылдаған тайқы өмір шынымен-ақ,
Күл-көмешке тірідей көмгені ме?

Жоқшылықпен жүргенде мылтықтасып,
Кемерінен аскан-ау, қырсық тасып,
Түрт шайтандап шықылық сауысқандай,
Сығалайды сықсиып, жыртықты ашып!

Қайда қашам, япыр-ау, бас амалдап?
Жар бола гөр, деймін тек жасағанды-ақ.
Жұмыр жердің бетінде ұстатпай жүр,
Өз қолымнан шыққасын қашаған бақ!

Қалған ғұмыр өтер ме сандалыспен?
Жөн екен-ау, балды да аңдап ішкен!
Басқа қонған бағынды аяла деп,
Айқай салам, жер соғып жан дауыспен!

Құлағына кіргенін қағып алар,
Тұмарындай қастерлеп тағып алар
Астамдықтан шел бітсе көздеріне,
Шаян өмір бір күні шағып алар!
Тек жақсылар, өлердей сағына алар...

* * *

Ғұмыр кештім, ой-қырлы жарты ғасыр,
Текшеледім демеймін артыма асыл.
Не жұтсам да бойыма сіңірдім мен,
Неге жаям, жамандай жалпыға сыр!
Көргендерім – көзімнің тереңінде,
Түйгендерім – өрілген өлеңімде.
Көргенімді қысқа өмір көлемінде,
Нұрдай шашып кетемін сөнерімде!..

* * *

Жаз өткенін қалайша аңдамағам,
Былтырғыдай жұкпапты-ау, шаң да маған!
Құмға аунап Арыстың жағасында,
Шәуілдірдің масасы қандамаған!

Татып, тойып ішпедім қымызын да,
Қара суға қанамын күнұзынға!
Топырақтың ыстығын табан сезбей,
Даладағы зар болдым мың ызыңға!

Туған айды толысқан тегенедей,
Маңайына мың жұлдыз шегелемей,
Көңіл түнін жамылып жата берем,
Тағдырыма бұ қалай, неге демей!

Жаз өткенін қалай мен аңдамағам,
Күн ажарын айырып таңдамағам!
Қалай шығам, қысым тұр қылышы бар,
Қырсыз екем ертеңін қамдамаған...
Бірақ, ақпын жанымды жалдамағам.

* * *

Білемін тұзым жеңіл, салуым жоқ,
Лап ете қас пен көзде жануым көп!
Қайтейін, күндіз-түні көкіректе,
Ұйтқиды алабөтен адуынды от!

Талайы-ақ топырақ шашып, суын септі,
Қан-жынын қойыртпақтап, уын төкті.
Өшірмей, өршітті ғой қайта мені,
Жығылмай желбіреген туым текті!

Отымнан үрейленді қосағым да,
Өрт шығып бітті ақыры ошағымда.

Түбінде тақыр жанып кетемін-ау,
Жазмыштың бұйырғанын тосамын да...

Білмеймін кімге шағып, қайда өтінем,
Жанашыр жаннан жұрдай жай жетім ем!
Жүрісім шөлкем-шалыс көрінсе де,
Жүрегім аппақ, таза, ай бетінен!

Артылғасын қалмайын ақылды аяп:
Кейде алтынның құны да бақырдай-ақ!
Мен көретін заманда байлыққа өзі
Бақыт жаяу келеді шақырмай-ақ!

Сатып алған ол да бір салдақындай,
Құлдық ұрар жалдама солдатындай!
Дүниенің сен үшін есігі ашық,
Құдай өзі қол қойған мандатындай.

Бұдан артық қалайша сипаттайсың,
Шындық қарап тұр ғой сәл қипақтайсың.
Алтын санап жүргенің, бақыр шықса,
Көзің көріп отыр ғой, үй таппайсың!

* * *

Атып та мені жібермес,
Асып та мені жатпайды.
Мен өлсем жұрт та үдермес,
Жасып та, тегі жатпайды.

Түнің да тойған қозыдай,
Томпиып қана жатады,
Таңың да жайған жозыдай,
Жамырап жаңа атады.

Күнің де сұлу торы аттай,
Жорғалап, көкпен сылаңдар.

Кешің де жылы қонақтай,
Жайғасып үнсіз сыр аңдар!

Жер мен көк шеті шетілмей,
Тыныстап жатар тірлікпен.
Мен ғана шерлі жетімдей,
Қарайтын үміт түңліктен.

Тағдырды мұндай кім күткен,
Қайдасың, дүние дүрліккен?!

* * *

Қош бол, жазым, қайта оралмас қызығым,
Жүрегімді жайламаған қызуың!
Жылдар өтер, қайдан табам мен сонда,
Өмірімнің алтын зерлі үзігін?!

Өрмегімде бір арқаудың өрнегі,
Көрген кезде бояусыздау келгені.
Байқаса жұрт, күрсінермін ақырын,
Амал қайсы, тағдырдың өз тергені.

Көз тіріде көркем жазын жоғалтқан,
Арбасына қауын емес боқ артқан
Ақымақтар аз деймісің әлемде,
Жасыл жазым, аямастан соқ арттан!

Обалы жоқ, етпетінен құласын,
Жүрелесін, жолда отырып жыласын.
Жабырқатқан жайма-шуақ жазың да –
Жүрегіннен кешірімін сұрасын.

Қош бол жазым, қандырмаған қызығым,
Орта жолда түсіп қалған үзігім!
Арманымның саусағынан абайсыз,
Сусып түскен тана көзді жүзігім!

* * *

Жыладым деп жазсам да жыламағам,
Көз жасыма күлмей мен мына ғалам?!
Жас тамғасын ер жігіт жүрегiнен,
Жарық дүние, дүние ме құламаған?!

Ойран-опат оты бар тамшысында,
Тіршіліктің тірегі қамшысында,—
Бақыт, байлық, жатпай ма сайрандасып
Басындағы бөркінің алшысында!

Өмірдің де анасы әйел деген —
Бақыт табар, сұрашы, қай ерменен?
Ер жігіттің қуатты қайратынан,
Жер жайнаңдап, аспанда Ай өрлеген!

Жыладым деп жазсам да жыламағам,
Байлық болар, бұйырған бұ да маған.
Кісі емес пе менімен мына ғалам?!
Дүние биік жігітпен құламаған,
Жігіттерден ештеңе сұрама адам!

* * *

Азайын десе, пендеңіз қиын емес,
Байлығың да бетке ұстар бұйым емес.
Тұрмыстың бір толқыны тоғытса кеп,
Жауап іздеп талқылар жиын емес.

Талай тентек жұмыр бас жұлқынып-ақ,
Кеуде тосқан топанға ұмтылып-ақ.
Асау тағдыр бұрылмай арнасынан,
Қылғып салған ойланбай құлқынына ап!

* * *

Жаздың соңғы түнінде жаңбыр тамды,
Күз де жаны сүйеді жаңғыртқанды.
Көңілсіздік көрпесі көсілді де,
Таңертеңгі жап-жарық жан бұлттанды.

Шаруаға басталды жиын-терім,
Балапанды санау да қиын керім!
Табиғаттың сырт тартып бұ тойы да,
Жұлқылайды жүректі құйын-перің!

Жемісімді биылғы шашып алып,
Үйір болды үйге – мұң, басыма – бұлт!
Уағымен уылжып түскен күзге
Қызғаныштан көңілім ашынды анық!

* * *

Күздің таңы – қыздың тәні қоңырқай,
Ұйқысынан оянатын соңырқай.
Кеудесінде асыр салып жатады,
Іңкәрлікпен шапқылаған қоңыр тай.

Күздің таңы – сыңғыраған шыныдай,
Сезім шіркін, сығалаған ұрыдай.
Сұлулыққа қайыршыдай сүзілген,
Жүрегімнің жаутандаған сұрын-ай!

Күздің таңы – берсең бетті тақап-ақ,
Сабағынан сусып түсер махаббат!
Күзгі бауда, бір аруға жолықсам,
Табанынан сүйер едім жата қап!

* * *

Кім сүймейді қозыдай қоңыр күзді,
Баулыды ғой, жеңге боп өмір бізді!

Қимай жүріп жазбенен қоштасқанда,
Аққу-жүрек алысқа жеңіл жүзді!

Кешікпей-ақ жаңбырлап желдетеді,
Қайтқан құстар жеріне кем жетеді.
Ал әзірге қоңыр күз маңдайынан
Сипай қойшы, Бекен-ау, нең кетеді!

* * *

Өткенімді өшіріп тастағасын,
Қайдан қайрат табады қасқа басым?!
Тарихынан тып-типыл азған елдей,
Жоғалтып ап өмірлік астанасын!

Жүргенің сол сипалап әр төбенді,
Көтергелі баяғы мәртебенді.
Белгісіз бір баксыны ақын қылып,
Күл ішінен табылған жарты өлеңі!

Жоқ, болмайды, Өмірім бастамасын,
Жылдарымның ту тіккен астанасын,
Жалау қадап жүрекке әйгілеймін,
Болашағым ұрмасын тасқа басын!

* * *

Өмірдегі құлауың – құз емес қой,
Көңілдегі жылауың – қыз емес қой.
Күл-талқаны шығатын қолдан түссе,
Бір жапырақ жүрегің – мұз емес қой.

Кернеуі отпен керілген қан тамырың,
Көне қоймас күшіне балталының.
Жаныңдағы жұлдызды ант-арманың,
Кете бермес қойнында қалталының.

Жан шығарда мал да аяқ серпеді ғой,
Күні кеше жүрегің ерке еді ғой.
Құлап тұрып, жыласаң айып па екен,
Сені өртесе, сатқындық өртеді ғой!

Жүрегіңнің так тұрып бұйрығына,
Тағдыр-иттің бір теуіп құйрығына,
Мойнын жұлып әтештей алмайсың ба,
Жүрек жұтқан жігіттей сыйлығына!

* * *

Апыр-ау, несі сонша күйе кетті,
Бұ тағдыр тегіс жерде-ақ үйелетті!
Сығымдап сөлді сорып, жүрелетіп,
Боршалап бөліп қойды сүйек-етті.

Тән жүдеп, жан жүдемей бұл қысымға,
Жүректің асаулық бар бұлқысында.
Елуде екі бүктеп қылғытардай,
Құдайдың арам ниет құлқы шын ба?

Мен емес, көне қояр оңайлықпен,
Өмірде қарақшы көп жолай күткен.
Соңғы дем таусылғанша белдесемін,
Кім болсын, өз мінезім солай біткен.

Жетеді қатыгездік, қайраттылық,
Жүрсем де жұрт ішінде жайнап күліп.
Ұстассам, жұлынған қол кетер белде,
Әйтпесе, мен қалармын жайрап, құрып.

Ер жігіт екі туып, екі өлмейді,
Бұ тағдыр босқа ұшынып, секендейді.
Рухым жерастынан жарып шығар,
Дүниеден кетсін бүгін Бекен мейлі!..

Күмісбегім, жүрегінді ап қолыңа,
Тілегінді жайып салып жолыма,
Жетіпсің-ау, қарлығаштай бауырым.
Жығылғанда ағаң азап орына!
Андамадым жібергенін оқты кім,
Алысатын айтулы жау жоқ бүгін.
Қай тасадан қағып түсті қапыда,
Қай пейілімнен, қалай, неге соқты кім?

Күмісбегім, кімге жағам күйемді,
Қанатты ғой жүректегі сүйелді.
Тыртығынан жарымжан боп қалармын,
Оңала да қоймас көңіл күйі енді!

Үш ұйықтасам, кірген жоқ қой түсіме,
Қайрат қайсы, құдіреттің ісіне!
Кімнен өш ап, кімге төгем қаһарды?
Ызаланам, тісім тимей тісіме!

Көз алдында тағдырымның тарамы.
Өзгені қой, шеше салды жараны.
Жақсы күндер тұрақтамай басымда,
Жаманшылық белең алып барады.

Енді елуден асқанымда, Күмісбек,
Қиып түсті топшымды бір қылыш кеп.
Мен бейбақты жылатқанда ғұмыры,
Қанды жасты дауасына кім ішпек?!

Қамығамын жауап таппай біріне,
Қасіреттің жаны сонша сірі ме?..
Күмісбегім, саған мәңгі ризамын,
Ел сұраса: жүрегі жоқ, тірі де!

* * *

Сертке қайрап жігіттіктің семсерін,
Бөріктің де киіп едім сеңсеңін,
Шынымен-ақ қалғаны ма мұқалып,
Көк сүңгідей көкке айбарлы еңсенің?!

Қия берсе шартық қайғы қылышы,
Дүниеге келмеген ғой дұрысы!
Жер ортада бақырайтып көзімді,
Тонап алды қасіреттің ұрысы!

Жаным үшін мал садақа дейтіндей,
Басымды ұрып, уайымды жейтіндей,
Бүлінген де дәнеңе жоқ секілді,
Маған төнген жалмауыздың кейпіндей!

Бір шіріген жұмыртқаны лақтырып,
Енді өмірде абай жатып, сақ тұрып,
Әр күнімді әлпештеп, бір әлдилеп,
Жасайыншы бойыма істі шақ қылып!

Бірақ, қайдам, серттен тайған жігітті,
Диірменге салып өмір үгіпті.
Зиратта да зияндыдай байғұстан,
Күмбездерін жұрттар аулақ тігіпті.

Мен қорықпаймын, қыршын кетіп, солғаннан,
Мен қорқамын, жалғыз мола болғаннан.

* * *

Жау кеткен соң қылышыңды боққа шап,
Қуырып же, қу жаныңды отқа сап!—
Деген гәбің туды бүгін басыма,
Жүрген жігіт секілді едім шоқты асап!

Ауызыммен орақ орып, құс атып,
Бес күн жалған басын қоспай ұсатып,
Жел кеудемен желіппін ғой жанымды
Күйкі тірлік шылбырымен тұсатып!

Ешкім зорлап қол-аяқты байламай,
Қыста арбаны, жазда шанаң сайламай,
Бір тойғанды байлық санап бөсіппін,
Қылышымды қатал сынға қайрамай!

Тауға өрлемей, тигенін жеп етекте,
Кете барғам көңіл қимас жетекте,
Түнep шығып, түстенгенім қандай жер,
Байқамағам, сарай ма, әлде кетек пе!

«Түстік ғұмыр – кештік азық» дегенді,
Елуде де ескермегем, тегі енді!
Қайта айналып келер болса күндерім,
Толтырар ем қазіргі бос көгенді!

Жә, жетеді, Бекен, босқа бөскенің,
Қаңбақтай боп осы көшіс – көшкенің.
Мың айнала жыла жерді тепкілеп,
Қайта жанбас, жас күндерде өшкенің...

* * *

Жақұт жанар, аққу мойын, шиe ерін,
Етің мамық, тал шыбықтай сүйегің.
Арам астай адырайып қараймын,
Дәм татам деп қышымайды иегім.

Сонда да мен сүйемін!
Сені көрсем, еріксіз бас иемін,
Ағытамын құмарлықтың тиегін.
Ішіп-жеймін көзімменен өзінді,
Жұтардаймын үлегін де түйенің.
Қолым жетпей күйемін!

Көзге – күйік, жанға – азап, киелім,
Бәйбіше боп сабасындай биенің,
Ертең сен де отырарсың сипалап,
Алыс қалған арман арал жиегін,
Боркемік боп сүйегің!

Жақұт жанар, аққу мойын, шие ерін
Әзірше мен сені өлердей сүйемін.
Қарашы сен, жалын құшты жүрегім,
Көп кешікпей күлім қалмай күйемін.
Қош болып тұр, киелім!

* * *

Қайда екенсің, қоңыр жүзді қой көздім,
Қоңыр күзгі қоңыр кеште ой кездім.
Жаныңдағы майда қоңыр махаббат,
Салмағымен бүгін мықтап бойды ездің!

Көңіліңді кешке соққан самалдай,
Жан қиналды жер үстінен таба алмай!
Қаным кеуіп, сүйектерім салдырап,
Шөлде қалған бір тамшысыз адамдай.

Аңсағаным алақұйын өрт еді,
Махаббатым болсын деуші ем ертегі!
Ақырында айдалада қап қойдым,
Жап-жалаңаш екен ғой бұл жер, тегі!

Қайда екенсің, қайдан табам, қой көздім,
Қадіріңді кештеу біліп, ой кездім...

* * *

Елуіңіз – ердің жасы десем де,
Білем өмір қой жасындай қалғанын.

Ұлан-асыр енді мейрам көшемде,
Дүрілдемес, бұл да емес арманым!

Байқағанға бес белестің басынан,
Алақанға салғандай ғой бар ізің.
Қарап тұрып мен желкемді қасынам,
Сужұкпастай бермей кеткен қарызын.

* * *

Қайырыммен күтемін қазан айын,
Өткен жазды несіне азалайын.
Қазан ұрған бау-бақша шіріндісін,
Топырағыма сіңірмей тазалайын!

Жаңбырлатып жуайын жарық барда,
Көлкіп ақсын, көзімше арықтарда.
Қыс көсілер кешікпей ақ көрпелі,
Сықырлатып сүйегін жалыққанда...

* * *

Күз жанары жасаураған,
Жалынышпен қарай ма –
Қыз әлемін жасаулаған,
Көзі қимай қалайда?

Алай-түлей асау ғалам,
Сырын бұзар сәт туды.
Жүрегімен тас аунаған
Ұзатады аққуды.

Арманды ару құшағындай,
Айдын төсі аңырап,
Сағынышы ұшарында,
Шайқалады шаңырақ.

Күйзелемін күздей мен де,
Сырым, сыным кеткесін.
Бірақ жарды сүзбей пенде,
Сүйретеді өкпесін...

* * *

Өкініштің қара тасын зіл-батпан,
Өз жанымда айлап емес жыл жатқан,
Жылжыта алмас жер көтерген өгіз де,
Қасарысып жабысқан дерт құндақтан!

Күз айында жарты ғасыр бұрынғы,
Жетімдіктің құзғыны кеп жырынды,
Әкемменен қоса әкетіп қалыпты,
Бұлтпен жауып сәби бетте нұрымды!

Ақ толқыным актарыла күлместен,
Содан бері сағынышты күн кешкем.
Төбемдегі көк аспаным ашылса-ақ,
Көлеңкелей қояр қайғым мінгескен.

Сәл шуақтап арайына шаттықтың
Сіміре алмай нұрын тойып, аптықтым.
Қуаныштың мөлдіреген жүзінен,
Көп те емес, бармақтай-ақ бақ күттім!

Төбеме еш айналмады бір бағым,
Толқынымды дауыл айдап, құрғадым.
Елу жылдай жер бетінде жүргенде,
Жиі-жиі жаңылды ғой ырғағым!

Кім кінәлі? Өкінішім зіл-батпан,
Жабысқан бұл бәле еді құндақтан.
Елуімде емін қайдан табамын,
Сарайымды кім аршиды құм жапқан?!

* * *

Жарқырап киім киіп, ат мінбедім,
Құмарлық жымын қуып, қатты індедім.
Қойнына бір сұлудың қонып шығып,
Кеудемді қағып елге: «Шатпын!» – дедім.

Өткен соң көпірінен есегім де,
Ұмыт боп қала берді кешегім де!
Көңілді күйттеп жүріп бір-ақ күндік,
Түсіпті дос бағына кесегім де!

Көсіліп кердең жаттым төсегімде,
Елемей жанашыр сөз, өсегін де.
Жүгенсіз шаба бердім, еркім біліп,
Жазықсыз жазғырам ба, кешемін бе?!

Бас қайда, басқа қайда, қарамадым,
Өмірдің қара орманын араладым.
Бағдарсыз басым ауып жүргеннен соң,
Бетімді ел көргісіз жараладым!

Тағдырдың ден қоймадым сабағына,
Жұтқанды жұғым көрдім тамағыма.
Аңырып алыс-жақын бетін басты,
Жауықтым Қазынамдай қарағыма!

Жатырмын жағамды ұстап жарым түнде,
Қадірлі дейсің қалған жаным кімге?!
Жүрермін тіршілікте бірі болып
Аунатқан ақымақтың арын күлге...

* * *

Сағат тілін таң ата шегіндіріп,
Олжалаймыз уақытты тегін қылып.
Өтсе екен: өзіме осы күн-түнің бір,
Оянғанда тұрмайды көгім күліп.

Бұрынғылар күні өтсе жылайды екен,
Ұзақ ғұмыр жалынып сұрайды екен.
Сол қасқалар қимастай тіршілікті,—
Көк аспанда болған-ау, құдай бөтен!

Жер бетінде жайнаған жұмақ болып,
Ырзық қайнап ақты ма — бұлақ толып?
Бұл пенденің қулығы көбейген соң,
Іздесін деп кеткен бе жырақ қонып?!

Пейілімізден таптық па таршылықты?
Жер үстінен жиып ап баршылықты.
Қайда тығып қойды екен күшті құдай,
Бізге енші етіп сырдаң сөз — жарлылықты?!
Жын қуғандай жыл қуып, сағат қуып,
Түңілеміз заматта-ақ тағат суып.
Жұмақты іздеп сандалып, алып-ұшып,
Жаңыламыз ай мен күн ағат туып!

Шырқап кейде қаламыз жылдан озып,
Жер ортада шаршаймыз жылдам тозып,
Тіршіліктің қалыпты тынысынан,
Оза шауып не керек, құрдан қозып?!

Бірақ жылда сағатты шегіндіріп,
Мәз боламыз өмірде тегін жүріп.
Ғасыр кейін айналсын маған десе,
Тұрмаған соң тірлікте көгің күліп...

* * *

Заман қайда барады, мен білмедім,
Жүрісімен жүректі желдірмедім.
Көріп ем ғой бұрын да ел дүрмегін,
Кешіріндер, жанымды сендірмедім!

Жетпіс жыл ғой, жолда әлі бұраландап,
Есті жиып келеміз құлағанда-ақ!

Көш түзеуші көбейіп кеткен жоқ па,
Көсемдікке көз жұмып сынаған бақ!

Кұлап жатып, күлеміз сүрінгенге,
Бет қызылы кеткендей бүгінгі елде!
Қай мұратқа жетеді бетін жыртып,
Күн көрмесі аймандай түрілгенде?!

Ал айталық, шындықты жасырмастан,
Біз едік шын жаңаша ғасырды ашқан.
Бастан кешкен жүк болар, бес ғасырға,
Айбатымыз тұр әлі басылмастан!

Қайта-қайта қашанғы жаңғырамыз,
Он жыл сайын ұрандап, санды ұрамыз.
Күзге қалған шәкірттей тарихты ашып,
Шимайлаумен әлемді таңғыламыз!

Заман қайда барады жеделдетіп,
Кеше бәрін қоймап па ек кемелдетіп?!
Жағалаудан асықпай барлап жатам,
Запы болғам, теңізге кемем кетіп...

* * *

Әлемнің төгілгендей құздан нұры,
Басталды баданадай күз жаңбыры!
Шараптың иісі бар бұрқыраған,
Үнінде – тоқшылық пен тұз-дәм жыры!

Бірақ та дауа қайсы, аш көңілге,
Тіккесін, қан қарайып басты өлімге!
Жаһанды жеп қоярдай жұтынамын,
Мендегі көктен қара тас жеңіл ме?

Білмеймін, кімге жүрек тістенеді,
Быжырқай шұбар дүние түске енеді.

Бастырып Алатаумен Алматымды,
Қоярдай құбыжық бір күш келеді!

Бітті ме бұл құдірет тарылғанда,
Уайым уытынан сарылғанда,
Дүниең бүлк етпейді, несі кетер,
Жүрегім тар кеудемде жарылғанда!

Пушкинді жіпсіз байлап Болдин күзі,
Тамсанған жыр туғызса жердің жүзі.
Алматы күзі мені торықтырып,
Тесіктен піскілейді желдің бізі!

* * *

Заман қайда барғанда жұмысым не?
Басты шатпай, аулақ жүр, құрысын де!
Оттың басын жүргенде ондыра алмай,
Қай атамның құны бар, бұл ісінде?!

Бұйырғаны өзіме – майда кадам,
Анық бассам аяқты, пайда табам!
Сел қаптаса, шығамын қыр басына,
Дауыл соқса, түсемін сайға таман!

Мен емеспін тұтқасы тіршіліктің,
Жер айналып, менсіз де күн шығып тұр.
Өрем жетпес өрелі екпінінен,
Аралассам, өлем ғой тұншығып құр!

«Әлінді біл, Аяз би!» – дегендей-ақ,
Жас күнімде айқайдан жегем таяқ!
Су құймаса болғаны тышқаншылап,
Күнкөрістік ырзықты егем саяқ!

Заман қайда барғанда бәрібір ғой,
Кемедегі адамның жаны бір ғой.

Кәрі еменді тамырдан шапқанменен,
Орнындағы топырақта қаны жүр ғой...

* * *

Көктемгі жаңбыр үнінен,
Сағыныш тербеп түнімен.
Сырласқан едім ғашықтың,
Ғажайып тәтті тілімен.

Қызғалдақ үміт алыста,
Қап қойған сонау Арыста.
Арманды күнге жетелеп,
Қосқандай еді жарысқа.

Жаңбыры күздің жауратып,
Жүректі неше аунатып,
Қаптатты қара бұлтындай
Күмәнді тұман саулатып.

Тұншығып барам ауасыз,
Шалдығып дертке дауасыз,
Күз мырза, сізден сұраймын,
Қашанғы жылап жауасыз?

Бұған күз құлақ аспайды,
Асықпайды да саспайды.
Төпелеп төгіп тұр әлі,
Бейбаққа мұнда бас қайғы!

Бөлменің, ища-ай, салқыны-ай,
Жаңбырдан жұпар аңқымай,
Көңіл де еркін қалқымай,
Жатырмын тірі жартылай.

Маған да қамқор бар құдай,
Жақсылық етсін артын-ай!..

* * *

Өмір маған бар уын сарқып берді,
Сірә, мені өзгеден артық көрді?!
О дүниеге шынығып барсын дей ме,
Суға тастап, отқа сап, тарпып көрді.

Кезім еді құл болар жорғалап-ақ,
Көнбегесін қойды енді торға қамап!
Сонда да мен серілік жынын қақпай,
Жымиямын әншейін сорға балап!

«Барар жерің – Балқан тау өзім барған!»
Болған емес мендегі сөзің жалған.
Азар десең, есекке теріс мініп,
Ақиқатты іздермін көзім талған!

Зарламасын ешқашан «Заман-айды»,
Кінәм қанша – жүрегім шамалайды.
Әттең, өмір бір тұтам болып кейде,
Аш қасқырдай өкініш қамалайды!

Қалғып кетсем, бойымнан шокты өшіріп,
Онда маған дүниеде жоқ кешірім!
Кейінгілер көрген соң – ойланар сәл, –
Жүрегімнен оймақтай оқ тесігін!

* * *

Кей-кейде көгім ашылып,
Шабытым шырақ жаққанда,
Жұлдыздай өлең шашылып
Көз ілмес жүрек ақ таңға.

Моншақтай мөлдір тізіліп,
Арудың алма мойнына.
Ілетін сәтте үзіліп,
Төгілер арман қойныңа.

Бір-бірлеп қайта теремін,
Сараңнан бетер сарылып,
Табылмай таза керегім,
Кетеді әлем тарылып.

Ұстатпай жанды әурелеп,
Сикырдай сансыз құлпырып,
Бір өшіп, бірде сәулелеп,
Қатады сілем ұмтылып!

Әуелеп жүріп таң атып,
Қанатым талып жығылам.
Топшысын қиял қанатып,
Күйімді үнсіз ұғынам.

ЖҮРЕКЖАРДЫ СЫРЛАРЫМ

Мағжан немесе махаббат тауы туралы жыр

1

Күн туды қазаққа да бақ жанатын,
Өлеңмен қайта өрілді Мағжан ақын.
Басымнан батпандай мұң сейілді де,
Сөз туды қара қылды қақ жаратын!

Ақыным дүниеге бір келетін,
Атауға тілім сорлап күрмелетін,
Көзімнің жасын сүртіп күлімдеді,
Түндерде маған талай үн беретін!

Апыр-ау, ел мұңымен еңіреген,
Ақынға жазбайсың деп темір өлең,
Тоғышар тоқпағымен күн бермесе,
Назданып нұрланар ма өмірі өлең?!

Мен бақсыз жатқа білмей бір жырын да,
Өлең деп бақастардың мылжыңын да,
Өтер ме ем мөлдір ақын жүрегінің
Өксігін естіместен бұл ғұмырда!

Байғыз да, бақсы да емес, құдай да емес,
Бірақ та сол құдіреттен былай да емес
Ақынның аңыраған махаббатын
Паш етіп, періштедей жылайды елес!

Елес пе, бұлдыраған белес пе әлде,
Жанымда уілдеген жел еспе ән бе,—
Әйтеуір, көңілімде ұйтқиды күй,
Ақынмен оңаша қап кеңескенде!

Қай жерде, қай мезгілде, күн бе, түн бе,
Келгендей сәт еді ғой гүл де тілге!

Алғандай парыз еді міндетіме
Жүректі тілсіз жатқан үндетуге!

Күн туды, жыр да туды сәтіменен,
Ардақтар махаббаттың атыменен,
Жанымның тереңінде жүрген сырды
Ашайын құндақтаулы затыменен.

2

Отырдық дастарқанда дабырласып,
Қайдағы белгісі жоқ «қабірді ашып».
Бір кезде Сырбай ақын атып тұрды,
Сырбазым, сезім тасып, сабыр қашып:

–Ал, Бекен, мынау тұрған шампанынды,
Сыйлайтын әулиедей жан табылды.
Мен сені ертіп барам жыр – тәңірге!–
Жеңгей мен жарым қатты аңтарылды.

Сөз бар ма Сырбай ақын тілегіне!
Бір қарып буырқанған реңіне,
Жәмпеңдеп жүре бердік, соңына еріп,
Көрмеген, естімеген Сыр еліне!

Мекенім «Ботаника» бағында еді,
Көрменің күншығыстау жағында еді.
Жиырма жыл бұдан бұрын, шынымды айтсам,
Жүрек те, жыр да, жап-жас, ағынды еді!

Бәтір-ау, тәңір түгіл, сол маңайда,
Өзімнен артық жырға жорға қайда?
Сезінбей бұл сырымды Сырбай ақын,
Күңіреніп келе жатыр ол қалайда:

«Тауда түнде үн берген,
Тәңір ме әлде байғыз ба?

Үн іздеп жаным күңіренген,
Тауда түнде үн берген,
Тәңір болсаң, кел бермен,
Қолымды желге жайғызба!
Тауда түнде үн берген,
Тәңір ме, әлде байғыз ба?»—

Толқыған көңілінің хошыменен,
Тосын сыр, тосын ырғақ, тосын өлең.
Пау, шіркін, сыр жасырмас Сырбайымның,
Жұмбағы көп екен-ау, осы менен!

Көрменің алдындағы боз үйлерден,
Көрікті түк те таппай көз үйренген,
Сыр ағам салып ұрып, сонда әкелді,
Сокпақ-ау, талай жүріп өзі үйренген!

3

Сымбатты кейуана есік ашты,
Көргенде бізді абдырап есі қашты
«Сырбайжан, сен де келер күн бар
екен?!»—

Құйылды удай сезім төсіме ащы!

Ақыным, жас ұялап жанарына:
— Бекен-ау, болсын, қалқам, хабарыңда,
Мағжанның үйіндегі әжең осы»,
— Дегенде тас кептелді тамағыма!

Қу жүрек кеудемдегі атша тулап,
Көз алдым – дала сыңсып, бақша дулап,
Дүние дүрлікті де, құлақ бітті,
Өлең-жыр жетім қалған лақша шулап!

Тәңір-ау, опасыз ба бүткіл жалған,
Бұл үйде өлең жатыр тұтқындалған!

Көзі жоқ, сөзі тірі аруақтай
Тағы да, байғұс пірім, шықтың ба алдан?!

Жайғастық. Жаутаң-жаутаң қарай берем,
Өлмейді періштедей қалай да өлең!
Мағжанды ғашық дертке шалдықтырған,
Періден нұрлы, назды тарай ма өлең?!

Әжеміз төрге барды ақырындап,
Жүргендей өмір жолын шақырымдап.
Жігітке көзі мұңлы суреттегі,
Жымиды ойнағандай жасырынбақ.

«Мағжаным,— деді жайлап,—жігітім-ау!
Кемпірді танысың ба, сібіті мынау.
Әрине, танымайсың.— Бас шайқады.—
Жанымда өшпей жанған үмітім-ау!

Қартайды Зүлейхаң да...» — Күрсінді әжем,
Жылатқан ақын жарын құрсын әлем!
Жан жүйем тарқатылып, солқылдады,
Жарым да басын маған бұрсын әрең!

Ақынды әлгінде біз аттандырып,
Келгендей, қалмады еш шаттан қылық!
Төрдегі төре жігіт мұңға шомған
Тұрғандай сұм дүниеден сақтандырып!

Әжеміз қайта келіп орынына,
Біздерді бір пәледен қорыды ма,—
Аударды әңгімені басқа жаққа,
Жүрегі сай екен-ау порымына:

«Жаспыз ғой, Жастық шіркін, қымбат
қандай!

Жер-көктен тек махаббат үн қатқандай!
Күндер-ай аймаласқан, қайда қашқан?
Таң атса-ақ, қас қағымда күн батқандай.

Жыл өтті. Көтермедім құрсак бірақ,
Мағжаным сәби десе сусап тұрад.
Аяздай батқан жанға мұңымды мен
Айтып ем тұла-бойым бусап, жылап».

«Айнам-ау, махаббаттың шын бағасын,
Шұбырған шөжелермен құндағасын,
Ақын боп неге тудым жүрегімді
Махаббат тәтті уымен улағасын?!

Сенімен бірге өткізген күнім маған,
Бір-бір жыр, бір-бір сәби жымындаған.
Махаббат перзенттері – сол жырларым
Беретін мәңгі өлмейтін ғұмыр маған!»—

Мағжаным құшақтады күлім қағып,
Тесіліп қарай түстім сырын бағып.
Жанары жаутаңдайды жалбарына,
Дегендей сәби болмас жырым неғып?!»—

Әжейдің нұр толғандай ажарына,
Қайтадан жастық дәурен базарына
Бір барып, бақытымен оралғандай,
Жүгініп, бәрін салып таза арына!

4

Ар таза, ақиқат та, таза бүгін,
Есітіп ерлерімнің азалы үнін,
Өткенге өкінішпен көз жібердім,
Өлгені тірілгенде қазағымның!

Қолымда бүгін күллі асылдарым,
Өлеңнің жендеттерін, масылдарын.
Айғайлап қарғаймын да, мадақтаймын,
Ақынның өзін, тірі ғашық жарын.

КҮРТІДЕ КӨРКЕМ КӨҢІЛ КӨП

1. ЖОЛДА

Алатау бірте-бірте аласарды,
Бұлдырап түтіндеткен қала шаңды.
Маңдайдан сипап ескен құм самалы
Салды еске аңқылдаған қара шалды.

Беталыс – бейтаныс ел Күрті деген,
Шақырып ақындарды жыр тілеген!
Ақында жаттық, сірә, бола қоймас
Сағынып көріскенде жұртыменен!

Үш сезім үш ақында ұшқын атқан,
Жүйткіді бәйгедегі ұшқыр аттай!
Көк белес Балқаш көлдей көлбеңдесе,
Дала-қарт қыржияды қысты ұнатпай!

Барамыз біз де сіңіп құм ішіне,
Қар да жоқ, қара да жоқ, мұнысы не?!
Зыр қаққан ерсіл-қарсыл темір көлік,
Жан-жағын жемірген бір сұм ісі ме?

Қайтейін, ыланды бұл ғасырдағы,
Қасірет адамзаттың басындағы!–
Сорбұлақ жолда қалған соған куә,
Менің де сортақтарым шашымдағы.

Үңіліп үнсіз ғана шағылдарға,
Үш ақын жүзіп кеттік ағындарда.
Жүрегі шайырлардың шаршамайды
Толқыған арман-қиял сағым барда!

Алтын бар пәлен жерде, барсаң – бақыр,
Дегеннің кебі келген сарсаң ба құр?!

Желдеп кеп, жер болып мен қайтам ба әлде,
Жаныма құйттай қуат алсам мақұл.

2. ӨЗІМІЗ

Ақшидің аспанында күн бұлтты,
Көңілін адамының кім біліпті?!
Көрмеген жердің ойы, шұңқырлары,
Кей-кейде жігіт сағын сындырыпты!

Сау етіп түсе қалған ақындар да,
Тұрғанда қара таппай жақындарға,
Бір сәулеш, жымиғанда жанып түстік,
О, жұртым, жатсынарға қақың бар ма?!

Есігі ашылғандай жақсы үйімнің,
Мейірлі құшағында Ақшиімнің.
Кешкісін ән мен күйді күмбірлеттік,
Керегі қанша басқа бақ-сыйыңның?!

Ақсәуле үзілдіріп ән салғанда,
Пау, шіркін, қанат бітті барша арманға!
Түнімен қан шөліміз қанбай шықты,
Қу жүрек ләззат аңсап тамсанғанда.

Нәр қайда құштар көңіл аштығына,
Жас досым, басы сыймай жастығына.
Жындары жыр-перімен жағаласты,
Күйініп мынау жалған қастығына!

3. МОЙЫНДАУ

Маған емес, саған інім, күлімдей,
Қадалғанда сол ақ сәуле дірілдей,
Жан дүнием жер сокқандай дүрлікті,
Естен танып, жөн-жосықсыз күбірлей.

Кеше ғана, күні кеше емес пе,
Түнгі бақ та, тоғайлы өзен – көбі есте:
Сұлуларды қолтықтап-ақ кеткенім
Құрдастармен бас тігіскен егесте!

Біржан айтқан: «Шыққан мүйіз жоқ бірақ»,
Жанарымда жуасымай от-шырақ,
Жұлдыздарды жамыратып кеудемде,
Қайдағы арман жан есігін соққылап!

Жайраң дәурен, сайранды әурем кешегі,
Демеппін-ау, демде тулап көшеді...
Дәуітәлі, бір келетін дүниеде,
Дүр сілкініп өткен дұрыс деседі.

4. ӨЛЕҢ ТУРАЛЫ ӨЛЕҢ

Дәрігер ақын Айтжан Саймасевқа

Ғашық жүрек сәбиі – өлең деген,
Түн ұйқынды төрт бөліп елендеген.
Сонау жылы бұл өлең екеумізге,
Махаббатпен тап-таза келем деген!

Өлең туды бір күні інгәлаған,
Қуанышың, қайғың да мұндалаған!
Жаялық қып жаныңды орадың да,
Алып бардың бір қызға тыңдамаған!

Уызының жұпары бұрқыраған,
Адалдыққа айқай сап шырқыраған.
Сәби жырды әлдилеп әлгі сұлу,
Сезді сырын жүректің сырқыраған.

Бауырына басты да түніменен,
Қыз тілдесті жүрегін үніменен.
Ертеңіне өзі де өңі өзгеріп,
Сөйледі ол да сол сәби тіліменен!

Өмірінде өлеңсіз туа ма адам,
Бұ ғажап дерт тұқымды қуалаған!
Қазынадай, алтындай сақтапсың сен,
Сол өлеңді махаббат дуалаған!

5. МҰҢ

Құралай сен едің-ау, Кегендегі,
Сонау жыл жаутандаған көгендегі.
Шиырлап ширек ғасыр өтсе-дағы,
Сен тұрдың жұлдыздай-ақ төбемдегі
Тағдырдың амал бар ма салғанына,
Тісімді сан батырып бармағыма,
Сыртыңнан тілеулестік ғұмыр кештім,
Қайыспай қаяу көңіл салмағына!

6. ҚҰМДАҒЫ ТҰМАН

Тұман.
Тұман. Жарық әлем өшкендей.
Сексеуілдер сидияды сескенбей.
Жер мен көктен көз жазып қап-қарадай,
Шаршаған бұлт ілбіп, лағып көшкендей.

Жан ұшыра соғылардай жарға анық,
«Волгамыз» да бақырайта шам жағып,
Бұлың-бұлың бұйра шағыл ішімен
Біз де қалқып келеміз-ау, қарманып.

Тұман көші өте шықты жөңкіліп,
Жайрандасқан жүзімізге өң кіріп.
Зәремізді ұшырғанын сезгендей,
Масайрасты алтын жалды жон күліп.

Жон үстінде бір салт атты тымақты,
Сол жакқандай әлемге нұр шырақты,

Шіренеді шартарапқа шалқайып,
Бар дүниенің дінгегі өзі сияқты...

7. АҢЫРАҚАЙДАҒЫ ОЙ

Тұтқасын ұстағандай тіршіліктің,
Мінбеден жүргенде біз құлшынып тым,
Күртінің құмындағы қайран жұртым,
Қайысқан желтоқсанда түршігіп құм!

Жүрегі қак маңдайдан ұрылғандай,
Шырылдап дегбір қалмай шыбын жанда-ай.
Атына жайдақ мініп шаппақ болған,
Аңырақай жазығында жығылғандай!

Жыртпаған ел намысын азамат па,
Жарытпас жоғын жоқтап, азалап та!
Аңырақай қойнындағы сүйектерді,
Сүйексіз сүмелекке тазалатпа!

Күртінің құмындағы бауырлардан,
Шипасын тапқандай ма-ау, ауырған жан?!
Оралдым Алатауға арқаланып,
Сескенбес ақиықтай дауылдардан!

8. СОҢҒЫ ЖОЛБАРЫС ХИКАЯСЫ

1

Тарылып паң дүние тынысы да,
Жұтарып жомарт жердің ырысы да,
Ең соңғы жолбарысын Балқаштың да,
Жасырып қалмапты Іле жынысы да!

Қай жерде, қай сұр мерген, қай күні атты?
Басында құлпытас жоқ айқұлақты!

Әйтеуір, қарсы атылып тажалына,
Атына жүректі ерің сай құлапты!

Аңыз көп шұбар жайлы бұл өңірде,
Кім атсын – түгі бар жан жүрегінде.
Жортып жүр сол жолбарыс әлі күнге
Ақындар шабытында – жыр елінде!

Дүр акын Дәуітәлі дүрілдетіп,
Шұбарды айбат шеккен гүрілдетіп,
Жерінде Желтораңғы жыр оқыды,
Азасы жолбарыстың бүгін жетіп!

Балқаштың түстігі ме, теріскей ме,
Жата қап жұрттар енді көріспей ме?
Рас-ау, сол шұбарың қайда жортқан?
Әйтпесе, аңыз шіркін өрістей ме?

Бір аңыз Желтораңғы аймағында,
Сақталған бұзбай тұнық қаймағын да!
Жарыса ауылдастар дабырласты,
Қолма-қол алға тартып айғағын да.

– Көрсетем паналаған ну қамысын!–
– Жарасын Ілеге кеп жуғаны шын!–
Жібермей еселерін өңкей мықты,
Мақтанды осы өлкеде туғаны үшін!

Өлтірген менің әкем жолбарысты!–
(Иә, пірім, міне, ғажап, оңғар істі)
Саңқ еткен дауысқа мен жалт қарадым,
Көрсеніз көздердегі толғанысты!

Әлгіміз жайбарақат маңқияды!
Аузы ашық ауылдастар аңқияды!
Ақыным жыпылықтап терлеп кетті,
Түскендей торға келіп жан қиялы!

Жанымда жаймен күлген Жарылқасын,
Үн-түнсіз таңдай қағып таңырқасын!
– Мен білсем, таң атпастан мынау сабаз,
– Жұтқанған ғой, – деп отыр, –
«жарымтасын»!

Бір сәтте бір келіншек мырс еткенде,
Тыныштық быт-шыт болды гүрс еткендей!
Іленің тасқынындай қыран-топан,
Күлкімен жайнады кеп нұр сепкендей!

Жағасы жұрттың енді жайлауында,
Жымиды жұмысбасты Сайлауым да!
Тарқастық мәре-сәре көңілменен,
Аңыздың таппай түйін, байлауын да!

2

Ақиқат – анасы ғой аңыздардың,
Жоқтауы әлі естілер абыздардың.
Халқымның зарын толғап, арын қорғап,
Жырлауға жан тіріде парыздармын!

Бұл аймақ бір-ақ ғасыр көлемінде
Жатыпты Балқаш теңіз тереңінде.
Болыпты «Орыс шыққан» аралы да,
Қиын-ау, сенбесім де сенерім де!

Тындасақ, Іле бойы ертегі-жыр,
Өзен-көл, тарғыл тоғай шертеді сыр.
Жолбарыс жортып, жайын өгіз жатқан,
Іленің жағасы елдің көркі еді бір!

Бүгінде көл тоналды, жер тоналды,
Бақ көшіп, ырыс қашып, ел тоналды!
Кем бе еді жолбарыстан жігіттерің?
Мен соны жылап айтам, Желтораңғы!

Ілеңнің белін үзіп, буындырып,
Басынды, бақаларды жуындырып!
Арбаған айдаһардай толқын қайда?
Ертеңің ергежейлей, суынды үміт!

Бір кезде оққа байлап соңғы арысын,
Күнкөріс, күнбағардай болғаны шын!
Қашанғы жайратамыз қолымызбен,
Ел мен жер айбатындай жолбарысын?!

СОҢҒЫ МАХАББАТ САЗДАРЫ

1

Рақмет тағдырға кездестірген,
Ұмыт қалған бақытпен кездестірген!
Мен жүзіңе қараймын есім кетіп,
Мүмкін, аппақ көңілің, сезбес бірден!

Ыстық жүрек мендегі суынғанда,
Сағынышпен омырау жуылғанда,
Көп іздедім от берер қаракөзді,
Күдіктенгем – сондай жан туылған ба?!

Сені көріп қуандым бұл жалғанда-ай,
Жанарыңнан үмітті нұр жанғандай,
Дүние-ғұмыр жарқырап жүре берді-ау,
Қайта оралып көктемім гүл жарғандай!

Көрсен мені ақырын күлімдейсің,
Маған жұмбақ сезімнің тіліндейсің.
Жастық шақта жоғалтқан арманымның,
Талып енді естілген үніндейсің...

Үзілгенім қайтадан жалғанардай,
Менде оянды құштарлық таңғалардай!
Тіршіліктен баз кешіп жүргенімде,
Бір сенімен, қарағым, жан қалардай!

Ләззаттан да болған ем тойынғандай,
Жүрегімді толқытқан ойым қандай?
Білмей, оны қу жаным, құлазиды,
Жауабы жоқ бір сұрақ қойылғандай!

Гүлім, айтшы, өзіңнің ойың қандай?
Менің алда таусылмас тойым бардай.

Жүрек құрғыр, лүпілдеп, мазалайды,
Ақ отауда ақ бие сойылғандай!

Егер тағдыр сыйласа бұл қызығын,
Керегі не аспанның, жұлдызыңның?!
Өмір бойы өтермін жырлап сені,
Бұлбұл сайрап түнде де, күндіз үнім!

2

Таң келеді сәулесін сібірлетіп,
Жүрегіме қайдағы дүбір жетіп.
Тәтті ұйқысын ұрлап ап, тәтті қиял,
Қойдың гүлім, ақынды күбірлетіп.

Түсіме ендің тағы да таң атпастан,
Періште ме ең, ақ нұрмен қанаттасқан,—
Құшағыңда ғажайып сырға толы,
Бұл жалғанда жан білмес жаннатты ашқан?!

Келші, жаным, арман жоқ соны көрсем,
Бір түндік боп қойныңа қонып өлсем...

3

Қайдам, бекер болды ма жолыққаным,
Қуанышқа аңсаған молықпадым
Адасып қап тып-тыныш тірлігімнен,
Жұбана алмай, түнімен солықтадым.

Түсімді де пендеге жорытпадым,
Ғайбатынан жұрттардың қорықпадым,
Дәуренімнің дөңгелеп өткенін де
Сезсем дағы селт етіп торықпадым!

Еліктірген арман да бос қиялдай,
Деп жүрсің бе көңілін қосты ұялмай?!

Хан Тәңірінің қызына көзім түсіп,
Айып па екен қалғаным ес жия алмай?!

Күлерсің сен, құрбыңмен жымыңдасып,
Өкінбеймін айтқанға сырымды ашып.
Гүлім, сенбе, сенбесең көңіліме,
Ақын – сәби, мен емес, жырым ғашық!

ҒАШЫҚТЫҚ ҚАСІРЕТІ

Сен де жаттың Арыста, мен де жаттым,
Сен де жатсың, бүтінде, мен де жатпын.
Бал махаббат балбырап піскен шақта,
Дәмін татпай, Арыста кенде қаппын.

Сен де пәксің, ол кезде, мен де пәкпін,
Сен де сақсың, түндерде, мен де сақпын.
Ғашықтықтың ғажайып бау-бақшасын,
Көз ілместен торитын пенде таптың.

Мен де таптым жүрек-күй мың бұрауын,
Талмай күттім, күлкіңнің сыңғырауын!
Ай астында, қайтейін, жалғыз қалып,
Көп болды ғой күрсініс, тұнжырауым.

Сен де кеттің Арыстан, мен де кеттім,
Жүректегі жарамды емдемек кім?
Ай адасып аспанда, жұлдыз сөнбей,
Ғашықтыққа алғашқы шөлдеп өттім!

Шөліркетіп шаршатқан сен демекпін,
Ернің тоссаң, бұлақтай селдемекпін!
Амалым не, аңсаған арманымды,
Сол жылдары сорлатып, жерлеп өттің!

Сен де таптың сыңарды, мен де таптым,
Әңгелектей аруға теңге тақтым.

Айлар асып, жыл неше жаңарғанда,
Жүрегімнің қақпасын сен де қақтың.

Арынды екен, апыр-ай, сендегі екпін,
Желдей есіп желігіп мен де кеттім!
Аш кенедей жабыстым, барым салып,
Өмір-бақи келместен шөлдеп өткім!

Алатаудың майсасын төсек етіп,
Кұмарлықтың қоздарын көсеп өтіп,
Ғашықтықтың ғажайып бау-бағында.
Еркіндедік, ләззатты еселетіп.

Сен де тойдың бір күні, мен де тойдым,
Сендегі ойдың салқыны мендегі ойдың.
Бықсықтарын басты да, тыным тауып,
Жалаңаштап жүректі желге қойдым.

Кешір жаным, құлымын мен де кектің,
Басыбайлы біраз күн пендем еттім.
Мені қайта құ лыңдай көргің болса,
Айлы түнде Арысқа кел, демекпін!

Сен де жаттың Арыста, мен де жаттым,
Сен де жатсың бүтінде, мен де жатпын.
Жұлдызымды Арыстың аспанынан,
Алдым да мен, абайлап жерде жақтым...

Сен жатырсың Арыста, мен жатырмын,
Сен пақырсың, қайтейін, мен батырмын.
Пәк махаббат киесі ұрған бізді,
Керегі не, күн ауды, енді ақылдың!

* * *

Жан Қазынам, атыңа лайықсың,
Шындықты айтып, мас жаным, бір айықсын.

Дүниеде жебеушім өзің ғана,
Адам түгіл, бұл сөзді құдай ұқсын!

Мен қызығын көрмедім ата-ананың,
Мейірімге мен мәңгі қаталадым.
Сен қасымда болмасаң – бар дүнием,
Түні бойы мен қалай жата аламын?!

Қызғанамын құйылған жарықтан да,
Махаббатқа пендені жарытқан ба?
Тіршілікте бақыттың ең үлкені –
Екен, жаным, жаныңды жар ұққанда!

Кіммін өзім: періште, перімін бе,
Әжептәуір әйелдің ерімін бе?
Сенсіз сірә, дуылдап қалар ма еді
Ғашықтықтың ыстығы ерінімде?!

Құдайға алғыс айтамын, шүкір деймін,
Сен тұрғанда тағдырға түкірмеймін.
Сен жүргенде жер басып, Қазынашым,
Жүректей боп өмірде лүпілдеймін.

ТАҢҒЫ ӘСЕР

Алтынмен аптап шыңдарды,
Күміспен күптеп шатқалды,
Алатау таңы гүл жарды,
Жарылмай жүрек шақ қалды!

Атадан қалған мұрадай,
Тәкаппар қарап тұр қазақ.
Көздері жанып шырадай,
Тандырып естен бұл ғажап,
Қонақтар басын шайқады,
Болмады-ау, сірә, айтары!

АЛМАТЫДА ҚАР ҚАЛЫҢ

Бір тілеуін қаптап ұшқан қарғаның,
Бергендей ме, Алматыда қар қалың.
Қара суық жалаңдаған көшелер,
Жатып қалды ауырсынып салмағын.

Тазалықтың падишасы – аппақ қар,
Ғайып болды көшедегі сатпақтар.
Саф ауамен тыныстаған Алматым,
Дегендей ме, сұлулықты сақтап қал!

Автокөлік бұқалардай сүзеген,
Шабуылға шығардай сап түзеген,
Ақбұйраны бұрқыратып сыпырды-ай,
Омбылатқан белуардан, тізеден!

Қайтсе дағы Алматыда қар қалың,
Жаны кірді бала менен қарғаның.
Үлбіреген әлі де аппақ арманы –
Қалыңдықтай қылымсиды жалғаның!...

* * *

Адамға бақыт сонша көп керек пе?
Жүреді тағдырға жұрт өкпелеп те!
Жетпей ме, кеште салқын ауасында,
Жатқаны көлеңкелеп көк терекке!

Мен дағы бақытқа бір тойынбадым,
Болмады бордай тозып ойымдағым!
Құлан-арман құлдырап жеткізбеді,
Келеді кейде өзімді сойылдағым!

Ойласам, басыма бақ үш қонғандай,
Қайтесің, бірақ бәрі түс болғандай.

Кезінде жетпеген соң ұшпағына,
Запыран зармен бүгін іш толғандай.

Кім білсін, пенде мәңгі ашқарақ па,
Құлқыным әлде елден басқарақ па?
Қарасам, қанағатпен жүргендер бар,
Көз салмай қолындағы басқа затқа.

Пейілі бүгін жұрттың алағат па,
Байқасам, шұбар ала қанағат та!
Шүкірлік еткенін мен естігем жоқ
Құдаймен құда кеше жамағат та!

БІР ҚАРЫНДАСҚА

Мұң шақтың сен, қайтейін, қарағым-ай,
Әділетсіз қашанда ала құдай!
Жауқазындай жасында желкілдеген,
Қалай уын жіберген сабағың-ай?!

Қазақ босқа қарғамас, қу құдайды,
Мен де көрдім нешеме «сұмдық-айды!»
Мен әкемнен қалған ем, бір жасымда,
Елуімде жұттым ғой улы қайғы!

Жетімдіктің жүгін де арқалағам,
Ыза-кектен жүрегім қанталаған,
Жалған дүние көзіме көрінетін,
Жан-жағымнан жауымдай анталаған!

Өмір, шіркін, қалайда тамаша ғой,
Қиялыңда сан қабат таласады ой.
Қасіретің кешегі, бүгін көрген,
Бақытыңнан қарағым, аласа ғой!

Соқыр тұман сияқты мұң басқанда,
Жоғалтып ап сасқанда күнді аспанда,
Жібек самал соғады ғайыптан бір,
Сондай сезім сенімен сырласқанда!

Жыл емдейді асықпай бәрін-дағы,
Жоғалмасын арманың жаныңдағы.
Көкіректе қап қояр қаз-қалпында
Сәуле үміті күтпеген таңыңдағы!

* * *

Арысым, ардақ өлкем, кіндік кескен,
Көрдің ғой талай-талай түндікті өшкен.

Ажалдан арашалар амал біреу –
Бақыттың басы жұртым, бірлік дескен!

Ат басын тіреп барар жақыным жоқ,
Отырмын жанашырдан мақрұм боп.
Арысым, сені мәңгі сағынатын,
Қалайын қасіретті ақының боп!

* * *

Өмірім сонша шексіз бе,
Ғұмырым сондай мәңгі ме?
Болашақ-ертең тексізде,
Болмайды, қайда әңгіме!

Атса да маған таң күліп,
Батады кешім томсарып,
Баз кешіп, жалғыз қаңғырып,
Кетсем бе екен қол салып?!

Бірақ та жұмыр жерімнен
Жұмақтай мәңгі көрінген,
Пендені қашып жерінген,
Құтқарар ма өлім тегіннен!

Естіген емес құлағым,
Көрген де емес, бір пенде,
Үстінде жердің ұлы ағын,
Мен әлде содан үркем бе?

Жұлдызға барсам қиялмен,
Қапастан, көрден, түн-түнек.
Шарапты тұзды қиярмен,
Жұтпайсың доспен дүркіреп...

Өмірім сонша ұзақ па?
Ғұмырдың қанша қалғаны?

Тұрса да мойын тұзақта,
Жанымның көп-ақ арманы!...

* * *

Тоқаш та өтті дүниеден,
Айрылды өлең бір иеден.
Айрылдым мен де ағадан,
Аспандай күзгі күңіренем.

Қырттарға тиіп қырғидай,
Өмірді сүйді бір қимай.
Қайтпаған жүрек тау-тастан,
Жатпақшы қалай, жыр құймай?

Сенбеймін, неге сенемін?
Дұғадай жаттап өлеңін,
Бейнесін күнде көремін,
Табамын жанның мен емін.

Жымиып мәйін күлгені,
Сілеусін-сақтық жүргені,
Жасындай оқыс жарқ етіп,
Ұмытылмас сөзбен тілгені.

Дүниеден өтті-ау Тоқан да,
Шапқандай қасқыр қотанға,
Аңырайып қалдым жап-жалғыз
Қайрат жоқ ажал-топанға,
Жылжиды мұңым жотамда...
Дүние-ай, жоқ-ау, опан да!

* * *

Батпан ақыл – басында, нығарлайды!
Шеңберінен шырылдап шыға алмайды!

Аплатондай акылды айтканменен,
Бір-ақ мысқал мұңымды ұға алмайды!

Мені өзінше жатқандай бордақылап,
Аздым рас, абайсыз жолда құлап!
Мүсәпірге бергенін міндет қылса,
Құдай болсын, бәрібір онда ақымақ!

* * *

Қуаныш күн туғалы бір аптадай,
Ойланар қойып тұр-ау сұрақ талай?!
Сарсан ғып, қайта оралып, қонған құсым,
Кете ме ұшып, қайдам, тұрақтамай?...

Тіршілік сол баяғы ағынымен,
(Ғашықтан бетер сұмдық сағынып ем!)
Алансыз, аспай-саспай жүріп жатыр,
Менсіз ол күйрейтіндей қағынып ем!

Ай да аман, күн де көкте, бас та аман,
Терек пен түбіндегі тас та аман.
Бәрі аман, бірақ маған тосындау ма,
Әлдебір қымбатырақ басқа ғалам!

Менсіз де жаратқасын баста ғалам,
Баяғы тіршілігін тастамаған.
Жаутаңдап қарай берем, жан-жағыма,
Апыр-ау, не көрінген қасқа маған!

* * *

Жалпағынан жатғанды жыр амайша,
Арман жасы жүректен құр амайша,
Мұнар дүние күлместен туған айша,
Жарқырайды жанында жыр қалайша?

Мың бақытқа бергісіз бір күнінді,
Мың тозаққа енгісіз, бір түнінді,
Бастан кешіп кетпесең бұ дүниеде,
Жігітпін деп беземе, құр тілінді!

* * *

Жалбыр жапырақ,
Көк түн.
Шалғын мамық.
Аспан – шатыр шұрқ тесік
Мас күйінде тыныстайды атырап.
Біз де маспыз.
Тербетеді қырық бесік.
Жел күрсінді.
Сен күрсіндің.
Күрсіндім.
Бір дабылы шалынғандай дүрсілдің
Жер күрсінді.
Мен күрсіндім.
Күрсіндің.
Екеумізден өзге мұны білсін кім?..
Естілгендей дабылы бір дүрсілдің.
Махаббаттың жеңгетайы – тылсым түн
Өзің неге күрсіндің?
Көк түн.
Жалбыр жапырақ.
Шалғын мамық.
Аспан жатыр, шұрқ тесік,
Жайраң-жайраң тыныстайды атырап.
Біз жатырмыз.
Тербетпейді қырық бесік.

* * *

Жоғалтқандай барымды кешелі мен,
Айықпаған бейбақтай кеселінен,

Алып-ұшып жүрегім, жай таппайды.
Құлаймын ба тағы елдің өсегінен?!

Мықтымын ба, мен осы мақаумын ба?
(Тілі шығар ашынса сақаудың да!)
Жұтып қоймай қайғымды жар салғанға,
Жеп қоюға жанымды тақау мұнда!

Жайып салып жатыр жұрт шындықтарын,
Бастан кешкен канқұйлы сұмдықтарын.
Өзім көрген аш-пұшым «пішту» екен,
Жарамайды әлі бүгін сыр бұққаным:

Сол сылдыр су, баяғы темір есік,
Көріседі қазір де еңіресіп.
Отбасыңның ойранын шығаруға,
Құлшынады сабаздар көңілі өсіп.

Бет жыртысқан бекбике сол баяғы,
Ойланбастан арызға қол қояды,
Өліп қалса көршінің көк есегі,
Жерге тимей жүгірер қолды-аяғы.

Қайда барып күн көрем үптелгесін,
Жылағанмен білемін, түк те өнбесін.
Жолда жалғыз отырмын, көңіл алаң,
Қашан өтер екен деп күткен көшім!

* * *

«Жарты бөлке нан ал!» – деп жазды қатын,
Қушық пейіл қусырып, азды қатын!
Көлгірсімей көзге айту – бүгінгі ұран –
Итті ит деп немесе таздың атын!

Не көрінді соншама тақырланып,
Бір аштықты бұл байғұс шақырды анық!

Дастарқанға жараспас дарақылық,
Десек дағы сөз емес мақұлдалық!

Нан есімі анамен үндеседі,
Қорлағанды екеуін кім кешеді?
Нан мен ана сүтінің дәмін білмес,
Қасиетін өмірдің білмес еді!

Нанның ағы, бозғылы, қарасы бар,
Ананың да тазасы, аласы бар.
Бұлар бұлай болғанда, о, күдірет,
Тағдыр неге болмасын ала шұбар!

* * *

Мұң боп қалды бүгінде қарға адым жер,
Бәлкім, мені бәз біреу қарғадым дер.
Сұрайтыным тағдырдан: азсынбаймын,
Ғұмырымның жылатпай қалғанын бер!

Ғасырымдай көрейін қысқа күнді,
Келістіріп илейін пұшпағымды.
Мен де адамнан тудым ғой, арманда өлмей,
Жүрелетіп кетейін дұшпанымды!

Тойғанымға мәз болмай жануардай,
Күн кешейін жұлқысып, жаны бардай.
Басым жұтсам, обалым бір өзіме,
Кек қайтар ма, намысқа жанып алмай?!

Қандай олжа, түскенім сергелдеңге,
Тағдыр мықты екен-ау, мергеннен де!
Жалған дүние бағында жүрер ме едім,
Тілді безеп, секеңдеп жерден-жерге!

Жалп еткізді, оқ тиді елден ерек,
Сүзгілетті ойларға жел кебенек.

Қалмағандай жүректің сау-тамтығы,
Кінә тағам, құдай-ау, елге не деп?!

* * *

Ой-қырымен өмірдің қанша мың қой,
Айдағандай мен бүтін шаршадым ғой.
Күн кешіппін он бес жыл тәлтірекпен,
Тағдыр оғы тиді кеп дәл жүректен,
Құлап түстім, айрылып әл-тіректен!

Тағдыр оғы?

Сайқал сөз былшылдаған!

Дәуренімде қылыштай қылшылдаған.
Қиып түспей кесірді кесе келген,
Шаттық ұрттап шарапты кеселерден,
Сайран салдым бұралаң көшелермен.

Кім кінәлі?

Тағдыр ма?

Тәңір шығар?..

Оны ойласам, карадай жаным шығар.
«Өмір екі келмейді – шаңын шығар!» –
Деп ұрандап қуғаным сағым шығар?..
Күн туды енді, жүректің қанын сығар.

* * *

Арарат тау басында
Нұх пайғамбар кемесі.
Қалған десе, қасынба,
Жалған оны демеші!

Қазығұрт тау басында
Нұх пайғамбар кемесі.
Қалған десе, тасынба,
Болған оны демеші!

Нұх пайғамбар кемесі,
Ұлы топан кезінде,
Барша таудың төбесі,
Қалған дейді өзінде!

Қызғанбайық пендеден,
Қасиетті аңызды.
Өмір оты сөнбеген –
Ақиқаттан маңызды!

* * *

Қу тағдыр жолдан тағы тайқыды ма,
Алмақшы атасының қай құнына?
Тірліктен әрі-сәрі жақсы екен-ау,
Тартатын азабыңның айқыны да!

Дәл мендей келеке етпес шайқыны да,
Зар етіп күнделікті шай-пұлына.
Тәңірден сұраңдаршы, жасады екен
Мұншама қасастықты қай құлына?

Түнерген көкжиегім түрілгендей,
Болғанда қара басты бүгін нендей?
Қайтадан сергелдеңге салып қойды,
Кім қалды әділетке жүтінгендей?!

Қайтадан солқылдап тұр қазығым да,
Таусылып бара ма үміт – азығым да?
Баланы бордай тозған болсын деген,
Әкелік айбат қылған жазығым ба?!

* * *

Досым жоқ, жолдасым аз, жоралар көп,
Дос болса, тағдыр басқа жол алар ма ед?!

Қайтадан басын құрар дос-жаранның,
Жастық шақ ойламаймын оралар деп.

Жазмыштың жазғанына жыламаймын,
Жоктан бар өлсем дағы құрамаймын.
Әйтеуір, қосағымның көзі түзу,
Тәңірден басқа бақыт сұрамаймын!

* * *

Қастерлеген қасиет құны қалмай,
Дүние дал, мен де дал, ұғына алмай...
Кешегі жау арқадан қакса бүтін,
Болашақтың білмедім күні қандай?!

Қазынамды үптеген ұры бардай,
Тани алмай сорладым сұры қандай?
Тентіреткен талайды тантықтар ма,
Жүрген әлі кешегі жаны қалмай?

Ата-баба атына тіл тигізген,
Күн туды ма айтақтап ит үргізген?..
Менің момын ұрпағым жалтақтайды,
Тағы тартып кеттік пе құйтырқы ізбен?

* * *

Естісек те атамаған атын біз
Алыптарды аршып алып жатырмыз.
Түсік тастап тепкілетіп бүйірден,
Байы өлген соң шаптығатын қатынбыз!

«Бас кессе де, тіл кеспек жоқ» дегенді
Айқайладық қырып болып көгенді.
Қалғанына береке деп бата қып
Шұлғып жүрміз, ұяламын тегі енді!

Жерден жеті қоян бүгін тапқандай,
Бәйгең қайсы ала өкпе боп шапқандай?!
Шыңғыстауда сасық аспан, Арал мерт,
Мұхтарым жүр, жанын отқа жакқандай!

Талма түсте тамыз күнді жасырған,
Қайран жұртым, ойран бұлтың басыңнан
Көшетін де болған жоқ па, қарашы,
Қашанғы ізсіз қаласың сен ғасырдан?!

* * *

Шындығың қалай өлмесе,
Өтірігің де ит жанды.
Екеуі қатар келмесе,
Екеуіне де жұрт нанды.

Қайсысы саған етене?
Басыңды босқа қатырмай
Жақыныңды ал да жетеле,
Жол үсті көрген қатындай!

Өтіріктен өлген пендені!
Жоқ болар елдің көргені.
Жолдас қып кейде сен де оны,
Іздеп көр, жерден көмбені.

«Өтірік өрге баспайды»,—
Десе де, өрге бастырған...
Шындықтан болып бас қайғы,
Күн де өткен қанды шаштырған.

Қайсысы қайда бастайды,
Білместен басты қатырдым.
Бірінен-бірі аспайды,
Қапа боп соған жатырмын.

Апыр-ау, айтшы, батыр кім,
Өтірік пе әлде шындық па?
Жетпіс жыл нені сапырдым,
Бостандық па, әлде, құлдық па?!

* * *

Елу үшім, қош болып тұр,
Қанат жайып ұшпадым.
Еңбегім де еш болып тұр,
Қиял құсын ұстадым.

Тізерлеткен талай ерді,
Тағдыр атты мыстаның,
Мысқылменен қарай берді,
Ашып-жұмып қыспағын.

Төзді жаным, үні шықпай,
Үйдей бәле төнсе де,
Көңілімнің күні шықпай,
Таңғы үмітті көмсе де.

Бірақ өмір әміріне
Әлі келмес пенденің,
Адалдықтай тәңіріме
Женді мықтап сенгенім.

Елу үшім, өзіңменен,
Тірілді де өлгенім,
Ғұмыр бойы безінбеген
Қайта жанып сөнгенім,
Рас па ашық көзімменен,
Елу төртке келгенім?!

* * *

Бас ерікте, бірақ қайтем, жан-қамау,
Күндіз-түні өзімді-өзім балталау.
Қида-кида қиялымды қиырға,
Айдаймын кеп, ұғасың ба, қалқам-ау!

Есігімде кіріп-шығып жүргенім,
Күлген болып, іштен ұлып, үргенім.—
Қасіреттің қасіреті мен үшін,
Құрып қалсын бүйтіп өмір сүргенім!

Амал қайсы, адами зат баласы,
Сөнбегесін жүрегінде санасы,
Тіршілікте тірі жүре береді,
Сүйретіліп құйрығында шаласы.

Жігерің құм, жаның күнде қан жылап,
Кеудендегі арманың да сандырақ.
Жалғаннан да жөнep кеткің келеді-ақ,
Рұқсат етпес, рухтағы заң бірақ!

* * *

Түбінде мен боламын нағыз мықты,
Мендейді тарих талай аңыз қыпты.
Жүрегім – жүрек, әттең, жүрісімнен,
Қарасам, адам түгіл аң ызғыпты.

Мен емес көп тентегің, бөркі – қазан,
Жүрмейді жігіттіктің сертіне заң!
Азбаймын ақымақтық безгегімен,
Мен азсам, заманымның дертіне азам!

Ойласам – жауым да жоқ, бауыр да жоқ,
Қамқоршы қаумаласқан қауым да жоқ.

* * *

Тойға талай барғызбасым барғызбай,
Шоқиып мен күн кештім ғой жалғыздай.
Он бес жылдың беделінде бүк түсіп,
Отырамын от ішінде қан қызбай

* * *

Мендей сірә, туған жоқ тайқы маңдай,
Алдағы күн жолдары қайқы қандай...
Өлермендей тырмысам өрге қарай,
Итереді сұм өмір көрге қарай,
Неге мұнша болғамын тайқы маңдай?!

Алға басқан аяғым кері кетіп,
Жатса дағы өмірге жерік етіп,
Жаратқан соң
 тынбастан тырбанамын,
Аңсаймын да әлдиін ұл баланың,
Алайын деп жаныма серік етіп!

Тағдырымның толғағы беймәлімдеу,
Күпіршілік сонда да қинадың деу!
Көнбіс жүрек көнер-ау,
 алдамшы арман,
Аяғымды ылғи да алдан шалған,
Тағы шалса...
 ұшады иманым, беу!
Мендей, сірә, жоқ шығар тайқы маңдай,
Сорбақ тағдыр соқпағы қайқы қандай...

* * *

Ұйқымды мың бөлетін мың сұрауым
Қоймады жанымды еш шымшылауын.

Көңілдің түкпірінде жатқан күдік,
Қарашы, күшіктей-ақ қыңсылауын!

Қайтесің, тағдырға бұл дауа бар ма,
Ішіңнен ит ұлиды жау аларда!

* * *

Жүрегімді ыстап қара күйікпен,
Өкініштің өртіменен үйіткен,
Әзірейлім болармысың, сен бүгін,
Табалаған тауға шығып биіктен!

Білем, білем, ызан бар ғой ызғарлы,
Буыныңды буындырған мұз қалды.
Сол құрсауды жібітпексің мені өртеп,
Ұнатасың содан кекпен қызғанды.

Күл болармын, жай тапса егер, қу жаның,
Тау басында толқындаса туларың.
Тіршіліктің құны маған көк тиын,
Қимайтындай жоқ өмірде туғаным...

Қызықпаймын қадірсіз бұл ғұмырға,
Байланған соң босатпайтын шығырға.
Күннен-күнге қылғындырды шылбыры,
Болғандаймын бұ тірліктен ығыр да!

Бас амандап қай қуысқа тығылам,
Құтылмаймын тажалымның сұғынан.
Соңғы кезде соны сезіп, сорлап мен,
Ессіз-түссіз кешкісін кеп жығылам.

* * *

Тағы кетіп барамын тойлы ауылға,
Бір қызық бар тағдырмен ойнауымда!

Түпкі мекен қазылып қойылғандай
Борандайдың боқ сасық қойнауында.

Дәм-тұз тартып тұр ма, әлде Қапшағайға,
Сыймай жүрген пері едім, ақ сарайға.
Неде болса тізгінді қоя бердім,
Байғұс қатын қақсай ма, қақсамай ма...
Мінген атым ақсай ма, ақсамай ма?
Торы сыра көпірген бақша қайда?!

* * *

Аттай бір жыл тұсаусыз тұсаулымын,
Басқа бермес бақытсыз іс-ау, мұным!
Шыға алмаймын шығандап шалғай жерге,
Қаға алмаймын қақпасын кісі аулының.

Хамаң айтқан: бөріккен бөкен едім,
Бүгін міне, мысықтан бәкенемін.
Андап басып аяқты , алаңдаймын,
Күтіп жазмыш, ертең не әкелерін.

Салып қойдым саудаға сау басымды,
Жұмбақ сырым, дос білмес, жауға ашылды.
Жан дүнием жабырқау, ашық-шашық,
Жұрты көшкен, иесіз аула сынды.

Қоныстар ма тіршілік қайта келіп,
Түтіні де аспанмен байтақ өріп?..
Езгенменен жанымды жай табам ба,
Керегі не, құдай-ау, айта беріп!..

* * *

Ой түбіне мың батып, мың шығамын,
Шетсіз, шексіз әлемде тұншығамын.

Түпкі аспандай жанымда жамырайды,
Бірі жанып, бірі өшіп мың шырағым.

Аққан жұлдыз – көз жастың ыршығаны,
Тамған жерден қып-қызыл гүл шығады,
Өшеді де таң ата түн шырағы,
Жүрегімнен аумаған күн шығады.

* * *

Тіршіліктің қанықтым шым сырына,
Қайтем елдің, құлақ сап былшылына!
Елу бесте қараймын үрейлене,
Алпыс атты айбарлы бір шыңыма.

Тағдырымның тайсақтап ығын ескем,
Биіктемей бұтадай бұғып өскем.
Алдыма сап айдаған арманымның
Төлдерінің о, сұмдық, шығыны өскен?!

Қала берген жол үсті бауыздалып,
Аясын ба алғасын ауызданып?!
Дұшпандарым қуанса, достар үнсіз,
Жаны ашымас бұ неткен, жауыз халық?!

Арманнан да өз жаным ада бүгін,
Көк терегім кешегі – қада бүгін.
Көңілдің де көркі жоқ, жүзі солғын,
Қарғыс атқыр, сұм сұғын қадады кім?

Тірілтердей қауқар жоқ қайраттанған,
Жүректің де жүрісі жайлап талған.
Жан сарайым опасыз соққыдан бір,
Хиросима дерсің-ау, жайрап қалған.

Өмір болды-ау, ұлардай ұрандасқан,
Бәрі бүгін мүләйім құранды ашқан.

Кімге сенем, қаптаған құзғын болса
Бір кездегі ақиық қыранды аспан?!

* * *

Жаутандайды жыл бізді кимағандай,
Қоюланып барады түн дегенің.
Өкінішім кеудеме сыймағандай,
Мен де түндей түнеріп, үндемедім.

Көңілімнің көгінде бірақ-тағы
Би билейді қыздардай сәуле деген.
Қолым жетпес, қиянның шырақтары,
Жүрегімді несіне әурелеген?!

Қанат бітсе, кідірмей ұшар едім,
Басты тігіп, жолына армандардың.
Отымменен ең соңғы құшар едім,
Күлге айналсын апыр-ау, қалған жаным!

Кетпей қойды қаңғыбас қиял бастан,
Жаңа жылда жанар ма, жан үмітім?
Мен де жоқты сұраймын ұялмастан,
Пенде бар ма, дүниеде жаны бүтін?!

* * *

Түс көріп ем, тым қызық шілдеде мен,
Желтоқсанның басында гүлдеген ем!
Жори алмай, сақтағам құпиямдай,
Жұрт естісе, тиеді тіл деген ем!

Тағдырымның сол кезгі таласында,
Ақ киімді адамдар арасында,
Ақ қағазға қып-қызыл сияменен,
«Желтоқсан!» деп қол қойғам, нанасың ба?

Бүгін міне, желтоқсан өзім күткен,
Кеткендей ме бытырап сезім біткен...
Бесін ауып барады ақырындап,
Мен де шыдап отырмын төзімдікпен!

Өз отауым жып-жылы сол баяғы,
Көкірегімде көп үміт қол жаяды.
Елендеймін, жетердей бір жақсылық,
Жерге тимей жүгіріп қолды-аяғы!

Қандай бақыт, үйінде нұрлы үмітпен
Ашылатын жаныңда сырды күткен!...

* * *

Ең қысқа күн! – Былтыр қалай өткені,
Бұйырмасын, есімде түк жоқ, тегі!
Таңертеңнен талмай қарап жүрмін-ау,
Алматының туғандай ма көктемі?

Жер лайсаң, кешегі қар еріген,
Көңілімде бір сезім бар жеріген!
Күлдібадам Күн сиқы да, әйтеуір,
Мынау дулы дүниеден зерігем!

Әншейінде келмей жүрген күрмеуге,
Қысқа күнді ұят жетпей тұр деуге!
Жарты ғасыр жасағанда тоймаған,
Қызығымды күту енді – құр кеуде!

Ең қысқа күн – менде қалған ғұмырдай,
Мұны да уақыт жұтып қояр жұмырдай!
Ең ұзақ түн – мәңгілік түн таянды-ау,
Үй сыртынан аңдып жүрген ұрымдай.

* * *

Жалғыздық жеп қойды ғой буын құрттай,
Күн сайын семіп барам, уын да ұрттай.
Мерекем өзімменен бірге жүрген,
Жігіт ем, бұркыраған буым бұлттай.

Жан қамау – түнерінкі төңірегім,
Селеуден сүйеу іздеп емінемін.
Түк таппай қара тастай қалдым қатып,
Мен кеше қауырсындай жеңіл едім!

Өткердім бұ жылдың да ұзақ түнін,
Ұлғайып жүректегі сызат бүгін!
Дөңбекшіп бұл әлемге сыймай жаттым,
Шынымен кетіп қапты-ау, ұзап күнім!

* * *

Өтті бәрі, қайтемін көрген түстей,
Кеудемдегі арманды көмгем іштей.
Таразылап байқасам, қу басыма,
Қыдыып бір тосыннан төнген істей.

Құлдыраса құлындай Айсарашым,
Жарық күнге ғашық боп жай табасың!
Алматының көшесін аралап кеп,
Үмітсіздік уын да қайтарасың!

Қош бол, жылдар, арманды, қарғыс атқан,
Көз жасымды мөп-мөлдір қанға ұсатқан!
Ақ таңыма жабылған қарадай-ақ,
Күн де батты.

Үміт бар таңғы шақтан!

Күтем, күтем жаңа жыл таңын бүгін,
Таң нұрымен қайтадан жарыл, гүлім.

Бір бақытты тәңірім сыйлар ма екен,
Алабұртып отыр ғой жаным бүтін!

* * *

Тіршіліктен қарызға алған
Бар қызығың – өмірің.
Талай пенде арызданған
Жаспен жуып өңірін,
Бір-ақ сәтке ұзартшы, деп өмірін!

Қу құдайың таскерек боп,
Өтпей жалғыз арызың,
Алдындағы ас керек боп,
Кірпік ілмей таң ұзын,
Түсер еске ой-қырдағы қарызың!

Қарыз батпан мойындағы,
Кайтарарың шамалы.
Үміт – арман ойындағы
Сағымға ұксап барады,
Өкініштен ішің өрттей жанады.

Халің қайда қайтаратын,
Бармақты тек шайнайсың.
Жаныңда арман жайқалатын
Дәуір қайда?
Қай-қайсың,
Буырқанбай, бұғып қана қайнайсың.

Бірте-бірте басыласың,
Қанағат қып барыңа.
Өткен күнге ашынасың...
Саулық тілеп жаныңа,
Үміт артып ертең атар таңыңа.

БІР УЫС АЛТЫН МЕН БІР УЫС ТАРЫ

(Аңыз)

I

Ерте-ерте заманда
Ағайынды қос жігіт,
Арыс, сенің жағаңда
Отырыпты қос тігіп.

Қос дейтін де қос емес,
Баспанасы – жертөле.
Үміттері – бос елес
Алдарқатып ерте ме?

Балық сүзіп талшыққа,
Бөліп ішіп тапқанын,
Деп әйтеуір «Жан шықпа»,
Білем жүріп жатқанын.

II

Аң қаққалы інісі,
Кетті бір күн қыр асып.
Кеңігендей тынысы,
Үмітке үміт ұласып.

Жортқан қоян, киіктен,
«Бірі түсер тұзаққа»,
Деген жақсы үмітпен
Кетті біраз ұзап та.

Шыжғырып күн барады,
Көлеңкелер пана жоқ.
Тұншықтырып даланы,
Жел емес бір жанады от.

Шөлдеп дала жұтынған
Су сұрайды зарығып.
Бір жұтқыз деп құтыңнан,
Тіленгендей жалынып.

Бір белестен асканда,
Көрді көне қорымды.
Қайда бармақ кашқанда,
Дем алған да орынды.

Ай көтерген күмбезі
Көрді барып кабірді.
Түспейді екен күн көзі,
Көлеңке де табылды.

Көңілі сәл сескеніп,
Алғашында тұрса да,
Үрейге де дес беріп,
Үйренгендей біршама.

Жортқан қоян, киіктің,
Ілікпеді бірі де.
Жаманы осы күйіктің,
Кінә да жоқ ініге.

Отыр қалғып, дем алып,
Қу моланың ішінде,
Бір қоянды жеп алып,
Жатыр шалқып түсінде.

Тағы да бір марқасқа
Әкелгенде қоянды.
Кесек батып жамбасқа,
Аунап түсіп оянды.

Қоян түгіл, тышқан да
Көрінбеді маңында.
Тек құлпытас мыстандай,
Құнжиып тұр жанында.

Енді ғана аңғарды
Қызғылт түсті мәрмәрді.
Нар тәуекел!

Қопарды!
Қопарды да, таңғалды.
Табанында мәрмәрдің
Біруыстай жатты алтын.
«Рақымы» – деп Алланың,
Тер бұрқ етті сап-салқын!

3

Ал ағасы асықпай,
Ауды құрды Арысқа.
Көңіл күйін жасытты-ай,
Ұшырды ойын алысқа.

Тулататын толқынды
Бұлқып жатқан жайын ба?
Қашан көріп мол күнді,
Батпас екен уайымға?

Жаным таза судан да,
Жүрегім де шуақты.
Әлде қор боп туғам ба,
Көшпелі бұлт сияқты.

Отауыма от жағып,
Қашан мекен табамын?
Жоқшылықты нөқта ғып,
Қашанғы құр шабамын?

Толқындарға сырғыған
Күрсіне бір қарап ап,
«Жар болғай деп бір құдай»,
Кетті өзенді жағалап.

Ауын тартты еппенен...
Дорба ілініп қалыпты!
Соры бар ғой кетпеген,
Өз-өзінен тарықты.

Ең болмаса бір балық
Ілінбепті-ау, қарашы.
Дорбасынан бір ғаріп
Айырылған-ау шамасы!

Қолын салды дорбаға,
Бір-ақ уыс тары бар.
Ілінді әрең қолға да,
Қашан байғұс жарыған!

Кенет жүзі жадырап,
Тұра ұмтылды лашыққа.
Дейді өзіне:
Қазір-ақ,
Тек асықпа, асықпа!...

Жаны байып лезде,
Бір-ақ уыс тарыға,
Күйге түсті бір өзге,
Ұмыт қалды зары да...

4

Айқай салып алыстан
Іні келді шаттанып.
Дорбаны ұстап Арыстан—
Ағасы отыр мақтанып.

Торғайдан да бақ құсы
Оңай екен кім білген?!
Келсе адамды тапқысы,
Қонады екен бір күнде!

І н і с і:

– Алтын деген уыста,
Қайтеміз сол тарыны?
Шаша салғын, қуысқа,
Тарыдан кім жарыды?

А ғ а с ы:

– Иә, алтын бар шақта
Мейлі тары жемейік...
Анау жатқан алқапқа
Сонда да ертең себейік.

І н і с і:

– Беу, ағасы, бекерге
Белді бүгіп не керек:
Қалаға ертең кетем де,
Сауда қылам керемет:

А ғ а с ы:

– Онда өзің бар әуелі,
Байқа қала базарын.

І н і с і:

– Үй саламыз мәуелі,
Тарттық әбден азабын.

А ғ а с ы:

– Мен әзірше осында
Ермек етем тарыны.

І н і с і:

– Сен қаладан шошынба,
Бұл жерден кім жарыды?

А ғ а с ы:

–Туған жердің суынан
Ішсем-дағы өлмеспін...

І н і с і:

– Менің көңілім суыған,
Енді қайтып көрмеспін.

А ғ а с ы:

– Жолың болсын, жалғызым,
Туған жерді ұмытпа!

І н і с і:

– Пәуескемен ал қызыл
Алдырамын жуықта.

Қалаға іні кеткенде,
Жармасты аға кетпенге.

5

...Қала – думан қазаны,
Қайнап жатқан күн-түні.
Тарқамайды базары,
Ілінбейді кірпігі.

Тасқын суға түскендей
Ығын есіп ағасын.
Апиынды ішкендей,
Ессіз-түссіз қаласың.

Келді-дағы шаһарға,
Іні ұмытты ағаны.
Бәрін салып бақалға,
Шотқа бәрін қағады.

Аға түгіл, ұмытты,
Табынатын құдайын.
Кең сілтеді құрықты,
Ұмыт болды уайым.

Жолдан тапқан олжасы
Жол үстінде жоғалып.
Көлдей ағып көз жасы,
Қалды бір күн тоналып.

Есіркейін несіне,
Осы нағыз шерменде.
Аға түсіп есіне,
Сүмірейіп келді елге.

Басында тұр төбенің,
Арыс жатыр толқындап.
Жайқалады көк егін,
Ал жыласын солқылдап.

* * *

Хикая айттым іні үшін,
Бірі жалған, бірі шын.
Болсын бірақ есінде:
Ең баянды ырысың—
Туған жердің төсінде

БӨГЕН ТЕҢІЗІ БАЛЛАДАСЫ

Бәлкім, аңыз, шын бұрын,
Сонау көне заманда,
Салған кезде шылбырын,
Ауыртпалық адамға!

Бөген бойын жайлаған,
Бай болыпты мыңғырған.
Төрт түлігі айдаған,
Өріпті асып мың қырдан.

Бөген өзен шап-шағын,
Жағасын жел қақпаған.

Малын бакқан тапса кім,
Егін еккен таппаған.

Болмаса да шалғынды,
Кең жайлауы Арыстай.
Өткізіп ол да әр күнді,
Ағып жатқан қалыспай.

Жазда бірақ тартылып,
Көлшік, жылға болыпты.
Сұлу Арысқа артынып,
Бай жылда ауып қоныпты.

Әмірлі бай азулы,
Не жайлауға тоймапты.
Арыстан арық қазуды,
Бөгенге ол,
ойлапты.

Еріккен бай қиялдап,
Жалғыз адам істесін,
Күші жетпес бұл аймақ,
Сөйтіп, бармақ тістесін.

Орындаса шартты кім,
Бермек бопты бір қызын.
Ескермей соқыр,
қарттығын,
Әйгілі ару Дүр қызын.

Мұны естіп бозбала,
Тамсаныпты жігіттер.
Ел ішінен сонда да,
Табылмапты үміткер.

Ен жайлауды аңсаған,
Ел көңілі елеңдеп,

Қосылса Арыс жан саған
Жетпес еді-ау, Бөген деп!

Қара халық қайысып,
Үміт артса бір ерге,
Бай үйінде шай ішіп,
Сөз етіпті күлерге!

Осы бейбақ жарлыдан,
Ер шығар ма білекті.
Бар деймісің, арлы жан,
Намыс қорғар жүректі.

Теңі біздің Дүржанның,
Қайдан болсын бұл маңда.
Мына кедей мың жаны,
Шүйіншіге тұрған ба?

Бай осылай асқақтап,
Буына нан піскенде,
Темірланнан қасқа атты,
Пайда болды күш-пенде!

Жауырыны қақпақтай,
Найза бойлы азамат,
Көзі отты шақпақтай,
Нағыз қара қазақ-ақ!

Көрген адам көңілі,
Тұлғасына қанғандай.
О, қазақтың өңірі,
Туғызғансың жан қандай!

Жатақ жұрты сабылып,
Көрсетті оған құрметін.
Малын сойып шабылып.
Құптады ел бұл бетін.

Ақсақалды қария –
Ауыл басы, ағасы.
Ақылы бір дария,
Балқұрақты жағасы.

Сый құрметтің үстінде:
– Жатсың,

қалқам,

демеймін.

–Деді,– көктен түстің бе,
Талқысына кедейдің!
Әлде байдың қызынан,
Бак іздеген жансың ба?
Қай жұрт, қай жер тұзынан
Келдің? Айт, ел қансын да!

– Сөзіңіз жөн, ақсақал,
Тегім жарлы қасқа атты
Ел ісіне тапса ақыл,
Ер алады жақсы атты.

Қызыққаным қыз емес,
Қалың кедей намысы.
Суға қанса бұл белес–
Елдің наны, табысы.

Соны ойладым, ағайын,
Әңгіме не созатын.
Енді ел қамын бағайын,
Қойшы Шәміл – өз атым.

– Деп жас жігіт түйгенде,
Кетті күдік тарқап-ақ.
Шабарман да үйге енді,
Бай сәлемін арқалап

II

Тоғайында Арыстың,
Түрлі ағаш өседі.
Мен де,
 достар,
 таныспын,
Бала күннен кешегі,

Жалаңаяқ жарысып,
Құлыншақтай ойнағам.
Албырт оймен алысып,
Қызығына тоймағам.

Гүлін теріп,
 көктемде,
Етектегем жемісін,
Қазір шалғай кетсем де,
 Қымбат,
 Арыс
 мен үшін.

Шәміл де сол тоғайдан,
Сап алыпты кетпенге.
Бір кетпені зорайған,

Төбе бопты төккенде!
Көлтоғанның тұсынан,
Арық тарта бастапты,
Төбені көз ұшынан,
Ойдым-ойдым тастапты.

Екі күнде еңсеріп,
Темірсайды қазіргі.
Нарша тиді белсеніп,
Тау топырақ қазылды.

Ауыл біткен жұмылды,
Жайып салып құшағын.

Білмей Шәміл тынымды,
Құйды тыңнан
 күш ағын!

Бірі әкелсе айранын,
Бірі көже ашытты.
Ұстарадай қайрауын
Шыңдап,
 жанын тасытты.

Қайраттанған асылжан,
Елер емес бұл сынды.
Қыз да сырын жасырған
Оңашада күрсінді.

Көріп батыр тұлғасын,
Қанық боп зор даңқына.
Лайық-ау бір басың
Мен түгіл,
 бар халқыңа?

Деген оймен Дүр сұлу,
Ұйықтамайтын талай түн.
Шыққан шақта Күн сұлу,
Адырға ұзақ қарайтын.

Шәміл даңқы атағы,
Сүйсіндірсе бар елді.
Байға жетіп жатады,
Суық желдей,
 ал, енді!

Қара бұлттар аспанын,
Көмді күнін қазалап,
Тынышы жоқ қасқаның,
Соқыр ойлар мазалап.

Шынымен-ақ жалғызын,
Қойшы құшып сүймек пе!

Мың жылқы,
 мың нар қызын,
Тегін беріп күймек пе!

Асыл текті сүйегін
Жалшы аяғы аттай ма,
Қойшы десе күйеуін,
Таңбадай боп батпай ма?

Осылай Бай қысылып,
Жан дауыстап жаман үн.
Құтылудың ісі қып,
Тапты әйтеуір, амалын!

Ер Шәміл де Дүр қызды,
Ұнатыпты тек іштей.
Жүректегі нұр-қызды,
Көріпті жас егістей.

Көз алдына елестеп,
Қуат беріп жанына,
Қалды екі-үш белес деп,
Көп демепті тағы да!

Арық бойын орталап,
Қалған шақта қай күні.
Дүрді көр деп қолқалап,
Шақыртыпты бай мұны.

Ақ боз үйлер Бөгенде,
Ақкудай-ақ қоныпты.
Ақ қалықтап төбеде,
Ләззат шіркін молықты!

Оңаша үйде Шәмілді,
Шарап беріп мас қылды.
Бай арам ой жамылды,
Жұмсады бір қасқырды.

Кедей сорлы сезбепті,
Мерт боларын нарының.
Бай да соны көздепті,
Көзін байлап бәрінің!

Қаны ердің төгіліп
Пышақтыда өліпті.
Егілгенде егіліп,
Кедей қорлық көріпті.

Ақ төсіне пышақ сап,
Азап тауып сол түннен.
Дүр де арманын құшақтап,
Сонда өзін өлтірген.

Ел ұмытпай қос ұлын,
Жерді атаса: Шәміл – Дүр,
Туған жері досымның,
Шыққан дейді Шәуілдір!

Екі өзен тілдеспей,
Екі ғашық қосылмай.
Бақыт лебі бір де еспей,
Хикая бопты осындай.

IV

Заманның сол аңызын,
Бүгінгі Арыс, Бөгеннен,
Жарқын өмір жаңа ізін
Жағасынан көрем мен.

Ақ алтындай ауылым,
Алқабында Арыстың.
Жатыр жазып бауырын,
Татып балын табыстың.

Еңбек оты маздаған,
Мақталы бұл өңір де.
Өлең ғой бір жазбаған,
Жүрсе-дағы көңілде!

Гүлін терген көктемде,
Даласына еркін ем.
Шұғыласын күн төккенде,
Көз алмағам көркінен.

Жалаңаяк жарысып,
Шалғынымен зырлағам.
Албырт оймен алысып,
Құпиясын ұрлағам.

Туып өскен Арыстан,
Кем емес қой Бөгенім.
Бала жастан таныскам,
Жаттап аға өлеңін.

«Бөген-Бөген,
Бөгенсің,
Балдай тәтті өзенсің.
Балдай тәтті суынды,
Балама болсын дегенсің».

Қара, балам,
анықтап,
Бүгін балдай Бөгенге,
Бақыт құсы қалықтап,
Жүр ғой күнде төбемде!

Қырында бар қырманы,
Қызыл таудай үйілген.
Ұлы Ильичтің нұрлары
Жарқырайды үйімнен.

**Түнді бояп, сәнді еткен,
Жағып еңбек оттарын.**

Көресің, сен, әндеткен
Арманшылдар топтарын.

Жаз айында мен келем,
Күн қарайды төбемнен.
Шашты сипап жел деген,
Сағым қашты белеңнен.

Бұлдыр-бұлдыр көк сағым,
Дірілдейді қиырда.
Келмейді сол тоқтағым,
Қуа берем қиырға.

Бір мезетте көрінді,
Жарқыраған ақ қала,
Сағынышым төгілді,
Бар асылын ақтара.

Көрдім жаңа Бөгенді,
Гүл бақшаға оранған.
Естідім мен өленді,
Көкірегі толы арман.

Теңізі бар шалқыған,
Иір-иір толқынды.
Аумай байтақ қалпынан,
Кең тыныстап ол тұрды.

Теңіз десе, бұрын біз,
Жалт қараушы ек картаға.
Со теңіздің жырын біз,
Үйрендік қой партада.

Шуылдайды күн-түні,
Ақ жал толқын Бөгенде.
Естисің сен күлкіні,
Қанат берген өлеңге.

Қанша Шәміл ержүрек,
Мұнда қанша Дүр сұлу.
Бірін-бірі елжіреп,
Сүйіскен көп жүр сұлу.

Өңкей өжет бүлдіршін,
Өзі тартқан каналда.
Қалар мәңгі, кім білсін,
Үлкен бақыт табар да!

Сонда, әйтеуір, бір шақта,
Талай заман өтер де,
Айтар аңыз ұрпаққа,
Қуә болар осы өлке!

МЕНИҢ ЖҰЛДЫЗЫМ

– Мама, қайда туғансың?
– Сыр бойында, құлыным.
– Папа, қайда туғансың?
– Мен – Арыстың ұлымын.
– Ал, мен қайдан келгемін?
– Сен жұлдыздан келгенсің.
– Енді неге, жердемін?
– Жерде жарық сөнбесін, –
Деп жіберген баланы,
Міне, содан жердесің –
Қызым күліп қарады,
Жұлдызға ұқсап жанары.

ЖЕТІ ҚАҺАРМАН ЖЫРЫ

I

Ұмытпа, балам, кешегі,
Жауынгер күнін Отанның.
Ұмытпа, балам, кешегі,
Жауынгер күнін атаңның.

Тізесін, алып ол сені,
Отырар еді-ау, шалықтап.
Көтеріп тастап еңсені,
Көңлі кұстай қалықтап.

Төнгенде фашист еліне,
Отанның ұлы болды атаң.
Қайтейін, туған жеріне
Оралмай қалды Волгадан.

Атадай жанын қиган ер,
Мың–мыңдап, балам, саналар.
Солдатын – ұлын туған ел,
Ұмытпай мәңгі аялар.

Оққа ұшпай,
Отқа күймеген
Бітпестен демі ақырғы,
Күл болып,
Басын имеген,
Жырлайын жеті батырды.

МОСКВА

Батырдың нағыз батыры –
Москvam – ұлы астанам.
Жорыққа халқын шақырып,
Жеңісті де өзі бастаған.

Талай ел жерін таптаған,
Талай бір маңғаз астана
Бас иіп,
Бетін қақпаған
Кәрінен қорқып, жасқана.
Қас жауға

Менің Москвам,
Көшесін қорлап таптатпай,
Алты бір қырдың астынан,
Лақтырды кейіп шақпақтай.

Жарқ еткен жасын отындай,
Алғашқы жеңіс алауы,
Паршалап жалбыр тоқымдай,
Лақтырды фашист жалауын.

Басыңды и балам, ерлерге,
Ерлігін әлем біледі.
Москвада осы жерленген,
Белгісіз солдат жүрегі.

Жалындап жанған жүрекке,
Кремль өзі күзетте.

ЛЕНИНГРАД

Ұмытпа, балам, кеуденде
Жүрегің соғып тұрғанда,
Ленинградқа өр кеуде,
Тағзым ет, мың-мың құрбанға.

Ерліктің ерен ерлігін,
Көрсетті тарлық туғанда,
Елдіктің мықты елдігін
Көрсетті аштық бұғанда.

Бір тілім нанды қак бөліп,
Көтеріп тұрмыс азабын,
Қаруын ұстап жатты өліп,
Суытпай еңбек қазанын.

Тоғыз жүз тәулік тік тұрып,
Қайыспай ажал қысқанда,
Революция күшін ұқтырып,
Имеді басын дұшпанға.

Жаттап ал балам, жадына,
Таняның соңғы сөздерін.
Күн туса сондай тағы да,
Сен де ойла қамын өзгенің.

Ұмытпа, балам, кеудеңде,
Жүрегің соғып тұрғанда.
Ленинградқа өр кеуде,
Тағзым ет,
Мың-мың құрбанға.
Қадірле, Марс даласын,
Қадірле, Ленин қаласын.

СТАЛИНГРАД

Оралмай қалған Волгадан,
Айттым ғой жайын атаңның,
Сталинградты қорғаған,
Бір солдаты атаң Отанның.

Атаңдай қанша ер жігіт,
Жалынға салды жас жанын.
Жүрсін деп гүлдей сен күліп,
Болсын деп ашық аспаның.

Қасиетті Волга тамшысын,
Қанды ауыз жауға татырмай,

Бомбалар қанша жаншысын,
Қаскиып тұрды батырдай.

Күл болып кетті бұл қала,
Күл-талқан етіп дұшпанды.
Есінен танып, жындана,
Қыспаққа фашист ұсталды.

Қайғы-мұң жасы тарамдап,
Ажалды мұнда білді жау.
Қазалы күнін хабарлап,
Қаралы туын ілді жау.

Европа үстін бүркеген
Түнекке таңды атырып,
Азаттық жолын сілтеген,
Сталинград – атты батырың.

Өзен бар,
Жер бар,
Аспан бар,
Арала Мамай қорғанын.
Таспенен жазған дастандар,
Айтады саған қалғанын.

Көтерген көкке семсерін,
Көресің Отан-ананы.
Қылышпен бізге келсе кім,
Қылыштан ажал табады.

СЕВАСТОПОЛЬ, ОДЕССА

Волганы бойлап Донменен,
Шығайық Қара теңізге.
Мұнда да даңқы өрлеген,
Ерлер бар – жаны егіз дер.

Севастополь, – деп бірін,
Одесса, – дейді біреуін.
Басатын жаудың екпінін,
Қос қала –
 қорған, тіреуім.

Теңізден жаны жаралып,
Тербеткен толқын бесігін,
Өр өжет ұрпак, бары анық,
Теңізші дейтін есімін.
Шоқ болып көше тастары,
Күйдірді фашист табанын.
Катакомбалардан теңіз астынан
Жеткізді Жеңіс хабарын.

Теңіздей дауыл тулатқан,
Дүрліге шауып жауына,
Қаһарлы ұран туды «Аттан!»
Ту тіккен Сапун тауына.

Теңізге бар да, жан балам,
Сәлем бер, батыр ағаңа.
Көк толқын үстін шарлаған
Солар ғой – аппақ шағала.

КИЕВ

Теңізге осы құйылған,
Днепр атты өзенмен,
Желкенді керіп,
 жиылған,
Ерліктің жолын кезем мен.

Днепр,
Қайран Днепр,
Жырлаған ұлы Тарасым.
Акын да

**Шолып, міне, тұр,
Киевтей батыр қаласын.**

Днепр – ерлік өткелі,
Талай мың боздақ жан қиған.
Шежіре мұнда көп тегі,
Соны айтып
Мұңлы қалқиды ән.

Ардақта, балам, Киевті,
Бұл қала неше күйіпті,
Түсірмей бірақ иықты,
Күшін де үнсіз жиыпты.
Днепр менен Киевім,
Үлгі алар, балам, биігін.

БРЕСТ

Жаз еді-ау жасыл, жайдары,
Өмірдің гүлі құлпырған.
Шайқалмай түнгі қаймағы
Таң еді-ау, тұнық нұр тұнған.

Опасыз фашист от салып,
Ойрандап кетті-ау сол танды.
Бомбалар көктен допша ағып,
Көк түтін қапты қолқанды.

**Сол ажал өрті жыландай
Шарпыды алғаш Бресті.
Қапыда күйген қырандай.
Жатса да,
Қайтпай күресті.
Қаһарман жандар қамалды
Тіріде қолдан бермеді.
Тауысып күшті,
 амалды,
Денесі сонда терледі.**

Шегінбей өлді бір адым,
Ел шебін қас жау шапқанда.
Сол ерлер деп біл,
 шырағым,
Күн сайын күлген ақ таңда.

* * *

Жырладым жеті батырды –
Қаһарман жеті қаланы.
Бәрі де сені шақырды,
Шақырды сендей баланы.

Көр,
 Ұлым,
 бәрін көзіңмен,
Білесің түтел
Барғасын.
Күтеді Отан,
Күтеді, атақ өзіңнен
Ерлікті,
Өмір жалғасын.

Ер атын туған жеріне,
Ер перзент алып береді.
Бір ер деп,
 балам,
 сені де,
Әкең мен
Елің сенеді.

БАЛЫҚ АУЛАУ

Сайлап жемді,
Қармақты,
Тартып кеттік өзенге.

Менде дегбір қалмапты,
Олжаны бір сезем бе?!

Әйбат орын алмақ боп,
Жарыса кеп жайғастық.
Суға түскен қармақ көп,
Іштей сертті байластық.

Бәріміз де олжаны,
Ойлап,
Байып отырмыз.
Өзінше әркім болжады,—
Қиялшыл бір топырмыз.

Мезгіл түске ауғанда,
Бара жатыр күн ысып.
Бір шабақты аулауға,
Біз отырмыз тырысып.

Бір қармақ та қаппады,
Шұрылдайды құрсак та.
Өртеді күн аптабы,
Суға сүнгіп тұрсак та.

Жайғасып ем шеткері,
Бір мезетте қалтқымды,
Төмен тартып кеткені,
Бәрі бетін жалт бұрды!

Өзімше боп саспаған
(Бойыма ыстық қан жүрді).
Тартсам!..
Кеше тастаған
Іліп шықты қалбырды.

Кетті дейсің дүркіреп,
Өзен үсті күлкіден.
Сонша баппен сілкіп ем,
Бір түйіліп, бір күлем.

Күле-күле бәріміз,
Тамақты да жеп алдық.
Шын жадырап жанымыз,
Суға түстік, демалдық.

ТӘМПИ МЕН КОНЬКИ

Байлады да конькиін,
Мұға шықты Тәмпиің.

Тәмпи енді бүгіліп,
Алға ұмтыла бергенде,
Коньки кетті жүгіріп,
Жаксы досын көргендей
Бір қойғандай арқадан,
Тәмпи түсті шалқадан.

Құлатқанмен Тәмпиді,
Аяғынан конькиі
Қашып кетпей, бірақта
Дегендей-ақ жылап па,
Қарап қапты шалқиып,
Аң—таң болын аңқиып.

Мейлі қатты құласын,
Тәмпи неге жыласып!
Жөндеп алып конькиді,
Енді иілмей,
Шалқиды.
Ұят жоқ па, конькиде,
Бас берместен Тәмпиге,
Тағы да күрт жүгірді,
Тәмпи тағы жығылды.

Әр жакқа бір басы ауған
Жүгіретін конькиін,

Бас білмейтін асаудан
Кем көрмеді Томпиің.

Жігіттерше ол-дағы,
Асауына болмады.
Сөйте-сөйте Тәмпиің,
Бас білдірді конькиің.

ЖАҢА ЖЫЛ ЖЫРЫ

(Әні бар)

Ақ киімді,
Ақ тиінді
Орман қандай тамаша!
Аққалалар
Ақ далада
Қол бұлғайды балаша.
Көп қояндар,
Көп нояндар
Секектейді мәз болып.

Ала қарға,
Балаларға
Көрінеді қаз болып.
Ақ ұлпаға,
Аппақ тонға
Ораныпты жер беті
Атқан таңдай,
Сұлу қандай,
Туған өлке келбеті.
Шырша жырын,
Шырша жырын
Әндетеміз бәріміз.
Табыстарды,
Жарыстарды
Жыр етеді әніміз.

Аяз ата –
Аяулы ата,
Кел билеңіз, бізбенен.
Жаңа жылдың,
Жаңа жырын
Шырқайды ұлан жүздеген.
Шыршамызға,
Ортамызға

Аяз ата, келіңіз.
Жаңа жылда,
Жаңа нұрға
Толсын туған еліміз!

КӨКТЕМ

Көктем – қызғалдақ,
Көктем – көбелек.
Еңбек қызған шақ,
Жаңбыр себелеп.

Көктен алтын күн,
Жерге нұр құйды.
Сумен алтын күн,
Қалқып сырғиды.
Көктем жақсы екен,
Құстар сайрайды.
Мен де бақша егем,
Аулам жайнайды!

ҚОЗЫБЕК

Қозыбек,
Өзі кеп
Қозыны қарайды.
Атасы,
Апасы
Қолқабыс санайды.
Өзі ісін,
Қозысын
Көреді ол жақсы.
Ержүрек,
Ер білек
Ол шопан болмақшы.

БІЗДІҢ НҰРЖАН ТУРАЛЫ

I

Біздің Нұржан ересек,
Нанбасаңыз, бер есеп.
Бір жердегі бір қанша,
Десең, көзді жұмғанша,
Екі дейді ойланбай,
Бәрін біліп қойғаны-ай!

II

Біздің Нұржан шанамен,
Өзіндей көп баламен,
Сырғанады төбеден,
Қызық, еді не деген!
Шана тайдай тулайды,
Мәз боп бәрі шулайды.
Бір мезетте қараса,
Міне саған тамаша:
Оқымайтын кішкене,
Түсінбейтін ештеме,
Өңкей сәби қалыпты,
Біздің Нұржан нақ сонда,
Сабақты еске алыпты!

III

Ақша қардай ақ күшік,
Дәу арландай сақ күшік.
Жарысады Нұржанмен,
Алысады Нұржанмен.
Тайып кетсе табаны,
Нұржан кейіп қалады.
Шауып келіп күшігі,

Жұлқылайды ішігін.
Жұбатады аймалап,
Бірақ оны құлатқан,
Табаны ғой тайғанақ!

ЕРЛІК ПЕН ЕЗДІК

– Ерлік деген немене?
– Ездік деген немене?–
Екі бала егесті
Білсең айтшы, не?–десті

– Ерліктің ең ерлігі,
Болды соғыс кезінде.
– Ол әлемге белгілі,
Білем оны өзім де.

– Мықты ерлік жасаған,
Космонавтар қазіргі.
– Жаңалық па, мәссаған,
Талай-талай жазылды.

– Көп қозы алған шопан да,
Ері емес пе даланың?
– Батыр менің атам да,
Мен де батыр баламын.

– Ерлік деген енді не?–
– Ерлік деген қиялдай...
– Саған ерік берді ме,
Соғасың-ау ұялмай.

Ездікке де келіспей,
Бір-біріне беріспей,
Ұстазына жүгінді,
«Ерлерді айт» деп бүгінгі.

– Екеуің, де дұрыссың,–
Деді ұстазы ақырын.–
– Жалынында ұрыстың,
Көрінеді батырың.
Космонавт та шын батыр,
Шопаның да шын батыр,
Бірақ менің білерім,
Ерлік деген мұнда тұр,–
Деп көрсетті жүрегін.
– Адал болсаң адамға,
Адал болсаң заманға,
Қатал болсаң жаманға,

Қаһар болсаң арамға,
Сүйсең ұлы елінді,
Сүйсең ұлы жерінді,
Адал болса жүрегін,
Ер боласың, білемін.
Керісінше, жүрдің бе,
Ездік атын ілдім де.

Бір-біріне қарасып,
Кетті үнсіз тарасып,
Неге керек бал ашып,
Неге керек таласып,
Ездік деген, ездік қой,
Ерлік деген, ерлік қой.

АЙЖАН БАРДЫ АУЫЛҒА

ҮЛКЕН ҚОНАҚ

Әжесімен қыдырып,
Айжан барды ауылға.
Бәрі шықты жүтіріп,
Алыс,
Жақын бауыр да.
«Үлкен қонақ» келді, – деп,
Сүйіп жатыр бетінен.
Құрақ ұшқан елбіреп,
Бауырмал жан шетінен.

Әлі бала болса да,
«Үлкен қонақ келді», – деп,
Неге бәрі соншама,
Сыйлады екеп елжіреп?

ТАҢЕРТЕҢ

Әдетінше бұрынғы
Айжан бүгін кеш тұрды.
Масахана кұрулы,
Көре алмады ешкімді.
Не болғанын түсінбей,
Тысқа шықты киініп.
Әжесі бау ішінде,
Отыр ұршық иіріп.
Қозы-лақтар түндегі,
Өзі көрген баланың,
Қайда екенін білмеді,
Шуы да жоқ қаланың.
Әжесінен сұраса,
Кетіп қапты ертелеп.
Айжанға ұсап тым аса,
Жатпайды екен еркелеп.

КҮШКТЕР

Қарғы да жоқ мойнында,
Жетекке жан алмайды.
Тоймайды да ойынға.
Алысудан талмайды.

Ерке бала сияқты –
Осы ауылдың күшігі.
Біле ме әлде ұятты,
Қаппайды екен кісіні.

ӘҢГЕЛЕК

Піспесе де қауыны,
Әңгелекті алтындай,
Әжесінің бауыры,
Жарды әкеліп Жарқынбай.

– Әңгелек те қонақтай
Сап-сары екен,– деп қойды.
Қонағы жан жолатпай,
Жалғыз өзі жеп қойды.

МӘДИНАШ

Сұрағанда:
– Бұл кім? – деп,
Әжесі айтты:
– Сіңлің – деп.
Мәдинашқа айжарым,
Апа болды Айжаның.

Кейін қайтып келгенде,
Өз апасын көргенде,
Бағынатын өзіне,

Түсінетін сөзіне,
Мәдинашын сағынып,
Жүрді дейсің жабығып.

МӘДИНАШТЫҢ ІНІСІ

Ақ мақтадай қолдарын,
Ербендетіп ойнайды,
Ұстап-ұстап ол бәрін,
Білгісі кеп қоймайды.

Көзің түссе көзіне,
Жымың-жымың күледі.
Мәдинашсыз өзі де,
Мамасын да біледі.

Тербеткенде бесігін,
Қалғып-қалғып алады.
Асқар деген есімін,
Айтсаң,
қарап қалады.

Айжанды да таниды,
Мәдинаштың інісі.
Асқар атты сәбиді,
Әлпештейді үй-іші.

АЙЖАННЫҢ ӘҢГІМЕСІ

Балалары ауылдың,
Бір күні үйге келді ғой.
Ең тәттісін қауынның,
Ағай жарып берді ғой.

– Бұлар «үлкен мейманның»
Кіп-кішкентай достары,

Мен қалайша бейғаммын, —
Деп жеңгесі қостады.

Тәттілерді не түрлі,
Үйіп салып тастады.
Туған күнім секілді,
Бәрі сөзді бастады.

— Алматының алмасы,
Әңгелектей бола ма?
— Тауды жазда қар басып
Бұлттар үйге қона ма?

— Өзің Сәбит атама,
Қол ап сәлем бердің бе?
— Қар ерімей жата ма?
— Медеуді де көрдің бе?

Жаудырды-ай кеп сұрақты,
Маған бәрі күлкілі.
Сөзім қатты ұнапты,
Тындауға бар күні-түні.

Алматыма мақтандым,
Қосып айттым сұраққа.
Жылауға өзім шақ қалдым,
Кетер кезде, бірақ та...

ТӨБЕДЕ

— Шаңғы тепкің келе ме, —
Деп қамқорсып Тұрысбек,
Ертіп келді төбеге,
Құптады анам дұрыс деп.

Тұрысбек тұр төбеде,
Қос таяқпен қомданып,

Мені қызық көре ме,
Күледі демін зорға алып.

Жығылсам да қаншама,
Қызығына тоймадым.
Күлетіндей соншама,
Не болды деп ойладым.

Бір мезетте Тұрысбек
Ұшатындай оқтала
Ұмтылды да... бұрыс кеп,
Қойып кетті оппаға.

Сүрінбейтін жоқ па адам,
Сондай қатты аядым.
Аршып алып оппадан,
Тауып бердім таяғын.

ЛАҚ

Көп төлдерден ажырап
Қап қойыпты лағым.
Айдалада маңырап,
Қайшылайды құлағын.

Мені көріп лағым,
Қуанғаннан секірді.
Селтендетіп құлағын,
Иіскеледі бетімді.

Ымырт түсіп келеді,
Ауыл қырдың астында.
Мен жалтақтай беремін,
Жем болардай қасқырға.

Томпаң қағып лағым,
Маңыраса бірауық,

Аузын басып тұрамын,
Жас баладай жылауық.

Ал лағым селтендеп
Келе жатыр көңілді.
Бұл мінезбен ертең де,
Қап қоярдай көрінді.

ТҰРАП ТҰР ЖЫЛАП

Шалпылдатып шалшықты,
Былш еткізіп балшықты,
Жауыннан соң жақсы деп,
Мұндай қызық тапшы деп,
Ағасы кой десе де,
Зыр жүгірді көшеде.
Міне, енді Тұрап,
Балшыққа құлап,
Жатыр ғой жылап,
Кім кінәлі, бірақ,
Біліндер сұрап!

* * *

Қыр басында Тұрап тұр,
Жүр алыста трактор.
Әжесіне жылап тұр,
Тракторды сұрап тұр.
Айтқанға еш көнбейді.
Өзінікін жөн дейді.
Ойыншық деп ойлайды,
Қиылғанын қоймайды.

КЕЙ «ФУТБОЛШЫ»

Алдындағы асын да,
Тастай қашар доп десең,
Көп баланың басында,
Сенбейді ешкім жоқ десем.

Сұрасаң сен «Қайраттың»,
Қай орында екенін.
Бұлбұл кұстай сайрап тұр,
Керек емес жетегің.

Әттең, оның мәні не,
«Футболшының» көбінде,
«Ана тілі» пәнінен,
Қос-қос ұпай кемінде.

ЖҰМЫСБАСТЫ ЖҰМАБЕК

Сабақ қашан біткелі,
Қоңырау да қағылды.
Тек Жұмабек бітпеді,
Жұмыс оған табылды.

Бұл кезде ғой біреуі
Доппен ойнап жүреді.
Бірі жеп ап тамағын,
Пысықтайды сабағын.

Бірі нан, сүт әкелер,
Бірі бөпе мәпелер.
Бос уақыттың жоспарын,
Орындап жүр достары.

– Неге отырсың,
Жұмабек?–
Деп өзінен сұрап ек.

– Бос уақытым жоқ, – деді,
Жұмыс сұмдық көп, – деді.

Бос уақытын осынша
Алып жүрген не десең,
Сабақ екен қосымша,
Оңай мұны деме сен!

ҚАЛАЙ ЖУҒАН

– Жудың ба сен бетінді?
– Мана жуғам секілді.
– Мойының мен құлағың,
Кірлеу ме, әлде, шырағым?
– Жудым, – деді тағы да,
Жудым, – деді сабындап!
– Қолыңды ше?
– Қолымды...
Ұмытыппын онымды.

СҮҢГІ

Бұғаттағы сүңгіні
Найзалардай тізілген.
Таппай қалдым бір күні,
Қалай бірден үзілген?

Іздеп жүрсем сүңгіні,
Жеп қойды деп кім мұны?
Жалмап,
Жұтып қойыпты,
Көктем менен күн нұры.

БІР ТҮЙІР НАН

Тындырғандай зор істі,
Шыға салып мектептен,

Нанды соқтық жол үсті,
Жата қалып етпеттен.

Бір уақытта Тойғанбай:
– Тойдым, қойдым, – деді де,
Жарты нанды ойланбай
Тастай салды еріне.

– Обалы бар, – деп едім,
Әжем сөзін еске алып.
– Жетпей тұрса жегенің,
Жеп қой, – деді, – месқарын!

Не болғанын білмедім,
Қона кеттім үстіне.
Өзін біраз жүндедім,
Қайдан алдым күшті мен?!

Ентігімді басқанда:
– Көтер, – дедім, – наныңды!
Қиын екен сасқанда:
– Енді ұрма, – деп жалынды.

Әжем:
«Нанды қорлаған,
Барып тұрған оңбаған», –
Деген сөзі есімде,
Күш берген де сол маған.

БІР УЫС АЛТЫН МЕН БІР УЫС ТАРЫ

(Аңыз)

I

Ерте-ерте заманда
Ағайынды қос жігіт,
Арыс, сенің жағанда
Отырыпты қос тігіп.

Қос дейтін де қос емес,
Баспанасы – жертөле.
Үміттері – бос елес
Алдарқатып ерте ме?

Балық сүзіп талшыққа,
Бөліп ішіп тапқанын,
Деп әйтеуір «Жан шықпа»,
Білем жүріп жатқанын.

II

Аң қаққалы інісі,
Кетті бір күн қыр асып.
Кеңігендей тынысы,
Үмітке үміт ұласып.

Жортқан қоян, киіктен,
«Бірі түсер тұзаққа,»
Деген жақсы үмітпен
Кетті біраз ұзап та.

Шыжғырып күн барады,
Көлеңкелер пана жоқ.
Тұншықтырып даланы,
Жел емес бір жанады от.

Шөлдеп дала жұтынған,
Су сұрайды зарығып.
Бір жұтқыз деп құтыңнан
Тіленгендей жалынып.

Бір белестен асқанда,
Көрді көне қорымды.
Қайда бармақ қашқанда,
Дем алған да орынды.

Ай көтерген күмбезі
Көрді барып қабірді.
Түспейді екен күн көзі,
Көлеңке де табылды.

Көңілі сәл сескеніп,
Алғашында тұрса да,
Үрейге де дес беріп,
Үйренгендей біршама.

Жортқан қоян, киіктің,
Ілікпеді бірі де.
Жаманы осы күйіктің,
Кінә да жоқ ініге.

Отыр қалғып, дем алып,
Қу моланың ішінде,
Бір қоянды жеп алып,
Жатыр шалқып түсінде.

Тағы да бір марқасқа,
Әкелгенде қоянды.
Кесек батып жамбасқа,
Аунап түсіп оянды.

Қоян түгіл, тышқан да,
Көрінбеді маңында.

Тек құлпытас мыстандай,
Құнжиып тұр жанында.

Енді ғана аңғарды
Қызғылт түсті мәрмәрді.
Нар тәуекел!

Қопарды!
Қопарды да, таңғалды.
Табанында мәрмәрдің
Біруыстай жатты алтын.
«Рақымы» – деп Алланың,
Тер бұрқ етті сап-салқын!

III

Ал ағасы асықпай,
Ауды құрды Арысқа.
Көңіл күйін жасытты-ай,
Ұшырды ойын алысқа.

Тулататын толқынды
Бұлқып жатқан жайын ба?
Қашан көріп мол күнді,
Батпас екен уайымға?

Жаным таза судан да,
Жүрегім де шуақты.
Әлде қор боп туғам ба,
Көшпелі бұлт сияқты.

Отауыма от жағып,
Қашан мекен табамын?
Жоқшылықты нокта ғып,
Қашанғы құр шабамын?

Толқындарға сырғыған,
Күрсіне бір қарап ап.

«Жар болғай деп бір құдай»,
Кетті өзенді жағалап.

Ауын тартты еппенен...
Дорба ілініп қалыпты!
Соры бар ғой кетпеген,
Өз-өзінен тарықты.

Ең болмаса бір балық,
Ілінбепті-ау, қарашы.
Дорбасынан бір ғаріп,
Айырылған-ау, шамасы!

Қолын салды дорбаға,
Бір-ақ уыс тары бар.
Ілінді әрең қолға да,
Қашан байғұс жарыған!

Кенет жүзі жадырап,
Тұра ұмтылды лашыққа.
Дейді өзіне:
— Қазір-ақ,
Тек асықпа, асықпа!...

Жаны байып лезде,
Бір-ақ уыс тарыға,
Күйге түсті бір өзге,
Ұмыт қалды зары да...

4

Айқай салып алыстан,
Іні келді шаттанып.
Дорбаны ұстап Арыстан—
Ағасы отыр мақтанып.

Торғайдан да бақ құсы
Оңай екен кім білген?!

Келсе адамды тапқысы,
Қонады екен бір күнде!

І н і с і:

– Алтын деген уыста,
Қайтеміз сол тарыны?
Шаша салғын, қуысқа,
Тарыдан кім жарыды?

А ғ а с ы:

– Иә, алтын бар шақта
Мейлі тары жемейік...
Анау жатқан алқапқа
Сонда да ертең себейік.

І н і с і:

– Беу, ағасы, бекерге
Белді бүгіп не керек:
Қалаға ертең кетем де,
Сауда қылам керемет:

А ғ а с ы:

– Онда өзің бар әуелі,
Байқа қала базарын.

І н і с і:

– Үй саламыз мәуелі,
Тарттық әбден азабын.

А ғ а с ы:

– Мен әзірше осында,
Ермек етем тарыны.

І н і с і:

– Сен қаладан шошынба,
Бұл жерден кім жарыды?

Ағасы:

–Туған жердің суынан
Ішсем-дағы өлмеспін...

Інісі:

– Менің көңілім суыған,
Енді қайтып көрмеспін.

Ағасы:

–Жолың болсын, жалғызым,
Туған жерді ұмытпа!

Інісі:

– Пәуескемен ал қызыл
Алдырамын жуықта.

Қалаға іні кеткенде,
Жармасты аға кетпенге.

5

... Қала – думан қазаны,
Қайнап жатқан күн-түні.
Таркамайды базары,
Ілінбейді кірпігі.

Тасқын суға түскендей
Ығын есіп ағасын.
Апиынды ішкендей,
Ессіз-түссіз қаласың.

Келді-дағы шаһарға,
Іні ұмытты ағаны.
Бәрін салып бақалға,
Шотқа бәрін қағады.

Аға түгіл, ұмытты,
Табынатын құдайын.
Кең сілтеді құрықты,
Ұмыт болды уайым.

Жолдан тапқан олжасы
Жол үстінде жоғалып.
Көлдей ағып көз жасы,
Қалды бір күн тоналып.

Есіркейін несіне,
Осы нағыз шерменде.
Аға түсіп есіне,
Сүмірейіп келді елге.

Басында тұр төбенің,
Арыс жатыр толқындап.
Жайқалады көк егін,
Ал жыласын солқылдап.

* * *

Хикая айттым іні үшін,
Бірі жалған, бірі шын.
Болсын бірақ есінде:
Ең баянды ырысың—
Туған жердің төсінде.

БӨГЕН ТЕҢІЗІ БАЛЛАДАСЫ

Бәлкім, аңыз, шын бұрын,
Сонау көне заманда,
Салған кезде шылбырын,
Ауыртпалық адамға!

Бөген бойын жайлаған,
Бай болыпты мыңғырған.
Төрт түлігі айдаған,
Өріпті асып мың қырдан.

Бөген өзен шап-шағын,
Жағасын жел қақпаған.
Малын баққан тапса кім,
Егін еккен таппаған.

Болмаса да шалғынды,
Кең жайлауы Арыстай.
Өткізіп ол да әр күнді,
Ағып жатқан қалыспай.

Жазда бірақ тартылып,
Көлшік, жылға болыпты.
Сұлу Арысқа артынып,
Бай жылда ауып қоныпты.

Әмірлі бай азулы,
Не жайлауға тоймапты.
Арыстан арық қазуды,
Бөгенге ол,
ойлапты.

Еріккен бай қиялдап,
Жалғыз адам істесін,
Күші жетпес бұл аймақ,
Сөйтіп, бармақ тістесін.

**Орындаса шартты кім,
Бермек бопты бір қызын.
Ескермей соқыр,
 қарттығын,
Әйгілі ару Дүр қызын.**

Мұны естіп бозбала,
Тамсаныпты жігіттер.
Ел ішінен сонда да,
Табылмапты үміткер.

Ен жайлауды аңсаған,
Ел көңілі елеңдеп,
Қосылса Арыс жан саған
Жетпес еді-ау, Бөген деп!

Қара халық қайысып,
Үміт артса бір ерге,
Бай үйінде шай ішіп,
Сөз етіпті күлерге!

Осы бейбақ жарлыдан,
Ер шығар ма білекті.
Бар деймісің, арлы жан,
Намыс қорғар жүректі.

Теңі біздің Дүржанның,
Қайдан болсын бұл маңда.
Мына кедей мың жаны,
Шүйіншіге тұрған ба?

**Бай осылай асқақтап,
Буына нан піскенде,
Темірланнан қасқа атты
Пайда болды күш-пенде!**

Жауырыны қакпактай,
Найза бойлы азамат,

Көзі отты шақпактай,
Нағыз қара казак-ақ!

Көрген адам көңілі,
Тұлғасына қанғандай.
О, қазақтың өңірі,
Туғызғансың жан қандай!

Жатак жұрты сабылып,
Көрсетті оған құрметін.
Малын сойып шабылып.
Құптады ел бұл бетін.

Ақсақалды кария –
Ауыл басы, ағасы.
Ақылы бір дария
Балқұрақты жағасы.

Сый құрметтің үстінде:
– Жатсың,
 қалқам,
 демеймін.

– Деді, – көктен түстің бе,
Талқысына кедейдің!
Әлде байдың қызынан,
Бақ іздеген жансың ба?
Қай жұрт, қай жер тұзынан,
Келдің?
Айт, ел қансын да!

– Сөзіңіз жөн, ақсақал,
Тегім жарлы қасқа атты.
Ел ісіне тапса ақыл,
Ер алады жақсы атты.

Қызыкканым – қыз емес,
Қалың кедей намысы.
Суға қанса бұл белес—
Елдің наны, табысы.

Соны ойладым, ағайын,
Әңгіме не созатын.
Енді ел қамын бағайын,
Қойшы Шәміл – өз атым.

– Деп жас жігіт түйгенде,
Кетті күдік тарқап-ақ.
Шабарман да үйге енді,
Бай сәлемін арқалап

II

Тоғайында Арыстың,
Түрлі ағаш өседі.
Мен де,
 достар,
 таныспын,
Бала күннен кешегі,

Жалаңаяқ жарысып,
Құлыншақтай ойнағам.
Албырт оймен алысып,
Қызығына тоймағам.

Гүлін теріп,
 көктемде,
Етектегем жемісін,
Қазір шалғай кетсем де,
 Қымбат,
 Арыс
 мен үшін.

Шәміл де сол тоғайдан,
Сап алыпты кетпенге.
Бір кетпені зорайған,
Төбе бопты төккенде!

Көлтоғанның тұсынан,
Арық тарта бастапты,
Төбені көз ұшынан,
Ойдым-ойдым тастапты.

Екі күнде еңсеріп,
Темірсайды қазіргі.
Нарша тиді белсеніп,
Тау топырақ қазылды.

Ауыл біткен жұмылды,
Жайып салып құшағын.
Білмей Шәміл тынымды,
Құйды тыңнан

күш-ағын!

Бірі әкелсе айранын,
Бірі көже ашытты.
Ұстарадай қайрауын,
Шындап,
жанын тасытты.

Қайраттанған асыл жан,
Елер емес бұл сынды.
Қыз да сырын жасырған,
Оңашада күрсінді.

Көріп батыр тұлғасын,
Қанық боп зор даңқына.
Лайық-ау, бір басың,
Мен түгіл,
бар халқыңа?

Деген оймен Дүр сұлу,
Ұйықтамайтын талай түн.
Шыққан шақта Күн сұлу,
Адырға ұзақ қарайтын.

Шәміл даңқы атағы,
Сүйсіндірсе бар елді.

Байға жетіп жатады,
Суық желдей,
ал енді!

Қара бұлттар аспанын,
Көмді күнін қазалап,
Тынышы жоқ қасқаның,
Соқыр ойлар мазалап.

Шынымен-ақ жалғызын,
Қойшы құшып сүймек пе!
Мың жылқы,
мың нар қызын,
Тегін беріп күймек пе!

Асыл текті сүйегін,
Жалшы аяғы аттай ма.
Қойшы десе күйеуің,
Таңбадай боп батпай ма?

Осылай Бай қысылып,
Жан дауыстап жаман үн.
Құтылудың ісі қып,
Тапты әйтеуір, амалын!

Ер Шәміл де Дүр қызды,
Ұнатыпты тек іштей.
Жүректегі нұр-қызды,
Көріпті жас егістей.

Көз алдына елестеп,
Қуат беріп жанына,
Қалды екі-үш белес деп,
Көп демепті тағы да!

Арық бойын орталап,
Қалған шақта қай күні.

Дүрді көр, – деп қолқалап,
Шақыртыпты бай мұны.

Ақ боз үйлер Бөгенде,
Аққудай-ақ қоныпты.
Ақ қалықтап төбеде,
Ләззат шіркін молықты!

Оңаша үйде Шәмілді,
Шарап беріп мас қылды.
Бай-арам ой жамылды,
Жұмсады бір қасқырды.

Кедей сорлы сезбепті,
Мерт боларын нарының.
Бай да соны көздепті,
Көзін байлап бәрінің!

Қаны ердің төгіліп,
Пышақтыда өліпті.
Егілгенде егіліп,
Кедей қорлық көріпті.

Ақ төсіне пышақ сап,
Азап тауып сол түннен.
Дүр де арманын құшақтап,
Сонда өзін өлтірген.

Ел ұмытпай қос ұлын,
Жерді атаса: Шәміл – Дүр,
Туған жері досымның,
Шыққан дейді Шәуілдір!

Екі өзен тілдеспей,
Екі ғашық қосылмай.
Бақыт лебі бір де еспей,
Хикая бопты осындай.

IV

**Заманның сол аңызын,
Бүгінгі Арыс, Бөгеннен,
Жарқын өмір жаңа ізін
Жағасынан көрем мен.**

Ақ алтындай ауылым,
Алқабында Арыстың.
Жатыр жазып бауырын,
Татып балын табыстың.

Еңбек оты маздаған,
Мақталы бұл өңір де.
Өлең ғой бір жазбаған,
Жүрсе дағы көңілде!

Гүлін терген көктемде,
Даласына еркін ем.
Шұғыласын күн төккенде,
Көз алмағам көркінен.

Жалаңаяқ жарысып,
Шалғынымен зырлағам.
Албырт оймен алысып,
Құпиясын ұрлағам.

Туып өскен Арыстан,
Кем емес қой Бөгенім,
Бала жастан таныскам,
Жаттап аға өлеңін.

«Бөген-Бөген,
Бөгенсің,
Балдай тәтті өзенсің.
Балдай тәтті суыңды,
Балама болсын дегенсің».

Қара, балам,
 анықтап,
Бүгін балдай Бөгенге,
Бақыт құсы қалықтап,
Жүр ғой күнде төбемде!

Қырында бар қырманы,
Қызыл таудай үйілген.
Ұлы Ильичтің нұрлары
Жарқырайды үйімнен.

Түнді бояп, сәнді еткен,
Жағып еңбек оттарын.
Көресің, сен, әндеткен
Арманшылдар топтарын.

Жаз айында мен келем,
Күн қарайды төбемнен.
Шашты сипап жел деген, —
Сағым кашты белеңнен.

Бұлдыр-бұлдыр көк сағым,
Дірілдейді қиырда.
Келмейді сол тоқтағым,
Қуа берем қиырға.

Бір мезетте көрінді
Жарқыраған ақ қала,
Сағынышым төгілді,
Бар асылын ақтара.

Көрдім жаңа Бөгенді,
Гүл бақшаға оранған.
Естідім мен өленді,
Көкірегі толы арман.

Теңізі бар шалқыған,
Иір-иір толқынды.

Аумай байтақ қалпынан,
Кең тыныстап ол тұрды.

Теңіз десе, бұрын біз,
Жалт қараушы ек картаға.
Со теңіздің жырын біз,
Үйрендік қой партада.

Шуылдайды күн-түні,
Ақ жал толқын Бөгенде.
Естисің сен күлкіні,
Қанат берген өлеңге.

Қанша Шәміл ержүрек,
Мұнда қанша Дүр сұлу.
Бірін-бірі елжіреп,
Сүйіскен көп жүр сұлу.

Өңкей өжет бүлдіршін,
Өзі тартқан каналда
Қалар мәңгі, кім білсін,
Үлкен бақыт табар да!

Сонда, әйтеуір, бір шақта,
Талай заман өтер де,
Айтар аңыз ұрпаққа,
Куә болар осы өлке!

МАЗМҰНЫ

Құрдастар атынан.....	3
Сен туған күн.....	4
Туған жер	4
Сейдіғалиға.....	5
Алатау.....	6
Алатау аясында.....	6
Есік көлі	7
Туған өлкем – Оңтүстік!	8
Арыс туралы	9
Өмір деген не?	10
Әкемнің құрдастары	10
Менің құрдастарым.....	11
Арыстың айлы түні	12
Арал теңізі	13
Балықшыларға.....	14
Шағала.....	14
Қыздары кайда кеткен бұл ауылдың?	15
Желдің күні.....	15
«Бұ жерде в.и.чапаев суға кеткен...»	15
Түн.....	17
Қыздар жайлы.....	17
Бір жолдасқа	17
Бағаналар	18
Жолқараушы	19
Шолпан бүгін күндегіден жайдары.....	19
Ескерткіш түбіндегі еске алу	21
Нөсер алдында.....	21
Сыр	22
Түнгі оттар.....	23
Революция кім?	23
Бұл 1941 жылы еді	26
Бұл 1944 жылы еді	27
Кейде неге мұңаям	28
Алматы	29
Алматыда ауа райы тамаша.....	30
Алматы түні	31
Он сегіздегілер	32
Менің шындығым	33
Жер – ана.....	33
Қарт казактың әңгімесі	35
Даяшы қыз	36
Түнгі поэма	37

Отырар	38
От құшағында	38
Қайсарлар.....	43
Ажар апай сөз сұрады.....	68
Қызылқұм	71
Шырақ туралы баллада	86
Жүріп келем.....	89
Соғыстан соңғы тойлар	89
Көсемнің көзі сияқты.....	91
Даланы сағынамын	91
Қарауыл шал.....	93
Абай ескерткіші.....	96
Орыс жолдасқа	97
Ұлылық туралы	98
Даладағы өрт	100
Жорға жарыс.....	101
Арыстан өткенде	101
Жүрек әні	103
Жігіттік шак.....	103
Махаббат белгісі.....	109
Қаратауым.....	115
Сырға шомылу.....	116
Демалыс	116
Нарынқол	117
«Қайқы» асуындағы ой.....	118
Алматыда сұлулар көп.....	119
Алыстағы құрбы хатына жауап.....	121
Іздеме, жаным.....	125
Зоопарктегі аққулар	126
Хабар күткенде	127
Түнгі поэма	129
Көкжал	132
Күй мен қарақшы	135
Айқай.....	138
Өмірдің сұрауы бар	147
Менің сырым	147
Ана сыры.....	151
Нағашы сыры.....	157
Әкеммен сырласу	161
Жанымның шырақтары	162
Ақын мен шындық.....	175
Жігіттік туралы сыр.....	176
Ақын мен дутары	178
Оспанханды іздеу.....	179

Жемісті жаз	180
Теңіз жағасындағы ой	192
Жүрегімді жыр қаптаған	192
Ақсайдағы ақ канат күндер	200
Сағынышты саз	208
Ғасырға бергісіз түн	209
Түнгі толғаныстар	212
Жексенбі кеші	227
Мұқағалимен мұндасу	252
Жүрекжарды сырларым	276
Күртіде көркем көңіл көп	281
1. Жолда	281
2. Өзіміз	282
3. Мойындау	282
4. Өлең туралы өлең	283
5. Мұн	284
6. Құмдағы тұман	284
7. Аңырақайдағы ой	285
8. Соңғы жолбарыс хикаясы	285
Соңғы махаббат саздары	289
Ғашықтық қасіреті	291
Таңғы әсер	293
Алматыда қар қалың	294
Бір қарындасқа	296
Бір уыс алтын мен бір уыс тары	318
Бөген теңізі балладасы	324
Менің жұлдызым	334
Жеті қаһарман жыры	335
Москва	335
Ленинград	336
Сталинград	337
Севдстополь, одесса	338
Киев	339
Брест	340
Балық аулау	341
Тәмпи мен коньки	343
Жаңа жыл жыры	345
Көктем	346
Қозыбек	346
Біздің нұржан туралы	347
Ерлік пен ездiк	348
Айжан барды ауылға	350
Таңертең	350
Күшіктер	351

Әңгелек	351
Мәдинаш	351
Мәдинаштың інісі	352
Айжанның әңгімесі	352
Төбеде.....	353
Лак	354
Тұрап тұр жылап	355
Кей «футболшы»	356
Жұмысбасты жұмабек	356
Қалай жуған.....	357
Сүңгі	357
Бір түйір нан	357
Бір уыс алтын мен бір уыс тары	359
Бөген теңізі балладасы	366

БЕКЕН ӘБДІРАЗАҚОВ

**ШЫҒАРМАЛАРЫ
5 ТОМДЫҚ**

1-том

ISBN 978-601-03-0454-3

ИБ №251

**Редакторы *Қапиза БЕКЕНҚЫЗЫ*
Техникалық редактор *Нұркен СҮЙЕУБЕКҰЛЫ*
Компьютерде беттеген *Әйгерім МОЛДАХМЕТОВА***

**Басуға 14.03.2017 ж. қол қойылды. Қалпы 84x108 $\frac{1}{32}$.
Қағазы офсеттік. Қаріп түрі “Times New Roman”.
Көлемі 20 ш.б.т. Таралымы 5000 дана.
Тапсырыс №2266.**

“ҚАЗАқпарат” баспа корпорациясының баспаханасы

NY: the American Museum of Natural History
Museum of the American Indian, New York City

000001537732

